

DÜNYA UŞAQ ƏDƏBİYYATINDAN SEÇMƏLƏR

**ASİYA XALQLARININ
NAĞİL VƏ ƏFSANƏLƏRİ**

“ÖNDƏR NƏŞRİYYAT”
BAKI-2005

*Bu kitab “Asiya ölkələri xalqlarının nağılları” (Bakı, Uşaqgəncnəşr, 1958)
və “Dünya xalqlarının əfsanələri” (Bakı, Gənclik, 1990) nəşrləri əsasında
təkrar nəşrə hazırlanmışdır*

Tərcümə edənlər:

**Şəfiqə Mirbağirova
Arif Məmmədov**

Tərtib edənlər:

**Cəlil Nağıyev
Sənan Mustafayev**

398.2’095 - dc 21

AZE

Asiya xalqlarının nağıl və əfsanələri. Bakı, “Öndər nəşriyyat”, 2005,
280 səh.

Oxucuların diqqətinə təqdim olunan topluda Asiya ölkələri xalqlarının əsəti, əfsanə və nağıllarından nümunələr toplanmışdır. Bir-birlərindən uzaqlarda yaşamalarına, fərqli mədəniyyətlərin daşıyıcıları olmalarına baxmayaraq, bir qitədə yaşayan həmin xalqların folklor örnəkləri bir-birinə çox yaxın, hətta bəzi məqamlarda doğmadır. Bu nümunələri insana məhəbbət, vətən sevgisi, şərlə barışmazlıq fikri birləşdirir. Burada həmişə xeyir şəər üzərində qalib gəlir.

ISBN 9952-416-59-7

© “ÖNDƏR NƏŞRİYYAT”, 2005

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

İLHAM ƏLİYEVİN

**“Azərbaycan dilində latın qrafikası
ilə kütləvi nəşrlərin həyata
keçirilməsi haqqında”**

12 yanvar 2004-cü il tarixli sərəncamı
ilə nəşr olunur və ölkə kitabxanalarına
hədiyyə edilir

ULU ŞƏRQİN NAĞIL MÖCÜZƏSİ

Nədənsə nağıldan, əfsanədən, hikmətdən söz düşəndə ilk öncə adamın gözləri qarşısında sehrli, əsrarəngiz, əfsanəvi Şərq canlanır. Bu, çox güman ki, ilk növbədə ona görə belədir ki, Şərq özü bir möcüzədir, bir sehrdir, müəmmadır, əfsanədir, hikmətdir, nağıldır. Ən qədim dövrlərdən başlayaraq bütün möcüzələr ilk dəfə Şərqdə yaranmışdır. Çünki, mütəxəssislərin dediyinə görə elə ilk insanlar da Şərqdə dünyaya göz açmış, ilk insan həyatı məhz bu diyarda yaranmışdır.

Neçə-neçə minilliklər bundan əvvəl yaranmış Qədim İkiçayarası, Misir, Hind, Çin mədəniyyətləri bəyəm başdan-başa əsl möcüzə deyilmi? Bu günə qədər dünya alimləri Misir ehramlarının, mumiyalama texnologiyasının sirlərini axıra qədər izah edə bilmirlər. Onun sirləri saysız-hesabsız qədərdir. Şərqin əsətləri, əfsanələri, müdrikliyi, hikmətləri, nağılları, dinləri, təbabəti, memarlığı, elmi, mədəniyyəti, ədəbiyyatı və incəsənəti də möcüzədir. Ulu Şərqin peyğəmbərləri, filosofları, yazıçıları, sənətkarları da əsl möcüzədir.

Orta əsrlərdən də Şərq öz qeyri-adi möcüzələri ilə dünyanı valeh etdi. Ərəbistan səhralarında, Dəclə və Fərat, Nil və Qanq, İtil və Xuanxe çaylarının bərəkətli sahillərində məskən salan Uzaq, Orta və Yaxın Şərq ölkələrində (Çin, Hindistan, Pakistan, Əfqanıstan, Türkünstan, Yaponiya, Vyetnam, Koreya, Birma, İndoneziya və s. və i.), birbirindən qiymətli, dərin mənalı və ecazkar gözəlliyə malik olan nağıllar yaranmağa başladı ki, həmin xalqların yaratdıqları bu əsl hikmət nümunələri bu gün də dünya folklorunun ən qiymətli nümunələri hesab olunurlar.

İkiçay mədəniyyətinin tərkib hissəsi olan Şumer dastanları, əfsanə, rəvayət və nağılları bəşəriyyətin ilk xalq yaradıcılıq nümunələri hesab oluna bilər.

Qədim misirlilərin yaratdıqları “Gəmi qəzasına uğrayan adamın nağılı”, “Bəlağətli kəndli haqqında nağıl”, “Bir çobanın tarixçəsi”, “Vestkar papirus nağılları”, “Hisskos şahı Apori və Sekenenra haqqında nağıl”, “Sinuhenin nağılı”, “İki qardaş haqqında nağıl”, “Xorun Sthlə mübahisəsi” və “Doğru və Əyri nağılı” əsərləri nağıl formasında yazılmış ən ilkin və qiymətli əsərlərdir.

Dünya mədəniyyəti, folkloru və ədəbiyyatı tarixində “Min bir gecə” nağıllar toplusu xüsusi yer tutur. İlk orta əsrlərdə Ərəbistanda yaranan bu nağıllar çox tezliklə bütün dünyaya yayılmış və dünya ədəbiyyatının inkişafında xüsusi rol oynamışdır. Artıq bu gün hamıya yaxşı məlumdur ki, “çərçivəli süjet” ilk dəfə qədim Hindistanda yaranmış və ərəb dilinə “Kəlilə və Dimnə” adı altında tərcümə olunmuş “Pançatranta” əsərində ifadə olunmuşdur. Sonralar dünya ədəbiyyatında bu ədəbi forma “Min bir gecə” nağıllar toplusunda daha parlaq şəkildə öz əksini tapmışdır.

Mütəxəssislər birmənalı şəkildə qəbul edirlər ki, böyük italyan şairi A.Dante “İlahi komediya”sını, ingilis şairi C.Çoser “Kənterberi hekayələri”ni, C.Bokkaçço “Dekameron”unu yazarkən məhz bu ədəbi priyomdan istifadə etmişlər. Şərq nağıl süjetləri Orta əsrlər Qərbi Avropa ədəbiyyatının fablio, şvank, faseti, romansero və fars kimi kiçik həcmli xalq ədəbiyyatı nümunələrində geninə-boluna istifadə edilmişdir. İntibah dövrü Avropa yazıçılarından M.de Servantes, F.Rable, U.Şekspir kimi görkəmli yazıçıların yaradıcılığında da Şərq folklor təsirlərinə tez-tez rast gəlmək olar.

Bundan başqa qədim dövrlərdən başlayaraq bu günə qədər həm Şərq (daha çox yaxın Şərq) və həm də Qərb yazıçıları bu nağılların təsiri altında çoxsaylı bədii əsərlər, nağıllar yazmışlar. Şübhə yoxdur ki, dünyanın bir çox xalqlarının şifahi xalq yaradıcılığının da inkişafında, xüsusilə dünya nağıl ənənələrinin formalaşmasında bu məşhur nağıllar toplusu böyük rol oynamışdır.

Təsadüfi deyil ki, “Min bir gecə” nağılları qonşu millətlərə məlum olduqdan sonra İranda “Min bir gün” adlı nağıl toplusu yaranmışdır.

Uzaq və Orta Şərq ədəbiyyatlarının və folklorunun inkişafına isə daha çox qədim Hind və Çin mədəniyyəti və şifahi xalq yaradıcılıq ənənələri təsir göstərmişdir.

Hələ lap qədim zamanlarda uzaq Çində fəlsəfə elmi və yazılı ədəbiyyatla yanaşı xalq ədəbiyyatı da çox inkişaf etmişdir. Xalq şerinin ilk qiymətli nümunəsi də elə Qədim Çində yaranmışdır. Sonralar böyük Çin filosofu Konfutsi öz beşliyini (beş kitabı) tərtib edərkən bir çox xalq yaradıcılığı nümunələrini və eləcə də məşhur “Şi-tszin”i (“Nəğmələr kitabı”) buraya daxil etmişdir. Artıq hamıya çox yaxşı məlumdur ki, dünyanın çox böyük filosofları olan Lao-Tszı və Konfutsi öz fəlsəfi ümumiləşdirmələrini xalq ədəbiyyatı materialları əsasında etmişdilər. Həm daosizm, həm də kofutsianlıq dünyagörüşlərinin əsasında məhz xalq yaradıcılığı, xalq hikməti dayanmışdır.

Min illərdən bəri bütün dünyanı valeh edən, neçə-neçə filosofların, sənətkarların ilham mənbəyi olan Şərq folkloru öz mövzu dairəsinə, problemlər məcmusuna, ideya istiqamətinə və obrazlar sistemində görə bu gün də öz aktuallığını qoruyub saxlamaqdadır.

Ədəbiyyatın, folklorun bütün başqa sahələrində olduğu kimi, nağıl janrının inkişafını da ümummədəni prosesin tərkib hissəsindən ayrı şəkildə təsvir etmək olmaz. Dünya folklor ənənələri qarşılıqlı əlaqə şəraitində yaranır və inkişaf edir. Elə folklor növləri var ki, onlar daha çox milli psixologiya əsasında yaranır və daha çox milli səciyyə daşıyır. Məsələn, xalq nəğmələri belə folklor növlərindən biridir. Bundan əlavə, artıq qəbul olunub ki, xalq ədəbiyyatının ən populyar növlərindən biri olan dastanlar, xüsusilə qəhrəmanlıq dastanları, daha çox milli səciyyə daşıyır və mənsub olduğu xalqın, millətin keçmiş qəhrəmanlıq tarixini əks etdirir. Bütün bunlar həqiqətdir. Ancaq bir həqiqət də var ki, onu da nəzərdən qaçıрмаq olmaz. Ən milli səciyyəli folklor nümunələri belə ümummədəni prosesdən təcrid olunmuş şəkildə yarana bilməz. Bildiyimiz kimi, folklorun bir çox növləri kimi nəğmələrin də nə vaxt, hansı tarixdə və hansı şəraitdə yaranmasını dəqiqliyi ilə söyləmək mümkün deyil. Bu incilərin tarixi çox güman ki, min illərlə ölçülür. Bu əsərlərin yarandığı dövrdə hansısa konkret milli mənsubiyyətdən danışmaq olmaz. Belə olan təqdirdə hər hansı məhəbbət nəğməsinin kimin tərəfindən, nə vaxt yarandığını demək olarmı? Əlbəttə yox! Eləcə də qəhrəmanlıq dastanları. Bir sıra qəhrəmanlıq dastanları var ki, onlar həqiqətən də konkret tarixi hadisələrə həsr olunub. Məsələn, fransızların “Roland haqqında dastan”ı və ispanların “Mənim Sidim haqqında dastan” ərəblərin (mavrların, saraçınların) Avropaya, İspaniyaya hücumları ilə əlaqədar yaranıb. Almanların “Nibelunqlar haqqında dastan”ı isə daha qədim dövrə – hunların Qərbə hücumları ilə bağlı yaranmışdır. Bu dastanlarda məhz bu dövrlərin tarixi hadisələri əks olunmuşdur. Bəzən isə bu dastanlarda konkret tarixi şəxsiyyətlərin obrazları, personajları yaradılmışdır.

Bununla belə, dünya dastan yaradıcılığı təcrübəsində zahirən tarixi hadisələrlə səsleşən lakin, qədim əsatiri süjetlər əsasında yaranan çoxsaylı qəhrəmanlıq dastanları da var ki, onları hansısa konkret tarixi hadisələrlə bağlamaq mümkün deyil. Belə dastanlar sırasına əsasən Şərq mənşəli, xüsusilə də türkdilli xalqların bu tipli əsərləri daxildir. Oğuzların “Kitabi-Dədə Qorqud”, qırğızların “Manas”, özbəklərin “Alpa-

miş” dastanları, eləcə də dünyanın iyirmidən artıq xalqının öz doğma abidəsi saydığı “Koroğlu” dastanı müəyyən tarixi hadisələrlə səsleşsə də onların heç birini konkret tarixi şəraitlə bağlamaq mümkün deyil. Bu dastanlar, zaman-zaman xalqın ən ağır, dar günlərində onların dadına çatmış, hər dövrün tələblərinə uyğun işlənmişdir. “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanında yer alan Təpəgöz mövzusu öz tarixi köklərinə görə çox-çox qədim zamanlara, hətta məşhur yunan ozanı Homerin “Odiseya” əsərinin yazıldığı dövrdən də əvvəllərə gedib çıxır. Belə ki, əksər mütəxəssislər israr edirlər ki, “Kitabi-Dədə Qorqud”da təsvir olunan Təpəgöz obrazı öz genetik köklərinə görə Homerin “Odiseya” dastanında verilən Polifem (“Siklop”) obrazından daha əvvəl yaranmışdır. Eyni zamanda, bu dastanda təsvir olunan və əsasən dini səciyyə daşıyan Əzrayıl obrazı da beləcə mifik düşüncə tərzinin məhsuludur, və bu personajın tarixiliyini müəyyən etmək mümkün deyil.

“Koroğlu” dastanında da böyük əhəmiyyət kəsb edən əsəti materialları bu dastanın deyildiyi kimi Cəlalilər hərəkatı zamanında deyil, daha qədim zamanlarda yarandığına bir sübut ola bilər. Bu dastanda verilmiş sehrli, ölməzlik suyu motivi bu dastanı qədim şumerlərin dövrünə aparıb çıxarır. Misri qılınc, qanadlı at (tulpar) motivləri də beləcə əsəti səciyyə daşıyır və heç bir tarixi dövrlə bağlana bilməz. Koroğlunun ölməzlik qazanması, dastanın sonunda ölməməsi, sadəcə olaraq qeybə çəkilməsi motivi isə daha çox dini-əsəti səciyyə daşıyır. Onu da qeyd etmək lazımdır ki, bu tipli motivlər, dünyanın əksər xalqlarının qəhrəmanlıq dastanlarında müşahidə olunur və bu heç şübhəsiz ki, dastan poetikasının ən vacib tərəflərindən biridir.

Bu baxımdan dünya xalqlarının əsəti, rəvayət, əfsanə və nağılları daha universal səciyyə daşıyır. Belə ki, dünyanın müxtəlif guşələrində yaşayan, mümkündür ki, bir-birləri barədə heç təsəvvürləri olmayan xalqların nağıl süjetləri, motivləri, obrazlar sistemi, ideya-məzmun istiqamətləri, etik və estetik funksiyaları, eləcə də bir çox digər xüsusiyyətləri oxşar, bəzən adekvat, hətta eyni ola bilər. Məşhur Küllüce (Zoluşka, Pepelyuqa, Pepelitça, Göyçək Fatma və s. və i.) motivinə Skandinaviya, German, Roman, Slavyan, türk, Amerika hinduları və bir sıra Hind-Avropa xalqlarının nağıllar sistemində rast gəlmək mümkündür.

Eyni zamanda onu da xüsusilə qeyd etmək lazımdır ki, əsəti və folklor süjetləri bir-biri ilə sıx bağlıdır. Belə ki, çoxsaylı nağıl süjetlərinin belə əlaqəli olması, çox güman ki, onların əsəti ənənələri ilə

əlaqədardır. Dünya xalqlarının nağılları və əfsanələri içərisində elə nümunələr rast gəlmək mümkündür ki, onların tərkibində nə qədər əsətir, nə qədər də folklor qarışığını müəyyən etmək, demək olar ki, qeyri-mümkündür. Məşhur Azərbaycan nağılı “Məlikməmməd” bu dediyimizə misal ola bilər. Bu nağıl o qədər əsətirlə qaynayıb qarışmış ki, bu gün onun hansı yaradıcılıq növünə aid olmasını söyləmək çox çətindir. Bu tipli nağıllara dünyanın bütün xalqlarının folklorunda çox tez-tez rast gəlmək olar.

Asiya xalqlarının əsətir və nağıl ənənələri həddindən artıq zəngin və rəngarəngdir. Bütün dünyada olduğu kimi bu nağıl və əfsanələri də ümumi səciyyəsinə, məzmun və ideya istiqamətlərinə, forma və quruluşlarına görə bir neçə qrupa ayırmaq olar. Əsasən əfsanəvi-fantastik və realist səciyyəyə daşıyan nağılların mövzu dairəsi də rəngarəngdir. Bu nağılların başlıca ideya-məzmun istiqaməti əgər bir tərəfdən millivətənpərvərlik, cəsarətlik, mərdlik, qəhrəmanlıq, insanpərvərlik, ədalətlik, alicənablıq hissələrinin aşılmasındırsa, digər tərəfdən şərə, zülmə, ədalətsizliyə, satqınlığa, namərdliyə, eybəcərliyə, əxlaqsızlığa və mənəviyyatsızlığa qarşı nifrət hissələrinin ifadə olunmasıdır.

Nağıl janrının bir cəhətini də xüsusi qeyd etmək lazımdır. Bu formada olan əsərlər eyni səviyyədə lap kiçik uşaqlardan başlamış ən yaşlı ixtiyarların zövqünə uyğun olur, onların mənəvi tələblərini ödəyir. Uşaqlar da, cavanlar da, qocalar da nağılları, hissələrinin təmizliyinə, saflığına, səmimiyyətinə görə sevirlər. Uşaqlar hələ pozulmayıb, yaşlılar isə belə olmaq istəyirlər. Uşaqlar da, yaşlılar da bu nağıllarda söylənilən qəribə, qeyri-adi hadisələrə inanırlar, onları bir reallıq kimi qəbul edirlər. Bu nağıllar, sözün əsl mənasında, müdriklik məktəbi, hikmət dağarcığıdır. Bu nağıllarda ona qulaq asan, ancaq diqqətlə, ürəkdən, inanaraq qulaq asan hər bir kəs istənilən suala cavab tapır, öyrənir, tərbiyələnilir, əylənir, zövq alır, ağillənir.

Asiya xalqlarının əsətir və əfsanələri də nağılları kimi zəngin və rəngarəngdir. Əsətir və əfsanələr xalq ədəbiyyatının bu tipli yaradıcılıq növlərindən sonra yaranmışdır. Təsadüfi deyil ki, əsətlər (miflər) daha çox fəlsəfi səciyyəyə daşıyır və dini dünyagörüşləri ifadə edir. Əsətlər bütələr, totemlər, tanrılar haqqında bədii formalı və məzmunlu əsərlərdir. Əsətlərdə dünyanın yaranmasından, təbiətdə və cəmiyyətdə baş verən çoxsaylı müəmmalı hadisələrin səbəblərindən bəhs olunur. Əfsanələr isə sanki, əsətlə nağılların arasında keçid təşkil edir. Əfsanələr, başlıca

olaraq, müəyyən anlayışların, yer, çay, dəniz, dağ və s. toponimiyaların və adların yaranması ilə əlaqədar meydana gəlmişdir.

İnsanın quş kimi uçması, və yaxud quş qanadlarında göyə qalxması (“Məlikməmməd” nağılında qəhrəmanın simurq quşunun qanadları üzərində uçması), İkar və Dedal, uçan xalça motivləri dünya folklorunda və əsatir ənənələrində geniş şəkildə işlənmişdir. Bu mövzunun ilk nümunəsi qədim İkiçayarası əsatir və əfsanələrində müşahidə olunmuşdur. Kiş (şumer) hökmdarı Etananın səmaya qalxması süjeti bu baxımdan çox maraqlıdır. Doğuş ərəfəsində olan arvadını əzablardan xilas etmək üçün Etana göydə bitən sehrli otu ələ keçirmək üçün nəhəng bir qartalın (anzuq quşu) qanadları üzərində göyə qalxır və sonra aşağı, yerə enir.

Bu gün dünyanın bir sıra xalqlarının qeyd etdiyi Novruz bayramının ilk təsvirinə də qədim şumer əsatir və əfsanələrində rast gəlmək olar. “İnanna və Dumuzi” əsatiri buna misal ola bilər. Dumuzi (Tammuz) ölən və yazda dirilən bitki tanrısıdır. Qədim Misirdə isə “Osiris və İsida” eyni məzmunu ifadə edən əsantir süjetidir. Dumuzi kimi Osiris də ölən-dirilən tanrı olub qədim insanların ölməzlik haqqında təsəvvürlərini əks etdirirdi. Beləliklə, təbiətin ölüb dirilməsi qədim insanların əsatir və əfsanə yaradıcılığında beləcə təsvir edilmişdir. Bu süjetlər bir də ona görə diqqətəlayiqdir ki, bir sıra xalqların bu gün keçirdikləri Novruz bayramı heç də deyildiyi kimi atəşpərəstlik, zərdüştilik dini dünyagörüşləri və adət-ənənələri ilə bağlı olmayıb daha qədim tarixə malik olduğunu nümayiş etdirir.

Dünya-aləmin yaranması (yaranış əsətləri və əfsanələri), hələ bu gün də araşdırmalar obyektinə olan dünya tufanı və Nuh gəmisinin mövcudluğu (tufandan sonra bu gəminin ya Ağrı dağında, ya da ki Naxçıvanda yerə endirildiyi söylənilir və Naxçıvan sözünün də kökünün Nuh adından götürüldüyü deyilir) haqqında əfsanələr qədim köklərə malik olan əsatir süjetləridir.

Eyni ilə də Qədim Hindistanda, Qədim Çində, Anadoluda və İranda bu tipli əsatir, əfsanə və nağıl süjetləri yaranmış və sonralar bu süjetlər dünyanın başqa yerlərinə, Qərb ölkələrinə keçmişdir. Qədim Yunan və Roma, Orta əsrlər Avropa xalqlarının folklor və əsətləri qismən də olsa Şərq ənənələri əsasında yaranmışdır.

Gənc oxucuların diqqətinə təqdim olunan bu topluya Asiya xalqlarının əsatir, əfsanə və nağılları daxil edilmişdir. Asiya xalqlarının bir qisminin (bəzi ərəb ölkələri, İran, Türkiyə, Hindistan, Çin) şifahi və

yazılı ədəbiyyatı bizim oxucularımıza yaxşı tanış olsa da, elə xalqlar da (Beluca, Vyetnam, yapon, Birma, Monqolustan, İndoneziya və s.) var ki, onların ədəbiyyatı o qədər də yaxşı tanınmır.

Bir-birlərindən uzaqlarda yaşamalarına, müxtəlif soy-köklərinə, fərqli mədəniyyətə, milli xüsusiyyətlərə, psixologiyalara və dünyagörüşlərə mənsub olmalarına baxmayaraq bir qitədə yaşayan bu xalqların folkloru, əsətləri və əfsanələri bir-birinə çox yaxındır, hətta bəzi məqamlarda doğmadır. Dili, dini fərqli olan bu çoxsaylı xalqları ilk növbədə insana məhəbbət, vətənə sevgi, haqq-ədalət tərəfdarı olması, gözəllik vurğunluğu birləşdirir. Bütün bu ədəbi-bədii nümunələrdə vahid bir konsepsiya mövcuddur – xeyiri müdafiə etmək, şərlə barışmamaq. Nağıl, əfsanə və əsətlər nümunələrində həmişə xeyir şərin üzərində qalib gəlir. Bu daim humanizmin əsasını təşkil etmiş, Asiya xalqlarının da həyatının, mübarizəsinin başlıca məqsədi, amalı olmuşdur.

Asiya ölkələrinin nağıl, əfsanə və əsətlərində müxtəlif mövzular işlənsə də əsasən bu bədii nümunələrin baş qəhrəmanı insan olmuşdur. İnsanın zəngin mənəvi aləmi, hiss və həyəcanları, duyğu və düşüncələri min illər böyü bədii əsərlərin (həm yazılı, həm də şifahi ədəbiyyatda) mərkəzində olmuşdur. Xüsusi əxlaqi, mənəvi səciyyə daşıyan bu bədii nümunələrdə eyni zamanda dərin mənə ifadə olunmuşdur. Elə ona görə də bu əfsanə və nağıllar bu gün də öz aktuallığını itirməmiş, bədii-estetik dəyərini qoruyub saxlamışdır.

Cəlil Nağıyev

**ASIYA
XALQLARININ
NAĞILLARI**

QƏŞƏNG XORUZ

Biri var idi, biri yox idi, keçmiş zamanlarda iki uzaq qohum var idi. Bunların biri yoxsul idi, özü də meşədə, balaca bir daxmada olurdu. O biri dövlətli idi, şəhərdə, qəşəng, böyük bir evdə yaşayırdı.

Günlərin bir günü yoxsul, meşə ilə gedirdi, birdən ağacın altında parıldayan, qızıl bir lələk gördü. Başını qaldırıb yuxarı baxdı, gördü ki, ağacda quyruğu qızıl bir xoruz oturub. Yoxsul qızıl lələyi götürüb birbaş şəhərə, dövlətli qohumunun yanına gətirdi.

Dövlətli qızıl lələyə baxıb dedi:

– Gözəl şeydir! Ancaq dəyəri çox azdır. Mən sənə bu lələk üçün bircə manat gümüş pul verərəm.

Yoxsul isə ömründə qızıl görməmişdi, ona görə də bilmirdi ki, bu lələk xalis qızıldandır. O elə bilirdi ki, bu nə isə qəşəng parıldayan bir şeydir. Ona görə də o elə bildi ki, onun qızıl lələyi üçün gümüş pul yaxşı qiymətdir.

Yoxsul kişi o biri gün enə də meşəyə getdi, həmin ağacın altından enə də qızıl lələk tapdı. Onu götürüb dövlətlinin yanına apardı, enə də əvəzində gümüş pul aldı. Bir neçə gün dalbadal bu əhvalat belə baş verdi.

Bir dəfə də yoxsul həmişəki kimi ağacın altına gəldi, gördü ki, qızıl quyruqlu xoruz bərkdən banlayır:

– Kim mənim ürəyimi yesə, o adam hər gün balışının altından iki qızıl yumurta tapacaq! Kim mənim ürəyimi yesə, o hər gün balışının altından iki qızıl yumurta tapacaq!

Yoxsul bu işə lap mat qaldı, tez şəhərə qaçıb əhvalatı dövlətli və acgöz qohumuna danışdı. O isə cavabında dedi:

– Əgər sən o xoruzu mənim üçün tuta bilsən, sənə onun üçün min gümüş pul verərəm!

Yoxsul onunla belə şərt kəsdi:

– Sənin pulun mənə lazım deyil! Yaxşısı budur ki, mənim iki oğlumun öz yanına aparıb onlara öz uşaqların kimi bax. Mən istəyirəm ki, onlar ağıllı və savadlı olsunlar.

Dövlətli o saat söz verdi ki, yoxsulun uşaqlarını yanına aparar və onları oxumağa qoyar. Bunun əvəzində də yoxsul kişi dövlətliyə söz verdi ki, qızıl quyruqlu xoruzu onun üçün tutsun.

Yoxsul səhər tezdən meşəyə, həmin ağacın altına gəldi. Qəşəng xoruz dinmədən yuxarıdan ona baxırdı.

Yoxsul nişan alıb oxla qızıl quyruqlu xoruzu vurdu. Yoxsul kişi xoruzu götürüb oğlanlarına verdi, onları şəhərə, dövlətli qohumunun yanına göndərdi.

Dövlətli qızıl quyruqlu xoruzu görüb sevincindən atılıb-düşdü. O özü xoruzun qızıl lələklərini bir-bir yoldu, sonra onu yoxsulun oğlanlarına verdi ki, xoruzu bişirib nahara ona versinlər. O, özlüyündə belə qərara gəlmişdi ki, yoxsulun oğlanlarını dərsə göndərməyəcək: qoy onun yanında qalıb nökrəçilik eləsinlər!

Oğlanlar mətbəxə keçib xoruzu bişirməyə başladılar. Onlar çalışırdılar ki, xörək dadlı olsun, dövlətli qohumları razı qalsın. Ancaq bəxtləri gətirmədi: xoruz bişib lap hazır olana yaxın, ətin suyu birdən qazanda pıqqarıq qaynadı, xoruzun ürəyi sıçrayıb birbaş döşəmənin üstünə düşdü!

– Vay, bu nə bələdir başımıza gəldi! – deyə böyük qardaş diləndi. – İndi gərək xoruzun ürəyini tullayaq. Bir bax ha, lap çirkli döşəmənin üstünə düşüb. İndi onu götürüb aqamıza verə bilmərik...

Kiçik qardaş isə yalvardı:

– Xoruzun ürəyini tullama! Mən səhərdən heç bir şey yeməmişəm. Yaxşısı budur ki, gəl onu götürüb yuyaq, özümüz yeyək.

Qardaşlar belə də elədilər: xoruzun ürəyini yuyub iki yerə böldülər, hərə bir parçasını yedi. Sonra da bişmiş xoruzu dövlətli qohumlarının yanına apardılar.

Dövlətli o saat başladı boşqabın içini qurdalamağa ki, xoruzun ürəyini tapsın. Axtardı, axtardı, xoruzun hamısını yedi, ancaq ürəyi heç yerdə tapmadı. Onda dövlətli, üzünü qardaşlara tutub soruşdu:

– Xoruzun ürəyi hanı? Onu nə neyləmişiniz?

Qardaşlar bu vaxt əhvalatı olduğu kimi ona danışdılar.

Tamahkar dövlətli onların əlindən elə hirsləndi ki, ağacı götürüb onların ikisini də evdən qovdu. Qardaşlar ağlaya-ağlaya meşəyə, öz yoxsul, balaca komalarına qayıtdılar. Onlar heç başa düşə bilmirdilər ki, bir xoruzun ürəyi nədir ki, onun üstündə dövlətli bu qədər hirslənib onları evindən qovdu.

Gecə keçdi, səhər qardaşlar hərəsi öz balışının altından bir qızıl yumurta tapdı. Onlar qızıl yumurtaları da götürüb atalarının yanına getdilər və başlarına gələnə ona danışdılar.

Atası onlara dedi:

– Mənim o dövlətli qohumumdan ürəyim bərk incidi, sizi evindən qovduğu üçün mən bu parıldayan yumurtaları hər kəs olsa sataram, təkcə ona yox.

Elə bu vaxt yaxınlıqdan gəzərgi bir tacir keçirdi. Yoxsul kişi yumurtaları götürüb onun yanına getdi. Tacir dedi:

– A, bu yumurtalar ki, xalis qızıldır! Mən bu qızıl yumurtalara görə sənə yaxşı pul verərəm.

Tacir bunu deyib yoxsulun ətəyinə o qədər pul tökdü ki, o, heç ömründə bu qədər pul görməmişdi.

Yoxsul kişi ancaq indi başa düşdü ki, dövlətli qohumu onu həmişə aldadırmış, – qızıl lələk üçün ona gümüş pul verirdi. “Eybi yoxdur! – deyə yoxsul öz-özünə düşündü. – Bizlərdə bir məsəl var, deyərlər ki, başqasını aldadan özü də aldanar. Elə belə də oldu.

O gündən bəri qardaşlar hər gün öz balışlarının altından hərəsi bir dənə qızıl yumurta tapırdılar. Atası bu qızıl yumurtaları yaxşı qiymətə satırdı. Onlar indi lap yaxşı dolanırdılar. Ancaq ən başlıcası o idi ki, qardaşlar öz arzularına çatmışdılar: indi onların ikisi də elm öyrənirdi və xeyli şey də öyrənə bilmişdilər.

AXMAQLAR

Bir dəfə dovşan ağacın altında oturub həyat haqqında düşündü.

“Dünyanı vəlvələ, həyəcan bürüyüb, addımbaşı təhlükəyə düçar olursan, – deyə öz-özünə söylənirdi. – Hər şeydən əvvəl, başının üstünü bəla ala bilər; zəlzələ, uçqun və ya fırtına qopa bilər. İkincisi – həmişə ac qalacağından qorxursan, axı yemək və su ehtiyatı qurtara bilər. Bir də ki, axı həmişə oğru ya quldur başının üstünü ala bilər...”

Bura çatanda nəsə bir vacib şey dovşanın yadına düşdü və o qaçdı.

Dovşan bilmədi ki, meşənin üç sakini onun danışığını eşidib bərk qorxuya düşüb. Bunlar: qızquşu, soxulcan, bir də meymun idi.

Qızquşu, zəlzələ və fırtına sözündən bərk qorxuya düşüb titrək səslə dedi:

– Birdən mən yatmış olanda göy mənim üstümə uçub tökül-sə, neylərəm?! Gündüz olsa, dərd yaradır! Mən bir təhər uçub qaçaram, yatmış olanda göy uçsa, məni xurd-xəşil eləyər ki?!

Soxulcan acliqdan qorxub:

– Əgər mənim yediyim bitki köklərinin ehtiyatı qurtarsa, mən ölərəm, ölərəm!..

Meymun isə o saat oğru və quldur haqqında düşünüb gözlərinin yaşını axıda-axıda dedi:

– Mən dünyada hər şeydən çox yerin xətrini istəyirəm. Ancaq gecələr mən onu qoyub gedirəm, çünki ağacda yatmağa adət etmişəm. Birdən mən yatan vaxt oğrular, ya quldurlar gəlib yeri oğurlasalar nə olar?!

Qızquşu o vaxtdan bəri balaca ayaqlarını yığıb arxası üstə yatır ki, birdən göy uçsa onu tuta bilsin.

Soxulcan isə yediyini o saat qusur ki, bitki köklərinin ehtiyatı qurtarmasın.

Meymun da hər gecə üç dəfə ağacdan yerə düşür ki, quldurların yeri hələ oğurlamadıqlarını görüb ürəyi sakit olsun.

BEŞ MEHRİBAN DOST

Mən sizə beş mehriban dostun nağılını danışım.

Keçmiş zamanlarda dörd qardaş, bir də onların ən yaxın dostu və nökrü var idi. Ancaq bu nökrü adı nökrüldən deyildi. Buna yaxşı olardı ki, böyük dost, başçı deyəydin, çünki bu, dörd qardaşın dördündən də qüvvətli və təcrübəli idi.

Bu böyük dostun adı Qüvvətlicə idi. O ucaboy deyildi, ancaq ətli–canlı və qüvvətli idi, ona görə də ona Qüvvətlicə ad qoymuşdular.

Qardaşların böyüyünün adı Davakar idi, çünki, o həmişə hamıdan qabaq dava–dalaş salardı.

İkinci qardaşın adı Hamıdanuca idi. Çünki o, doğrudan da qardaşların hamısından uca idi.

Üçüncü qardaşın adı Xəzinədar idi, çünki, qayğıkeş, yığımcıl və ehtiyatlı idi.

Dördüncü qardaş da boyca hamısından kiçik olduğu üçün ona Balaca deyirdilər.

Bu beş mehriban dost uzun müddət dünyanı gəzib dolaşdı və cürbəcür igidliklər göstərdilər. Bir dəfə də onlar zalım bir padşahın şəhəri olan böyük və varlı bir şəhərə gəlib çıxdılar.

Qüvvətlicə dedi:

– Bəsdir daha dünyanı gəzib dolaşdıq və xırda–para, boş–boş işlərlə məşğul olduq! Bunlarla biz ad–san qazanmayacağıq. Yaxşısı budur, gəlin, bu padşahın yerini ələ keçirib şəhəri zalım padşahın zülmündən azad edək. Onda adamlar bizim adımızı həmişə şərəflə yad edəcəklər.

Qardaşlar razılaşdılar. Beş hörmətli dost şəhərin qızıl divarlarına yaxınlaşdı.

Davakar qabağa çıxıb padşahı davaya çağırırdı.

Şiddətli vuruşma başlandı. Beş mehriban dost padşahla və onun qoşunu ilə mübarizəyə başladı. Bu davada Hamıdanuca xüsusilə fərqləndi. Axırda zalım padşah məğlub oldu, şəhər də azad edildi.

Beş mehriban dost da oturub fikirləşməyə başladılar ki, şəhəri kim idarə etsin?

Dörd qardaş deyirdi ki, şəhəri gərək Qüvvətlicə idarə etsin, çünki Qüvvətlicə onların başçısıdır və hamısından da böyük və təcrübəlidir.

Qüvvətlicə razı olmadı. O, dedi ki, şəhəri gərək Davakar idarə etsin, axı padşahı davaya o çağırıb və döyüşü də o başlayıb.

Davakar da razı olmadı. O, dedi ki, şəhəri gərək Hamıdanuca idarə etsin, çünki o hamımızdan zirək vuruşurdu və bizə qələbə qazandıran da odur.

Ancaq Hamıdanuca da razı olmadı. O dedi ki, şəhərin bu qədər varı-dövləti var, o bunu sayıb qurtara bilməz! Yaxşısı budur ki, Xəzinədar şəhərin başçısı olsun.

Ancaq Xəzinədar da razı olmadı. O dedi ki, şəhəri gərək Balaca idarə etsin, çünki o hamımızdan kiçik və zəifdir. heç vaxt o özü üçün başqa padşahın yerini ələ keçirə bilməz.

Ancaq Balaca dedi ki, o çox zəifdir, ona görə də yaxşı hökmdar ola bilməz.

Beş mehriban dost çox götür-qoy etdilər, axırda belə qərara gəldilər: “Şəhəri, beşimiz də birlikdə idarə edək!”. Qərara aldıkları kimi də elədilər. Dünyada bu beş mehriban dost kimi hakim, yer üzünə gəlməmişdi.

İndi də, uşaqlar, öz əlinizə baxın. Sizin də beş mehriban dostunuz var ki, bunlar da sizə canla-başla işləməyə hazırdılar. Baxın görün: sizin böyük barmağınız – Qüvvətlicədir: o qüvvətli və möhkəmdir. Şəhadət barmağınız – Davakardır: axı siz birini hədələmək istəyəndə şəhadət barmağınızı onun üçün silkələyirsiniz. Sizin orta barmağınız – Hamıdanucadır: o elə doğrudan da o biri barmaqlardan böyükdür. Adsız barmaq Xəzinədardır, çünki bəyüklər qızıl və gümüş üzükləri bu barmağa taxırlar. Sizin çeçələ barmağınız isə Balacadır – bu barmaq həm balacadır, həm də zəif və gülməlidir!

Bax, görürsüz, demək sizin də hər şeydə sizə kömək etməyə hazır olan beş mehriban dostunuz var. Onlar sizə xoşbəxt olmaqda kömək edərlər.

DOVŞAN VƏ FİL

Keçmiş zamanlarda çox ağıllı bir dovşan varmış.

Dovşan lap balaca olanda göl qırağına oynamağa gedibmiş.

Bu gölün suyu göz yaşı kimi dupduru imiş. Ətraf meşələrin heyvanları bu göldən su içməyə gələrmişlər.

Göldən bir azca aralı, vaxtı ilə “Traç” adlı enli və uzun bir ağac varmış. İnsanlar bu ağacı kəsib odun doğramışdılar. İndi o ağacın qatran atmış kötüyü qalıbmış.

Dovşan bu enli və rahat kötüyü görür, sıçrayıb onun üstündə oturur. O saat qatrana yapışıb qalır. Yazıq dovşan yerindən tər-pənib qımıldana bilmir.

O bərk qorxur və belə qərara gəlir ki, elə yəqin, burada da öləcəkdir.

Dovşan kötüyün üstündə oturub ürəyindən qara qanlar keçirir. Birdən görür ki, fil meşədən çıxıb su içmək üçün gölə tərəf gəlir.

Dovşan o saat öz-özünə deyir: “İndi bu fil məni buradan xilas edər!”

Dovşan qışqırır:

– Ey fil, bu suyu içmə! Ağa mənə suyu qorumağı tapşırıb!

Fil onun sözünə fikir vermir, dovşan isə daha da bərkdən qış-qırır:

– Kar olmusan, nədir, ya gözlərin tutulub? Sən görmürsən ki, mən öz taxtımda öyləşib gölün keşiyini çəkirəm? Əgər sən cəsə-rət edib mənim suyumu içsən, başını bədənindən ayıraram!

– Sən heç özün də bilmirsən ki, nə çərənləyirsən, – deyər fil ona cavab verir. – Mən heç də sənə suyunu içmirəm, mən göl-dən su içirəm!

– Əgər sən bu sudan içsən, – deyə dovşan bağırır, – mən puç qozu sındıran kimi bircə pəncəmlə sənin başını əzərəm!

– Bu dovşan lap qarayaxadır ha! – deyə fil dilləndi. – O elə bilir ki, bir pəncəsilə mənim başımı əzə bilər! Mən indi onun özünü tapdalayıb xurd-xəşil eləyəyəm, onda bircə dənə də sağ sümük qoymaram!

Fil dovşana yaxınlaşdı, xortumu ilə onu tutub dartdı, kötük-dən ayırdı.

Dovşanın tükü qatrana necə yapışmışdısa eləcə də kötüyün üstündə qaldı. Sonradan dovşanın dal tərəfinə təzə tük gəldi, ancaq elə ona görə o vaxtdan bütün dovşanların dal tərəfinin tükü ağdır.

– İndi isə, – deyə fil qışqırır, – mən bu dovşanı o vaxtacı gərək döyəm ki, canı çıxsın!.. Yox, yaxşısı budur onu ayağımın altında tapdalayım! Mən onu əzib yerlə yeksan edəcəyəm!

Dovşan özünü itirməyir, filə deyir:

– Sevimli böyük qardaşım! Mən elə özüm çoxdan ölmək istəyirəm, çünki yer yaranandan bəri min ildir yaşayıram. Mən daha yaşamaqdan təngə gəlmişəm. Ancaq sənə mənim lap yazığım gəlir. Onu bil ki, mənim bütün sümüklərimdə şiddətli zəhər var ki, bu zəhərin bircə damcısı kimə dəysə o saat öldürür. Əgər sən məni xortumunla vursan, sümüyüm sənə xortumuna batar. Əgər sən məni ayaqlarının altında tapdalasan, onda mənim sümüyüm sənə ayağına batar, ölərsən. Mən isə onsuz da ölməyəcəyəm. Sağ qalacağam. Ancaq sən doğrudan da məni öldürmək istəyirsənsə, onda nə etmək lazım olduğunu sənə öyrədim. Məni öldürmək üçün ancaq bircə üsul var: məni meşədə qalın kolluğa və ya qamışlığa tulla, onda mən mütləq ölərəm.

Fil ağıllı idi, ancaq hiylədən, kələkdən başı çıxmazdı. O, dovşanın sözünə qulaq asıb, onu xortumuna qaldıraraq şiddətlə qamışlığa çıxır.

Dovşan yerə düşür, özünə gəlib dörd ayaq əkilir. O qaçır, gülümsünə-gülümsünə də öz-özünə deyirdi:

“Böyük qardaş fil, elə bilir ki, mən ölmüşəm, ancaq məni dipdiri görəndə başa düşəcək ki, hiyləgərlikdə mənəmlə bəhsə girişə bilməz!”.

KƏPƏNƏK

Nok Fan Ni adlı cəsur və qoçaq bir gənc vardı. Onun atası yoxsul idilər. Onların bir kiçik parça düyü tarlasından başqa heç nələri yox idi. Odur ki, onlar bir parça çörək üçün səhərdən axşamacağa ağa üçün işləyirdilər.

“Bizim babalarımız belə yaşayıblar, nəvələrimizin də beli özgə tarlasında belə büküləcək”, – deyə Nok Fan ürək ağrısı ilə düşünürdü.

Axşamlar o, cəngəlliyə gedir. Orada sarmaşığı kolluqlarının arasında, qayaların yarığında xəzinə axtarırdı. Ancaq xəzinə əvəzinə ona qıvrılmış ilanlar, yatmış siçanlar, yarıqlar arasında şırıldayan irmaqlar rast gəlirdi.

Cavan oğlan yorğun–arğın evə qayıdırdı. Nok Fan qoçaq adamların ağa ilə mübarizə etməyə başladığını eşidəndə ancaq çiyinlərini çəkir və istehza ilə gülümsünürdü: “Siz, zəif, köməksiz adamlar, nə edə bilərsiniz? Dayanın, mən tək əllə hamınızdən çox iş görəcəyəm! Bircə mən xəzinəni tapım!”

O, adamlardan aralanıb ancaq xəzinə tapmaq haqqında düşünürdü.

Bir dəfə Nok Fan böyük bir kəpənək gördü. Kəpənək gah çiçək üstə qonub elə bil adamın ona yaxınlaşmasını gözləyirdi, gah da uçub uzaqlara gedirdi. Elə bil ki, o, Nok Fanı hara isə çağırırdı.

Kəpənəyin hara uçduğuna fikir verəndə cavan oğlan qayanın yarığında dar bir keçid gördü.

Nok Fan bambuk kəsdi, yandırdı, məşəl kimi əlinə tutub yolunu işıqlandıraraq irəlilədi.

Yarığın dibini dik aşağı enirdi. Bambuk yaxşı yanırdı, alovun qırmızı şəfəqində Nok Fan daş divarda qəribə naxışlar gördü. Onun ürəyi döyündü. O, əmin idi ki, nəhayət istədiyi xəzinəni tapmışdır.

Bambuk məşəl yanıb qurtarandan sonra Nok Fan qarasına irəliləyirdi. Hər dəfə ona elə gəlirdi ki, o, kiminsə yüngül adımı səslərini, pıçıltı, yavaşca gülüşmə eşidir. Ancaq elə ki, da-

yanırdı, o saat hər şey susur, ancaq mağaranın tavanından su damlaları yerə düşüb səs salırdı.

Nok Fan nahaq axtarışdan yorulub əldən düşmüş halda yerə yıxılıb yatdı.

O, üzünə dəyən yüngül mehdən ayıldı. Əynində sarı paltar, əlində yelpik olan bir qız onun başı üstündə dayanmışdı. Nok Fana elə gəldi ki, o, bu qızı hardasa görmüşdür. Ah, bu qız ki, onu buraya aldadıb gətirən kəpənəkdir!

Nok Fan ayağa qalxıb qızın dalınca getdi. Qaranlıq çəkiliydi, qarşıda mavi işıq görünürdü. Bu, mağaradan çıxan yol idi. Oğlanın gözləri qabağında güllü-çiçəkli bir dərə göründü, burada düyü tarlası, meyvələrin ağırlığından budaqları əyilmiş ağaclar vardı. Nok Fan adamların yanından keçəndə, onlar gənclə gülümsünə-gülümsünə salamlaşdılar. hamısı tənbel-tənbel yavaşca irəliləyirdi.

– Biz haradayıq? – deyə Nok Fan qızdan soruşdu.

– Yeraltı padşahlıqdayıq, – deyə qız ona cavab verdi. – Sən burada xoşbəxt olacaqsan.

– Burda da hər şey yer üzündə olduğu kimidir. Ağaclar bar verir, düyü sünbül bağlayır, güllər çiçəklənir...

– Bəli, ancaq burada vaxt yoxdur, ona görə də heç kəs heç yerə tələsmir. Burada hər cür arzu və istək sönür, axı, istəməli bir şey də yoxdur! Burada ağaclar həmişə bar verir, düyü həmişə sünbüllənmişdir...

Nok Fan yeraltı padşahlıqda qaldı. O, kəpənək qız ilə evləndi. Onlar dərd-qəmsiz ömür sürürdülər. Nok Fan yumşaq otlar üstə uzanıb quşların cəh-cəhinə qulaq asır, göyə baxırdı.

Nok Fanın bu cür yaşayışının neçə il sürməsinə demək çətindir.

Bir dəfə Nok Fanın əlinə tikan batdı. O ağrı hiss etdi və bir damcı öz qanını – əsl qırmızı isti qanı gördü. O saat kəndləri, ata-anası, qardaşları, bacıları, payalar üzərindəki laxlayan daxmaları yadına düşdü. Doğma yerləri üçün burnunun ucu göynədi. O, daha yeraltı padşahlıqda qala bilməzdi və necə olursa-olsun evlərinə qayıtmağı qərara aldı.

O, yola çıxdı.

Dəhşətli qayalar onun yolunu kəsirdi, ancaq Nok Fan inadla irəliləyirdi.

Birdən yeraltı padşahlıq qaranlıqlaşmış söndü. Nok Fan özünü, qızı birinci dəfə gördüyü həmin mağarada gördü.

Nok Fan qaranlıqda çox yol getdi. Nəhayət gün işığına çıxdı, o tərəf–bu tərəfə baxdı və doğma kəndlərinə tərəf qaçdı. Ancaq ətrafda hər şey qəribə və yad kimi görünürdü. Düyü tarlalarının yanında təzə evlər salınmışdı. Qəribə geyinmiş yad adamlar kəlləri sürürdü. Nok Fan onları dostcasına salamladı, ancaq hamı ona təəccüblə baxırdı.

Nok Fan öz evlərini tapmaq üçün kəndi çox gəzib dolaşdı. Evləri yox idi. Ancaq iri banan ağacları ona nəsə xatırladırdı. Onun atası ilə məhz burada banan ağacını əkdikləri, balaca şitilləri atasına necə verdiyi, üstlərini torpaqla necə örtükləri yadına düşdü. Doğrudanmı bu həmin ağaclarıdır? Bu ağaclar yüz illik nəhəng ağaclara oxşayırdı.

Nok Fan banan ağaclarının yanında cavan bir qız gördü və ondan soruşdu ki, Ni ailəsini tanıyırmı? Qız cavab verdi ki, elə özü də həmin ailədənir.

Nok Fan qızın əlindən tutdu, ona yalvardı ki, ata-anasından, bacılarından, qardaşlarından ona bir xəbər desin. Qız qorxa-qorxa onu dinləyirdi. Axırda qız dedi ki, onlar çoxdan ölüb getmişlər... O, hətta Nok Fanın da adını çəkdi. Bəli, bəli, ona danışsınlar ki, lap keçmişlərdə Nok Fan adlı bir oğlan varmış, o, mağarada azmış və heç kim onun heç izini də tapa bilməmiş.

– O mənəm! O mənəm! – deyərək Nok Fan çığırdı.

Qız isə onun əlindən çıxıb qaçdı.

Nok Fan ancaq indi başa düşdü ki, o tək-tənhadır, burada o, yaddır. Başını aşağı salıb getdi.

Nok Fan öz vaxtını itirmişdi – başqalarının əməyə və mübarizəyə sərf elədiyi qiymətli vaxtı o itirmişdi.

Onun həyatı boş-boşuna keçmişdi.

DOVŞANA AD VERİLİR

Keçmiş zamanlarda iki qonşu var idi: ikisi də ovçu idi. Bir dəfə maral tutmaq üçün tor qurmağa getdilər.

Birinci ovçu toru adi qayda üzrə yerdə qurdu. İkinci ovçu isə torunu ağacın başında qurdu.

Torlarını qurandan sonra qayıdıb evlərinə getdilər.

Torunu ağacın başında quran ovçu tezdən, dan yeri sökülməmişdən torlara baxmağa getdi.

Torunu yerdə quran qonşunun tələsinə maral düşmüşdü. Ağacın başında qurduğu öz torunda isə maral yox idi.

Onda o, qonşunun tələsindən maralı çıxarıb öz toruna, ağacın başında qurduğu toruna saldı. Sonra da qayıdıb evinə getdi. Yıxılıb yatdı.

Ovçu o vaxtaca yatdı ki, gün qalxıb bir boy oldu. Bu vaxt qonşusu gəlib onu oyatdı, onlar birlikdə meşəyə getdilər.

Hər iki ovçu meşəyə çatıb gördü ki, yerdə qurulan tələ bağlıdır. Onun içində isə heç nə yoxdur. Ətrafında çoxlu iz var, elə bil ki, maral burada çırpınmışdır. Torda bir çəngə maral yunu ilişib qalmışdı.

Ancaq ağacın başındakı torda ölü bir maral asılıb küləkdən yellənirdi.

Yerdə tor quran birinci ovçunun ürəyinə şəkk damdı. Özlüyündə belə düşündü:

“Hələ indiyəcən heç bir maral ağacın başına çıxmamışdır. Bəs necə olub ki, bu maral mənim qonşumun toruna atılıb düşüb? Yox, maral əlbəttə mənim toruma düşüb, bu adam isə onu oğurlayıb öz toruna aparıb qoyub!”

Birinci ovçu bu fikirlə evinə qayıdıb əhvalatı arvadına danışdı. Arvadı da onun fikrinə şərək çıxdı və ovçunu başa saldı ki, məhkəməyə şikayət etsin. Ovçu məhkəməyə getdi və qonşusundan şikayət elədi.

Hakim ikinci ovçunu çağırdı. Hər ikisini dindirdi. Hakim dedi:

– Qanuna görə, torun ağacın başında ya başqa yerdə qurulmadığından asılı olmayaraq, tora düşən heyvan torun sahibinə ça-

tır. Birinci ovçunun – yerdə torunu quranın şikayəti düzgün deyil, ona görə də o, ikinci ovçuya iki maral da verməlidir.

Ovçu belə bir qərar ilə razılaşmadı, üç gün ona möhlət verilməsini xahiş etdi. O, üç gündən sonra özünün haqlı olduğunu sübut etməyə söz verdi. Hakim ona üç gün möhlət verdi və tapşırtdı ki, hər iki ovçu üç gündən sonra səhər düz səkkiz tamamda onun yanında olmalıdırlar. Kim bircə dəqiqə də geciksə, o, işi uduzmuş hesab olunur.

Birinci ovçu bütün hər cür işləri açə bilən yaxşı bir vəkil tapmağa getdi. O vaxtlar hələ heç kəs dovşanın müdrikliliyini bilmirdi, odur ki, bizim ovçu gəzib ağıllı adam axtarırdı. Elə oldu ki, qabağına bir dovşan çıxdı.

– Aha, meymunlar padşahi! – deyə dovşan səsləndi. – Siz hara belə tələsirsiniz?

Ovçu dayandı.

– Mən bir vəkil axtarıram, – deyə o cavab verdi. – Məhkəmədə mənim mübahisəli bir məsələm var.

– Bilmək olarmı nə işdir?

Ovçu əhvalatı ona danışdı, məhkəmənin hökmünü dedi və əlavə etdi ki, üç gün möhlət alıb, odur ki, indi vəkil axtarır.

– Cənab hakim bizə əmr etdi ki, səhər düz səkkiz tamamda onun yanında olaq, – deyə ovçu dovşanı başa saldı. – Mən üç gündür ki, işi açə bilən ağıllı vəkil axtarıram, indiyə kimi də tapmamışam. Ona görə də belə tələsirəm!

– Sizin işiniz elə budur? – deyə dovşan soruşdu. – Heç nədən qorxmayın, mənə belə bağlaya bilərsiniz! Yaxşı, əgər mən işi udsam, onda mənə nə verəcəksən?

– Mən sənə pul verərəm.

Dovşan gülməkdən uğundu.

– Mən sənənin pullarınla nə eləyim? – deyə dovşan səsləndi. – Mənim ancaq dəymiş banandan xoşum gəlir. Əgər işi udmaqda mən sənə kömək elədim, sən öz maralını aldın, onda mənim üçün bir salxım dəymiş banan gətirməyini xahiş edirəm. Belə banan tapa bilərsənmi?

– Tapa bilərəm, – deyə ovçu cavab verdi. – Sən istədiyən qə-dər banan alacaqsan.

– Onda sabah səhər mənim yanıma gəl.

Ovçu dovşandan ayrılıb getdi. Səhəri ovçu bir salxım dəymiş banan götürüb meşəyə, dovşanın yanına getdi. Dovşan çox sevin-di. O, bir neçə banan yedi, qalanlarını da özü üçün nahara gizlətdi.

Gün get-gedə yuxarı qalxırdı. Saat səkkizə az qalırdı, ovçu dovşanı tələsdirməyə başladı:

– Cənab dovşan, getmək vaxtı deyilmi? Qorxuram ki, gecikək!

– Heç dəxli var, gecikərik, gecikərik də! Canın sağ olsun!

– deyə dovşan cavab verdi. – Qorxunu bir tərəfə qoy, mənə inan və heç nədən narahat olma!

Ancaq ovçu get-gedə daha çox narahat olurdu. Nahaq yerə də narahat olmurdu: ancaq saat doqquza az qalmış, ovçu ilə dovşan məhkəməyə gəlib çatdılar.

Hakim soruşdu:

– Bu dovşana burada nə lazımdır?

– Bu yoxsul öz işini mənə tapşırıb, – deyə dovşan cavab verdi.

– Mən onu müdafiə edəcəyəm.

Hakim ovçuya dedi:

– Ancaq sən yaddan çıxarmısan ki, mən, səhər saat səkkiz tamamda burda olmağınızı əmr etmişdim! Kim lap bircə dəqiqə də geciksə, hökm onun əleyhinə kəsiləcəkdir. Bəs siz indiyə ki-mi harada idiniz?

Dovşan o saat etiraz elədi:

– Cənab hakim, mən xahiş edirəm bizi bağışlayasız! Bizim gecikməyimizdə bu adamın heç bir günahı yoxdur. Bütün taqsır-lar məndədir, inanın mənə! Mən səhər ala qararıqlıqdan yola çıxmışam, ancaq yolda elə bir möcüzə gördüm ki, uzun zaman özümə gələ bilmədim. Mən ömrümdə o cür qərribə şey görməmişdim! Hətta cənab hakim, siz də... hətta siz də görsəydiniz heyrət-inizdən donub qalardınız!

– Səni hansı möcüzə heyretə salıb? – deyə hakim soruşdu.

Dovşan da öz əhvalatını danışdı:

– Hörmətli cənab hakim! Mən məhkəməyə tələsirdim, birdən çoxlu balıq gördüm. Onlar Təmər-hindi ağacının budaqlarına dırmaşib çiçəklərini yeyirdilər! Onlar ağacdakı bütün çiçəkləri eyib qurtardılar! Mən heç gözlərimə inana bilmirdim. Bu balıqlar budaqlara elə məharətlə dırmaşırdılar. Mən onlara baxıb hey-rətimdən bircə addım da ata bilmədim!

Hakim dedi:

– Dovşan yalan deyir! Buna heç bir şübhə ola bilməz! Kim ömründə heç olmasa bircə dəfə görüb ki, balıq ağaca dırmaşsın? Heç kəs!

Dovşan qəhqəhə çəkib güldü:

– Cənab hakim! – dedi. – Mən sizə Təmər-hindinin çiçəklərini yemək üçün ağaca dırmaşan balıqlardan danışdım, siz də deyirsiniz ki, mən yalan deyirəm. Ancaq bizim düşmənimiz sizə ağacın başında qurulan tora düşmüş maraldan danışır, siz də ona inanırsınız ki, o doğru söz deyir; cənab hakim, məgər siz heç ömrünüzdə görmüsüz ki, maral ağaca dırmaşsın?

Hakim dovşanın çıxışına qulaq asdı və onun ağıllı dəlillərilə razılaşmalı oldu. O, maralı yerdə torunu quran birinci ovçuya kəsdi. İkinci ovçunu – maralı oğurlayanı qonşusuna iki maral verməyə məcbur etdi.

İnsanlar o gündən dovşanın tədbirli və ağıllı olmasını bildilər. O vaxtdan bəri də onu Dovşan Sofea çağırırlar ki, bu da: Dovşan – Müdrik Vəkil deməkdir.

DİLƏNÇİ VƏ XƏSİS

Qoca dilənçi tanımadığı bir kəndə gələrək böyük, qəşəng bir evin qapısını döydü. Bu evin yanında qapısından yekə qifil asılan hündür bir ahbar vardı. Bu evdə isə öz xəsisliyi ilə bütün mahlada yaxşı tanınan bir dövlətli yaşayırdı. O çox dövlətli olmağına baxmayaraq, heç vaxt heç kəsə əl tutmazdı.

– Sən mənə bir parça piy, ya bir az süd verə bilərsənmi?
– deyə dilənçi ona ağız açdı.

– Yox, verə bilmərəm! – deyə xəsis acıqlandı. – Rədd ol burdan!

– Bəlkə səndə bir ovuc buğdadan, paxladan tapıldı? – deyə acından rəhmsiz adamların qarşısında alçalmağa məcbur olan qoca sözünə davam etdi.

– Mənim heç nəyim yoxdur, – deyə xəsis cavab verdi.

– Onda mənə bir tikə çörək ver, sənə duaçı olaram, – deyə dilənçi ondan xahiş etdi.

– Get, mənim çörəyim yoxdur! – cavabını eşitdi.

– Onda, heç olmasa mənə bircə qurtum su ver. Susuzluqdan ciyərim yanır, – deyə qoca yalvardı.

– Mənim suyum yoxdur! – deyə xəsis cavab verdi.

Dilənçi dedi:

– Ay oğul, onda daha burada niyə oturmusan? Dur ayağa, düş qapılara, mərhəmətli adamlardan pay dilə! Sən ki, məndən də kasıbsan!

UZUNÇULUQ XƏSTƏLİYİ

İki nəfər həmyerli yad ölkələrə səfərə çıxmışdı. Onlardan biri yolda bərk xəstələndi, yoldaşı da evinə qayıtmalı idi. Xəstə ona bir məktub verdi ki, evinə çatdırsın və dilcavabı da xahiş etdi:

– Mənim ailəmə deyərsən: “Atanızın ağrıdan başı çatlayır. Dişi bərk sancır. Nəfəsi kəsilir. Qolları tutulub. Ayaqları şişib. Gözləri görmür. Dizləri əsir. Kürəyi ovulur. Sinəsi çatlayır. Dalağına soyuq dəyib. Beli sınır. Gözündən bir cür su axır. Ayaqları qıc olur. Dili tutulub. Ürəyi dayanıb”.

Onun yoldaşı bütün bunlara qulaq asıb dedi:

– Mənim çox danışmaqla aram yoxdur. Elə bircə kəlmə deyərəm: “Ölüb” vəssalam.

ALİM VƏ DƏNİZÇİ

Alim gəmi ilə səyahətə çıxmışdı. O, dənizçilərin birindən soruşdu:

– Sən qrammatikanı bilirsənmi?

– Yox, bilmirəm, – deyə dənizçi ona cavab verdi.

Alim dedi:

– Sən ömrünün yarısını itirmisən.

Çox keçmədən fırtına qopdu, gəmi batmağa başladı. İndi dənizçi alimdən soruşdu:

– Sən üzə bilirsənmi?

– Yox, üzə bilmirəm, – deyə alim cavab verdi.

Dənizçi dedi:

– Sən həyatını bütünlüklə itirdin.

QOYUN, KEÇİ VƏ DONUZ

Kəndli şəhərə bazara getməyə hazırlaşdı. O, bazarda qoyunu, keçini, donuzu satmaq istəyirdi. Kəndli çətinlik çəkmədən qoyunun, sonra keçinin ayaqlarını sarıdı, ancaq donuzu heç cür tutub sarıya bilmirdi. Kəndlini donuz lap əldən aldı.

– Nə olub? – deyə o, donuzdan soruşdu. – Nə üçün qoyun da, keçi də özlərini sakit aparır. Sən isə belə çırpınıb əlimdən çıxırsan?

– Onlar bilirlər ki, hər birimiz nəyə görə bəslənilib saxlanmışdır, – deyə donuz cavab verdi. – Sən qoyunu ona görə saxlamısan ki, yununu götürəsən, keçini də südünü sağmaq üçün saxlamısan, məni isə ancaq kəsilmək üçün yemləmişən. Mən də bilirəm ki, sən bizi şəhərdə satan kimi, mən birbaşa sallaqxanaya düşəcəyəm.

ƏMİR MÜAVİYƏ VƏ DƏYİRMANÇI

Günlərin bir günündə əmir Müaviyə gəlib dəyirmanın qapısı qabağında dayandı.

Qapıdan baxıb gördü ki, eşşək dövrə vuraraq dəyirman daşını dolandırır. Eşşəyin boynundan bir zıncırov asılmışdı.

Əmir dəyirmançıdan soruşdu:

– Eşşəyin boynundan zıncırov nə üçün asmısan?

Dəyirmançı dedi:

– Bilirsən, əgər məni yuxu tutub mürgüləsəm, eşşək dayanar, zıncırovun da səsi kəsilər. Onda mən bilərəm ki, eşşək dayanıb. Mən çıxıram, o yenə də dəyirman daşını dolandıрмаğa başlayar.

Əmir ona dedi:

– Bəs eşşək dayanıb, başını bulasa necə? Onda sən zıncırovun səsinə eşidəcəksən, ancaq eşşək dayanmış olacaq.

– Ay ağa, axı, mən sənə kimi ağı olan eşşəyi hardan tapım!
– deyə dəyirmançı ona cavab verdi.

ŞİR, TÜLKÜ VƏ QURD

– Şir, tülkü və qurd dost olmuşdular. Bir dəfə üçü birlikdə ova çıxıb eşşək, dovşan və dağ keçisi tutdular. Şir qurda dedi:

– Şikarımızı böl görək!

– Yaxşı da, – deyə qurd cavab verdi, – aydın məsələdir, eşşək sənə, dovşan tülkünün, dağ keçisi də mənə.

Şir hirsələndi, bu cür bölgü onun xoşuna gəlmədi. O saat qurdu öldürüb başını üzdü. Sonra üzünü tülküyə tutub bağırdı:

– İndi də sən böl görək!

Tülkü quyruğunu bulaya-bulaya dedi:

– Bundan asan nə ola bilər ki, eşşək sənin naharına, keçi axşam yeməyinə, dovşanı da naharla axşam yeməyinin arasında yeyərsən.

Tülkünün bu cür bölgüsü şirin düşünə yatdı, o, tülküyə dedi:

– Bir bax ha, gör sən nə ağıllı danışırısan! Bunu sənə kim öyrədib?

Tülkü dedi:

– Ay qoçaq şir! Mənə bu ağılı, qurdun başı bədənindən ayrılarda öyrətdi.

AXMAQ VƏ KEÇİ

Bəkil adlı bir ərəb bir dəfə on bir manata bir keçi alıb dalına atdı, keçinin ayaqlarından iki əlli tutub evinə yola düşdü.

Yolda Bəkil öz tanışına rast gəldi; o, Bəkildən soruşdu:

– Sən bu keçini neçəyə almısan?

Bəkil, keçinin qiymətin demək üçün: əllərinin ikisini də qabağa uzatdı, (“10” demək üçün) və dilini bayıra çıxartdı ki, hamısı birlikdə “11” eləsin.

Bu vaxtacan keçi qaçıb getmişdi. Heç izi-tozu da qalmamışdı.

Adamlar o vaxtdan bəri deyərlər ki, “Bəkil kimi axmaqdır”.

İNCİMİŞ PİŞİK

Günlərin birində Qoca, bir neçə dənə çolpa alıb evinə gətirdi və Qarısına tapşırırdı ki, çığırtma bişirsin. Qarı da çolpaları bişirib, hamısını özü yedi. Kişi evə gələndə ona dedi ki, çığırtmanı guya Pişik yeyib. Pişik də bunu eşitdi, acıq eləyib çıxdı artırmaya. Artırma gördü ki, Pişik qaş-qabaqlı oturub, soruşdu:

– Pişik, sənə nə olub, burnunu niyə sallamısan?
– Qoca bir neçə çolpa almışdı, – deyə Pişik cavab verdi, – gətirib Qarisına verdi. Qarı da bişirib, hamısını özü yedi, Qoca evə gələndə ona dedi ki, çığırtmanı guya Pişik yeyib. Bəs burnumu sallamayım nə eləyim?

– Onda mən də uçulub dağılaram, – deyə Artırma cavab verdi. Artırma uçulub dağıldı, qonşu Divar ondan soruşdu:

– Artırma, sən nə üçün uçub dağıldın?

– Qoca bir neçə çolpa almışdı, – deyə Artırma ona cavab verdi, – gətirib Qarisına verdi. Qarı da çolpaları bişirib, hamısını özü yedi, ancaq Pişiyin boynuna qoydu. Pişik oturub qaş-qabağını töküb, mən də onun üçün uçub dağıldım.

– Onda mən də üzümün suvağını tökəcəyəm, – deyə Divar səsləndi.

Divar suvağını tökdü. Divarın üstündə oturan Quş ondan soruşdu:

– Divar, sən nə üçün suvağını tökmüsən?

– Qoca bir neçə çolpa almışdı, – deyə Divar cavab verdi, – gətirib Qarisına verdi. Qarı da çolpaları bişirib, hamısını özü yedi, ancaq Pişiyin üstünə yıxdı. Pişik oturub qaş-qabağını töküb, Artırma uçub dağıldı, mən də suvağımı tökməyim, bəs nə edim?

– Onda mən də bütün lələklərimi tutub yolacağam! – deyə Quş cavab verdi.

Quş bütün lələklərini yolub ağaca qondu.

Ağac ondan soruşdu:

– Ay quş, sən nə üçün bütün lələklərini yolmusan?

– Qoca bir neçə çolpa almışdı, – deyə Quş cavab verdi, – gətirib Qarisına verdi. Qarı da çolpaları bişirib özü yedi, ancaq Pişiyin üstünə yıxdı. Pişik oturub qaş-qabağını töküb, Artırma uçub dağıldı, Divar üzünün suvağını tökdü, mən də lələklərimi yolmayım, nə eləyim?

– Onda mən də bütün yarpaqlarımı tökəcəyəm yerə. – deyə Ağac səsləndi.

Ağac bütün yarpaqlarını yerə tökdü. Onlar bulağa düşdü, Bulaq, dostu Ağacdən soruşdu:

– Ay Ağac, sən nə üçün bütün yarpaqlarını yerə tökdün?

– Qoca bir neçə çolpa almışdı, – deyə Ağac cavab verdi, – gətirib Qarisına verdi. Qarı çolpaları bişirib hamısını özü yedi, ancaq Pişiyin boynuna yıxdı. Pişik də oturub qaş-qabağını töküb. Artırma uçub dağıldı, Divar suvağını tökdü, Quş lələklərini yoldu, mən də yarpaqlarımı tökməyim, nə edim?

– Onda mən də quruyacağam, – deyə Bulaq cavab verdi.

Qulluqçu su aparmaq üçün Bulaq üstə gəlib gördü ki, Bulaq tamam quruyub, Qulluqçu Bulaqdan soruşdu:

– Bulaq, sən nə üçün qurumusan?

– Qoca bir neçə çolpa almışdı, – deyə Bulaq ona cavab verdi, – gətirib Qarisına verdi. Qarı çolpaları bişirib özü yedi, Pişiyin boynuna yıxdı. Pişik oturub qaş-qabağını töküb, Artırma uçub dağıldı, Divar suvağını tökdü, Quş lələklərini yoldu, Ağac yarpaqlarını tökdü, mən də qurumayım, bəs nə edim?

– Onda mən də dolçanı çırpıb sındırıram, – deyə Qulluqçu cavab verdi.

O, dolçanı götürüb yerə çırpdı. Xanımın yanına qayıdıb dedi:

– Qoca bir neçə çolpa alıb gətirmişdi. Qarisına verdi ki, bişirsin. Qarı da bişirib, hamısını özü yeyib, Pişiyin boynuna yıxıb. Pişik oturub hirsindən qaş-qabağını töküb, Artırma uçub dağılıb, Divar öz suvağını töküb, Quş lələklərini yolub, Ağac yarpaqlarını töküb, Bulaq quruyub, mən də dolçanı sındırmayım, nə edim?

– Onda mən də əynimdəki paltarı cırıram, – deyə Xanım səsləndi.

Əri evə gəldi, Arvadından soruşdu:

– Paltarın nə üçün cırılıb?

– Qoca bir neçə çolpa almışdı, – deyə Arvadı cavab verdi, – gətirib Qarisına verdi. Qarı da bişirib, özü yeyib, Pişiyin boynuna salıb. Pişik oturub acığından qaş-qabağını töküb, Artırma uçub dağılıb, Divar suvağını töküb, Quş lələklərini yolub, Ağac yarpaqlarını töküb, Bulaq quruyub, Qulluqçu dolçanı sındırıb – bəs mən, paltarımı cırmayım, nə edim?

– Onda mən də səni boşayacağam, – deyə Əri səsləndi.

O, hirsli-hirsli gedərkən küçədə Çörəkçiyə rast gəldi. Çörəkçi ondan soruşdu:

– Sən nə üçün belə hirslisən?

– Qoca bir neçə çolpa almışdı, – deyə kişi cavab verdi, – gətirib Qarısına verdi ki, bişirsin. Qarı da çolpaları bişirib özü yeyib, Pişiyin boynuna yıxıb. Pişik oturub qaş-qabağını töküüb, Artırma uçub dağılıb, Divar suvağını töküüb, Quş lələklərini yolub, Ağac yarpaqlarını töküüb, Bulaq quruyub, Qulluqçu dolçanı cırpıb sındırıb, mənim Arvadım paltarını cırıb, – bəs mən onun kəbin-talağını verməyim, nə eləyim?

– Onda mən də özümü diri-diri yandıraram, – deyə Çörəkçi özünü təndirə atdı.

Biz də səninlə gedirdik, bir kisə mirvari tapdıq: iriləri mənənim, xırdaları sənənin.

NƏ CÜR ADAMLAR OLUR

Məşhur bir alim dedi:

– Adamlar dörd cür olur.

Elə adam var ki, hər şeyi bilir, və nə bildiyini də özü anlayır. Bu – alimdir, bundan ibrət götürmək lazımdır.

Elə adam da var ki, bilir, ancaq nə bildiyini özü bilmir. Bu, yatağan adamdır, bunu oyatmaq lazımdır.

Elə adam da var ki, bir şey bilmir, özü də bilir ki, heç nə bilmir. Bu adama kömək etmək lazımdır ki, öyrənsin.

Elə adam da var ki, heç nə bilmir və heç nə bilmədiyini özü də bilmir. Bu avamdır. Bu adam haqqında yaxşı bir söz deyə bilməzsən.

ÇANAQLIBAĞA – BABA FEKRAN

Bir dəfə Çanaqlıbağa – Baba Fekran dayının yolu paxla tarlasından düşmüşdü, o, bir qıça kəsib arvadı Qurbağa üçün apardı.

– Bilirsən nə var, ay Qurqur xanım, – deyə arvadından xahiş elədi, – gəlsənə, axşama mənə üçün paxla bişirəsən.

– Sənin keçəl başın üçün, bilməmişdim! – deyə arvadı Qurbəğa cavab verdi. – Hansı qurbəğa paxla yeyir ki, mən də yeyim? Qıçanı da götür, hansı cəhənnəmə istəyirsən get!

Əlac nədir ki!? Çanaqlıbağa paxla qıçasını götürüb baş aldı getdi. Utandığından bilmirdi ki, özünü hara salsın. Şəhərə gedən yolun qırağında əyləşib dərdə-qəmə batmışdı.

Yoldan bir eşşək keçirdi. O, Çanaqlıbağa dayını görüb soruşdu:

– Dayı, sənə nə olub qanın qaradır?

– Bu zəhrimara qalmış paxlanın üstündə oldu. Arvadım Qurqurun yanına gəlib paxlanı mənim üçün bişirməsini ondan xahiş elədim. O da mənə belə cavab verdi: “Rədd ol, keçəlin biri keçəl!” Dost, bəlkə sən gedib onu yola gətirə biləsən!

Eşşək razı oldu. O, Qurqur xanımın evinə yaxın gəlib: “Bu-u mənəm!” – deyə anqırmağa başladı. O, öz gəlişini ev yiyəsinə bildirmək istəyirdi.

– Sən məni səksəndirdin, qonşuları da qorxudursan, qulluq-cunu da – odur ey, qabları yuyur! – deyə Qurqur onun üstünə düşdü. – Eşşək, canın sağ olsun, olmaya buraya bizim qabların suyunu iyləməyə gəlmisən?!

Eşşək onun çığır-bağırından qorxub, bir kəlmə söz də demədən çıxıb getdi.

Yoldan bir it keçirdi. O, Çanaqlıbağa dayını görüb soruşdu:

– Dayı, sənə nə olub, bikefsən?

– Paxla zəhrimarın üstündə oldu. Mən arvadım Qurqurun yanına gəlib paxlanı bişirməsini ondan xahiş elədim. O mənə belə cavab verdi: “Rədd ol, keçəlin biri keçəl!” Bəlkə sən danışıb, onu bir təhər yola gətirə biləsən!

İt razı oldu. O, Qurqur xanımın evinə yaxınlaşıb: “Hart-hart” hürməyə başladı ki, xanım bunun gəlməyindən xəbər tutsun.

– Sən məni səksəndirdin, qonşuları da qorxudursan, qulluq-cunu da – odur ey, qabları yuyur! – deyə Qurqurun ağzı açıldı. – Soruşmaq eyib olmasın, ay it, sən yoxsa bizim qabağımızdan qalan xörelkləri yeməyə gəlmisən!

İt qorxdu və bir kəlmə söz demədən çıxıb getdi.

Sonra yoldan pişik, meymun, at və Çanaqlıbağanın başqa dostları gəlib keçdi, onlar da Qurbağanı yola gətirmək istədilər. Ancaq Qurbağa onların hərəsini bir cür acı sözlə kandarından qovub yola saldı.

Hətta toyuq da acıqlı Qurqurun yanına gəlmişdi. Qurqur ona da demişdi:

– Ay toyuq, sən də tər-təmiz kəndli daxmasında nə yumurtlayarsan!

Toyuq da ona belə demişdi:

– Qurqur xanım, mən gündə on yumurta yumurtlayıram! Mənim yumurtalarımı padşah özü, bir də cavan oğlanlar yeyirlər.

Ancaq Qurqur ona heç qulaq da asmadı.

Axırda yolda bir Şir görüldü. O, Çanaqlıbağanı görüb soruşdu:

– Ay dayı, sənə nə olub belə bikefsən?

– Sözüümüz paxlanın üstündə oldu! Mən arvadım Qurqurun yanına gəlib paxla bişirməsini ondan xahiş elədim. O, mənə belə cavab verdi: “Rədd ol, keçəlin biri keçəl!” Bəlkə siz, Şir zati-aliləri danışıb, onu yola gətirəsiniz!

Şir razı oldu. Qurbağanın evinə yaxın gəlib nərildəməyə başladı.

– A, Şir cənablarıdır ki! – deyə Qurqur səsləndi. – Zati-aliləri, necəsiniz? Nə buyurursunuz?

– Bu saat ərinin yanına get! – deyə Şir ona əmr etdi.

– Gedirəm, gedirəm! Bircə dəqiqədən sonra hazır olaram! – deyə Qurbağa cavab verdi.

Ancaq bir dəqiqə keçdi o, evdən çıxmadı, Şir təzədən nərə çəkdi.

– Gəlirəm, gəlirəm! – deyə Qurbağa qışqırdı. – Qoy bir üzümü yuyum!

Qurbağa yenə də evdən çıxmadı, Şir təzədən nərə çəkdi.

– Gəlirəm, gəlirəm! – deyə Qurbağa qışqırdı. – Qoy bir başımı darayım!

Qurbağa yenə də evdən çıxmadı, Şir bir də nərildədi.

– Gəlirəm, gəlirəm! – deyə Qurbağa cavab verdi, – Qoy bir köynəyimi dəyişim!

Qurbağa yenə də evdən çıxmadı, Şir bu dəfə də nərildədi.

– Gəlirəm, gəlirəm! – deyə Qurbağa cavab verdi. – Paltarımı geyib gəlirəm!

Qurbağa yenə də evdən çıxmadı, Şir təzədən nərildədi.

– Gəlirəm, gəlirəm! – deyə Qurbağa qışqırdı. – Qoy sancağımı taxım!

Qurbağa yenə də evdən çıxmadı, Şir bağırdı.

– Gəlirəm, gəlirəm! – deyə Qurbağa qışqırdı. – Qoy bir yanaqlarıma ənlük çəkim!

Qurbağa yenə də evdən çıxmadı, Şir təzədən nərildədi.

– Gəlirəm, gəlirəm! – deyə Qurbağa qışqırdı. – Ayaqqabılarımı geyim!

Axır ki, geyinib hazırlandı. Şir onu ərinin yanına apardı. Qurqur xanımın Çanaqlıbağa dayı yol üstündəki qanovda oturub özləri üçün söhbət edirlər.

Biz də səninlə gedirdik, bir kisə mirvari tapdıq, irisi mənim, xırdası sənin.

CƏLLAYAT VƏ ŞMAYLA

Keçmişlərdə, lap keçmişlərdə kiçik bir şəhərdə qoca bir quş-tutan yaşayırdı. Bunun iki oğlu vardı: birinin adı Xunkar, o birinin adı Müslim idi. Uşaqların anası çoxdan ölmüşdü. Onlar da bütün günlərini atalarının yanında qalın meşələrdə keçirirdilər. Onlar quş tutur, meyvə yığır, axtarıb quş yumurtası tapır və ayna kimi dupduru saf dağ çayında çimirdilər.

Bir dəfə qoca quştutan meşədə əcaib bir yumurta tapdı. Bu yumurta elə ağır idi ki, bir adam güclə onu yerdən qaldıra bilərdi.

O, bir təhər, oğlanlarının köməyiylə yumurtanı sürüyüb şəhərə tacirin yanına gətirdi. Tacir yumurtanın o tərəfinə, bu tərəfinə baxıb mat qaldı, kişiyə dedi:

– Mən sənə yalan demək istəmirəm. Bu qiymətli yumurtanın dəyərinə görə sənə pul verməyə mənim gücüm çatmaz. Burada yaxınlıqda bir dövlətli olur, sən onun yanına get.

Quştutan belə də elədi.

Dövlətli bu əcaib şeyi görəndə gözləri açıla qaldı. O saat quştutana üç yüz rupiyə pul verib dedi ki, bu yumurtadan yenə də tapıb gətirsə ona bu qədər pul verər.

O vaxtdan quştutan hər ay dövlətli üçün üç, elə vaxt olurdu ki, dörd yumurta gətirirdi, axırda quştutan tələ qurub qərribə yumurtası olan quşun özünü də tutdu.

Quştutan bundan sonra varlandı. O, daha meşəyə quş tutmağa getmədi, təzə bir arvad da aldı. Kişinin bu ikinci arvadı çox deyingən və bədxasiyyət idi. O, kişinin oğlanlarına göz verib işiq vermirdi. Onları səhər ala-qaranlıqdan axşamdan xeyli keçmişə-dək ağır işlərdə işlədirdi.

Qoca quşutun naxoşlayıb öldü. Xunkar ilə Müslim atasız-anasız yetim qaldılar.

Kişinin ölümündən bir neçə ay keçəndən sonra ögey ana, quşututandan qəribə yumurtaları alan dövlətlini evinə qonaq çağırırdı.

Dövlətli, qonaq gəlməyə söz verdi, ancaq nökrəni də göndərüb sifariş elədi ki, qəribə quşu kəsib şorba assınlar və başı ilə ürəyini də heç kəsə verməsinlər. Varlı ona görə belə deyirdi ki, sirri bilirdi. Kim qəribə quşun başı ilə ürəyini yesəymiş böyük padşah olarmış.

Paxıl və zalım Xunkar, ögey ana ilə dövlətlinin nökrəi arasındakı söhbətə qulaq asdı. O, öz mehriban, əli-könlü açıq qardaşını da öyrətdi ki, dövlətlinin yeməli olduğu quşun ürəyi ilə başını yesinlər.

Xunkar mətbəxdə gizləndi, aşpaz qadının üzü o yana olanda tez quşun başı ilə ürəyini qazandan çıxartdı. O, acgözlüklə bunları yeyirdi, ancaq bunların oğurlanmasında təkçə onu danlamasınlar deyər quşun başından və ürəyindən balaca bir parça qardaşı Müslimə də verdi.

Dövlətli bunlara qonaq gəlib eşitdi ki, Xunkar ilə Müslim quşun ürəyi ilə başını yeyiblər, özündən çıxdı, o saat əmr elədi ki, uşaqları axtarıb tapsınlar.

Uşaqlar isə dövlətlinin onları hədələməsindən qorxub evdən qaçdılar.

Uşaqlar yolun hara gedib çıxacağına fikir verməyərək, qalın meşənin içi ilə qaçaraq hey uzaqlaşdılar: onların yolunu liananın möhkəm sarmaşdığı iri ağaclar kəsirdi; hər tərəfdə pələng nərilisi, çaqqal ulaşması eşidilirdi.

Xunkar yorğunluqdan əldən-ayaqdan düşmüşdü. Müslim onu nə qədər dilə tutdusa, heç nə kömək etmədi: Xunkar şaxlı-budaqlı bir ağacın altına yığılıb bərk yuxuya getdi.

Bir saat keçdi, iki saat keçdi, Xunkar yuxudan oyanmadı. Müslim qorxdı, elə bildi ki, qardaşı ölüb, ağlaya-ağlaya haray-həşir salaraq qaçıb kömək çağırmağa başladı.

Müslim bir də gördü ki, bir dəstə camaat ona tərəf gəlir. Müslim özünü onların üstünə atıb yalvarmağa başladı:

– Kömək edin! Qardaşım halsızdır!

Ancaq adamlar elə bil ki, onun sözünü eşitmirdilər. Onu hər tərəfdən dövrəyə aldılar. Ağ saqqal qoca, oğlanın yanına gəlib birçə kəlmə söz demədən əlinin üstündə oturan çalağanı göyə atdı.

Çalağan qanadlarını açıb göyə qalxdı, bir qədər havada süzdü, sonra daş kimi aşağı cumdu. Çalağan get-gedə aşağı enirdi. Bir an da keçdi, çalağan gəlib düz Müslimin çiyində oturdu¹. Adamların hamısı üzü üstə oğlanın qabağına yığıldı, qoca isə diz çöküb dedi:

– Sən bizim padşahımızsan! Biz hamımız sənənin nökrənik!

Camaat onu ən yaxşı ata mindirib, öz məmləkətlərinə apardılar.

Xunkar isə bu vaxt elə yatmışdı, heç dünyadan xəbəri yox idi. O vaxtacan yatdı ki, həmin ağaca üç sehrlı quş gəlib qondu. Bu quşlar Xunkara bir neçə dənə sehrlı yarpaq atdılar. Xunkar oyandı. Qardaşı Müslimi yanında görməyib qorxusundan ağladı, ayağa qalxdı, qalın meşənin içi ilə yol getdi.

Xunkar getdi, getdi, birdən gördü ki, göyün üzündə lap yüksəkdə çalağan süzür. Oğlan dayanıb quşa baxdı. Elə bil ki, çalağan da bunu gözləyirmiş, qanadlarını yığıb daş kimi Xunkarın üstünə cumdu.

Xunkar qorxdı, yerə yığılıb əllərilə başını örtüdü. Çalağan o saat onun kürəyində oturdu.

“İndi daha ölən günüdür! – deyə oğlan öz-özünə düşündü. – Mən gərək o zəhrimara qalmış qəribə quşun ürəyini yeməyəydim!”

Ancaq bir-iki dəqiqə keçdi, çalağan eləcə sakitcə Xunkarın kürəyində oturmuşdu. Onda oğlan ürəklənib başını qaldırdı, gördü ki, dövrəsində çoxlu adam diz çöküb oturubdur. O birilərinə görə ona ən yaxın oturan adam dedi:

– Biz səni tapdıq, bizim böyük padşahımız! Bizim hökmdarımız ol!

...Bu əhvalatın üstündən çox illər gəlib keçdi. Müslim padşah öz var-dövləti və əzəməti ilə şöhrət qazanmışdı. Onun bir-

¹ Əfqanıstanda qədimdə xalq arasında belə bir adət vardı ki, ən yuxarı qalxan quş olan çalağan kimin başının üstünə qonsa, onu özlərinə padşah seçərdilər.

birindən gözəl yeddi oğlu vardı. Müslim padşah kiçik oğlu qəşəng və pəhləvan Cəllayət oğlanlarının hamısından çox istəyirdi.

...Müslim padşahın məmləkətindən çox uzaqda öz ölkəsini idarə edən əzəmətli, lakin zalım Xunkar yaşayırdı. Xunkarın ancaq qızları olurdu. O, isə oğlan istəyirdi, ona görə də qızları olan kimi əmr edib onları öldürtdürürdü. Təkcə kiçik qızı Şmaylanı anası zalım padşahın qəzəbindən qoruyub saxlaya bilmişdi.

On yeddi ildən sonra Xunkarın qızı böyüyüb dünyada gözəl-likdə və ağılda tayı-bərabəri olmayan bir qız oldu.

Bir dəfə padşah arvadı, gözəl-göyçək qızını zalım və zəhmli Xunkara göstərmək istədi. Qorxusundan ürəyi bərk döyünə-döyünə Şmaylanı atasının yanına gətirdi.

Xunkar qızının gözəlliyinə heyran oldu. O, iki gün, iki gecə fikirləşdi, axırda gözəl Şmaylanı öldürməmək qərarına gəldi, çünki doğrudan da dünyada ondan gözəl tapmaq olmazdı. O, əmr edib qızı üçün yeraltı saray tikdirdi. Qızını ora salıb qapılarını bağladı. Carçılara da tapşırırdı ki, bütün şəhərə car çəkib bildirsinlər: kim padşahın qızına baxmağa cəsəret etsə, o dəqiqə cəllad onun boynunu vuracaq.

Ancaq gözəl padşah qızı haqqındakı xəbər hər tərəfə yayıldı. Müslim padşahın oğlanları da gözəl Şmaylanın adını eşidib, onun da-lınca Xunkar padşahın məmləkətinə gəldilər. Müslim padşahın kiçik oğlu Cəllayat, qardaşları ilə getməyib ata-anasının yanında qaldı.

Müslimin oğlanları gəlib Xunkar padşahın məmləkətinə çatdılar. Onlar saraya padşahın yanına gəlib, kim olduqlarını və nə üçün gəldiklərini ona dedilər.

Padşah qəddi-qamətli oğlanlara baxıb gülümsündü, sonra onlara belə dedi:

– Nə olar... Kim mənim beş arzumu yerinə yetirsə, qızımı ona verəcəyəm. Ancaq onu da bilin ki, kim bu arzulardan bircəciyini yerinə yetirmədi, boynu vurulacaq! Razısınızmı?

– Razıyıq! – deyə oğlanlar cavab verdilər.

– Onda qulaq asın. Əvvəlcə Şmaylanın inəyini sağın. Sonra südlə dolu vedrə əlinizdə üç dəfə qalanın damında qaçın. Sonra

torpaqla qarışmış buğdaları bir-bir yığın. Elə bir pələng tapıb gətirin ki, mənim pələngimə qalib gələ bilsin. Bütün bunlardan sonra Şmaylanın sarayının qapısını tapın. Hə, razısınız mı?

– Razıyıq, – deyə igid cavanlar cavab verdilər.

Onlar Xunkarın ömrünü yerinə yetirə bilmədilər. O da onların boynunu vurmağı ömr elədi. Bir-bir şahzadələrin boynu vuruldu.

Cəllayat bu qara xəbəri eşitdi, bir kəlmə danışmadan öz qılıncını götürdü, atını minib Xunkarın məmləkətinə sürdü.

Cəllayat çox yol getdi, o qədər getdi ki, atı davam gətirməyib yığıldı və daha yerindən qalxa bilmədi.

Cəllayat qalan yolu pay-piyada getməli oldu. Oğlan çox getdi. Axırda dincini almaq üçün şaxlı-budaqlı bir ağacın altında uzandı. Gördü ki, yaxında qarışqa yuvasını su yuyub dağıdır, çünki bir kəndli burada arx qazıyıb.

Cəllayatın qarışqalara yazığı gəldi. O, kəndlinin yanına gəlib dedi:

– Ay zəhmətkeş, sən, gəl, bu qarışqaları tələf eləmə!

– Bəs qarışqalara görə mən bütün ili ac oturum? – deyə kəndli ona cavab verdi. – Mən bura su çəkməsəm, məsul götürərə bilmərəm axı?

– Buradan yığıdığın məhsulu sən neçəyə satırsan?

– Üç yüz rupiyəyə.

Cəllayat bir kisə qızıl çıxarıb, onu kəndlinin ayaqları altına atdı.

– Burada beş yüz rupiyə var. Sənə artıqlaması ilə çatar, – dedi. – Mən isə səndən ancaq bircə şey xahiş edirəm: qarışqaları tələf etmə.

Heyrətindən gözləri bərəlmiş kəndli, oğlana təşəkkür etməyə başladı, ancaq oğlan ona heç fikir verməyərək qarışqa yuvasına yaxınlaşıb təzim etdi.

Birdən Cəllayat gördü ki, qarışqaların ən yekəsi insan kimi dil açıb dedi:

– Mehriban oğlan, çox sağ ol! Mən qarışqaların padşahıyam. Bizim köməyimiz sənə lazım olsa, ancaq bircə kəlmə: “Mısta” deyərsən. Biz o saat sənin yanında hazır olarıq.

– Çox sağ ol, mehriban padşah! Ancaq heç inanamıram ki, sizin köməyiniz mənə lazım olsun.

– Ay oğlan, elə demə, bilmək olmaz ki, sabah adamın başına nə gələcək!

– Çox sağ ol, ay padşah!

Cəllayat belə deyib ayağa qalxdı və yoluna davam etdi. Yol qurtardı, indi də oğlan, qalın meşənin içi ilə yol getməli oldu.

Cəllayat dincini almadan yol getməkdə idi. Get-gedə ətraf qaranlıqlaşdı. Oğlan birdən hardansa yaxınlıqdan pələngin bağırtısını eşitdi. Cəllayat qorxmadı, qılıncını siyirib irəli çıxdı.

Birdən Cəllayat dayandı: pələng düz onun qabağında kiçik bir talada oturub ağrıdan bağırdı. Cəllayat yaxına gəlib gördü ki, pələngin ayağına böyük bir tikan batıb.

“Heyvana kömək eləmək lazımdır”, – deyə oğlan düşünüb o saat çala qazmağa başladı.

Cəllayat, çalanı, pələngin tikan batmış ayağının altında qazıb qurtardı, sonra ora, atılıb, pələngin ayağından tikani çıxartmağa başladı.

Pələng ağrıdan böyürür, salamat pəncəsilə yeri döyəcləyirdi, ancaq Cəllayata vura bilmirdi, çünki oğlan çalada gizlənmişdi.

Pələng axırıncı dəfə bağırdı, sonra sakitləşdi: Cəllayat tikani dartıb çıxartmışdı.

Pələng ona belə dedi:

– Çox sağ ol, ay rəhmdil oğlan! Mən bütün pələnglərin padşahıyam. Al, sənə öz bığımından verirəm: mənim köməyimə ehtiyac olsa, onu yandırarsan, mən o saat sənin yanında olaram.

Cəllayat pələngə təşəkkür edib öz yoluna davam etdi.

Bir neçə gündən sonra o böyük bir şəhərə gəlib çıxdı. Bu şəhər Xunkar padşahın məmləkətinin paytaxtı idi.

Cəllayat möhtəşəm padşahın sarayı ətrafında çox dolandı, adamların danışıklarına qulaq asdı, baxdı, gördüklərini, eşitdiklərini yadında saxladı.

Oğlan təsadüfən gedib bir zərgər dükanına girdi, bacarıqlı ustaların işlərinə baxıb həzz alırdı və onlarla elə bərk dostlaşdı ki, axırda onların yanında qaldı.

...Bir neçə gün keçdi. Birdən paytaxt camaatı təzə bir xəbər eşitdi: bacarıqlı ustalar qızıldan və gümüşdən qəşəng pələng bir oyuncaq qayırmışlar!

Zərgərlər bu qiymətli hədiyyəni padşah üçün saraya apardılar, camaat isə onların dalına düşüb zərgərlərin ustalığına heyrət edirdi.

Hədiyyə Xunkar padşahın çox xoşuna gəldi, əmr elədi ki, zərgərlərə yaxşı mükafat verilsin, qurulan oyuncaq pələngi isə gözəl Şmaylaya bağışladı.

Qız, qızıldan qayırmış əcaib oyuncağı görəndə bərk sevindi!

Şmayla əllərini bir-birinə vurub oyuncağı qurmaq üçün açarı burdu. Birdən pələngin belindəki qapı açıldı, Cəllayat oradan çıxdı.

O, Şmaylanın gözəlliyinə heyran oldu.

– Padşah qızı! – deyə oğlan sözə başladı, – mən təkcə sənin xatirin üçün bu cür uzun və təhlükəli yol keçib bura gəlmişəm! Mən könlümü əbədi olaraq sənə vermişəm!

Qızın da qəşəng oğlan ürəyinə yatmışdı. İndi onlar heç təsəvvür edə bilmirdilər ki, bir-birindən ayrı necə yaşayacaqlar. Onlar oturub, xeyli söhbət elədilər, axırda Şmayla yaylığını və üzüyünü Cəllayata bağışladı. Sonra da, nökrələrinə əmr elədi ki, qiymətli oyuncağı geri, zərgərlərə aparıb versinlər.

– Qoy onu təmir eləsinlər! – deyə Şmayla nökrəsinə tapşırırdı.

Cəllayat gözəl Şmayla ilə bu cür görüşüb öz dostlarının yanına qayıtdı.

Səhəri günü qoçaq Cəllayat saraya gəlib Xunkar padşaha dedi:

– Böyük padşah, mən cəsarət edib səndən çox böyük bir şey xahiş edirəm – gərək qızını mənə verəsən.

Xunkar qəhqəhə çəkib güldü:

– Mənim şərtlərimi sən yerinə yetirəcəksənmi?

– İstəyirsiniz lap hamısını birdən yerinə yetirim!

– Lovğalıq çox pis xasiyyətdir! – deyə Xunkar qeyd etdi.

– Özünə inam – bu lovğalıq deyil! – deyə oğlan cavab verdi.

– Bəs, sən bilirsənmi ki, əgər şərtlərimə əməl etməsən, sənənin boynunu vurduracağam!

– Bilirəm, – deyə Cəllayat cavab verdi.

– Neynək, lap yaxşı, – deyə Xunkar padşah səsləndi. – Onda başla görək. Əvvəlcə Şmaylanın inəyini sağ! – deyib Cəllayatın boynunu vurmaq üçün hazırlaşan cəllada baxdı.

Cəllayat inəyin yanına gəlib xəlvətcə cibindən Şmaylanın yaylığını çıxartdı. İnək, sahibəsinin iyini duyub oğlanı yaxınına buraxdı.

Xunkar, Cəllayatın vedrəni süd ilə doldurub qayıtdığını görəndə təəccüb elədi, oğlana dedi:

– İndi də bu südlə sarayın bütün pilləkənlərini üç dəfə lap sarayın damına kimi qaçmalısan. Ancaq bil ki, bircə damcı da süd yerə tökülsə sənün boynun vurulacaq!

Cəllayat gülümsündü və xəlvətcə Şmaylanın üzüyünü vedrənin içinə atdı. Süd o saat dönüb qatıq oldu. Cəllayat qaça-qaça əlində vedrə üç dəfə dama çıxıb düşdü, süddən bircə damcı da yerə tökülmədi.

Onda padşah əmr elədi ki, gecəni Cəllayatu anbara salıb qarpısını bağlasınlar:

– Qoy bir gecədə qumla qarışdırılmış buğdanı arıtlasın, elə eləsin ki, buğda ayrı, qum da ayrı yığılmış olsun! Əgər qumun içində bircə dənə buğda, buğdanın içində bircə dənə qum qalmış olsa oğlanın boynunu vurun!

Cəllayatu anbara salıb qapılarını üzünə bağlayandan sonra o, üç dəfə yavaşcadan dedi:

– Mrısta! Mrısta! Mrısta!

O saat qarışqalar onun yanında hazır oldular.

– Sən hələ deyirdin ki, biz heç vaxt sənün işinə yaramarıq, mərhəmətli oğlan! – deyə qarışqaların padşahı gülümsündü.

Qarışqalar isə girişdilər...

Heyrətlənmiş Xunkar səhər gördü ki, buğda bircəciyinə kimi qumdan ayrılmışdır.

– Neynək! – deyə Xunkar padşah qaşqabaqlı dilləndi. – İndi də get, meşəyə, pələng gətir. Sənə bir gün möhlət verirəm, bircə saat da artıq olmaz.

Cəllayat təzim edib belə dedi:

– Ay padşah, lap çox vaxt verirsen! Sən mənə ancaq öz pələnginin yerini göstər.

– Odur ey qəfəsdə!

– Yaxşı! – deyə Cəllayat cavab verib fit çala-çala meşəyə getdi.

Meşədə yan-yörəsinə baxdı. Gördü ki, heç kəs yoxdur. Cəllayat cibindən pələng padşahın bığını çıxarıb yandırdı.

O saat qoca pələng onun yanında hazır oldu və insan kimi dil açıb Cəllayattan soruşdu:

– Ay ağa, sən mənə çağırmışdın?

– Bəli, çağırmışdım.

– Məndən sənə nə lazımdır?

– Mən istəyirəm ki, sən Xunkar padşahın pələnginə qalib gələsən.

– Ay ağa, sənə qulaq asıb əməl etmək borcumdur!

Cəllayat öz pələngini təzəcə buraxmışdı ki, o, qəfəsə soxuldu, padşahın pələngi o saat onun qabağında diz çöküb aman istədi!

– Ey ağıllı və qoçaq oğlan, daha bəsdir, – deyə Xunkar padşah özünü itirmiş dilləndi. – İndi də mənim axırıncı sualıma cavab ver: mənim qızımın qəsrinin yolu haradandır?

– Padşah sağ olsun, sənin taxtının altından! – deyə Cəllayat sakitcə cavab verdi.

Xunkarın əlacı kəsilib qızını qoçaq oğlana ərə verməli oldu.

O vaxtdan Cəllayatra Şmayla ömür sürüb xoşbəxt yaşayırlar və həyatdan heç doya bilmirlər.

Bu da, bircə kəlmə də quraşdırması olmayan doğruçu nağılın axırı.

İNDONEZİYA NAĞİLLARI

YÜZ ƏLLİ TİMSAH VƏ QƏNÇİL¹

Qənçil bol sulu, enli çay qırağına yaxın yerdəki hündür təpə-də istirahət etməyi çox xoşlayırdı. Bu təpə hər tərəfdən yarğanla əhatə olunmuşdu. Yağış yağanda çayın suyu qalxıb lap təpənin başına qədər çıxırdı, təpənin başında şaxlı-budaqlı fikus ağacı ucalırdı. Ağacın budaqlarının ucu az qala yerə dəyirdi. Ağacın altı isə tər-təmiz olurdu, – elə bil ki, süpürgə ilə süpürülürdü – külək hər gün ağacın altına düşən yarpaqları sovurub yarğana tökürdü.

Bir dəfə Qənçil, ağacın altında uzanaraq tənbel-tənbel göyşəyə-göyşəyə bərk yuxuya getmişdi. Bu vaxt bir yağış tökdü ki, elə bil göydən sel axırdı.

Çay qalxıb o saat yarğanı basdı. Təpənin ətrafında dəhşətli su burulğanları əmələ gəldi. Çox keçmədən su təpənin başına qalxıb Qənçil yatan yerə çatdı. O, oyanıb çayın belə qalxdığını görərək, bərk qorxdı. Nə eləsin? Tullanmağa yer yox idi, çünki yarğan su ilə dolu idi. Ağaca dırmaşmağı da o bacarmırdı. Suda üzməyə isə ürək eləmir, çünki timsahın ağzına düşəcəyindən qorxurdu. O, ancaq suyun tezliklə çəkiləcəyinə ümid bağlamışdı. Qənçil dayanıb bütün bunları fikirləşirdi ki, birdən suyun üzündə timsah başlarını gördü. Hamısından da qabaqdakı qoca Timsah idi. Bu Timsah çoxdan Qənçillə düşmən idi və dişini ona qıcamışdı.

– Aha, – deyə Timsah qışqırdı, – Qənçil, gör sənənlə harda rastlaşmışıq! İndi sən hara qaçacaqsan? Bir bura gəl, tez, tez! Sən harda gizlənəcəksən? Mənim qarnımda gizlənmək istəyirsənmi? Aha, bir qaç görüm, necə qaçırısan! İndi daha əlimdən

¹ Qənçil – Yava cırtdan maralı.

qurtara bilməyəcəksən! İndi sənin işini bitirərəm, ətinlə də bütün dostlarımın qarnını doyduraram. Sənin sür-sümüklərinin hamısını gəmirərik, kələklərinə görə mən sənə əlindən lap yanıqlıyam. Sənənin ətin görə ki, dadlı olsun: həm yağlı, həm də yumşaq. Kim bilir, bəlkə də sənənin ətin dərman kimi faydalıdır.

Qənçil isə fikirləşirdi ki, daha Timsahın ağzından yaxa qurtara bilməyəcək. Ancaq o yenə də xoşbəxt bir təsadüf olacağına ümidini itirmirdi. Üzünü Timsaha tutub dedi:

– Mənim sirrimi sənə kim açıb? Kim sənə deyib ki, mənim ətimdən dərman qayımaq olar? Siz bura gör nə qədər yığışmırsınız, təkcə mənə yemək istəyirsiniz! Bu bir şey deyil, axı, mən çox balacayam. Onsuz da sizin qarnınız mənim ətimlə doymayacaq. Əgər siz mənim ətimdən dərman qayıрмаğı fikirləşmişsə, o başqa məsələ. Onda əgər burada siz lazım olan qədərsinizsə, mənə yeyə bilərsiniz!

– Biz burada səksən timsahıq, – deyə Timsah ona cavab verdi.

– Əgər mənə səksən timsah yesə, onda mütləq onların qarınları sancacaq. Baxıb görərsiniz; səhər naxoşlayar, axşam ölərsiniz! Ancaq mənə yüz əlli timsah birdən yesə, onda dərmanın təsiri olar və onlar uzun illər yaşayıb sağ-salamat ömür sürürlər.

– Qənçil, sən doğrumu deyirsən?

– Bəs həddindən artıq içən adamın başına nə gəlir? Həddindən artıq çaxır içəndə zərər verir. Hər halda sərxoş adam çox yaşamır. Ancaq az içən adamın işi başqa olur – onun keyfi kökəlidir! Mənim ətim isə hər cür çaxırdan da zəhərlidir: kim qədrindən çox yesə, onun çox yaşamayacağına şübhə yoxdur.

Timsahlardan biri dedi:

– Həmişə belədir! Hamı ölüm qabağı çox çərənləyir. Mən indi səni tikə-tikə parçalayıb yeyərəm. Onsuz da bir Qənçillə doymaq olmaz ki?!

Qənçil o saat onun yanına gəlib dedi:

– Buyur, mənə tikə-tikə doğra! Mənim üçün nə fərqi var ki, mənə bir timsah yesin, ya çox timsah yesin! Öz işinizdir! Əgər mənə səksən timsah yesə hamısı gəbərəcək. Çayın qırağında

özünə yem axtaranların bəxti gətirib, – indi onlara daha mane olan olmayacaq! Nahaq yerə mən sözün düzünü dedim, daha deyilən sözü geri qaytara bilməzsən. Eh, mənəm bu zəhrimar dilim dinc durmadı da! Axı, mən nə üçün bu sirri sizə açdım?!

Qoca Timsah dedi:

– İndi, mən görürəm ki, sən doğru deyirsənmiş, İndi mən əlli timsah göndərərəm ki, yetmiş timsah da çağırıb gətirsinlər. Onda biz yüz əlli timsah olarıq. O biri timsahlar hərə bir tərəfə gedəndən sonra otuz timsahı da burada səni güdməyə qoyaram. Tezliklə hamı gəlib yığışar.

Əlli timsah hərəsi bir tərəfə getdi: bəzisi suya baş vurdu, bəzisi sahilə çıxdı. Çox keçmədən hamısı qayıdıb gəldi: özlərilə də yetmiş timsah gətirmişdilər. İndi onlar yüz əlli timsah idilər. Hamısı da öz bədheybət ağızlarını açmışdı.

Qoca Timsah dedi:

– Qənçil, indi bəs nə istəyirsən? İndi biz burada yüz əlli timsahıq.

– Əgər siz doğrudan da yüz əlli timsahsınız, nə bir əksik, nə də bir artıq, onda məni yeyə bilərsiz! Ancaq siz burada düz yüz əlli timsahsınız?

– Yüz əlli, nə bir dənə əksik, nə də bir dənə artıq, mən indicə saymışam.

– Əgər düz saymısan, bəxtin gətirdi! Yox əgər səhv saymısan, onda sizin hamınızın işi xarabdır.

– Yaxşısı budur, sən özün də bir say görək, səhvimiz yoxdur ki?

– Yox, əşi, mən sizə inanıram! Əgər doğrudan da burada yüz əlli timsahsınız, nə bir dənə əksik, nə də bir dənə artıq, onda, buyurun məni parçalayın!

– Yox, yox, mən qorxuram! Yaxşısı budur, sən özün bizi təzədən say!

– İndi ki, siz təkid edirsiniz, onda mən sayaram, ancaq gərək elə düzüləsiniz ki, mən sizi yaxşı görə biləm. Sudan təkə başınızı çıxarmağı unudun, hamınız bir-birinin yanında, bir-birinə qısıllaraq fikusdan o sahilə kimi böyür-böyürə uzanın!

– Yaxşı, narahat olma! İndi mən onların hamısına əmr edərəm, sən deyən kimi uzanarlar.

Bundan sonra timsahlar başlarını, bədənlərini, quyruqlarını sudan tamam çıxarıb bir-birinin yanında uzandılar.

– Tez say, ancaq bax ha, hesabı səhv salma! – deyə qoca Timsah göstəriş verdi.

Qənçil dedi:

– Mənə icazə ver, dostlarının üstü ilə gedib sayım! Ancaq onlar məni bunun üçün qanacaqsız saymasınlar.

Timsah dedi:

– Eybi yoxdur, eybi yoxdur, bunlar ancaq əsas işimizdən ötrüdür!

Qənçil timsahların üstündən atıla-atıla keçərək sayırdı: bir, iki, üç, dörd, beş, altı, yeddi, səkkiz, doqquz, on, iyirmi... iyirmi dörd... əlli... doxsan... yüz... yüz iyirmi... yüz əlli!

O bunu deyib sahilə tullandı və dala baxmadan dördayaq qaçdı.

BİR CÜT EV AYAQQABISI

Biri var idi, biri yox idi, bir cüt geyilib köhnəlmiş ev ayaqqabısı var idi: kişi-ayaqqabı və arvad-ayaqqabı. Əgər bu ayaqqabılara diqqətlə baxsa idiniz o saat aralarında olan fərqi görərdiniz: sağ ayağın ayaqqabısı sol ayağın ayaqqabısına nisbətən enli və böyük idi. Bu da aydındır: axı ayaqqabının sol tayı arvad, sağ tayı kişi idi.

Bu ayaqqabılar öküz dərisindən tikilmişdi, özü də Lombok adasında yerləşən Sasak məmləkətinin padşahı olan racənin idi. Racə bu ayaqqabıları çox istəyirdi, ona görə də bunları hər gün – səhərdən axşamacan ayağından çıxarmazdı. Yatanda isə ayaqqabıları həmişə götürüb rəfin üstünə qoyurdu. Racə təmizliyi və səliqəli olmağı çox sevirdi.

Racə yatar-yatmaz siçanlar döşəmənin altından çıxır, qara dəyirmi gözlərini oynadaraq otağın hər yerini gəzib, yeməyə bir şey axtarırdı. Ancaq racənin yataq otağında yeməyə bir şey olmazdı,

ona görə də gözlərini ayaqqabılara dikmişdilər. Öküz dərisindən elə dadlı iy gəlirdi ki, yazıq siçanların ağızlarının suyu axırdı!

Hər iki ayaqqabı nahaq yerə qorxub əsmirdi, ancaq siçanları hürkətmək üçün qaş-qabaqlarını sallayıb acıqla onlara baxırdılar. Siçanların elə doğrudan da ürəklərinə qorxu düşdü. Ancaq öküz dərisi elə qəşəng cəlbədicə iy verirdi ki, siçanlar hər gecə yavaş-yavaş ayaqqabılara yaxınlaşırdılar. Ayaqqabılar isə qorxularından əsirdilər.

Bir dəfə də, gecə, siçanlar onlara lap yaxınlaşıb hər tərəflərini iylədilər. Səhər açılanda kişi-ayaqqabı arvadına dedi: “Deyəsən, bu siçanlar bizi doğrudan da yemək istəyirlər. İndi onlar özlərini yuvalarına soxmuşlar, çünki hava işıqlaşdı, ancaq hava qaralanda, onlar yuvalarından yenə də çıxacaqlar, onda...”

Kişi dərinədən bir ah çəkdi, arvad da ah çəkdi. Kişi bir az fikirləşib dedi: “Əlbəttə, siçanlar köməksiz, hətta canlarını qurtarmaq üçün qaça bilməyən ev ayaqqabılarından güclüdürlər. Eh, nə yaxşı olardı ki, biz də dönüb siçan olaydıq! Görəsən dua edib allahdan istəyək ki, bizi siçana döndərsin?”

Arvad-ayaqqabı cavab verdi: “Mən sənə arvadnam, biz həmişə bir yerdəyik. Sən hara gedirsən get və nə olursan ol, – istəyirsən ayaqqabı ol, istəyirsən siçan ol. Mənim üçün heç bir fərqi yoxdur, mən həmişə sənənləyəm!”

Belə olan surətdə kişi-ayaqqabı dua edib allahdan xahiş elədi ki, onlar dönüb siçan olsunlar. Allah da xahişlərini qəbul edib, o saat onları siçana çevirdi, onlar da gecələr olduqları rəfdən yerə atıldılar və siçan dəşiyində gizləndilər.

Racə səhər yuxudan ayılıb ayaqqabılarını geymək istəyəndə heç yerdə onları tapmadı. Racə keşikçilərinin əlindən bərk hirs-ləndi ki, onlar yəqin yatıblar, oğru da gəlib saraya girib. Onlar da and içirdilər ki, heç gözlərini yummayıblar və bircə nəfər adamı da yaxına buraxmayıblar. Racə isə onlara inanmırdı. Bəs ayaqqabılar nə oldu?

Siçana çevrilən ayaqqabılar indi döşəmənin altında yaşayırdılar, ancaq onların bir balaca dərdləri vardı: indi onlar daha racə

yola çıxan vaxt onun ayağında olmurdular. Ancaq axşam olan kimi onlar özlərini xoşbəxt hesab edirdilər, – axı indi onların daha siçanlardan qorxuları yox idi.

Onlar da o biri siçanlar kimi otaqlarda qaçışib özlərinə yemək axtarırdılar.

Bir dəfə yekə bir pişik onların üstünə cumdu. Xoşbəxtlikdən onlar – ər-arvad vaxtında özlərini yuvaya soxa bildilər. Pişik pəncəsinə keçən siçanın fəryadlı ciyiltisini eşidəndə onların qorxudan ürəkləri nanə yarpağı kimi əsdi! Siçan olmaq gör nə qorxuluymuş!

Kişi dərinədən bir ah çəkdi, arvad da ah çəkdi. Kişi dedi: “Əlbəttə iti caynaqları olan bu boyda böyük pişik biz yazıq siçandan çox-çox güclüdür. Ah, nə yaxşı olardı ki, biz də dönüb pişik olaydıq! Görəsən, allahdan xahiş edək ki, bizi pişiyə döndərsin?”

Arvad siçan cavab verdi: “Mən sənin arvadınam, biz həmişə bir yerdəyik. Sən hara gedirsən get və nə olursan ol: istəyirsən ayaqqabı ol, ya siçan ol, ya da pişik. Mənim üçün fərqi yoxdur. Mən həmişə səninləyəm!”

Belə olan surətdə kişi, allahdan xahiş etməyə başladı ki, onları: ər-arvadı pişiyə döndərsin.

Allahın onlara yazığı gəldi, onlar dönüb pişik oldular. Gecələr siçan ovlayır, gündüzləri də yatıb yuxularını alır və özlərini günə verirdilər.

Bir dəfə yekə və bədheybət bir it onların dalınca düşüb qovdu. İt bərkədən hürə-hürə qorxularından az qala bağrıları çatlayan ər-arvad pişiklərin dalınca dördayaq götürüldü. Onları tutmağa lap azca qalmışdı ki, qabaqlarına bir ağac çıxdı. Pişiklər o saat ağaca dırmaşdı, budağa qısılaraq miyoldamağa və pufuldamağa başladılar. İt, ağacın dövrəsində atılaraq, bunlara hürürdü, pişiklər isə budaqdan bərk-bərk yapışaraq qorxularından əsirdilər. Uzanıb gündə qızınmaq hardan yada düşürdü!

Kişi pişik dərinədən bir ah çəkdi, arvad pişik də ah çəkdi. Kişi dedi: “Görünür ki, it biz bədbəxt pişiklərdən güclüdür. İt olmaq nə yaxşıdır! Gəlsənə allahdan xahiş edək ki, bizi itə döndərsin?”

Arvad dedi: “Mən sənin arvadınam, biz həmişə bir yerdəyik. Sən hara gedirsən get və nə olursan ol: istəyirsən ayaqqabı ol, istəyirsən siçan ol, istəyirsən pişik, istəyirsən it ol, mənim üçün heç bir fərqi yoxdur, mən həmişə səninləyəm!”

Belə olan surətdə kişi pişik yenə də allaha müraciət edib xahiş etdi ki, onları itə döndərsin. Onlar da dönüb it oldular: keyfləri necə kök idi! Bütün günü həyətdə atılıb-düşürdülər. İt olmaq nə yaxşıdır!..

Bu vaxt kəndlilər həyətdə düyü döyürdülər. İtlərin insanla oynamaqdan çox xoşları gəlir, – odur ki, onlar da quyruqlarını bulaya-bulaya kəndlilərə yaxınlaşdılar. Bəxtləri gətirmədi! İnsanlar ağacla onları kötəklədilər, daşa basdılar. Quyruqlarını qısıb hər iki it zingildəyə-zingildəyə nə əkildi! İndi onlar it olmaqlarına görə heç də sevinmirdilər.

“Görünür ki, insanlar bizdən qat-qat güclüdürlər”, – deyə it dərindən bir ah çəkdi. Onun arvadı da ah çəkdi. Kişi it arvadına dedi: “Sən necə bilirsən, gəlsənə allahdan xahiş edək ki, bizi insana çevirsin? Onda biz heç kəsdən qorxmırıq”.

Arvad dedi: “Mən sənin arvadınam, biz həmişə bir yerdəyik. Sən hara gedirsən get və nə olursan ol: istəyirsən ayaqqabı ol, istəyirsən siçan, istəyirsən pişik, ya da it, yaxud insan ol – mənim üçün fərqi yoxdur, mən həmişə səninləyəm!”

Belə olan surətdə it, allaha yalvardı ki, onların insana döndərsin. Allahın onlara yazığı gəldi, onlar dönüb kəndli oldular.

Onlar nə sevinirdilər! İndi hansı iti keyfləri istəyirdi ağacla döyə bilir və hansı pişik olsa ona “pişt” eləyə bilirdilər. Əgər tələyə siçan düşmüş olurdu, onu o saat vedrəyə – suyun içinə atıb öldürürdülər. Bayram günlərində isə ayaqlarına ayaqqabı geyib gəzməyə gedirdilər. İnsan olmaq çox yaxşı idi!

Ancaq bu yaxşı günlərin axırı tez gəlib çatdı. Kəndxuda kəndin bütün camaatını yıgıb onlara təzə yol salmağı əmr etdi.

Kəndli gün çıxandan gün batana qızmar günəş altında qəddini düzəltmədən işləyirdi. Onun arvadı ağır daşları daşıyır, o, isə onları linqlə parçalayırdı. Yorğunluqdan güclə nəfəs alırdı, tər

də sel kimi axırdı. Bir gün belə, iki gün belə, üç gün belə, dörd gün belə, – ağır işin nə vaxt qurtaracağı məlum deyildi.

Onlar istidən lap bişirdilər, əldən-dildən düşmüşdülər, bir yandan da kəndxuda at üstündə tez-tez gəlib onların üstünə çığırdı ki, əlinizdən iş gəlmir, əliniz astadır. Kəndli dərinədən bir ah çəkdi, arvadı da ah çəkdi.

Kişi dedi: “Kəndxudanın işi yaxşıdır. At üstündə gəzməkdən başqa heç nə eləmir! Belə istidə bizim kimi belini büküb işləmir ki? Gəlsənə allahdan xahiş edək ki, bizi kəndxudaya çevirsin!”

Vəfalı arvadı dedi: “Mən sənənin arvadınam, biz də həmişə bir yerdəyik. Sən hara gedirsən get və nə olursan ol – istər ayaqqabı, istər siçan, ya pişik, ya it, istər kəndli, ya kəndxuda mənim üçün fərqi yoxdur. Mən həmişə sənəninləyəm, səni atmaram”.

Belə olan surətdə, kişi, allaha yalvardı ki, onu kəndxuda eləsin, çünki daha belə yaşamağa onların təqəti qalmayıb.

Həmin gün kəndli dönüb kəndxuda oldu.

İndi o istədiyi kimi yaşaya bilərdi! İndi onun cəld qaçan atı var – səhərdən axşama kimi istədiyi yerə çapa bilər. O, evə qayıdanda qayğıkeş arvadı onun qabağına şirin qəhvə və dadlı qoğallar qoyur. Gecə yerlərinə girəndə ər-arvad xoşbəxtlikdən lap özlərini itirirdilər. İndi ay keyf çəkəcəklər ha!

Ancaq onların gözüne heç yuxu getməmişdi ki, qapı döyüldü. Rəcənin elçisi gəlib dedi: “Əmr verilib ki, bütün kəndxudalar təcili surətdə saraya yığışsınlar”. Kəndxuda tələsik geyinib atını yəhərlədi və bütün gecəni atını çapıb yol getdi ki, səhər rəcənin hüzuruna yetişsin. O, sarayda bir neçə saat hörmətlə başını əymiş halda dayanaraq rəcənin acıqlı nitqinə qulaq asdı və çəkinə-çəkinə hərdən-bir özünün günahsız olduğunu deyirdi. O bərk yoruldu və ürəyini dərd aldı. Kəndxuda evə, gecədən xeyli keçmiş qanı qara, keyfi pozulmuş halda qayıdıb gəldi.

Bu əhvalat dəfələrlə oldu... Kəndxuda dərinədən bir ah çəkdi, onun arvadı da ah çəkdi. İndi şirin qəhvə və dadlı qoğallar daha onları sevindirmirdi. Kişi dedi: “Görünür ki, rəcə, bütün kəndxudalardan güclüdür, mən elə bilirəm ki, məni rəcəyə çevirməyi

allahdan xahiş etməliyəm. Bax, onda biz əsl keyf çəkərik!” Arvadı isə ona belə cavab verdi: “Mən sənin arvadınam, biz də səninlə həmişə bir yerdəyik. Sən hara gedirsən və nə olursan ol: istəyirsən ayaqqabı ol, ya siçan, yaxud pişik ol, ya it, ya da kəndli ol, kəndxuda ol, yaxud racə – mənim üçün fərqi yoxdur. Mən həmişə səniniləyəm, səni atmaram”.

Belə olan surətdə kəndxuda allaha yalvardı ki, onu racə eləsin, çünki daha bu cür yaşamağa onlarda can qalmayıb.

Ərlə arvad yatdılar, oyananda gördülər ki, onlar saraydadırlar. Racə ilə arvadı nə yaxşı yaşayırlar! Ən dadlı şeylərdən yeyib özləri üçün keyf edirlər. “İndi daha heç kəs bizə mane ola bilməz!” – deyər onlar düşünürlər. Ancaq yox, belə deyilmiş!

Lombok adasında bu racədən əlavə başqa racələr də var idi. Qonşu hökumətlə vuruşma başlananda bizim racə məğlub oldu. Axı bizim racə yeyib-ıçib keyf çəkməyə başı qarışdığından qoşununu tamam yaddan çıxartmışdı. Odur ki, elə birinci döyüşdə onun əsgərləri dağılışıb qaçdı.

Düşmən qoşunu hər tərəfdən onun sarayını əhatəyə alanda o başa düşdü ki, daha heç bir şeyə ümid bağlaya bilməz. Bax, indicə arvadı ilə onu əsir tutacaq, olsa-olsa o ancaq düşmənin atının mehtəri ola biləcəkdir. Bu lap dəhşətli olardı! “Bütün dünyada elə bir məxluq yoxdur ki, o, qorxunun nə olduğunu bilməsin”, – deyər racə dərinədən bir ah çəkdi. Onun arvadı da ah çəkdi. – Ancaq allah heç kəsdən qorxmur, – deyər racə sözüne davam etdi. – Gəlsənə allahdan xahiş edək ki, məni allaha döndərsin?..” O, bu sözü deyib qurtarmamışdı ki, ər-arvad o saat... geyilmiş ev ayaqqabısına çevrildilər.

Elə, bu anda qalib gəlmiş racə saraya daxil olub, bir cüt ayaqqabını gördü, o saat götürüb ayağına geydi.

“Bu ayaqqabılar lap mənim oğurlanan ayaqqabılarıma oxşayırlar!” – deyərək davada qalib gələn racəyə layiq şəkildə otaqda qururla var-gəl etməyə başladı. O, ayağındakı sol ayaqqabının sağ ayaqqabıya dediyi: “Mən sənin arvadınam, biz həmişə bir yerdəyik. Sən hara getsən mən səniniləyəm...” sözlərini heç eşitmədi də.

HİYLƏGƏR HACİLEYLƏK

Hacıleylek bərk ac idi. O, səhərdən özünə yeməyə bir şey axtarırdı, ancaq əlinə heç nə keçməmişdi: bütün günü bir qurbağa balası da tuta bilməmişdi.

Gün batana yaxın, Hacıleylek böyük gölün qırağına gəldi. Bu göl çox qəşəng idi. Yoldan keçənlər bu gölü görəndə bir xeyli vaxt dayanıb onun gözəlliyinə tamaşa edirdilər: gölün suyu göz yaş kimi dupduru idi, balıqlar da o tərəf-bu tərəfə qaçırdı.

Hacıleylek suya girdi ki, balıqlardan tutub yesin, ancaq balıqlar onu görəndə kimi, dimdiyinə düşməmək üçün o saat gizləndilər. Hacıleylek çox gözlədi ki, bəlkə balaca bir balıq da olsa tuta bilsin. Ancaq nahaq yerə vaxt itirirdi.

Hacıleylek bir neçə gündən sonra yenə də uçub gölə gəldi. Ancaq bu dəfə o aram-aram sahilə var-gəl etməyə başladı. O, başına vaiz kimi hündür dəyirmi papaq qoymuşdu.

Balıqlar heyrətlərindən ağızlarını açaraq Hacıleyleyə maraqla baxırdılar: o, həmişəki Hacıleyleyə oxşamırdı. Balıqlar başa düşmürdülər ki, ona nə olub.

Balıqlardan biri ürəklənib ona yaxın gəldi, ancaq Hacıleylek heç üzünü də ona çevirmədi.

O, bir az susandan sonra balıqlara müraciət edərək dedi:

– Övladlarım, siz daha bundan sonra məndən qorxmamalısınız! Mən qərara gəlmişəm ki, ruhani kimi yaşayam və heç kəsə zərər verməyəm.

Balıqlar bunu eşidib bir ağızdan dedilər:

– Biz sənə inanırıq, Hacıleylek! Sən gəl bizə ağıl öyrət!

Hacıleylek də onlara cavab verdi:

– Övladlarım, mənə bel bağlaya bilərsiz! Mən heç vaxt sizi darda qoymaram. Mən yer üzündəki bütün canlı məxluqatın əsl dostuyam.

Bir neçə vaxt da gəlib keçdi. Hacıleylek hər gün gölə getməyə öyrəşdi, balıqlar da hər gün onu sevinclə qarşılayırdılar.

Bir dəfə o sahilə çox qəmgin gəlib balıqların heç birinə baxmadı, heç birilə də danışmadı.

– Ay vaiz, nə olmuşdur? – deyə kiçik bir balıq soruşdu. – Nə üçün sənin gözlərin belə kədərlidir?

Hacileylək guya göz yaşından boğula-boğula yavaşdan dedi:

– Ah, övladlarım! Mən ona görə ağlayıram ki, sizə çox yazığım gəlir. Heç bir çarə fikirləşib tapa bilmirəm. Axı insanlar hazırlaşırlar ki, bu gölü qurutsunlar, ölüm sizin hamınızın başınızın üstünü alıb.

Balıqlar acı-acı ağladılar. Balıqlardan biri ona yalvarıb-yaxardı:

– Bəlkə, ağıllı vaiz, sən bir çarə fikirləşib tapdın ki, bizi bu ölümdən xilas etdi?

Hacileylək arxayınca dedi:

– Övladlarım, mən bilirəm, o dağın dalında bir göl vardır. Siz isə ora gedə bilməzsiniz. Mən də ki, sizin hamınızı birdən apara bilmərəm. İstəyirsiniz, mən sizi bugündən başlayaraq hər gün bir-bir həmin gölə aparım.

Balıqlar sevindilər və bir-birlərinin sözünü kəsə-kəsə Hacileyləkdən xahiş etməyə başladılar ki, onları o gölə tez aparsın.

Hacileylək də hər gün dimdiyinə bir balıq alıb dağın dalına uçur. Orada da ovunu yeyirdi.

Çox keçmədən göldə qoca Xərçəngdən başqa bircə dənə də balıq qalmadı.

– Oğlum, qulaq as, gör nə deyirəm, – deyə Hacileylək Xərçəngə dedi, – gəl səni də ora aparım. Axı sənin bütün dostların da oradadır.

– Mən razıyam, ay vaiz, – deyə Xərçəng cavab verdi, – ancaq mənə icazə ver ki, sənin boynundan yapışım, yıxılacağımdan bərk qorxuram.

Hacileylək havaya qalxdı, Xərçəng də bərk-bərk onun boynundan yapışmışdı. Onlar gəlib Hacileyləyin balıqları yediyi böyük daşın yanına çatanda Xərçəng qalaq-qalaq balıq sümüyünü gördü.

“Demək mənim də aqibətim belə olmalıdır!” – deyə Xərçəng fikirləşdi, ancaq bircə kəlmə də danışmadı.

Hacıleylək isə dedi:

– Oğlum, indi də boynumdan düş aşağı, əl-ayağını açıb uzat!
Xərçəng də ona belə cavab verdi:

– Sənin günahın çox böyükdür, ay hiyləgər Hacıleylək! Özü-
nü xilaskar kimi qələmə verib, bütün balıqları yemisən. İndi də
ölmək növbəti sənə çatır!

Hacıleylək dimdiyini şaqqudadıb yalvardı:

– Ay Xərçəng, gəl sən məni bağışla! Mənə rəhmin gəlsin!
Mən yaşamağı çox istəyirəm!

– İndi ki, belədir, – deyə Xərçəng ona cavab verdi, – onda
məni qaytar gölə apar.

Hacıleylək uçub o saat gölə gəldi.

O, sahilə yerə düşəndə, Xərçəng caynaqları ilə onun boğə-
zını boğub dedi:

– İndi ölmək növbəsi sənə çatıb!

Hacıleylək öz hiyləsinə görə bu cür cəzalandı.

ZİRƏK KƏNDLİ

Yava adasında yoxsul bir kəndli yaşayırdı. Onun azacıq ye-
rində təkçə bircə banan ağacı bitmişdi.

Bir dəfə kəndlinin daxmasının yanından üç yolçu: rahib, hə-
kim və sələmçi keçirdi. Banan ağacını sələmçi birinci görüb,
yoldaşlarına belə dedi:

– Biz üçük, kəndli isə təkdir. Biz onun şirin bananlarından
dərrib yesək, o bizə nə edə bilər ki?

Əli əyri adamlar da kəndlinin gözü qabağında onun yeganə
ağacının meyvəsini dərrib yeməyə başladılar.

– Hörmətli ağalar, siz nə edirsiniz? – deyə kəndli ümidini itir-
miş kimi qışqırdı. – Axı bu mənim bananımdır!..

– Sənin olanda nə olar ki? – deyə rahib arsız-arsız soruşdu.

– Banan bizim xoşumuza gəldi, odur ki, yeyirik, – deyə hə-
kim əlavə etdi.

– Bizə mane olma, yoxsa, işin pis olar! – deyə sələmçi onu hədələdi.

“Onlar üçdür, mən isə təkəm, – deyə kəndli öz-özünə düşündü. – Güclə, zorla mən onlara qalib gələ bilmərəm. Ancaq belə də durub sakit-sakit onların mənim öz yerimdə ağalığ eləmələrinə baxa bilmərəm!”

Odur ki, üzünü çağırılmamış qonaqlara tutub dedi:

– Öz evimdə göylərin elçisini və məşhur həkimi görmək mənim üçün böyük xoşbəxtlikdir. Ancaq mən sizə lap mat qalmışam ki, sizin yanınızda sələmçi kimi alçaq bir adam da vardır. Bir baxın görün, o necə acgözdür: siz bananın birini dərənəcən o, beşini, həm də ən dəymişlərini dərir!

Rahib qəzəblənib dedi:

– Acgöz sələmçi, sən göylərin elçisinə qarşı hörmətsizlik etmişən! Əlimiz, ayağımız sənə dəyməmiş, tez buradan rədd ol get!..

“Onlar üçdür, mən təkəm” – deyə sələmçinin ürəyinə qorxu düşdü və tez qaçıb getdi. Rahib ilə həkim isə əvvəlki kimi banan dərrib yeməkdə idilər. Onda kəndli, həkimə bu sözlərlə müraciət etdi:

– Hörmətli cənab, mənə acığınız tutmasın, ancaq mənə elə gəlir ki, sizin elminiz insan xəstəliklərini müalicə etməyə qadir deyil.

– Ay qanmaz, sən hara, mənim elmimi başa düşmək hara? – deyə həkim hirsələndi. – Mənim məsləhətimlə çox-çox adamlar sağalıblar.

– Mənə elə gəlir ki, o adamlar ona görə sağalıblar ki, allah onların sağalmağını istəyirmiş.

– Allahın buna nə dəxli var? – deyə həkim qışqırdı. – Adamları mən sağaldıram, allah yox.

– Sən nə danışırsan, xəbis?! – deyə rahib hirsələndi. – Sən allahın böyüklüyünü inkar etməyə cürət edirsən!..

– Müqəddəs ata, o, allahı təhqir etdi! – deyə kəndli rahibin sözünü kəsib dedi. – Bu xəbis özü ilə böyük bəla gətirə bilər!

– Bu saat gözümüzün qabağından rədd ol! – deyə rahib bağırdı.

“Onlar ikidir, mən təkəm”, – deyə həkim öz-özünə fikirləşdi, bananı yaddan çıxarıb tez qaçdı.

Kəndli ilə rahib təkbətək qalanda kəndli rahibdən soruşdu:

– Bəs sən, cürbəcür müqəddəs qanunlar öyrənən alim, de görüm, o qanunlar başqasının malını mənimsəməyi qadağan etmirmi?

– Bəli, orası elədir, – deyə rahib onunla razılaşdı.

– Yaxşı, bəs onda, sənin öz malın olmayan bananı nə üçün dərib yeyirsən?

Rahib kəndliyə nə cavab verəcəyini düşünürdü ki, kəndli yekə bir dəyənək götürdü, rahibə yolu göstərərək dedi:

– Müqəddəs ata, get öz yolunla, düz get, bir də bundan sonra mənim ağacıma yaxın düşmə!

Rahib kəndlinin əlindəki yekə ağaca baxıb baş əydi və tez çıxıb getdi.

Zirək kəndli çağırılmamış qonaqlarından yaxasını belə qurtardı.

SÜSƏRİ XALA

Biri var idi, biri yox idi, Süsəri adlı tarakan arvad var idi. Bunu eləcə Süsəri xala çağırırdılar. Bir dəfə o, bütün dostlarına, tanışlarına gedib baş çəkmək istədi ki, görsün onlar necə dolanırlar. Həm də özünə yaxşı bir yoldaş – ər axtarıb tapmaq fikrinə düşmüşdü ki, ömrünü onunla başa vursun.

O, özünə soğan qabığından paltar tikdi, geyindi, başına badımcan qabığından çadra örtüdü, püstə qabığından özünə ayaqqabı düzəldib geydi və yola düzəldi.

O getdi, getdi, gəlib göyərtisatanın dükanına çatdı. Göyərtisatan gördü ki, Süsəri bir geyinib-kecinib ki, gəl görəsən, ondan soruşdu:

– Süsəri xala, hara gedirsən?

– Süsəri xala sən özünsən! Mən gül kimi gözələm, gözəllikdə mənə tay tapılmaz, sən mənə deyirsən ki, Süsəri xala!

– Bəs sənə nə deyək?

– Deginən ki, ay qardaşım qızı, donu qırmızı, təzə başmaqlı, yaxşı yol!

Göyərtisatan ona dedi:

– Ay qardaşım qızı, donu qırmızı, təzə başmaqlı, yaxşı yol! Sən hara gedirsən?

Süsəri xala onda belə cavab verdi:

– Gələn ay Ramazandır, mən gedən şəhər Həmədandır, gedirəm özümə yoldaş tapım, tək qalıb darıxmayım!

– Mənə gələrsənmi? – deyə göyərtisatan soruşdu.

– Gələrəm. Ancaq de görüm ki, işdir, birdən dalaşdıq, onda mənə nə ilə döyəcəksən?

- Çəki daşlarıyla səni şil-küt edərəm...
- Ah, yox, mən sənə ərə getməyəm...
- Süsəri xala yoluna davam etdi, gəlib qəssabın dükanına çatdı.
Qəssab onu geyinib-kecinmiş görüb soruşdu:
- Süsəri xala, hara gedirsən?
- Süsəri xala sən özünsən! Mən gül kimi qəşəngəm, gözəl-likdə mənə tay tapılmaz, sən də durub mənə deyirsən ki, Süsəri xala!
- Bəs nə deyim?
- Deginən ki: ay qardaşım qızı, donu qırmızı, təzə başmaqlı, yaxşı yol!
- Qəssab da ona deyir:
- Ay qardaşım qızı, donu qırmızı, təzə başmaqlı, yaxşı yol! Sən hara gedirsən?
- Gələn ay Ramazandır, getdiyim şəhər Həmədandır, gedirəm özümə yoldaş tapım, tək qalıb darıxmayım.
- Mənə gələrsənmi? – deyə qəssab soruşdu.
- Gələrəm. Ancaq bir de görüm, işdir, birdən dalaşdıq, onda bəs məni nə ilə döyürsən?
- Bax, bu ətkəsən böyük bıçaqla!
- Aha, sən belə imişsən! yox, sənə getməyəm...
- Süsəri xala qəssabın dükanından çıxdı. Cənab siçan – ağayi-Muş qaça-qaça gəlib ona çatdı. O, göyertisatanın dükanında imiş. Süsəri xalanın dükançı ilə olan söhbətini başdan-ayağa hamısını eşidibmiş. Odur ki, siçan onun dalınca qaça-qaça deyirdi:
- Ay qardaşım qızı, donu qırmızı, təzə başmaqlı, yaxşı yol! Hara gedirsən?
- Ey əsl-nəcabətli, uzun şalvarlı! Gələn ay Ramazandır, getdiyim şəhər Həmədandır, gedirəm özümə yoldaş tapım, tək qalıb darıxmayım.
- Mənə gələrsənmi? – deyə ağayi-Muş ondan soruşdu.
- Gələrəm. Yaxşı, əvvəl bir de görüm ki, işdir, birdən dalaşdıq, onda məni nə ilə döyəcəksən?
- Mən öz yumşaq və nazik quyruğumu sürməyə batırıb sənə qəşəng qaşlarının üstündən gəzdirərəm.

– Əgər belədirsə, onda sənə gedərəm. Nə üçün də getməyim!?

Onlar bir yerdə yeyib-içib ömür sürməyə başladılar. Bir dəfə ağayi-Muş şah sarayından yeməyə şey gətirməyə getdi, Süsəri xala da çirkli paltarları yığıb gölməçədə yumağa apardı. Gölməçə dəvə ləpirindən böyük olmazdı.

Süsəri çuxurun qırağına gəldi, ayağı sürüşüb suya yığıldı.

Süsəri xala qorxub özünü itirdi. Birdən gördü ki, yaxınlıqdan bir atlı keçir. Ona belə dedi:

– Ay atlı, atının quyruğu qanadı! Ağayi-Muşa deyin ki, onun xanımı yığılıb su çuxuruna düşübdür!

Bu atlı da padşahın qoşunundan idi. Saraya gəlib bu gülməli əhvalatı padşaha və vəzirə danışdı. Onlar buna xeyli güldülər.

Xoşbəxtlikdən siçan da burada, yaxınlıqda imiş, atının danışığını eşitdi.

O, tez qaçıb özünü Süsəri xalaya yetirdi. Çuxurun başına hər-lənib haray-həşir saldı:

– Ay rəfiqəm! Ay canım-ciyərim! Əlini tez mənə ver – səni çəkib çıxardım!

– Yox, yox, mənim əlim nazikdir, qırılar!

– Onda ayağını ver!

– Yox, yox, ayağım nazikdir, qırılar!

– Bəs mən nə edim?

– Get mənim üçün nərdivan gətir, mən özüm çıxaram.

Ağayi-Muş tez göyərtisatanın dükanına qaçdı, bir dənə kök götürüb tez iti dişlərilə onda diş-diş yer açdı və gətirib Süsəri xalaya verdi. Yazıq Süsəri sudan çıxıb yorğan-döşəyə düşdü, çünki ona bərk soyuq dəymişdi.

O, ağayi-Muşa tapşırırdı ki, onun üçün şorba bişirsin.

Siçan yekə bir qazanı ocaq üstə qoyub altını alışırdı. Çömçə ilə şorbanı qurdalamağa başladı.

Qarışdırdı, qurdaladı, axır ki, qazanı yığıb dağıtdı. Şorba döşəmənin üstünə töküldü, buğu tavana qalxdı. Süsəri xala da buğun içində görünməz oldu. Ağayi-Muş özünü itirdi. Süsəri xala isə buğun içindən ona qışqırdı:

– Eybi yoxdur, ağayı–Muş, mənim sadıq ərim! Şorba dağılıb buğu qalxdı, – bu yaxşıdır. Mən qızınaram, tez yaxşı olaram – lap yaxşı oldu!

Bax, Süsəri xalanın başına bu cür əhvalatlar gəlmişdi.

UZUNBOYUN XALA

Biri var idi, biri yox idi. Bir zərgər var idi. Onun arvadının bircə qırıq da ağı yox idi, ancaq gicliyi var idi ki, tez-tez kişinin başına olmazın iş gətirərdi.

Günlərin birində usta, bazara gedib bir qucaq pambıq aldı, gətirib arvadına verərək dedi:

– Bunu əyir sap elə.

– Bunu necə eləyirlər? Mənim heç yadıma düşmür ki, pambığı necə əyirirlər! – deyə arvadı səsləndi.

Usta təəccübləndi:

– Bəs sənin yadına düşməmiş, kimin yadına düşəcək?

– Nə bilim? – deyə arvadı cavab verib öz işinə məşğul oldu.

Bir dəfə isti günlərin birində usta gedib sərin zirzəmidə uzandı ki, dincəlsin, arvadı da hovuzda çimməyə getdi. O, suyun içinə girib heç hovuzun ortasına çatmamışdı ki, qışqıraraq ərini köməyə çağırırdı.

Kişi, qışqırığa oyanıb zirzəmidən çıxdı və:

– Nə olub? – deyə arvadından soruşdu.

Arvadı isə belə cavab verdi:

– Yadına düşdü! Tez pambığı gətir, əyirim.

Usta hirsələnib ağacı qapdı və arvadını o ki, var döydü, sonra da gün batanacan bütün pambığı əyirib sap eləməyi ona əmr etdi.

Axşam kişi evə gəlib arvadına dedi ki, əyirdiyini göstərsin.

– Mən, pambığı qurbağa xala üçün qanova atmışam. Qoy o əyirsin! – deyə arvadı cavab verdi.

Usta daha buna dözə bilməyib tənbel arvadını evdən qovdu. Arvad gedib şəhər darvazasına çatdı, özünə münasib bir yer

tapıb dincini almaq üçün əyləşdi. O yan-bu yana baxıb gördü ki, bir pişik gəlir.

– Miyov-Miyov xala! Yəqin ki, səni mənim ərim bura göndərib, hə? Get ona deginən ki, mən evə qayıtmayacağam.

Pişik təzəcə qaçıb getmişdi ki, arvad, yaxından bir eşşək keçdiyini gördü. Arvad ondan soruşdu:

– Çoş-Çoş xala! Yəqin ki, səni mənim ərim bura göndərib, hə? Get ona de ki, mən evə qayıtmayacağam.

Arvad bir də gördü ki, bir dəvə gəlir. Arvad sevincək dəvənin qabağına çıxıb soruşdu:

– Uzunboyun xala, yəqin ki, səni mənim ərim bura göndərib, hə? Heç evə getməyə könlüm yoxdur. Ancaq sənin xatirin üçün gedərəm, daha keçib, sənin sözünü yerə salmaram.

Arvad bu sözləri deyib dəvənin dalına minərək evinə tərəf sürdü.

Arvad evini gören kimi, uzaqdan qışqırmağa başladı:

– Kişi, bir bax gör! Sən Miyov-Miyov xalanı göndərdin, gəlmədim, Çoş-Çoş xalanı göndərdin, yenə də gəlmədim. Ancaq Uzunboyun xalanın sözünü yerə salmadım.

Ancaq usta özü də arvadının qayıtmağına şad idi. O, arvadını dəvədən düşürüb, dəvənin o yan-bu yanına baxdı. Usta, əlini dəvənin yükünə vurdu, gördü ki, ağırdır; səbətənin içinə baxdı, gördü ki, saf qızıl parçalarıdır. O, qızılı götürüb yerə basdırdı, dəvəni tövləyə apardı. İndi daha onlar xoşbəxt ömür sürəcəklər!..

Ancaq heç də belə olmadı!

Səhərisi carçı bazara gəlib car çəkdi ki, padşahın qızılla yüklənmiş dəvəsi itibdir. Kim tapsa, ona böyük mükafat veriləcək.

Carçı bunu car çəkəndən sonra, ustanın arvadı onun yanına gəlib əhvalatı bir-bir danışmağa başladı: düzdür o, padşahın dəvəsini görməyib, ancaq dünən axşam əri onu evdən qovanda, o, Uzunboyun xalaya rast gəldi, Uzunboyun xala onu götürüb evlərinə gətirdi və ərilə barışdırdı.

Carçı, sarsaq arvada qulaq asdı, onu ələ salıb güldü və saraya gedib eşitdiklərinin hamısını padşaha danışdı.

– Uzunboyun xala elə mənim dövəmdir, – deyə şah əhvalatı başa düşdü və əmr elədi ki, zərgəri və arvadını tutub onun yanına gətirsinlər.

Nökərlər onları padşahın yanına gətirəndə padşah ustaya dedi:

– Mən istəyirdim sənin boynunu vurduram, ancaq gizlətdiyin qızıldan dünyada tayı–bərabəri olmayan bir heykəl töksən, onda səni bağışlaram.

Usta o saat işə girişməli oldu. Gecə–gündüz işləyirdi. Hər gün zəhmət haqqı olaraq qızıldan bir balaca parça kəsb evinə aparırdı.

Axır ki, heykəlin qayırılıb hazır olduğu gün gəlib çatdı. Şah və vəzir heykələ baxmağa gəldilər. Şah xeyli vaxt gözünü qəşəng qayırılmış heykəldən çəkə bilmədi, sonra vəzirdən soruşdu:

– De görək ki, ustaya verilən bütün qızıl bu heykələ sərf olunub?

– Bu suala cavab vermək üçün heykəli tərəzidə çəkmək lazımdır, – deyə vəzir ona cavab verdi. – Bunun üçün böyük tərəzi lazımdır, bizim isə tərəzimiz yoxdur.

Padşah bundan hirsənib vəzirə əmr etdi ki, qırx günün içində bu heykəli necə çəkmək lazım olduğunu öyrənib bilməlidir. Vəzir nə qədər fikirləşirdi ağına heç bir şey gəlmirdi. Axırda o, hiyləyə əl atdı. Nökərini göndərüb ustanın arvadını çağırırdı.

Arvad gələndən sonra vəzir dedi:

– Mənim sənə yazığım gəlir! Heç allaha rəvadır ki, özün belə gözəl–göyçək olasan, gedib bir ustanın arvadı olasan. İstəyirəm ki, səni öz oğlum üçün alım. Ancaq əvvəlcə görək Ustadan öyrənəsən ki, bu heykəli nədə çəkmək olar? Elə ki, gördün ərinin keyfi kökdür, onda bunu ondan soruşarsan.

Bir dəfə gecə arvadı ərindən soruşdu:

– Keyfin kökdürmü?

– Nə üçün soruşursan? – deyə usta təəccübləndi.

– İstəyirəm səndən soruşum ki, sənin qayırdığın heykəli necə çəkmək olar!

– Çox asanca, – deyə usta cavab verdi. – Əvvəlcə heykəli gəmiyə qoymaq lazımdır, nə qədər suya batdığını nişanlamaq la-

zımdır. Bundan sonra heykəli gəmidən çıxarıb, içinə o qədər daş yığmaq lazımdır ki, gəminin suya batdığı qeyd olunan xəttə çat-sın. Daşları çəkmək də ki, asandır. Onların ağırlığı heykəlin ağırlığı olacaq.

Sabahı günü ustanın arvadı ərindən eşitdiklərini vəzirə xəbər verdi.

Vəzir sevindi və şaha danışdı ki, heykəli necə çəkmək lazımdır.

Ustanın dalınca adam göndərildi. Usta gəldi, padşah ona əmr elədi ki, heykəli deyildiyi kimi çəksin. Usta bildi ki, padşahın hər şeydən xəbəri var, oğurladığı qızılı padşaha qaytardı.

Şah əmr elədi ki, ustanı uca qalaya salsınlar və qapılarını da tixsinlər ki, o, qalada qalıb acından-susuzdan ölsün.

Usta, qalada oturub öz-özünə fikirləşirdi necə eləsin ki, bu-radan çıxsın. Birdən gördü ki, arvadı çığır-bağır salıb:

– Tez ol, bura gəl! Vəzirin oğlu məni özünə alır. Əgər razı-sansa talağımı ver!

– Yaxşı, – deyə usta cavab verdi. – Talağını verərəm, ancaq səndən bir xahişim var, ona əməl eləməlisən.

– Yenə də nə eləmək lazımdır? – deyə arvadı narazı halda ondan soruşdu.

– Böyük bir qarışqa tap, – deyə usta cavab verdi, – ayağına sap bağla və qoy divarla üzü yuxarı dırmaşsın. Qarışqa yuxarı çı-xıb mənə çatanda, sapın ucuna qaytan bağla. Mən dartıb qaytanı tutanda, ucuna yoğun kəndir bağla. Mən kəndirin ucunu özümə tərəf çəkəndə, sən də o biri ucunu belinə bağlarsan. Mən dartıb səni yuxarı çıxararam, onda talağımı sənə verərəm.

Arvadı ustanın dediyi kimi də elədi. Axırda əri kəndiri çəkib onu qalanın başına çıxartdı.

Usta, arvadına dedi:

– İndi də sən, kəndiri saxla, mən aşağı düşüm, gedib talağımı gətirim gəlim.

Usta yerə düşən kimi o saat dostunun yanına gedib onun evində gizləndi.

O biri gün, padşah yenə heykələ tamaşa etməyə başladı, bir qədər fikrə getdi, dedi:

– Adamı həmişə istənilən vaxt məhv etmək olar. Ancaq bu cür usta hələ çox işlərimizə yarıya bilər.

O, nöqərlərini göndərdi ki, qalanın qapılarını sındırıb ustanı oradan çıxartsınlar və padşahın yanına gətirsinlər.

Nöqərlər qapıları sındırıb gördülər ki, usta yoxdur, ancaq arvadı orada oturub.

Gəlib əhvalatı şaha xəbər verdilər. Padşah ustanın zirəkliyinə mat qaldı və vəzirinə əmr elədi ki, onu qırx günə kimi tapıb sağ-salamat onun yanına gətirsinlər.

Vəzir bütün evləri axtardı, ancaq ustanı heç yerdə tapa bilmədi. Axırda vəzir hər evdə bir quzu bəslənməsi üçün əmr verib dedi ki, padşah buyurub hər bir ev yiyəsi quzunu elə bəsləməlidir ki, iyirmi gün içərisində quzu nə kökəlsin, nə də arıqlasın. Kim quzunu belə bəsləməsə boynu vurulacaq.

Ustanın gizləndiyi evin yiyəsi qorxusundan əsə-əsə dostundan soruşdu:

– Məgər elə eləmək olar ki, quzu nə kökəlsin, nə də arıqlasın?

– Bundan asan nə var ki? – deyərək usta onu sakitləşdirdi. – Səhərdən axşamacan quzunu yedirt, o kökələcək, gün batanda qurd balasını ona göstər, – quzu o saat arıqlayacaq. Hər gün elə eyləsən, quzu necə var, elə də qalacaq.

Ev yiyəsi iyirmi gün ustanın dediyi kimi elədi. Vəzir axırın-cı gün bütün quzuları yığdı. Hamı gördü ki, evində qızıl ustasını gizlədən ev yiyəsinin quzusundan başqa o biri quzular ya kökəlib, ya da arıqlayıbdır.

Hamı başa düşdü ki, bu iş ancaq ustanın əlindən gələ bilər, ona görə də qarovulçular gəlib ustanı tapdılar, əllərini, ayaqlarını bağlayıb saraya gətirdilər.

Padşah ona belə dedi:

– Sənin taqsırından keçirəm və səni özümə vəzir təyin eləyirəm. Sən də öz arvadının təqsirindən keç.

BALACA NOXUDUN BAŞINA GƏLƏNLƏR

Biri var idi, biri yox idi. Bu əhvalat bəlkə də doğrudan olub, bəlkə də heç olmayıb. Bir kişi ilə bir arvad var idi. Bunların uşaqları yox idi. Bunlar isə çox istəyirdilər ki, bir övladları olsun.

Günlərin bir günü onların evinə bir dərviş gəldi. Dərdlərindən xəbər tutub onlara belə məsləhət gördü:

– Bir ovuc noxud götürün; onu dibçəyə töküb təndirə qoyun. Üç gündən sonra hər noxuddan bir oğlan, ya da bir qız çıxacaq.

Arvad belə də elədi. Üçüncü günü dibçəyi təndirdən çıxarıb otağın ortasına qoydu, dibçəyin içindəki noxudlar bir-bir yerə atıldılar. Arvad sevindi, əri isə qorxdı:

– Yaxşı, bir de görək ki, biz bu cini-cəfər qoşunu ilə nə edəcəyik? Sabahdan biri papaq istəyəcək, biri başmaq istəyəcək, biri paltar istəyəcək. Biz bu qədər pulu hardan alaq?

Süpürgəni götürüb noxudları süpürdü, noxudlar kandan bayıra çıxan kimi o saat yox oldular. Ancaq bircə noxud təndirdə qalmışdı. Arvad gördü ki, əri bütün noxudları süpürüb atdı, başına döyüb ağladı və dedi:

– Sən nə elədin? Özümüz üçün heç olmasa bircə dənə noxud saxlaya idin!

– A, doğru deyirsən, lap yadımdan çıxdı! – deyə əri elə bil yatmışdı ayıldı.

Birdən o, nazik bir səs eşitdi:

– Dədə, mən burdayam!

Onlar əyilib təndirə baxdılar, – gördülər ki, orada bir noxud var. Sevindilər, noxudu təndirin içindən götürüb ovuclarına qoyan kimi noxuddan bir oğlan çıxdı. O, başdan ayağacan: əlləri də, ayaqları da, gözləri də, qulaqları da – bütün uşaqlarınkı kimi idi – ancaq boyu bapbalaca idi, noxud boyda. Ata ilə ana oğlanı elə Noxud da adlandırdılar.

İllər gəlib keçdi. Noxud bir azca böyümüşdü, ancaq yenə də balaca qalmışdı – bir barmaq boyda.

Bir dəfə Noxud, anasına dedi:

- Ana, mən atam üçün çölə yemək aparacağam, yaxşı?
- Yox, sən apara bilməzsən, – deyə anası cavab verdi.
- Apara bilərəm, bacararam, görərsən!

Anası razı oldu. Xurcunun gözünə yemək qoyub eşşəyin dalına saldı, Noxudu da eşşəyin boynuna mindirdi. Eşşək yavaş gəndəndə Noxud onun qulağını dartırdı, o da tez-tez gedirdi.

Noxud gəlib atasının cüt sürdüyü talaya çatdı, qışqırdı:

– Dədə, mən sənin üçün yemək gətirmişəm, məni eşşəyin üstündən düşür!

Atası gəlib Noxudu aşağı düşürdü. Sonra da xurcunu açmağa başladı. Noxud ona dedi:

– Sənin üçün yemək gətirmişəm, indi də, sənin əvəzinə yeri mən şumlayacağam.

– Bacarmazsan.

– Bacararam.

Noxud cüt sürməyə başladı – öküzlər onun sözünə qulaq asırdılar. Birdən öküzlərdən birinin ayağı nəyəsə ilişdi. Noxud yerə düşüb gördü ki, öküzün ayağına ilişən bir küpdür. Küpün içi qızılla doludur.

– Dədə, bir bura gəl, gör nə tapmışam! – deyə Noxud qışqırdı.

Atası yaxına gəlib öz gözlərinə inanmadı: küpün içində qızıl vardı.

Pulu evə gətirdilər. Noxud oynayır, şadlığından oxuyurdu:

– İndi biz dövlətliyik, indi biz dövlətliyik!

Ancaq ata ilə ana sevinmirdilər: padşah onsuz da xəbər tutub, qızıllarını əllərindən alacaq.

Qızılların hamısını padşaha verməyə heyifləri gəldi. Belə qərara gəldilər ki, özləri götürüb qızılların yarısını padşaha versinlər.

– Ana, dədə, qoyun padşahın yanına mən gedim! Siz ona nə qədər verəcəksiz, mən də onu özüm apara bilərəm – deyə Noxud ata-anasının yaxasından yapışdı: o, padşahı yaman görmək istəyirdi.

Ata-anası razı oldu. Anası kisə tikdi, içinə iki ovuc qızıl tökdü. Noxud, qızıl kisəsini dalına alıb padşahın yanına yola düşdü. Anası yola onun üçün lavaş ilə qatıq qoymuşdu.

Az getdi, çox getdi, axır gəlib padşahın olduğu vilayətə çatdı. Noxud, padşahın uca sarayını görüb öz-özünə dedi:

– “A, padşah gör nə dövlətlidir! Bizim qızılıımız onun nəyinə lazımdır?! Mən qızılı ona verməyəcəyəm”.

Noxud evlərinə qayıtmağı qərara aldı. Ancaq yaman ürəyindən keçirdi ki, padşahı görsün. O, yolun qırağında çala qazıyıb qızıl kisəsini orada gizlətdi, özü isə şahın sarayına getdi.

– Ay padşah, ay padşah! – deyə Noxud qışqırdı.

Şahın nökörləri onun yanına qaçıb:

– Nə üçün qışqırırsan? Nə lazımdır?

– Siz hamınız şahsız? Gör nə qədər şah var, – deyə Noxud təəccüb elədi.

– Nə danışırısan, a, – deyə nökörlər qorxdular. – Şah bir nəfərdir, biz isə onun nökörləriyik. Şah sarayda, qızıl taxtın üstündə oturub.

Noxud onlara dedi:

– Mən şahı görmək istəyirəm!

Gedib şahla xəbər verdilər. Şah əmr elədi ki, gedib Noxudu gətirsinlər.

Noxudu saraya gətirdilər. Doğrudan da şah qızıl taxtın üstündə oturmuşdu. Dövrəsində də vəzir-vəkili.

– Balaca, yaxın gəl. De görək sənin nə işin var? – deyə padşah soruşdu.

– Padşah, mənim bir işim yoxdur, – deyə Noxud cavab verdi.
– Mən gəlmişəm sənə baxım. Bilirsən nə var? Gəl mənimlə lavaşla qatıq yeyək!

Hamı qışqırıq-bağırıq saldı:

– Vay səni, haramzadə uşaq!

– Axmağa bax ha, padşaha lavaş təklif edir.

– Məgər padşah qatıq yeyir?

– Bəs padşah nə yeyir? – deyə Noxud təəccüb etdi.

– Yumurta, bal, plov, cücə çığırtması...

Padşah, oğlanın ədəbsizliyinə hirslənib onu zindana saldırdı.

Zindan Noxudun xoşuna gəlmədi, o fikirləşməyə başladı ki, necə eləsin padşahı aldadıb evlərinə qaçsın. Fikirləşdi-fikirləşdi, axırda tapdı. O, qışqırmağa başladı:

– Mənim yadımdan çıxıb şaha qızıl barəsində heç nə demədim, qızıl barəsində heç nə demədim, – axı qızıl barəsində heç nə demədim...

Gözətçilər bunu eşidib şaha xəbər verirlər. Şah əmr edir ki, Noxudu yenə də onun yanına gətirsinlər.

– Tez ol, de görək ki, yadımdan nə çıxıb mənə deməmişən!

Noxud dırmaşib şahın çiyinə çıxdı, başını əyib onun qulağına dedi:

– Bir dəfə məni zindana saldırmısan, bir də belə şey eləmə!

Padşah heç özünə gəlməmiş, Noxud, padşahın dizinin üstünə atıldı, ordan da yerə tullanıb qaçdı.

Yolda o, qızılla dolu kisəsini tapıb evlərinə qayıtdı. Bütün bunları ata-anasına danışdı, axırda dedi:

– Şaha heç nə verməyin, o, onsuz da dövlətlidir!

XIN BU VƏ NOR BU QARDAŞLARININ NAĞILI

İki qardaş vardı.

Böyük qardaş Nor Bu dövlətli və zalım idi, elə zalım idi ki, qonşuların qanını qaraltmaq üçün quyuya tüpürər, itləri yoldan keçənlərin üstünə qısqırdardı. Kiçik qardaş Xın Bu isə darısqal və qaranlıq daxmasında öz böyük ailəsilə nə qədər pis dolansa da, xoşrəftar və rəhmdil idi; hərəni bir dillə danışırdı bilirdi, o özünün axırını tikəsini ehtiyacı olan hər kəslə bölməyə hazır idi.

Bir dəfə elə ittifaq düşdü ki, Xın Bunun əkinini su basıb tələf etdi, qardaşının yanına getdi ki, ondan bir az darı istəsin.

Nor Bu qapının ağzında qardaşını görəni kimi söyüb qovdu.

Xın Bu bir kəlmə söz demədən qayıdıb evinə getdi. Arvadı onun üzünə baxan kimi o saat başa düşdü ki, əli boş qayıdıb. Ona ürək-dirək verib dedi:

– Vaxt olar ki, biz də yaxşı yaşayırıq. Ay kişi, heç ürəyini sıxma!

Bahar gəldi. İlk qaranquşlar uçub gəldi. Qaranquşlardan biri yoxsul Xın Bunun evinin qamış damı altında özü üçün yuva tikdi. Xın Bu qaranquşu görüb dedi:

– Sən nə üçün mənim deşik-deşik damımın altında özün üçün yuva tikdin? Köhnə qamış sənə balalarını küləkdən qoruya bilməz, mənim həyətimdə isə dənəlməyə sən nə bircə dən, nə də çörək qırıntısı tapmazsan.

Qaranquş Xın Bunun damı altında bala çıxartdı. O, bütün gününü uçub milçək tutur, balalarına Yedirdirdi.

Xın Bu yoxsulluğuna baxmayaraq, hərdənbir qaranquş üçün yerə çörək qırıntıları atırdı...

Bir dəfə bir ilan qaranquşun yuvasına çıxıb balaların üstünə atıldı. Xın Bu bunu görüb ağacını qapdı və qışqırmağa başladı. İlan ürküb geri süründü. Ancaq qaranquşun balalarından biri yuvadan yıxılıb ayağını sındırdı. Xın Bu balanı yerdən götürüb onun ayağını müalicə etməyə başladı. Xın Bu öz komasında yuva qayırb balanı ora qoydu.

Bala böyüyüb qol-qanad bağlayandan sonra Xın Bu onu uçurub dedi:

– Sən uç get öz məmləkətinizə, qaranquşlar ölkəsinə! Uç get özünə xoş gün qazan!

Qaranquş qanad çalıb Xın Bunun komasının başına hərləndi, cikkildədi, qaranquşların qışı keçirtdikləri öz isti ölkələrinə uçub getdi.

...Yenə də bahar gəldi. Qaranquşlar yenə də öz köhnə yerlərinə uçub gəldilər. Xın Bunun qulluq edib sağaltdığı həmin qaranquş da uçub gəldi.

Xın Bu öz komasının qabağında oturmuşdu, ürəyindən qara qanlar gedirdi. Yenə də düyü və darı əkmək vaxtı gəlib çatıb, onun isə nə dəni var, nə də yeri; məmurlar gəlib borcuna görə hamısını əlindən alıblar.

Qaranquş Xın Bunun koması üstündə hərlənib cikkildədi və yerə nə isə bir şey atdı. Xın Bu onu götürüb gördü ki, kudu tumudur. Qaranquşa dedi:

– Elə bunun üçün də çox sağ ol! Əkməyə elə onsuz da dənimiz yoxdur. İndi heç olmazsa kudu əkərik.

Xın Bu kudunu lap komanın qabağında əkdə.

Kudu tumu cücərib, özünü tutdu. Böyüməyə başladı. Xın Bunun ailəsi kuduya yaxşı qulluq edirdi. Kudu iriləşib lap yekə oldu, tağı qalxıb bütün komanı örtüdü. Tağ gül tökdü, sonra da bar verməyə başladı. Payıza Xın Bunun damında üç yekə kudu yetişdi. Kudular o qədər iri idi ki, heç kəs o boyda kudu görməmişdi.

Kudu dəydi. Xın Bu kuduları dərdi. Sonra da mişarlamağa başladı.

O, birinci kudunu mişarlayıb qurtaran kimi o saat onun içindən hər cür yeməklər çıxmağa başladı. Özləri də elə yeməklər idi ki, ağızına qoyan kimi hər cür xəstəlik sağalardı. Bu yeməklər yüz cür də xəstəlik olsa idi sağaldırdı. Xın Bunun keyfi kökəldi. Axı özü qaranlıq və rütubət komasında tez-tez xəstələnirdi!

O, ikinci kudunu kəsməyə başladı. Xın Bu kuduya əlini vurandan kimi o saat özü yarı bölündü. Kudunun içindən cürbəcür paltar çıxdı. Xın Bu sevindi – axı o, cır-cındıra həsrət idi.

Xın Bu axırıncı kudunu götürüb kəsdi. Bunun içindən böyük dövlət çıxdı: qızıl, gümüş, qiymətli qaş-daş... Xın Bu lap sevindi! O bilirdi ki, məmur borcunu istəyəndə, bir qara qəpiyin də böyük qiyməti var!

Xın Bu indi öz ailəsilə yaxşı dolanırdılar. Özünə kirəmidli damı olan böyük ev tikdirdi; hər şeyi gen-bol var idi: yeri də, paltarı da, yeməyi də. Xın Bu qaranquşu da yaddan çıxarmadı. Damın qırağında elə əyilmiş karniz qoydurdu ki, qaranquşlar üçün yuva tikmək asan olsun. O vaxtdan bəri koreyalılar evlərinə bu cür karniz qoyurlar.

İndi bu xeyirxah qardaşın, ürəyin istəyən hər şeyi var idi. Yoldan keçənlərə Xın Bu bir şey verməyi əsirgəməzdi. Xın Bu əvvəllərdə olduğu kimi əli aşağı düşən adamlara hər cür köməklik edirdi.

Acğöz qardaşı eşitdi ki, Xın Bu xoşbəxtlik üz verib; dövlət başından aşır. Paxıllığından hətta Nor Bunun yuxusu da çəkildi. Qəddar arvadının isə ondan da çox paxıllığı tuturdu.

Nor Bunun arvadı dözə bilməyib kiçik qardaşg ilə getdi. Bilmək istəyirdi ki, Xın Bu nədən belə varlanıb. Xın Bunun təzə evini görəndə paxıllığından az qaldı ürəyi partlasın.

Xın Bu gördü ki, qardaşı arvadı dayanıb onun evinə baxır, onu içəri çağırır yuxarı başda əyləşdirdi, qabağına cürbəcür yeməklər gətirib qoydular. Nor Bunun arvadı bir o qədər yemirdi, hey başını hərləyib evdəki şeylərə baxırdı ki, görsün Xın Bunun nəyi var. Axırda dözə bilməyib Xın Budan soruşdu ki, bu dövlət hardan əlinə keçib. Xın Bu da nə gizlətsin? Bütün əhvalatı olduğu kimi danışdı.

Varlının arvadı tez qaçıb evinə getdi. Xın Bunun evində gördüyü şeylərdən, bir az da özündən şişirdib danışdı. Nor Bu ilə arvadı xeyli oturub danışdılar və Xın Bunu ona üz verən xoşbəxtlik üçün lənətləndirdilər. Nor Bu dedi:

– Eybi yoxdur. Yaza qədər gözləyirik... Mən də elə eləyə-rəm ki, qaranquş bizim üçün də xoşbəxtlik gətirsin. Əgər o, dilənçi, axmaq Xın Bu o qədər dövlət ala bilmişsə, biz ondan bir on qat artıq alarıq!

Yenə də yaz gəldi. Qaranquşlar isti ölkələrdən uçub gəldilər. Özlərinə yuva tikməyə başladılar. Nor Bunun evinin damının altında da qaranquş özünə yuva tikdi. Qaranquş bala çıxartdı. Nor Bu balaları görüb daha ilanı gözləmədi – özü çıxıb balaların bircəciyini saxlayaraq qalanlarını boğub öldürdü. O, balanı evinə gətirib qıçını sındırdı və müalicə eləməyə başladı. Sağaldıb yaxşı elədi. Götürüb buraxdı uçsun, özü də dedi:

– Yadından çıxartma ki, mən səni sağaltmışam. Sən sınan ayağınla nəyə yarayacaqdın! Mən səni müalicə edib sağaltmışam... Bir gör nə qədər dərman işlətmişəm!

Qaranquş uçub öz ölkələrinə getdi.

Yenə də yaz gəldi. Qaranquşlar qayıdıb gəldilər.

Nor Bu evin artırmasında oturub göyə baxırdı. Qaranquşları görüb qışqırdı:

– Bəs mənə borclu olan qaranquş hanı? O da uçub gəlirmi?

Nor Bu mis qəlyanı əlində, qıllı qara şlyapasını dala itələyib oturmuşdu, ətli sifəti işıldayırdı, hərəs gözləri parıldayırdı...

Qaranquş uçub gəldi. Nor Bunun evinin üstünə çatanda, onun üçün kudu tumu ataraq çıxıb getdi.

Nor Bu tumu götürüb evinin qabağında basdırdı. Heç kəsi yaxına buraxmır, özü isə bir dəfə də artıq sulamır, çünki yekə qarnı əyilməyə mane olurdu. Kudu göyerməyə başladı. Tağı böyüyürdü. Nor Bu baxmaqdan doymurdu, deyirdi ki: “Bircə tez yetiş!”

Kudu tağı uzanıb Nor Bunun evinin damının üstünü tutdu.

Payıza üç iri kudu yetişdi. Nor Bu onları mişarlamğa başladı. Əlləri əsir, acgözlüyündən ağzının suyu axırdı...

O, kudunun birini mişarlayıb qurtardı – içindən o qədər kəpənək qurdu çıxdı ki! Kəpənək qurdları Nor Bunun tarlasına cumub bütün taxılı yedilər.

Dövlətli əlini ikinci kuduya vuran kimi içindən qaçaq-quldur çıxdı, Nor Bunun bütün qızıllarını yığışdırıb yox oldular... Nor Bu əl atıb üçüncü kudunu götürəndə alov çıxdı. Nor Bunun dövlətli böyük evi yanıb kül oldu, Nor Bu da acgöz arvadı ilə yandılar. Sonuncu dövlətləri olan həyatlarını itirdilər.

Əhvalat bura çatanda nağıl da qurtardı...

TAMAHKAR PAK

Qədimlərdə Almaz dağlarında Pak adlı tamahkar bir adam olurdu. Gözünə nə dəysəydi, istərdi özü üçün götürsün, yenə də gözü doymazdı.

Bir dəfə onun tələsinə bir dələ düşdü – özü də elə belə sadəsindən yox, gümüş Yunlu dələ.

Pak sevindi. Dələni öldürmək istədi. Birdən dələ insan kimi dil açıb dedi:

– Məni öldürmə, burax gedim! Əvəzində sənə ürəyin istədiyin qədər gümüş verərəm.

– Nə qədər istəyim? Yaxşısı budur ki, belə elə ki, əlimi nəyə vursam o saat gümüşə dönsün, həm də məndən başqa heç kəs bu gümüşlərə əl vura bilməsin, – onda səni buraxaram – deyər tamahkar Pak ona təklif etdi. Dələ dedi:

– Sən istəyən kimi də olar!

Tamahkar Pak əlini tələyə atdı, tələ dönüb gümüş oldu. Pak, dələni buraxdı. Tez evə çatmağa tələsdi. Qaçaq-qaça evinə gəldi, sevindiyyindən heç yerə, göyə sığmırdı.

Evin qapısına əlini vurdu – gümüş qapı taqqıldadı. Evə girib su içmək üçün parçı götürdü, o da dönüb gümüş oldu. Başmaqların çıxarıb kandara qoymaq istədi – başmaqlar gümüşə döndü. Yerdəki yorğan-döşək də Pakın əli dəyən kimi gümüşə çevrildi. Tamahkar Pak belə bir dövlətdən lap aqlını itirdi. Evdə, həyətdə ora-bura qaçır əlini hər şeyə vurur. Qaçır, qaçır yoruldu, yemək

istədi. Ancaq bədbəxtlikdən bütün yemək də gümüşə dönürdü. Bir boşqab plov götürüb yemək istədi: boşqab da, düyü də, yemək taxtaları da gümüşə döndü. Pak yemək istəyir, ancaq yeyə bilmir. “Bir təhər dözərəm, – deyə tamahkar Pak öz-özünə düşünür, – ancaq əvəzində bir gör nə dövlətim var də! İndi hamı mənə həsəd aparacaq!”

Doğrudan da elə adamlar tapıldı ki, Paka həsəd apardı, ancaq çox az.

Hamı gördü ki, kök Pak nazik Paka çevrilir; gün-gündən o lap nazikləşir. Tezliklə lap əldən düşdü. Tamahkar Pak özünün soyuq və bərk gümüş yatağına uzanıb acından və soyuqdan öldü.

XOŞBƏXTLİK

Bu əhvalat lap çoxdan olmuşdur. Bir kənddə ürəyi düz, namuslu bir qoca vardı. Bir dəfə o, yuxuda görür ki, xoşbəxtlik onun üçün göydən düşdü. Qoca bərk sevindi.

O biri gün o, tarlada işləyəndə birdən onun dırmığı nəyəsə ilişdi. Tez yeri qazıb üstündə əjdaha və tovuz quşu şəkilləri olan çini bir küp tapdı. Küpün dibində balaca bir qızıl pul var idi. Qoca çox təəccübləndi:

– Dünənki yuxuya görə xoşbəxtlik mənə göydən düşməli idi, ancaq küpü yerdən qazıb tapdım. Demək bu göy xoşbəxtliyi deyil, yer xoşbəxtliyidir. Görünür ki, bu xəzinə mənim üçün deyilməmiş və təsadüfən bu mənim qabağıma çıxıb.

O, pulu öz yerinə qoyub evinə getdi.

Qocanın qonşuluğunda tamahkar bir varlı vardı. O, kəndlinin qabağına çıxan qızıl pul haqqında eşidib öz-özünə düşündü: “Axmaq qocadır da! Qazıb xəzinə tapasan, onu da götürməyə-sən! İndi ki, belədir elə mən özüm gedib qızılı götürərəm”.

O, tələsik çölə getdi.

Gəlib gördü ki, doğrudan da xəzinə var. O, əl atıb qızılı götürdü. Qocanın dediyinə görə küpdə bircə dənə qızıl pul olmalı idi, ancaq dövlətli heç cür küpü yerindən tərpədə bilmirdi.

– Heç nə daha eləmək olmaz. Küpün içindəkini götürməkdən başqa çarə yoxdur.

O, küpün içinə baxıb gördü ki, orada ilanlar, qurbağalar, soxulcanlar var. Tamahkar dövlətli qışqıra-qışqıra qaçdı:

– Ay-ay! Bu qoca olmayan şeylər danışıb namuslu adamları aldadır! Əclaf, yoluq, dilənçi! İndi gör ondan bunun heyfini necə alacağam!

O qayıdıb gəldi, ağır küpü qaldırıb – hardan da ona qüvvə belə gəldi! – yoxsulun daxmasına gətirdi. Gəlib çatan kimi ağır küpü pəncərədən içəri tulladı.

Ürəyi düz qoca isə bu vaxt heç nədən xəbəri yox, yatmışdı. Birdən nəşə bir şey onun başı üstündə cingildədi. O, gözlərini açıb gördü ki, küp cingilti ilə onun başı üstündən keçib yerə düşdü.

– Aha, bu elə doğrudan da göylərdən gələn hədiyyədir. – Mənim səadətim, – deyə qoca sevindi.

Küpü qaldırdı, içi qızilla dolu idi.

İRL LAM ADLI OĞLAN

Keçmiş zamanlarda Koreyada İrl Lam adlı bir oğlan vardı. Onun ata-anası öləndən sonra mülkədar Li üçün nökrəçilik eləməyə başladı. İrl Lam inəkləri otarır, su daşıyır, odun doğrayır, düyü təmizləyirdi. Bütün bunların əvəzində mülkədar Li ona ancaq yemək verirdi.

Bir dəfə payızda bərk külək qopdu. Ağası İrl Lama tapşırırdı ki, tez çəltikdən kəndir hörüb evin damını sarımaq lazımdır. Külək onu qopardıb apara bilər. İrl Lam isə kəndir hörməyi bacarmırdı. O, ha əlləşirdi bir şey çıxmırdı, hörə bilmirdi. Bu dəfə də ağa onun yanına gələndə İrl Lam cəmi bir arşın uzunluğu olan kəndiri ona uzatdı. Qəzəblənmiş ağa qışqırdı:

– Əgər sən kəndir hörməyi bacarmırsansa, onda rədd ol mənim evimdən!

İrl Lam üzr istəyib, dedi ki, o heç ömründə kəndir hörməyib, ona görə elə doğrudan da bacarmır, ancaq mütləq öyrənər. Ağa heç qulaq da asmaq istəmədi. Onda İrl Lam dedi:

– Mərhəmətli ağa, mən sənin üçün düz üç il beş ay işləmişəm. Heç olmasa mənə bir az haqqımı verin.

Ağa güldü, İrl Lamın hördüyü kəndiri onun üstünə atıb dedi:

– Al, bu da sənin əməyinin haqqı!

İrl Lam dayanıb mübahisə etmədi, kəndiri götürüb çıxıb getdi.

İrl Lam yol ilə gedirdi, qabağına bir arvad çıxdı. Onun qabağında içində düyü olan yekə bir qazan vardı. Birdən qazan çatladı, arvad da özünü itirib bilmədi nə eləsin. Qazanı qaldırmaq olmazdı – çünki onda qazan tamam ayrılırdı, düyü də yerə səpələnərdi.

Arvad İrl Lamın əlindəki kəndiri görüb dedi:

– Ay oğlan, o kəndiri ver mənə, əvəzinə sənə bir qab düyü verərəm!

– Bu kəndir mənə çox baha tamam olub, – deyə İrl Lam ona cavab verdi, – mən buna görə üç il beş ay işləmişəm.

Arvad oğlana qulaq asıb başını tərpətdi, dedi:

– Doğrudan da o sənə çox baha oturub, ancaq daha kəndir, kəndir də olaraq qalır. Bir qab düyü əlbəttə ondan yaxşıdır. Acıyanda heç olmasa düyünü bişirib yeyərsən.

İrl Lam kəndiri verdi, əvəzində bapbalaca bir torbada bir qab düyü aldı.

Axşam o, meyhanada yatmağa yer istədi. Hər meyhanada belə qayda vardı: bütün pullarını və şeylərini meyxana sahibinə saxlamağa verməli idin. İrl Lam meyxana sahibinin yanına gəlib içində düyü olan torbasını ona verdi.

– Sənin torbanda nəyin var? – deyə meyxana sahibi soruşdu.

– Ağa, orda düyüm var, – deyə Lam cavab verdi. – Bir dolu boşqab.

– Daha heç nəyin yoxdur?

– Yox, ancaq düyüdür.

– Onda torbanı öz yanında saxlaya bilərsən. Heç kəs onu sənənin əlindən almaz.

– Yox, ağa! Bu sadə düyülərdən deyil. Bunun qiyməti çox bahadır. Mən onun üçün üç il beş ay işləməli olmuşam, – deyə İrl Lam cavab verdi.

Onda ağa, torbanı açıb düyüyə baxdı, iylədi gördü ki, adi düyüdən heç nə ilə seçilmir. Torbanın ağzını bağlayıb küncə atdı.

Səhər tezdən İrl Lam durub torbanın dalınca ağanın yanına getdi. Ağa torbanı götürüb oğlana verdi. İrl Lam baxıb gördü ki, torbanın içində bircə dənə də düyü yoxdur. İrl Lam az qalmışdı ki, ağlasın. Ağa ona dedi:

– Mən sənə öz düyümdən və təzə torba verərəm. Mənim düyüm yaxşıdır, seçmədir.

İrl Lam isə başını tərpedib dedi:

– Yox ağa, sizin düyünüzü mən götürməyəm, mənim öz düyümü verin. Axı mən onun üçün üç il beş ay işləmişəm. Əgər düyünü siçan balası yeyibsə, onu tutub mənə verin.

Ağa, oğlan üçün siçan balasını tutmalı oldu. İrl Lam köhnə torba deşik-deşik olduğundan siçan balasını təzə torbaya qoydu və yoluna davam etdi.

Axşam İrl Lam yenə də bir meyخانaya gəldi. Ağa ilə salamlayıb torbasını onun stolu üstünə qoydu.

– Ay oğlan, torbada nəyin var? – deyərək meyxana sahibi ondan soruşdu.

– Boz siçan balası.

– Nə – siçan balası?

Ağa, torbanın ağzını azca açıb içində balaca boz siçan balasını gördü.

– Onu özündə saxla. O, kimə lazımdır? Bircə pişikdən başqa heç kəsə.

– Yox ağa, siz onu gizlədin. Bu siçan balası adi siçanlardan deyil, mən onun üçün üç il beş ay işləmişəm.

Ağa torba üçün İrl Lama yazıb qəbz verməli oldu.

Səhər İrl Lam oyanıb ağanın yanına getdi. Ağa torbanı çıxarıb İrl Lama verdi. İrl Lam torbanı açıb gördü ki, siçan balasının çoxdan canı çıxıb: gecə pişik onu boğub.

– Vay, vay, vay, siçan balası ölüb. İndi nə edəcəyik? – deyərək ağa təəssüfləndi – siçan balasına görə sənə on ten verirəm.

– Yox ağa, belə edə bilmərəm. Sizin pulunuz mənə lazım deyil. Yaxşısı budur, siçan balasını öldürən pişiyi tutub mənə verəsiniz.

Ağa sevindi ki, gör nə ilə yaxasını oğlanın əlindən qurtara bilir. Pişiyi tutub ona verdi.

İrl Lam çıxıb getdi, bütün günü yol getdi; axşam yenə də bir meyxanaya gəlib çatdı.

Meyxanaçıya dedi:

– Ağa, bilirsiniz, mən bütün günü yol gəlib bərk yorulmuşam. Mənim pişiyimi alıb bir yerə salın; mən də bir az dincəlim.

Ağa, pişiyi götürüb həyəətə çıxdı, it damını açıb pişiyi ora saldı. Gecə it öz damına girmək istədi, o qapını açdı, içindən bir pişik çıxıb qaçdı. İt onun dalınca hüddü. İtin hürməsinə meyxana sahibi həyəətə çıxdı. Gördü ki, pişik yoxdur, tez evə qaçdı, İrl Lamı yuxudan oyadıb, əhvalatı ona danışdı.

– Vay, mən indi neyləyəcəyəm? – deyərək İrl Lam ağlamağa başladı.

– Ağlama, mən sənə ayrı pişik verərəm.

– Yox, ağa! Dünya üzündə belə pişik yoxdur. Mənim pişiyim mənə çox baha oturmuşdu: mən onun üçün üç il beş ay işləmişdim. Mənim pişiyimi tapın! Tapmasanız, onda pişiyi açıb buraxan iti verməlisiz.

Ağanın öz itini oğlana verməyə heç ürəyi gəlmirdi, ancaq yazıq uşağın da qəlbinə incitmək istəmirdi, ona görə də iti oğlana verdi.

Səhər İrl Lam meyxanadan çıxıb getdi. O, yol ilə gedə-gedə bütün günü düşünür, fikirləşirdi ki, necə eləsin mehriban iti meyxana sahibinə qaytara bilsin.

Axşam başqa bir meyxanaya gəlib çatdı. Həyətdə bir dayça bağlanmışdı. Kök və hirsli meyxana sahibi isə həyətdə dayanıb yəqin ki, qonaq gözləyirdi.

İrl Lam ona yaxınlaşıb dedi:

– Mən bütün günü yol gəlib yorulmuşam. Sizdə qalmaq istəyirəm. Zəhmət olmasa, deyin görüm, iti hara bağlaya bilərəm?

Meyxana sahibi dayçanın yanındakı dirəyi göstərərək dedi:

– Bax o dirəyə bağla.

– Yox ağa, o dirək mənim itim üçün münasib yer deyil, sizin dayça deyəsən çox dəyərlidir.

– Bağla! Əgər itin başına bir iş gəlsə, əvəzində dayçanı alarsan.

İrl Lam itini bağlayıb evə getdi. O, pəncərənin qabağında əyləşdi ki, dincəlsin. Bu vaxt həyətə bir kişi girdi. Dalınca da yüklü bir eşşək gəlirdi. Eşşək tərslük eləyib dayandı, adam onu çəkdi, eşşək “İo! İo”, anqırdı. Dayça şahə qalxdı, it isə hürkdü, dartınıb qaçdı. Axı ip lap boş bağlanmışdı.

İrl Lam həyətə qaçıb qışqırdı:

– Vay, mənim itim hanı? Ay ağa! Axı mən sizə qabaqcadan xəbərdarlıq elədim ki, bura mənim itimin yeri deyil? Ya mənim itimi tapın, ya da söz verdiyiniz kimi dayçanı verin.

– Ay oğlan, sən dəli olmusan! Harda eşidilib ki, dayçanı itin əvəzində versinlər. İtin qiyməti on vondur, mənim dayçamın qiyməti isə yüz əlli vondur. Al, bu sənə on von və rədd ol!

– Yox ağa, istəyirsiz lap min von verin, mən almaram! Mənim itimin qiyməti sizin dayçadan bahadır: mən onun üçün üç il beş ay mülkədar Liyə işləmişəm.

Bu vaxt başqa adamlar oğlanın tərəfini saxladılar. Meyxana sahibi qorxdu ki, dilə-dişə düşər, dayçanı götürüb oğlana verdi.

İrl Lam dayçaya minib yoluna davam etdi. Yolda özünün əvvəlki ağasının oğlu Li Una rast gəldi.

– İrl Lam, sənsən? – deyə Li Un təəccüb etdi. – Bu qəşəng dayçanı sənə kim verdi?

– Necə yəni kim verdi? Sənin atandan başqa kim mənə bir şey verə bilər? – deyə İrl Lam cavab verdi.

– Yalan deyirsən. Mənim atam heç vaxt bir adama da belə dayça verməz.

– Axı mən sizdən başqa heç kəs üçün işləməmişəm... Məgər mən üç il beş aya belə bir dayça da ala bilmərəm?

Li Un isə ona inanmadı.

– Gəl mərcələşək, – deyə o təklif etdi, – əgər doğrudan da sən dayçanı mənim atamdan almısan, onda mənim apardığım nə varsa, hətta eşşəyi də arabası ilə sənə olsun. Yox əgər yalan deyirsən, onda dayçanı mənə verərsən.

– Nə olar ki, – deyə İrl Lam razılaşdı, – gəl mərcleşək. Meyxanaya qədər gedərik, ora həmişə adamlarla doludur. Adam çox olanda yaxşıdır.

– Gedək.

Onlar qaş qaralanda gəlib İrl Lamın iti aldığı həmin meyxanaya çatdılar.

Meyxanada adam çox idi. Meyxana sahibi mehriban adam idi, özü də keyfi kök idi. O, sevimli itinin qayıdıb gəlməsinə şad idi.

Axşam yeməyindən sonra İrl Lam evin tən ortasında dayanıb dedi:

– Bizə qulaq asın və bizim mübahisəmizi kəsin.

Hamı qışqırdı:

– Danış, danış!

İrl Lam üç il beş ay gecə-gündüz mülkədar Li üçün işlədiyini və öz işinə mükafat olaraq kəndir almasını, kəndirin necə olub dayçaya çevrilməsini, bir-bir danışdı. O, əhvalatın itlə bağlı olan hissəsinə çatanda meyxana sahibi ayağa qalxıb dedi ki, bütün bunlar lap əsl həqiqətdir.

Li Un dayçanı əldən çıxarmaq istəmirdi, ona görə də qışqırdı:

– Ancaq hər halda dayçanı sənə mənə atam verməmişdir!

– Atan mənə kəndiri verdi, o da axırda dayçaya çevrildi, – deyə İrl Lam cavab verdi. – Bu da o deməkdir ki, dayçanı mənə o vermişdir!

Otaqdakılar hamı bir ağızdan qışqırdılar:

– Düzdür! Li Un mərci uduzub!

Li Unun bütün mallarını, eşşəyini və arabasını əlindən aldılar.

İrl Lam mülkədar Lidən zəhmətinə görə bu cür mükafat aldı.

AT PƏLƏNGƏ NECƏ KƏLƏK GƏLDİ

Meşə qırağındakı çəmənlikdə bir at otlayırdı, ondan azca aralı dayça özü üçün atılıb-düşürdü. At tez-tez balasını səsləyirdi; onu çox istəyirdi. Dayça isə meşə qırağında keyfi kök, atılıb-düşürdü: gah anasının yanına qaçır, gah da dördayaq o tərəfə götürülüb qaçır.

– Oğlum, qulaq as, gör nə deyirəm, – deyə at oğluna nəsihət etdi. – Uzağa qaçma. Buralar qorxuludur. Sən həmişə mənim yanımda ol. Bir şey olanda da harayına tez çata bilim.

– Yaxşı, – deyə dayça ona cavab verdi. – Ancaq bir de görək ki, çəməndə qorxulu nə ola bilər?

– Çəməndə yox, ancaq bax, o meşədə ola bilər, orada çoxlu pələng var. Onlar çox dayçaların anasını aqlar qoyublar.

Dayça bunu eşidəndə qorxudan bədəni tir-tir titrədi. O, pələngin pəncəsinə keçməkdən bərk qorxdı.

Günlərin bir günündə dayça gördü ki, meşədən xallı bir heyvan çıxdı.

Dayça ömründə bu cür bədheybət, qorxulu bir heyvan görməmişdi. Onun parıldayan iri gözləri vardı, özü də yavaş-yavaş düz dayçanın üstünə gəlirdi.

– Ay oğlum, – deyə at təşvişlə dilləndi – tez-ol, bircə keç mənim qabağıma. Bu gələn pələngdir!

Dayça da pələng adını eşidən kimi qorxudan bağı yarıldı. O saat keçib atın qabağında dayandı.

Pələng bu vaxt dayanıb ürəyində öz-özünə belə deyirdi: “Əgər mən indi dayçanın üstünə atılsam, yəqin ki, anası onu mü-

dafiə edəcək. Əlbəttə o boyda böyük atın öhdəsindən gəlmək asan deyil. Yaxşısı budur, mən bir kələk işlədim. Nahaq yerə özümü niyə əldən-dildən salım?! Hamısından yaxşısı budur ki, atın başını elə aldadaram ki, heç özünün də xəbəri olmadan dayça olar mənim”.

Pələng, ata yaxınlaşıb özünü elə tutdu ki, guya heç bir pis niyyəti yoxdur. O, hörmətlə baş əyib dedi:

– Sabahınız xeyir, hörmətli at! Necəsiniz, uşağınız necədir?

– Çox sağ olun, hörmətli pələng, biz sağ-salamatıq! – deyə at ona cavab verdi.

– Mən məşhur həkiməm, bütün xəstəlikləri müalicə edirəm. Üz-gözündən görünür ki, sizin uşağınız xəstədir. Bədəni arıqdır, ayaqları çöp kimi nazikdir. İcazə verin onu özümlə meşəyə aparım. Orada uşaqlar üçün bizim xəstəxanamız vardır. Mən uşağınızı orada müayinədən keçirib ona lazımı toz dərmanı yazaram.

At o saat pələngin niyyətini başa düşdü.

– Ay həkim, siz lap elə vaxtında gəlmişsiniz, – dedi. – Beş gündür ki, mənim ayağım ağrıyır. Yəqin ki, ayağıma tikan batıb. Mənim ayağıma baxarsınız mı? Sonra da oğlumu özünüzlə aparıb müalicə edərsiniz.

Pələngin keyfi kökəldi.

– Göstərin ayağınızı görüm! – deyə o təkəbbürlə səsləndi. – Hansı ayağınız ağrıyır?

– Ay həkim, sağ ayağım!

Pələng əyilib atın ayağına baxmağa macal tapmamış at, pələngin başına qüvvətli bir zərbə endirdi. Pələng, tufandan yıxılan ağac kimi yerə dəydi.

At dayçaya dedi:

– İndi də tez evə! Qoy pələng qalıb mənim ayağımı necə müalicə etmək barəsində düşünsün!

Onlar qaçıb öz tövlələrinə gəldilər.

SABAH VƏ BU GÜN

Bir dəfə yağışlı bir gündə Kra adlı meymunla Raonq adlı qurbağa ağac altında oturub soyuqdan bir-birlərinə şikayət edirdilər.

– Krrx, krrx! – deyə Kra öskürdü.

– Qur, qur, qur! – Raonq quruldadı.

Yağışda islanmaqdan lap təngə gəlmişdilər, soyuqdan da tirit əsirdilər. Onlar öz aralarında söz verdilər ki, sabah ağac doğrasınlar, qabığından da özlərinə koma düzəltsinlər.

Səhəri elə bir gün çıxdı ki, istisi lap dağı-daşı yandırır. Özü də hava elə qəşəng idi ki, Kra ağacın başında oturub işıqdan və istidən həzz alırdı, Raonq isə ağacın kökünə yaxın yerdə əyləşib özünü günə verirdi.

Nəhayət Kra ağacın başından enib dedi:

– Hə, dost, necəsən, özünü necə hiss edirsən?

– Çox gözəl! – deyə Raonq cavab verdi.

– Yaxşı, de görək ki, özümüzə koma düzəltməyə başlayaq, ya yox? – deyə Kra soruşdu.

– Eh, sən nə danışsan! – deyə Raonq cavab verdi. – Sabah da düzəldə bilərik. İndi isti, canıma elə yayılır, mənim üçün elə ləzzət eləyir ki!

– Əlbəttə, komanı sabah da düzəldə bilərik! – deyə arsız Kra onunla razılaşdı.

Bütün günü onlar günün istisindən keyf çəkдилər.

Axşam yağış başladı.

O biri günü onlar yenə də ağacın altında oturub soyuqdan və rütubətdən bir-birinə şikayət edirdilər.

– Krrx! – meymun öskürdü.

– Qur, qur, qur! – qurbağa quruldadı.

Onlar yenə də qərara aldılar ki, sabah ağac kəsib, özləri üçün koma düzəltsinlər.

Ancaq səhəri yenə də elə qəşəng gün çıxdı ki, Kra ağacın başında oturub istisindən ləzzət aldı, Raonq isə ağacın kökünə yaxın bir yerdə özünü günə verdi.

Kra dünənki danışıqlarını Raonqa xatırlatdı, Raonq yenə də etiraz etdi:

– Bu cür qəşəng günü nə üçün korlayaq! Komanı sabah da düzəldə bilərik.

Eyni şey hər dəfə təkrar olurdu.

Elə bu günə kimi onların işi bu yerdədir.

Kra və Raonq hələ də ağacın altında oturub yağışdan islanır, soyuqdan şikayətlənirlər:

– Krrx! Krrx!

– Qur, qur, qur!

YEDDİ SİÇAN

Yurdda yeddi siçan olurdu. Gecə olan kimi siçanlar yuvalarından çıxıb ora-bura qaçışmağa, hər yeri axtarmağa başlayırdılar. Yaxşı gizlədilməmiş, ağzı yaxşı örtülməmiş şeyləri iyləyib tapır, dadına baxır, çeynəyirdilər. Ev sahibəsinin qış üçün hazırladığı təknedəki pendirə başlarını soxur; dolçadakı ayrandan içir... Başlarını vurmamış heç nə qoymurdular!

Bir dəfə də siçanlar ev sahibəsindən bir parça piy oğurladılar və onu özləri üçün qışda ehtiyat saxlamaq qərarına gəldilər.

Bəs necə saxlasınlar?

Siçanlar kiçik siçan balasını piyə keşikçi qoydular.

– Piyi gözdən qoyma! Bax ha, özün də yemə! – deyə siçanlar ona bərk-bərk tapşırıb ov dalınca getdilər. Siçan balası tək qaldı, gözünü piydən çəkə bilmədi. Piy isə ağappaq, yağlı idi, özündən də dadlı iy gəlirdi!

Siçan balası piyə baxdı, baxdı, lap ağzının suyu axdı.

“Gəlsənə bir ondan dadım! – deyə öz-özünə düşünür! – Eh, onsuz da heç birinin xəbəri olmaz. Axı mən lap balaca bir tikə dişləyəcəyəm!”

Siçan balası bir balaca tikə dişlədi.

Əcəb dadlıdır!

Bir də dişlədi... Belə, belə – bütün piyi dişləyib yedi.

Siçanlar qayıdıb yuvaya gəldilər – gördülər ki, piy yoxdur.

O saat siçan balasının üstünə düşdülər.

– Vay səni, əclaf! Piy hanı?

Siçan balası ciyildədi:

– Vay! Bilmirəm, bilmirəm, nə olub?
 Amma özünün ağız-burnu yağ içindəydi.
 Siçanlar qışqırdılar:
 – Sən oğrusan! Sən piyi yemisən!
 Onlar oturub fikirləşdilər ki, siçan balasına nə cəza versinlər.
 Fikirləşdilər, fikirləşdilər, axırda belə qərara gəldilər:
 – Pişik! Bax, oğrunun ən yaxşı cəzasını o verə bilər!
 Siçanlar siçan balasını tutub məhkəməyə apardılar.
 Yığışdılar, ciyildəşdilər, pəncələrilə siçan balasını göstərdilər.
 – O oğrudur! Bax, o dələduzdur! Ona cəza ver!
 Pişik siçanlara baxıb ağız-burnunu yaladı, sonra soruşdu:
 – Deyirsiniz ki, cəza verim?
 – Cəza verin!
 – Yeyim? – deyə pişik soruşdu.
 – Yeyin! – deyə siçanlar bir ağızdan qışqırıdılar.
 – Bəs piyi siz, haradan almışdınız? – deyə pişik soruşdu.
 – Ev sahibəsindən oğurlamışdıq.
 – Hə, demək belə! – deyib siçanların üstünə elə atıldı!
 Bəxtləri gətirdi ki, yeddi siçan idilər, ona görə hərəsi bir tərəfə atıldı: pişik bu dəfə bircəciyini də tuta bilmədi! Yoxsa ki, siçanların işi bitmişdi!

SÖZƏ QULAQ ASMAYAN KEÇİ BALASI

Baharda keçİ ilə çəpiş otlaqda otlayırdı. Onlar hər yerə ikisi birlikdə gedir, qoca keçİ çalışırdı ki, çəpiş üçün elə yerlər axtarıb tapsın ki, orada zərif, dadlı tər otlar olsun.

Onlar otlaqdakı bütün otları qırıp yeyəndən sonra qoca keçİ çəpişə dedi:

– Sən dayan burada, mən gedib yaxşı bir otlaq yeri tapım. Bu zınqırovu da sənə verirəm, başına bir qəza gəlsə o saat onu çal.

Keçİ bu sözləri deyib üstü naxışlı girdə mis zınqırovu çəpişin boynundan asdı, özü də onunla salamatlaşıb getdi.

O, elə təzəcə getmişdi, – zıncırovun səsinə eşitdi. Keçi qorxdu ki, yəqin qurdlar çəpişin üstünə düşüb, tez qaçıb gəldi, gördü ki, qurd-zad yoxdur.

– Sənə nə olub? – deyə keçi nəfəsi yana-yana soruşdu. – Sən nə üçün məni köməyə çağırırdın?

– Ayağıma milçək qonmuşdu, qov onu, – deyə çəpiş ona cavab verdi.

Keçi onu bir az danladı, sonra çıxıb getdi.

– Hər şey üçün zıncırovu çalma! – deyə gedəndə ona tapşırırdı.

Keçi heç gözdən itməmişdi ki, zıncırovun səsi gəldi, keçi yenə də qaçıb gəldi. Gördü ki, çəpiş dayanıb gözlərini də qıyıb.

– Sənə nə olub? – deyə keçi ondan soruşdu.

– Gözümə çöp düşüb, çıxart onu!

Keçi, çöpü çəpişin gözündən çıxarıb dedi:

– Yaxşı, mən gedirəm, sən də hər şey üçün zıncırovu çalma!

Ancaq keçi gedib heç yaxındakı təpəni aşmamışdı ki, yenə də zıncırovun səsinə eşitdi.

“Gedim, ya getməyim?” – deyə keçi öz-özündən soruşdu, ancaq ürəyi dözməyib yenə də qaçıb gəldi. Gördü ki, çəpiş sakitcə dayanıb keçən ilki otlardan özü üçün qırıp yeyir.

– Nə olub? – deyə keçi soruşdu. – Deyəsən yenə də zıncırovu boş-boşuna çalmısan? Hə?

– Böyrümə quru ot batır, çırp sal yerə, – deyə çəpiş ona cavab verdi.

Keçi hirsələndi:

– Canın çıxar özün çırparsan! Bir də məni axmaq şey üstündə çağırısan özün bil!

Keçi çıxıb getdi.

O, dağın dalında otlaq seçə-seçə çox gəzib dolaşdı. Yorulub əldən düşdü, oturdu ki, dincini alsın. Elə gözünü yummaq istəyirdi ki, zıncırovun səsi gəldi... “Yəqin ki, yenə də boş şey üçün zıncırovu çalır”, – deyə düşünərək gözlərini yumdu.

Ancaq zıncırov getdikcə daha da dəhşətlə səslənirdi, axırda it hürüşü də eşidildi.

“Görəsən bu nə deməkdir?” – deyə keçi ürəyində öz-özünə düşünüb qaçmağa üz qoydu.

Qaç-a qaça gördü ki, itlər canavarı qovur, çəpiş də dayanıb qorxusundan yarpaq kimi əsir: lap azca qalbmış ki, canavar onu yesin.

Keçi ona baxıb dedi:

– Bəxtin gətirdi ki, itlər vaxtında harayına çatdılar, yoxsa canavar səni yemişdi!

YARIMÇIQ NAĞIL

Bir arat-maldar¹ nağıla qulaq asmağı sevirdi. Bir dəfə qaranlıq payız axşamlarından birində onun yurduna bir bətərçi² gəldi və gecələməyə yer istədi.

Ev sahibi dayanıb öz-özünə fikirləşdi: “Əgər bətərçini yarımda saxlasam, gərək ona yemək verəm. Ancaq bir iş də var ki, çoxlu maraqlı nağıl eşidəcəyəm. Onu qovsam, onda bu keyfdən məhrum olaram”.

Bətərçi isə qapının ağzında sakitcə dayanıb ev yiyəsinə dedi: – Sizin mal-qaranız kök, otlağınız bol olsun!

“Aha – deyə ev yiyəsi düşünür – səyyah tozun-torpağın içindədir, görünür ki, uzaqdan gəlir, yaqın yolda çox şey görüb-eşitmiş olar. Qoy gecəni qalsın, görək nə olur!”

O, bətərçini içəri buraxıb ona gecələməyə yer verdi. Qonağın qabağına yemək qoymaq əvəzinə ondan xahiş eləməyə başladı ki, bir şey danışsın.

Bətərçi dedi:

– Mən çox əhvalatlar bilirəm, ancaq indi şam yeməyinədək vaxtı deyil.

Qonağa şam yeməyi verməli oldu. Ev sahibi kasaya ətli xəmirəşi tökdü, ancaq ətə simiclik elədi, kasanın içində kiçik parça ət var idi.

¹ Arat – kəndli

² Bətərçi – nağılçı

Bətərçi əvvəlcə dinməzəcə oturub xörəyi yeyirdi, sonra birdən elə qışqırdı ki, az qaldı boğazı yırtılsın:

– Salam!

Ev sahibi təəccübləndi:

– Sən kiminlə salamlayırsan, burada bizim ikimizdən başqa heç kəs ki, yoxdur?

Bətərçi ona dedi:

– Eh, mən kasada ət parçasına rast gəldim, onunla salamlayıram.

Ev sahibi barmağını dişlədi, seçib bətərçinin kəsinə bir parça da (ən yavan) ət saldı, özü üçün isə yağlı bir tikə seçib saldı.

Onlar xörəklərini yeyə-yeyə söhbət də edirdilər.

– Bu il otlar necədir? – deyə ev sahibi soruşur.

– Hər cürü var. Bax, beləsi də var, – deyə bətərçi ev sahibinin qabağındakı quyruqlu əti göstərdi, – beləsi də var, – öz qabındakı yavan tikəni göstərdi.

Yeməkdən sonra ev sahibi qonaqdan xahiş eləməyə başladı ki, nağıl danışsın, bətərçinin isə nağıl danışmağa heç həvəsi gəlmirdi. – Uzun yol gələn adam üçün yatmaq nəyə desən dəyər! Odur ki, bətərçi dedi:

– Yerimizin içində danışmaq yaxşıdır.

Ev sahibi qonaq üçün yer saldı. Soyunub yerlərinə girdilər.

– Ancaq sən uzun bir nağıl başla ha! – deyə ev sahibi ondan xahiş elədi.

– Lap ən uzununu! – deyə bətərçi gülümsünüb cavab verdi: – Yer üzündə xan Qarid adlı bir quş padşah vardı. O, bir dəfə eşitdi ki, uzaqda dənizlər arxasında qiymətli bir daş vardır. Bu daş insanlara daim cavanlıq verir. O, bu daşı ələ keçirmək istədi, hazırlaşdı yola çıxdı...

Qonaq bura çatanda susdu.

– Hə, dalı nə oldu? – deyə ev sahibi onu tələsdirdi.

– Bilmirəm, – deyə nağılçı ona cavab verdi, – o ancaq təzə uçub gedib.

– Bəs indi o haradadır?

- O lap azca uçub.
İkisi də susdu.
– Bəs, indi? – deyə ev sahibi yenə də soruşdu.
– E-e! – deyə bətərçi cavab verdi, – hələ yolun yarısını uçub!
– Bəs nə vaxt gedib ora çatar? – deyə ev sahibi; səbirsizliklə soruşdu.
– Hələ bu tezlikdə çatmaz... Axı yol uzaqdır. Yaşxısı budur gəl yataq.
Bətərçi böyrü üstə çevrilib bərk yuxuya getdi. Açıgöz ev sahibi işə nağılsız qaldı.

FİL VƏ SIÇAN BALASI

Lap qədimlərdə balaca bir siçan balası var idi. Onun bir güzgüsü var idi. Bu güzgü sadə güzgü deyildi, sehrlı idi. Kim bu güzgüyə baxsa idi, özünü böyük və qüvvətli görərdi. Siçan balası da həmişə öz sehrlı güzgüsünə baxar, ona elə gələrdi ki, o elə doğrudan da dünyada tayı bərabəri olmayan ən böyük və güclü heyvandır. Siçan balası o biri siçanlara çox yüksəkdən baxmağa başlamışdı. Onlarla oynamaq, hətta danışmaq da istəmirdi.

O, küncdə oturub lovğa-lovğa öz bığını tumarlayar, ya da öz cumbulu ayaqlarılə yeri tapdalayardı, qulağını torpağa qoyub qulaq asardı ki, görsün ayağının zərbəsindən yer titrədi, ya yox!

Onun heç ağına gəlməzdi ki, dünyada ondan böyük və güclü heyvan ola bilər.

Baxın, bu siçan balası belə təkəbbürlü idi! Bir dəfə onun təcürübəli və qoca siçan olan xalası dedi:

– Bacıoğlu, bax ha, ehtiyatlı ol! Hamı bilir ki, sən çox lovğalanmışsan və özünü bütün heyvanlardan qüdrətli elan etmişən. Ancaq yadında saxla ki, sənin öyünməyin filin xoşuna gəlmir.

– Hələ bir fil nədir? – deyə siçan balası ciyildədi. – Hansı fil? Fil nədir? Əşi, onu bir bura çağır görək! Mən bir göz qırpımında onunla hesablaşaram!

Siçan balasının xalası dünyada çox ömür sürmüşdü və çox şeylər görmüşdü. O, bığaltı gülümsünüb dedi:

– Fil, dünyada ən böyük heyvandır. Elə bir heyvan tapılmaz ki, ondan qorxmamış olsun.

– Ola bilməz ki, hansı bir fil isə məndən qüvvətli olsun, – deyə siçan balası cavab verib fili tapmağa getdi.

O, meşə talasında yaşıl kərtənkələyə rast gəldi.

– Bir de görüm, fil sənsən? – deyə siçan balası soruşdu.

– Yox, mən kərtənkələyəm. Fil sənənin nəyinə lazımdır? – deyə kərtənkələ maraqlandı.

– Dua eylə ki, sən canını mənim əlimdən qurtardın. Əgər sən fil olsaydın, mən səni parça-parça edərdim! – deyə siçan balası qışqırdı.

Balaca siçan balasının elə gülməli üzü vardı ki, kərtənkələ özünü saxlaya bilməyib güldü.

Siçan balası hirsələndi, öz gücünü ona göstərmək üçün ayağını yerə vurdu. Təsadüfən gərək elə ildırım da həmin o anda çaxa idi!

Yaşıl kərtənkələ qorxdı, tez özünü daşın altına soxdı. Ona elə gəldi ki, bu gurultunu siçan balası qaldırıb.

“Gör mən necə güclüyəm!” – deyə siçan balası da bu aralıq öz-özünə düşünüb qaçdı.

Bir az gedib bir böcəyə rast gəldi.

– Ey, dayan, sən, təsadüfən fil deyilsən? – deyə ondan soruşdu.

Böcək özünü itirdi.

– Yox, – deyə dili topuq çala-çala cavab verdi. – Mən fil deyiləm, böcəyəm.

– Onda sənənin bəxtin gətirdi! Sevin ki, sən fil deyilsən. Yoxsa mən sənənin sür-sümüyünü yerlə yeksan etmişdim!

Böcək bu sözləri eşidib ancaq gülümsündü. Onda balaca siçan balası ayağını yerə vurdu ki, böcəyi qorxutsun. Ancaq bu dəfə ildırım çaxmadı.

Siçan balası ayağını yerə bir də vurdu, yenə də ildırım çaxmadı, heç bir zəif səs də çıxmadı!

“Yəqin ki, yer yaşıdır. Ona görə səs çıxmır!” – deyə siçan balası özlüyündə düşündü, qaçıb yoluna davam etdi.

O bir neçə metr qaçmamışdı ki, qərribə bir heyvana rast gəldi. O heyvan ağacın yanında oturub yazıq-yazıq baxırdı.

“Bax, yəqin ki, bu fildir! – deyə siçan balası düşündü. – O, məni görüb, duyub ki, mən nə üçün gəlmişəm, ona görə də belə dərdə-qəmə batıb”.

– De görək, sən filsən? – deyə siçan balası mülayimliklə soruşdu. Heyvan, siçan balasının sualını eşidib gülümsündü və belə cavab verdi:

– Yox, mən fil deyiləm, ancaq mən dünya üzünün ağasının dostuyam. Mən itəm.

– Bəs o dünya üzünün ağası kimdir? – deyə siçan balası soruşdu.

İt dedi:

– İnsan!

– Yox əşi? Bəxtin gətirdi ki, sən itsən. Əgər fil olsaydın, işin yaşdı! Ancaq yadında saxla ki, dünyanın yeganə ağası mənəm, insan deyil! Yaxşı olar ki, sən öz sözlərini geri götürəsən.

İt istədi ki, bu lovğanı bir az ələ salsın:

– Sən doğru deyirsən, qüdrətli heyvan! Hətta insanlar da sən üçün işləyirlər. Onlar taxıl əkib-biçirlər, sən də onu yeyirsən!

İt bunu deyib, qaçıb öz yolu ilə getdi.

Siçan balası da yoluna davam edib meşənin lap dərinliklərinə çatdı. O, burada dağ boyda boyu olan heyvana rast gəldi, onun ayaqları ağac gövdəsi yoğunluqda idi, iki quyuğu vardı: biri uzun – özü də qabaqda idi, o biri qısa isə dalda idi.

– Olmaya sən filsən? – deyə lovğa siçan var gücüylə qışqırdı.

Fil ətrafa baxıb heç kəsi görmədi. Siçan balası böyük daşın üstünə dırmaşıb çıxanda fil diqqətlə baxıb onu gördü.

– Bəli, mən filəm, – deyə cavab verdi.

– Sən necə cürət edib məni ələ salmısan və hirsə hədələmişən! – deyə siçan balası qışqırdı, ayağını daşa vurdu. Bu dəfə də ildırım çaxmadı.

Siçan balasının qəzəbi filin heç dodağını da qaçırdıb güldürmədi. O, sakitcə xortumuna su alıb həddini aşan siçan balasının üstünə tökdü. Bir göz qırpımında su – özünüöyeni daşın üstündən yuyub yerə saldı. Siçan balası az qala suda boğulacaqdı.

Ancaq bir təhər özünə gəlib güc-bəla ilə nohurdan çıxdı.

Siçan balası heç gözləmədi ki, fillə onun davası bu cür rüsvayçılıqla qurtarar.

Siçan balası suyu süzülə-süzülə evə qayıtdı. İndi o bilirdi ki, dünyada ondan çox-çox qüvvətli heyvanlar var. Siçan balası o vaxtdan bəri daha bir də lovğalanmır və öz gücü ilə öyünmür. Özünün sehrli güzğüsünə isə ondan sonra bir də baxmadı!

QARANQUŞ VƏ SƏRÇƏ

Bir qaranquş vardı. O özü üçün damın lap qırağında yuva tikmişdi. Qonşuluqda bu evin taxtapuşunda sərçə özünə yuva qurmuşdu. Ancaq nə yuva idi! Bu yuva, su borusu ilə taxtapuşun arasındakı sadəcə yarıq idi.

Qaranquş hər il bala çıxarar, sonra da onlara uçmaq və oxumaq öyrədərdi. Ancaq ana sərçənin işi tamam başqa idi. O da hər il bir neçə yumurta yumurtlayar, ancaq bircə dəfə bala çıxara bilməzdi, ya dəcəl uşaqlar gəlib yumurtaları onun yuvasından götürər, ya da balaları pişik yeyərdi.

Ana sərçə qaranquşlar ailəsinə baxıb ürəyi lap göynədi.

– Sən nə xoşbəxtsən! – deyə ana sərçə dilləndi. – Hər il sən bala çıxarırsan. Mən isə bala üzünə həsrətəm!

– Bunun təqsiri sənin özündədir, – deyə qaranquş cavab verdi. – Əgər sən də mənim kimi belə möhkəm yuvan olsa idi, onda nə uşaqlar, nə də pişik sənə balalarına dəyər bilməzdi.

– Zəhmət olmasa, o cür yuva tikməyi mənə də öyrət, – deyə ana sərçə ondan xahiş elədi. – Yəqin ki, sən bunun ya bir sirrini, ya da qəribə bir üsulunu bilirsən!

– Yuvanı tikməyə gərək baş işlədəsən! – deyə qaranquş sərçəyə öyrətməyə başladı. – Ancaq əslində burada elə bir çətin şey yoxdur. Qonşu, gəl uçaq – mən sənə öyrəderəm!..

Onlar uçub gölün qırağına gəldilər.

Qaranquş dedi:

– Qonşu, dimdiyinə bir az gil al, bax mənim kimi.

– Cik-cik! – deyə ana sərçə cavab verdi. – Mən burada çətin bir şey görmürəm, burada heç bir çətin şey yoxdur!

Qaranquş heç nə demədi. Uçub yaşadıkları evin damına gəldi, bir parça gili divara yapışdırdı.

– Sən də belə elə! – deyə o yenə də ana sərçəyə məsləhət gördü.

– Görürəm, görürəm! – deyə ana sərçə cavab verdi. – Bunu eləməyə nə var, mən də elə bilirdim ki, sənın yuvanı tikməyinin bir sirri, ya heç olmasa bir qəribəliyi var!.. Onu elə hamı belə yapışdırı bilər də! Yox, mən belə boş-boş işlərlə vaxtımı keçirə bilmərəm!

Qaranquş isə dimdiyində az-az gil gətirmək üçün dəfələrlə uçub gölə getdi. Gil lazım olduğu qədər yığılından sonra qaranquş saman dalınca getdi, sonra yuvanı yapmağa başladı. Bir az gil götürüb divara yapışdırır, üstündən də saman yığır, sonra yenə gil qoyur, yenə də üstündən saman yapışdırır...

– Bax belə eləmək lazımdır! – deyə ana sərçəyə öyrətdi. – Əvvəlcə gili yapışdırmaq lazımdır, sonra samanı ona yapışdırmaq lazımdır, sonra yenə gil, yenə də saman, çox yaxşı davamlı bir yuva alınır.

– Bilirəm, bilirəm! Burada bir biclik yoxdur! – deyə ana sərçə ağız-burnunu büzüşdürə-büzüşdürə cikkildədi.

– Bilməyinə bilirsən, ancaq tək bir bilmək ilə yuva tikə bilməzsən! Bunun üçün gərək zəhmət çəkəsən. Mən işlədiyim qədər sən işləməsən, ömründə bala çıxara bilməyəcəksən, – deyə qaranquş ona cavab verdi.

ƏN BÖYÜK DÖVLƏT

Keçmiş zamanlarda bir cavan oğlan həmişə öz kasıblığından şikayət edərdi.

– Ah, nə yaxşı olardı ki, mənım də böyük bir dövlətim olardı! Onda mən həmişə deyib-gülüb yaşardım! – deyə o həmişə zarıldayardı.

Bir qoca daşyonan onun evinin yanından keçəndə oğlanın sözlərin eşidib dedi:

– Sən nədən şikayətlənirsən? Sən ki, böyük dövlət sahibsən!

– Mən dövlət sahibiyəm? – deyə oğlan təəccüb elədi. – Bəs hanı?

– Sənin gözlərin. Sən bir gözünün əvəzinə nə almaq istədin? – deyə qoca ondan soruşdu.

– Sən nə danışırsan?! – deyə oğlan təşvişlə ona cavab verdi. – Mən gözümü heç bir xəzinəyə dəyişmərəm.

– Yaxşı, – deyə daşyonan sözünə davam etdi. – Onda gəl əllərini ver kəsilsin. Əvəzinə sən çoxlu qızıl alarsan!

– Yox, mən əllərimi qızıla satmaram, – deyə oğlan cavab verdi.

Daşyonan dedi:

– İndi görürsən ki, sən necə dövlətliyə, bəs nə üçün şikayətlənirsən? Mənə inan, insan üçün ən böyük dövlət – qüvvət və sağlamlıqdır. Bunları heç bir pulla almaq olmaz!

Qoca bunu deyib öz yoluyla çıxıb getdi.

SÜLEYMAN ŞAH VƏ AĞILLI DURNA

Deyirlər ki, nəinki adamların, hətta bütün canlıların hökmdarı olan Süleyman şahın padşahlığı dövründə bir alim bir piyalə su gətirib deyir:

– Mənə əyan olub ki, əgər sən bu sudan içməsən, tezliklə bu dünyadan gedəcəksən! Əgər bu sudan içsən onda sənə ölüm yoxdur. İstəyirsən – iç, ömrün uzunluğunu, həmişə yaşa, istəmirsən, – içmə, get sən də ölümlər dünyasına!

Süleyman şah fikirləşib:

“Gərək alimlərlə bir məsləhətləşəm!” – deyər qət edir.

Bütün alimlər: yer üzündə olan insan və heyvan alimləri onun əmrini eşidən kimi gəlirlər. Padşah bunlara bir alimin onun üçün gətirdiyi piyalədən danışır və onlara deyir ki, siz nə məsləhət görürsünüz.

Alimlərin hamısı həyatı və onun rifahını tərifləməyə başlayırlar:

– Həyat ən birinci dövlətdir! Həyatdan əziz heç bir şey yoxdur!

Bir sözlə hamı bu qərara gəlir ki, Süleyman şah bu suyu içsə yaxşıdır. Onda Süleyman şah soruşur:

– Mənim məmləkətimdə elə bir alim qalıbmı ki, bura gəlməmiş olsun?

Məlum olur ki, ağıllı durna alimlərin arasında yoxdur. Şah, durnanın dalınca adam göndərir.

Durna, şahın sarayına gəlir. Süleyman şah piyalədəki su haqqında ona danışır və ondan soruşur ki, bu sudan içsin ya yox.

Durna, Süleyman şahla belə bir sual verir:

– Sən, suyu tək özün içəcəksən, yoxsa bütün dostların və köməkçilərlə birlikdə içəcəksən?

Şah deyir:

– Su tək mənim özüm üçün gətirilib və başqalarının onu içməsinə icazə verilməyib.

– Dostlarsız və köməkçilərsiz həyat sənə nəyinə lazımdır?
– deyə durna ona cavab verir. – Sən, dünyanın hökmdarı olacaqsan, ancaq təkbaşına sən nə edə bilərsən?

Süleyman şah durnanı tərifləyib suyu içmir.

BEŞ ÇÖRƏK

Bir kişi hər gün bazara gedib beş dənə çörək almış.

Bir dəfə kişi dostlarından birinə rast gəlir. Dostu ondan soruşur:

– De görək ki, sən nə üçün beş dənə çörək alırsan?

Kişi ona belə cavab verir:

– Birini mən özüm yeyirəm, ikisini borc verirəm, ikisini də borcuma verirəm.

– Başa düşürəm, – deyə dostu dillənir. – Bir əməlli-başlı danış ki, səni başa düşə bilim.

– Məsələ belədir. Çörəyin birini mən özüm yeyirəm, ikisini uşaqlarıma verirəm, ikisini də atamla-anama.

YALANÇI

Bir ananın çox yalançı bir oğlu var idi. Anası hər gün ona nəsihət edərdi:

– Oğlum, bədsiz yalan danışdın! Yalan danışmaq böyük günahdır!

Günlərin bir günündə oğlu anasına dedi:

– Amacan¹, mənim üçün dadlı bir şey bişir. Mən yalanın qarını, partlayınca doydurum, sonra onu götürüb meşəyə aparım, orada da tullayım. Evə qayıdaram, daha bir də yalan danışmaram!

Onun anası sadə, açıq ürəkli bir qadındı, ona görə oğlunun istədiyi bütün dadlı xörəklərdən bişirdi. Oğlu yeməkləri götürüb meşəyə getdi və ovurdlarını doldurub yeməyə başladı! Sonra da bütün günü meşədə gəzib dolandı, gün batanda evə gəlib anasına dedi:

– Amacan, bir qulaq as gör başıma nə gəlib! Mən yalanı meşəyə apardım, qarnı partlayınca onu yedirib, dedim: “Hə, yalan, indi mən səni atdım!” Mən üç dəfə bunu dedim, yalan filə dönüb dalımca gəldi. Mən özümü ora-bura atdım – gördüm yox, gizlənməyə bir yer yoxdur, fil dalımca gəlir. Birdən yekə bir ağac gördüm. Pişik kimi o saat ağaca dırmaşdım. Bədbəxtçiliyə bax da! Fil də mənim dalımca ağaca dırmaşdı. Mən filin əlindən o yarpaqdan bu yarpağa tullandım, o da mənim dalımca o budaqdan bu budağa atılırdı. Mən onun əlindən o budaqdan bu budağa atılırdım, o da mənim dalımca bu yarpaqdan o yarpağa atılırdı. Qorxudan canıma vəlvələ düşdü. Nə eləyim? Aşağı baxdım, gördüm yerdə bir küpə var. Mən özümü atdım onun içinə! Küpənin də içində dəşik vardı, oradan da çıxıb qaçdım. Fil də özünü mənim dalımca küpənin içinə atdı. Fil özü küpədən çıxdı, ancaq quyruğu dəşikdə ilişib qaldı. O, indi meşədə qalıb, mən də canımı onun əlindən qurtarıb gəlmişəm.

Anası oğlunun quraşdırdığı yalanlara qulaq asdı, asdı, axırda dedi:

– Ay oğul! Sən indi əvvəlkindən də bərk yalan toqquşdurursan!

¹ A m a c a n – anacan

TACİR VƏ TUTUQUŞU

Biri var idi, biri yox idi, bir tacir var idi. Bir dəfə o uzaq ölkələrə alış-verişə gedəcəkdə. Evidəkilərin hamısını yanına çağıraraq dedi:

– Mən gedirəm. Deyin görüm ki, sizin üçün nə gətirim?

Evdəkilərin hərəsi bir şey istədiklərini dedilər. Tacir hamı ilə görüşüb yola çıxmaq istəyirdi. Bu vaxt qəfəsdə oturan tutuquşu – ağası onu həmişə əlinin üstündə oturub yedirər və içirdərdi – taciri öz yanına çağıraraq dedi:

– Mənim də səndən bir xahişim var!

– Nə xahişin var? – deyər tacir soruşdu. – Əgər mümkündürsə, onu yerinə yetirməyə çalışaram.

Tutuquşu dedi:

– Sənin ticarətə gedəcəyin ölkədə bir ağac vardır. Bu ağacda çoxlu tutuquşu yaşayır. Əgər sən bu ağacı gedib tapsan, onda tutuquşulara məndən salam söylərsən. Nə cavab versələr gəlib dəsən, məni çox xoşhal edərsən! – Tutuquşu tacirə ağacı necə gedib tapacağını öyrətdi.

Tacir gülüb dedi:

– Yaxşı! Sənin xahişini yerinə yetirərəm.

Uzun və çətin səyahətdən sonra tacir gedib həmin uzaq ölkəyə çatdı, mallarını satıb, cürbəcür qəşəng şeylər aldı. İşlərini qurtarandan sonra tutuquşunun ona dediği yerə getdi. Gördü ki, burada doğrudan da yekə bir ağac vardır. Bu ağacda çoxlu tutuquşu oturub. Tacir qışqırdı:

– Ey, tutuquşular! Mənim tutuquşum sizin üçün salam göndərir!

O bu sözü deyib qurtarar-qurtarmaz tutuquşulardan birisi o saat yerə yıxılıb öldü. Tacir lap məəttəl qaldı.

“Yəqin ki, bu vəhşi tutuquşu mənim tutuquşumun yaxın dostu olubmuş ki, onun salam göndərdiyini eşidən kimi yıxılıb öldü”, – deyər tacir özlüyündə düşündü.

Tacir al-əlvan quşlara bir də baxıb şəhərə qayıtdı və yola çıxmağa hazırlaşdı.

Tacir sağ-salamat evinə qayıdıb evdəkilərin hamısı üçün də baxışlarını gətirdi. Ancaq o öz tutuquşusuna onun salamına cavab gətirmədi, vəhşi tutuquşunun ölüm xəbəri ilə tutuquşusunun qanını qaraltmaq istəməyərək, ona heç bir söz demədi.

Onda tutuquşu ondan soruşdu:

– Ağa, yəqin ki, sən mənim salamımı onlara yetirməmişən?

– Sənin salamını tutuquşulara yetirdim, ancaq heç bir cavab almadım, – deyərək tacir ona cavab verdi.

Tutuquşu çox pərt oldu, soruşdu:

– Onda de görüm, sən orada nə gördün?

Əlacsız qalan tacir, əhvalatı danışmağa başladı:

– Mən sənin dediyin həmin yerə getdim, tutuquşuları gördüm. Mən sənin salamını onlara deyən kimi onlardan biri o saat ağacdən yıxılıb öldü. Ona görə də mənim sənə deməyə bir sözümlə olmadı!

Tacir bunu danışdı qurtaran kimi tutuquşu səndələyib tardan yıxıldı və qəfəsin içinə ölü düşüb qaldı.

Tacirin tutuquşuya çox heyfi gəldi və öz-özünə belə dedi: “Mən nahaq yerə ona dostunun ölümünü xəbər verdim!” Sonra o, tutuquşunun ayağından yapışdı-pəncərədən atdı.

Birdən tutuquşu silkindi, qanad çalır uçdu.

Tacir ancaq indi başa düşdü ki, ağacdən yıxılan tutuquşu, özünü ölümlüyə vurubmuş ki, qəfəsdəki tutuquşuya azadlığa çıxmağı öyrədə bilsin.

MAXILAROPİYADAN GƏLMİŞ XALÇAÇI

Hindistanın cənub tərəfində yerləşən Maxilaropiya şəhərində Saqaradatta adlı bir xalçaçı yaşayırdı.

O, çox gözəl xalçalar toxuya bilirdi. Ancaq əli çox asta idi, – ildə bir xalça toxuyub qurtara bilirdi, ona görə də az pul qazanırdı.

Bir dəfə, Saqaradatta ən gözəl xalçanı toxuyub qurtaranda onun dəzgahı sındı.

O, çox kasıb idi, ona görə də oturub çox ah-uf eləmədi və bəxtindən şikayətlənmədi, baltanı götürüb təzə dəzgah üçün bərk ağac axtarmağa getdi.

O, çox ağaclara baxdı, axırda dənizin lap qırağında bitən uca samşit ağacını gördü.

– Bax, elə mənə də belə ağac lazımdır, – deyə xalçaçı sevindi.

Saqaradatta baltasını götürüb, ağacı doğramaq istəyirdi ki, birdən bir səs gəldi:

– Dost Saqaradatta, bu ağaca rəhmin gəlsin!

– Mənimlə danışan kimdir axı? – deyə xalçaçı təəccübləndi.

– Mənəm, meşə cadugəri. Bu ağac mənim evimdir. Sən bu ağacı nə üçün doğramaq istəyirsən?

Saqaradatta çox qorxdu, ancaq sılan dəzgahını yadına salıb meşə cadugərinə dedi:

– Əgər mən təzə dəzgah üçün yaxşı ağac tapmasam, onda xalçanı toxuyub qurtara bilmərəm ki, satım. Onda mənim ailəm ac qalar. Yaxşısı budur ki, sən başqa yerə köç, mən bu samşit ağacını sındırım.

– Yox, sən bu ağaca toxunma! Mənim üçün burada lap yaxşı keçir. Külək dənizdən birbaşa bura vurur, hətta ən isti vaxtlarda belə mənə sərin olur. Yaxşısı budur ki, sən məndən ürəyin istədiyini xahiş elə, mən də sənə xahişini yerinə yetirim! – deyə meşə cadugəri təklif etdi.

Saqaradatta fikirləşdi, onunla razılaşdı, ancaq dedi ki, əvvəl gərək gedib arvad ilə məsləhətləşməlidir.

Yolda Saqaradatta tanış dəlləyə rast gəldi.

– Hara tələsirsən, dostum? – deyə dəllək ondan soruşdu.

– Ah, sən allah, məni saxlama! Mən meşə cadugərinə qalib gəlmişəm. İndi arvadın yanına tələsirəm. Onunla məsləhətləşim ki, meşə cadugərindən nə istəyəm.

– Əgər belədirsə, ondan pədsahlıq istə! Sən pədsah, mən sənənin vəzirin olaram. İkimiz də dünyanın naz-nemətlərindən dadıb keyf edərik.

– Bəlkə də sən haqlısan, – deyə xalçaçı cavab verdi, – ancaq gərək əvvəlcə arvadla məsləhətləşəm.

– Dostum, sən nə danışırısan? Arvadla da məsləhətləşərlərimi?

– Bəlkə də sən düz deyirsən, ancaq mən necə olsa gərək arvadla məsləhətləşim.

Saqaradatta bu sözləri deyib evinə tələsdi.

– Mənim əzizim, biz meşə cadugərindən nə istəyək?! – deyə Saqaradatta arvadından soruşdu. – Dostum dəllək deyir: “Padşahlıq istə”.

– Sənin dəllək dostun nə axmaq adamdır!? Ona qulaq asma! Məgər sən özün bilmirsən ki, padşahların günü ürək ağrısı ilə keçir. Axı onu yaltaqlar və satqınlar əhatə etmiş olur. Yox, belə həyada xoşbəxtlik yoxdur.

– Arvad, doğru deyirsən, yaxşı, bəs onda nə istəyirəm?

– Sən dünyada hər şeydən, hətta məndən də çox nəyi sevir-sən? Xalçaya cürbəcür butalar salmağı sevmirsənmi?

– Hə, hə, sən düz deyirsən, mənim əzizim!

– Hamı sənin işini tərifləyir və xalçanı həvəslə alırlar. Ancaq sən ildə bir xalçadan artığını toxuya bilməyirsən! Ona görə də biz çox yoxsuluq. Sən meşə cadugərindən belə bir dəzqah istə ki, o sən istədiyini qədər xalça toxuya bilsin və onlara ən gözəl naxışlar sala bilsin.

Saqaradatta arvadı ilə razılışıb, birbaşa dəniz qırağına, meşə cadugərinin yanına getdi. O, getdikcə, evdən uzaqlaşdıqca ürəyi daha bərk ağrıyırdı.

“Yaxşı da, tutaq ki, meşə cadugəri mənə belə bir sehrli dəzqah verdi, – deyə öz-özünə düşündü, – onda dəzqah özü toxuyub, özü buta salacaq, bəs mən nə edəcəyəm?.. Xalçaları satıb pul yığacağam?”

Onun ürəyi elə ağrıdı ki, meşə cadugərinin yanına gələndə dedi:

– Sənin heç bir şeyin mənə lazım deyil! Əgər bu ağacı doğramağa icazə vermirsənsə, onda köhnə dəzqahı təmir etməkdə mənə kömək elə.

– Yaxşı, sən deyən olsun. Mən sənin xahişini yerinə yetirərəm, – deyə meşə cadugəri cavab verdi.

Saqaradatta evə gələn kimi, tez dəzğahın üstünə cumdu. Dəzğah saz idi.

Saqaradatta xalça toxumağa əyləşib bütün dünyanı yaddan çıxartdı. O, xalçanı toxuyub qurtarana kimi gecə və gündüz işləyirdi. Arvadının, dəlləyin onun yanına gəlməyini eşitməyirdi.

Saqaradatta işini qurtarıb, öz xalçasına uzun-uzadı baxdı, sonra birdən gülüb dedi:

– Kim başa düşər ki, mən indi necə xoşbəxtəm! Mən padşah ola bilərdim, – onda mənim çoxlu var-dövlətim olardı, çoxlu itaətkar qullarım və yaltaqlarım olardı, ancaq bir dənə də əsl dostum olmazdı. Meşə cadugəri məni dövlətli edə bilərdi, onda mən gecə-gündüz dövlətimi itirəcəyim fikrindən rahat ola bilməyəcəkdim. Kimin xoşbəxtliyini mənimki ilə yanaşı qoymaq olar? – Mən öz xalçamın gözəl naxışlarını görəndə və hamının mənim işimi təriflədiyini eşidəndə duyduğum xoşbəxtliyi kimin xoşbəxtliyi ilə müqayisə etmək olar? Xalq arasında nahaq yerə belə deyilmir ki:

Əbəsdir göylərə sitayiş etmək,
Əzəldən arzuya, istəyə yetmək
Hər kəsin işində, əməlindədir,
Tale insanların öz əlindədir!

Xalçaçı Saqaradatta çox ömür sürdü. O, ömrünün axırına kimi var-dövlət sahibi olmadı. Ancaq o xoşbəxt idi, çünki toxuduğu xalçalar ona zəhmət haqqı verilən qızıl pullardan da gözəl idi, o öz xalçalarına o qədər məftun olurdu ki, hətta yoxsulluğunu da unudurdu. Onun sənətkarlıq məharəti bütün ölkəyə yayılmışdı. Hətta onun ölümündən sonra da xalq maxilaropiyalı xalçaçının necə gözəl və davamlı xalçalar toxuya bilməsini uzun zaman xatırlayırdı.

VƏFALI TƏRLAN

Deyirlər ki, keçmiş zamanlarda bir racənin sevimli bir tərlanı vardı.

Bir dəfə racə tərlanı əlinin üstündə oturdub ova çıxdı. Birdən racə bir dağ keçisinin qaçdığını gördü. Racə atını qovub dağ keçisinin dalınca çapdı. Qoşun-ləşgəri nə qədər çalışdılar ki, ona çatsınlar, ancaq atlarını qovub racəyə çata bilmədilər və onu gözdən itirdilər.

Racə isə dağ keçisini qovmaqdan yorulub bərk susamışdı. O, dağların üstündə atını o tərəf-bu tərəfə çox çapdı ki, bəlkə bir bulağa rast gəlsin. Nəhayət o gəlib yüksək bir qayanın ətəyinə çatdı. Gördü ki, bu qayanın başından yavaş-yavaş su damcılayır. Racə çantasından camını çıxarıb damcının altına tutdu. Cam doldu, racə onu ağızına aparmaq istəyəndə tərlan birdən qanadını çırpıb suyu dağıtdı. Racənin tərlana bərk acığı tutdu. Camı bir də damcının altına tutdu. Bir xeyli keçəndən sonra cam yenə də doldu və racə bu dəfə də onu ağızına aparmaq istəyəndə tərlan vurub suyun hamısını dağıtdı.

Racə hirsənib tərlanı yerə çırpdı və öldürdü.

Elə bu anda nökeri qaranəfəs özünü racəyə çatdırdı. O saat keçiyə tuluğundan piyaləyə su töküb ağasına vermək istədi. Racə dedi ki, qayadan damcılanan sərin və təmiz sudan içmək istəyir.

– Çıx qayanın başına, bulaqdan camı su ilə doldurub gətir mənə üçün! – deyən nökerinə tapşırırdı. Mən camın damcı-damcı dolmağını gözləmək istəmirəm!

Nökər qayanın başına çıxıb bulağı tapdı – ancaq orda nə görəsə yaxşıdır? Qayanın qırağında bir ölü ilan var idi. Onun zəhərli tüpürçəyi bulağın suyuna qarışmışdı.

Nökər aşağı düşüb əhvalatı racəyə danışdı, sonra da keçiyə tuluğundan cama su doldurub ağasına verdi. Daha racənin susuzluğu keçmişdi. O ağladı və ölü tərlana baxaraq öz tələskənliyini lənətləndirdi.

Nahaq yerə deyilmir ki: ağıllı adam, düşünməmiş heç nə eləmir.

SAGSAĞAN VƏ NOXUD

Keçmiş zamanlarda bir sağsağan vardı. Sağsağan bir noxud tapıb dəyirmanı apardı ki, iki yerə bölsün. Noxudu iki yerə böldü, ancaq iş burasındadır ki, noxud ilişib dəyirməndə qaldı. Sağsağan heç cür noxudu oradan çıxara bilmədi. Sağsağan dülgərin yanına gəlib dedi:

– Dülgər, ay dülgər! Dəyirmanı sındır, mənim noxudumu tap. Bəs mən nə yeyəcəyəm? Bəs mən nə ilə dolanacağam? Bəs mən uzaq ölkələrə necə uçaacağam?

Dülgər isə ona belə cavab verdi:

– Böyük şeymiş, noxud! Mən noxuda görə dəyirmanı sındırmayacağam ki! Rədd ol buradan!

Sağsağan uçub racənin sarayına gələrək şikayətləndi:

– Racə, ay racə! Sən dülgərə cəza ver. O, dəyirmanı sökmək istəmir, mənim noxudumu oradan çıxarmaq istəmir. Bəs mən nə yeyəcəyəm? Bəs mən nə ilə dolanacağam? Bəs mən uzaq ölkələrə necə uçaacağam?

– Axmaq sağsağan! – deyib racə onun üstünə qışqırdı. – Rədd ol buradan! Bilməmişdim, durub noxudun üstündə dülgəri cəzalandıracağam?

Sağsağan racənin arvadı raninin yanına gəlib dedi:

– Rani, ay rani! Sən racədən xahiş et ki, dülgəri cəzalandırsın: dülgər dəyirmanı sökmək istəmir, mənim noxudumu oradan çıxarmaq istəmir. Bəs mən nə yeyəcəyəm? Bəs mən nə ilə dolanacağam? Bəs mən uzaq ölkələrə necə uçaacağam?

Rani deyir:

– Görəsən noxud nə böyük şeymiş! Bilməmişdim, bir noxuddan ötrü racəni narahat edəcəkdim!

Sağsağan uçub ilanın yanına gəldi və ondan xahiş etməyə başladı:

– İlan, ay ilan! Get ranini sanc, o, racəni narahat etmək istəmir, racə dülgərə cəza vermək istəmir, dülgər də dəyirmanı sökmək, mənim noxudumu oradan çıxarmaq istəmir. Bəs mən nə

yeyəcəyəm? Bəs mən nə ilə dolanacağam? Bəs uzaq ölkələrə neçə uçub-gedəcəyəm?

İlan sağsağana belə cavab verdi:

– Sən məndən nə istəyirsən? Çox böyük şeymiş: mən də durub noxudun üstündə ranini zəhərləyəcəyəm! Rədd ol burdan!

Sağsağan uçub toppuzun yanına gəldi:

– Toppuz, ay toppuz! Sən get ilanı əzişdir. İlan ranini sancmaq istəmir, rani racəni narahat etmək istəmir, racə dülgəri cəzalandırmaq istəmir, dülgər dəyirmanı sökmək istəmir, mənim noxudumu çıxarmaq istəmir. Bəs mən nə yeyəcəyəm? Bəs mən nə ilə dolanacağam? Bəs mən uzaq ölkələrə necə uçub gedəcəyəm?

Toppuz ona belə cavab verdi:

– Eh, görəsən noxud nədir ki? Mən də durub ondan ötrü ilanı əzişdirim? Rədd ol!

Sağsağan uçub alovun yanına gəldi:

– Alov, ay alov! Sən get toppuzu yandır: toppuz ilanı əzişdirmək istəmir, ilan ranini sancmaq istəmir, rani racəni narahat etmək istəmir, racə dülgərə cəza vermək istəmir, dülgər də dəyirmanı sökmür, mənim noxudumu çıxarmaq istəmir. Bəs mən nə yeyəcəyəm? Bəs mən nə ilə dolanacağam? Bəs uzaq ölkələrə necə uçub gedəcəyəm?

– Yox, toppuzu yandırmayacağam. Böyük şeymiş noxud!

Sağsağan uçub dəniz qırağına gəldi:

– Dəniz, ay dəniz! Get alovu söndür: alov toppuzu yandıрмаq istəmir, toppuz ilanı əzişdirmək istəmir, ilan gedib ranini sancmaq istəmir, rani racəni narahat etmək istəmir, racə dülgəri cəzalandırmaq istəmir, dülgər dəyirmanı sökmək istəmir, mənim noxudumu çıxarmaq istəmir. Bəs mən nə yeyəcəyəm? Bəs mən nə ilə dolanacağam? Bəs mən uzaq ölkələrə necə uçub gedəcəyəm?

Dəniz sağsağana dedi:

– Ay sağsağan, sağsağan! Bu da işdir! Noxud çox böyük şeymiş?! Mən də bir noxuddan ötrü durub alovu söndürəcəyəm. Rədd ol başımdan!

Sağsağan dənizdən uçub filin yanına gəldi:

– Fil, ay fil! Gəl sən dənizin suyunun hamısını iç: dəniz alovu söndürmək istəmir, alov toppuzu yandırmaq istəmir, toppuz ilanı əzişdirmək istəmir, ilan ranini sancmaq istəmir, rani racəni narahat etmək istəmir, racə dülğəri cəzalandırmaq istəmir, dülğər dəyirmanı sökmək istəmir, mənim noxudumu çıxarmaq istəmir. Bəs mən nə yeyəcəyəm? Bəs mən nə ilə dolanacağam? Bəs mən uzaq ölkələrə necə uçub gedəcəyəm?

Fil cavabında elə böyürdü ki:

– Rədd ol gözümün qabağından! Mən də bir noxudun üstündə dənizin suyunu durub içəcəyəm!

Sağsağan liananın yanına gəlib dedi:

– Liana, ay liana! Sən elə güclüsən ki, sarmaşıb ən böyük ağacı da quruda bilərsən. Get filin ayağına və xortumuna sarmaş: fil dənizin suyunu içmək istəmir, dəniz alovu söndürmək istəmir, alov toppuzu yandırmaq istəmir, toppuz ilanı əzişdirmək istəmir, ilan ranini sancmaq istəmir, rani racəni narahat etmək istəmir, racə dülğəri cəzalandırmaq istəmir, dülğər də dəyirmanı sökmək istəmir, mənim noxudumu çıxarmaq istəmir. Bəs mən nə yeyəcəyəm? Bəs mən nə ilə dolanacağam? Bəs uzaq ölkələrə necə uçub gedəcəyəm?

Liana ona belə cavab verdi:

– Hörmətli sağsağan, sənin xahişini yerinə yetirə bilməyəcəyəm. Bir də ki, noxud nə şeydir ki?

Sağsağan uçub siçanın yanına gəldi:

– Siçan, ay siçan! Get liananı çeynəyib tök: liana fili boğub öldürmək istəmir, fil dənizin suyunu içib qurtarmaq istəmir, dəniz alovu söndürmək istəmir, alov toppuzu yandırmaq istəmir, toppuz ilanı əzişdirmək istəmir, ilan ranini sancmaq istəmir, rani racəni narahat etmək istəmir, racə dülğəri cəzalandırmaq istəmir, dülğər dəyirmanı sökmək istəmir, mənim noxudumu çıxarmaq istəmir. Bəs mən nə yeyəcəyəm? Bəs mən nə ilə dolanacağam? Bəs mən uzaq ölkələrə necə uçub gedəcəyəm?

Siçan belə cavab verdi:

– Yox, mən bir noxuddan ötrü durub liananı çeynəyib tökmə-yəcəyəm. Rədd ol!

– Yaxşı, heç eybi yoxdur! Ancaq yadında saxla ki, sən bunun üçün heyfsilənəcəksən, – deyə sağsağan onu hədələyib, pişiyin yanına uçdu.

– Pişik, ay pişik! – deyə sağsağan onu dilə tutdu. – Get siçanı ye: siçan gedib liananı çeynəyib tökmək istəmir, liana fili boğmaq istəmir, fil dənizin suyunu qurutmaq istəmir, dəniz alovu söndürmək istəmir, alov toppuzu yandırmaq istəmir, toppuz ilan əzişdirmək istəmir, ilan ranini sancmaq istəmir, rani racəni narahat etmək istəmir, racə dülgəri cəzalandırmaq istəmir, dülgər dəyirmanı sökmək istəmir, mənim noxudumu çıxarmaq istəmir. Bəs mən nə ilə dolanacağam? Bəs uzaq ölkələrə necə uçub gedəcəyəm?

Pişik çox ac idi, siçanın adını eşidən kimi o saat dedi:

– Apar məni onun yanına!

Siçan pişiyi görən kimi qorxusundan əsdi və dili dolaşadolaşa dedi:

– Ay pişik, ay pişik, məni yemə, mən liananı çeynəyib tökərəm! Liana siçanı görüb dedi:

– Ay siçan, məni çeynəyib tökmə, mən filin ayağına da, xortumuna da dolaşaram!

Fil liananı görən kimi qışqırdı:

– Ay liana, ayaqlarıma dolaşma! Mən dənizin bütün suyunu içərəm!

Dəniz fili görən kimi xahiş etməyə başladı:

– Ay fil, məni qurutma, mən alovu söndürərəm!

– Məni söndürmə, söndürmə! – deyə alov qışqırdı. – Mən toppuzu yandıraram!

– Ay alov məni yandırma, mən ilan əzişdirərəm! – deyə toppuz ondan xahiş etdi.

– Məni döyməyin, döyməyin, mən ranini sancaram! – deyə ilan fişıldadı.

Rani isə dəhşətli ilanı görüb o saat qışqırdı:

– Məni sancma, məni sancma! Mən racədən xahiş edərəm!
Rani də racədən xahiş etdi ki, dülgəri cəzalandırsın.

Racə dülgəri çağırıb o saat dəyirmanı sökməyi və noxudu oradan çıxarmağı əmr etdi.

– Əgər sən bunu eləməsən, – deyə racə dilləndi, – onda mən sənə bərk cəza verərəm.

– Yox, racə, mənə cəza vermə, mən hər şeyə əməl edərəm!
– deyə dülgər o saat gedib dəyirmanı sökdü və noxudu tapıb çıxartdı.

Sağsağan noxudu götürüb qanadlarını çırparaq dənizin o tayına – uzaq ölkələrə, bala çıxarmağa uçub getdi.

RAHİB VƏ ŞAĞIRD

Bir rahib məktəbdə uşaqlara dərs verirdi. Ancaq dünyada ən çox sevdiyi şey yemək və yatmaq idi. Hər dəfə o şagirdlərə dərs deməyə gələndə o qədər yeyərdi ki, yolu güclə yeriyə bilərdi.

Məktəbə gələn kimi onu yuxu tutar və bir də zəng çalınb dərsin qurtardığını bildirəndə oyanardı.

Şagirdlərin arasında kasıb bir kəndli oğlu da var idi. Onun adı Li idi. Bir dəfə Li rahibə müraciət edib dedi:

– Hörmətli və ən mötəbər müəllim! Cəsarət edib sizdən soruşmaq istəyirəm ki, siz nə üçün bütün dərslərdə yatırırsınız?

– Dostum! – deyərək rahib özünü itirmədən cavab verdi. – Sizə elə gəlir ki, mən yatıram. Amma əslində mən həmin dəqiqələrdə Budda allahı ilə görüşüb onun müdrik nitqlərinə qulaq asıram. Ona görə də mən çalışıram ki, mümkün qədər çox yatam.

Elə ittifaq düşdü ki, Li bir dəfə bütün gecəni xəstə atasına qulluq elədi, səhər məktəbə gələndə dərsdə onu yuxu tutdu. O, elə bərk yatmışdı ki, hətta rahibin oyandığı zəng səsinə belə o oyanmadı.

Rahib yatmış şagirdi görə bərk qeyzləndi. O, Linin qulağından yapışıb qışqırdı:

– Vay səni, çanaqlıbağa yumurtası! Sən nə cürət edib mənim dərsimdə yatmışsan?

– Cənab müəllim, – deyərək Li yalvardı, – bu ancaq elə görünüb ki, mən guya yatmışam. Mən Buddanın yanında idim, onun müdrik nitqlərinə qulaq asırdım.

– Bəs, o möhtəşəm Budda sənə nə dedi?

– Möhtəşəm Budda mənə dedi: “Mən ömrümdə heç vaxt sənənin müəllimini görməmişəm”.

VAR-DÖVLƏT VƏ ZƏHMƏT

Günlərin bir günündə mülkədarla muzdur arasında bərk mübahisə düşdü. Muzdur mülkədara deyirdi:

– Nə olsun ki, mən yoxsulam! Ancaq əvəzində mən yaxşı işləməyi bacarıram.

– Vay səni it oğlu! – deyə mülkədar qışqırdı. – Sənin o bacarığın nəyə lazımdır ki, o bacarıqla da, elə onsuz da dilənçisən ki, dilənçi!

– Mənim əlimdən əkmək, biçmək, üyütmək, su daşımaq, odun doğramaq gəlir. Sənin əlindən nə gəlir? – deyə muzdur öz ağasından soruşdu.

– Onlar mənim nəyimə lazımdır? – deyə mülkədar təkəbbürlə cavab verdi. – Mən onsuz da xoşbəxt və varlıyam. Nə çörək dərdi çəkirəm, nə də paltar dərdi! Həm də ki, mən sənin üçün işləmirəm, sən mənim üçün işləyirsən!

Onlar çox mübahisə etdilər ki, nə vacibdir: zəhmət, yoxsa dövlət? Ancaq heç biri o birinin dediyinə inana bilmədi. Axırda onlar belə qərara gəldilər ki, hansının güclü, dözümlü olduğunu öyrənsinlər.

Həmin ilin qışı bərk soyuq keçmişdi. Ona görə də muzdur təklif etdi ki, kimin saxtaya daha çox dözümlü olduğunu yoxlamaq üçün gecəni gedib dağda keçirsinlər.

Mümkədar gülüb dedi:

– Razıyam, razıyam, razıyam! Ancaq bir şərtlə: əgər sən orada ölsən, mən səni basdırmaq üçün pul verməyəcəyəm.

Muzdur dedi:

– Əgər sən orada donsan, taqsırkar mən deyiləm.

– Çox yaxşı! – deyə mülkədar səsləndi.

Axşam oldu. Axşam yeməklərini yedikdən sonra muzdurla mülkədar yol şeylərini yığıb getdilər.

Mümkədar qalın pambıq şalvar, yun corab geyib dəri jiletini, xəz küləcəsini, kürkünü çiyinə atdı, torbasına da buğda unundan bişirilmiş yağlı fəsəllilər qoydu.

Bəs muzdur? Ömründə isti şeylər geyməmişdi. O, ayağına yamaqlı nazik şalvar, əyninə cırıq pencək geydi. Baltasını, bir qutu kibrit və bir neçə dənə də çiy kartof götürüb getdi.

Yol uzunlu mülkədar gülürdü. Bəs nə! Qalib çıxacağına o şübhə etmirdi. Muzdur isə dinməzcə gedərək, allah bilir ürəyindən nələr keçirirdi.

Gəlib dağa çatdılar. Mülkədar o saat əyləşdi, torbasından yağlı fəsəli çıxarıb yeməyə başladı. Muzdur isə baltasını qapıb, meşəyə cırpı yığmağa getdi.

Gecə düşdü. Ancaq gecə də nə gecəydi! Külək adamın iliklərinədək işləyirdi. Şaxta get-gedə daha da şiddətlənirdi. Saat-basaat hava daha da soyuq olurdu. Külək və şaxta mülkədarın xəz paltarlarının içinə dolub ona polad iynə kimi batırdı. O, hiss elədi ki, donur. Əlini torbanın içinə soxdu, – bir dənə də orada fəsəli yoxdu. Mülkədar heç bilmədi ki, nə vaxt yeyib qurtarıb.

O, muzdurun nə elədiyini bilmək istədi. Güc-bəla ilə başını muzdurun getdiyi tərəfə döndərdi, gördü ki, o öz baltasını qaldıraraq endirir. O, odun doğramışdı və qətiyyənlə donmamışdı. Muzdur hələ bir üstəlik tonqal da qalayıb yandırdı. Tonqalın başında ona nə istiydi! Həm də qarını da tox idi. O, qorun içində basdırdığı bişmiş kartofları çıxarıb güldü. Mülkədarın isə lap ağzının suyu axdı: yemək də istəyirdi, tonqalın yanına getmək də istəyirdi. Durub getmək istədi, ancaq özünə sığışırdı bilmədi. Gör ha, o mülkədar ola-ola muzdura mərci uduzdu!

Şaxta isə getdikcə şiddətlənirdi.

Axırda mülkədar soyuğa dözə bilməyib, yazıq-yazıq muzdura yalvarmağa başladı:

– Əz...i...zi...m! Do-st-um! Mə-ən qı-zınmaq is-tə-yirəm, ye-mə...k də...

Muzdur qışqırdı:

– Necə olub ki, sən soyuqdan və acından qorxmusan? Bəs biz onda necə bilərik ki, zəhmət üstündür ya dövlət?

Mülkədarın yenidən qarın üstündə oturmaqdan başqa çarəsi qalmadı. Həmin söz ona toxundu, həm də ona soyuq idi! Ancaq

mülkədar demə axmaq və tərs imiş. Onsuz da aydın idi ki, o mərci uduzub, ancaq heç cür boynuna götürmək istəmirdi.

O belə də qalıb, soyuqdan qurudu və səhərə kimi şaxtadan tamam dondu.

Muzdur isə bütün gecəni tonqalın qırağında keçirib, dadlı iyi gələn külləmə kartofları yavaş-yavaş özü üçün yeyirdi.

MAHNI OXUYA BİLƏN PAXLA

Bir kənddə bir kişi və onun A-tu adlı oğlu var idi. Onlar öz kiçik tarlalarını əkib-biçərək onunla dolanırdılar.

Onlar hava balaca işıqlaşandan bir dəqiqə belə başlarını qaldırmadan, bellərini düzəltmədən tarlada işləyərdilər. Buna baxmayaraq, yenə də bir qarnı ac, bir qarnı tox yatardılar.

Kişi çox qocalmışdı. A-tu da çox balaca idi. A-tunun işlətdiyi toxa özündən azı üç dəfə böyük olardı.

Bir dəfə tarlada paxlaları yetişmişdi. A-tu xörək bişirmək üçün bir az paxla dərdi, gəlib evin kənarında oturaraq bunları təmizləməyə başladı. A-tu paxlaları təmizləyə-təmizləyə oxuyurdu:

– Göy, yaşıl, qırmızı paxlalar. Ay-ay, qırmızı paxlalar!

Birdən bir səs gəldi:

– Qırmızı paxla olmur.

A-tu başını qaldırıb heç kəsi görmədi. O tərəf bu tərəfə baxdı, heç kəs yox idi.

“Əh, yəqin ki qulağım səs düşdü”, – deyə A-tu düşünərək yenə də paxlaları təmizləməyə başladı.

– Ay-ay, göy paxlalar! Ay-ay, qırmızı paxlalar! – deyə o, oxumağa başladı.

– Qırmızı paxla olmur, – deyə əvvəlkindən də aydın eşidilən həmahəng səs gəldi.

A-tu bərk təəccübləndi. Yenə o tərəf bu tərəfə baxdı, qapının dalına baxdı ki, bəlkə orada birisi gizlənib, ancaq yenə də heç kəsi görmədi.

- Qəribədir, axı, danışan kimdir?!
- Dou-er-paxladır, – deyə A-tunun qulağına səs gəldi.
- Sən haradasan? – deyə A-tu soruşdu.
- Burada ən böyük qının içindəyəm.

A-tu tez ən böyük paxla qınını axtarıb tapdı, onu bölmək istəyirdi ki, o özü çırtlayıb açıldı və içindən balaca bir adam yerə atıldı. Bu adamın boyu çəçələ barmaqdan böyük olmazdı. Bunun dərisi ağappaq qar kimi idi, qalan hər yeri: saçı, qaşu, kirpiyi yaşıl idi, hətta gözləri də yaşıl idi. Əynində yaşıl paltarı var idi, ayağında, paltarı kimi yaşıl ayaqqabı var idi.

A-tu qorxusundan hətta atılıb-düşdü. O, ömründə birinci dəfə idi ki əcaib şey görürdü. Bir xeyli keçəndən sonra, özünə gəlib soruşdu:

- Sən eləcə qının içində olursan?
- Bəli, – deyə paxla cavab verdi. – Mən həmişə ən böyük paxla qınının içində oluram.
- Sən orada nə edirsən?
- Mahnı oxuyuram.

Bu A-tunun çox xoşuna gəldi, o, dedi:

– Nə yaxşı oldu! Mahnı oxunanda mənim çox xoşuma gəlir. Mən indi bu paxlaları təmizləyəcəyəm, sən də mənim üçün oxuyarsan.

A-tu paxla qınlarını təmizləməyə başladı. Paxla isə oxumağa başladı:

Təmizləyib qızardarsan paxlanı,
Nuş olsun, ye, ye, paxladan doyunca!

Paxla nəgmə oxuyan kimi A-tu özündə görünməmiş qüvvət hiss etdi, barmaqları tez-tez işləyirdi və səbət bir göz qırpımında təmizlənmiş paxla ilə doldu.

- Çox əcəb! – deyə heyrətlənmiş A-tu öz-özünə pıçıldadı.
- Paxla, səndən xahiş edirəm, gəl bir yerdə yaşayaq.
- Yaşayaq, – deyə paxla cavab verdi. – Ancaq başın necə qarışıq olsa da, məni yaddan çıxarma, mən də sənə üçün nəgmə oxuyaram.

O biri gün A-tu paxlanı cibinə qoyub atası ilə biçinə getdi. Onun əli sünbülə toxunan kimi, paxla astadan oxumağa başladı:

Yığıb sarı buğdanı, tökərik dəyirmanə

Yığıb sarı buğdanı bışirərik qoğallar.

A-tu, paxlanın mahnısını eşidən kimi özündə qəribə bir qüvvət hiss etdi. Onun hərəkəti, dağdan əsən şiddətli külək kimi iti idi, işi də əvvəlkindən iki qat artıq gedirdi. Həmişə onu ötüb keçən atası, indi ona çata bilmirdi və bunun üçün də qocalığından şikayət edirdi.

İki gündən sonra A-tu atası ilə yeri belləməyə getdi. O, paxlanı yenə də cibinə qoydu. A-tu toxanı əlinə götürən kimi paxla oxumağa başladı:

İşləyirik yenidən, deyirik: bir, iki üç!..

Yumşaldırıq torpağı, qolumuza gəlsin güc!..

Keçən dəfə olduğu kimi, bu dəfə də mahnının səsini eşidən kimi iki qat cəld işləməyə başladı. Atası isə heç cür ona çata bilmirdi.

A-tu həmin il, hansı işdən yapışırdısa, o işi əvvəlkindən iki qat artıq və cəld görürdü, ona görə də onlar məhsulu həmişəkindən iki qat artıq yığdılar. Anbarları taxılla ağzınacan dolu idi, əkdikləri badımcan balqabaq boyda, balqabaq kudu boyda, kudu isə çəllək boyda yetişdi.

Atası göyün xeyirxahlığını tərifləyirdi; ona elə gəlirdi ki, havalılar bu il yaxşı keçib, məhsul da yaxşı bitib.

Gələnlə paxla dəyən vaxt, A-tu onları yığıb evlərinin kəndərində təmizləyəndə yoldan keçən bir avara, A-tuya yaxınlaşdı. A-tunun qabağında görünməmiş iri paxlaları görüb, çox təəccüb etdi və ondan soruşdu ki, bunları necə əkib-yetişdiriblər.

– Biz yeri yaxşı belləmişdik, – deyə A-tu cavab verdi. – Özləri bitib, özləri gül açdılar, özləri də böyüyüb bu boyda olublar.

– Öz-özünə bu cür ola bilməz, – deyə avara səsləndi. – Burada sehrbazın əli var.

– Hansı sehrbazın? Mənim ancaq mahnı oxuyan paxlam var, – deyə A-tu cavab verdi.

– Mahnı oxuya bilir? Adicə paxladır? – deyə avara təəccüb etdi.
– Yox, adi paxla deyil! Bu, ən böyük paxla qınında olandır.
– Fərsiz! Sehrbaz elə budur də! Sən hələ bir paxla da təmizləyirsən! Ürəyin istəyən hər bir şeyi ondan ala bilərsən!

Avara, fürsət tapıb A-tunun oxuyan paxlasını oğurladı. Oğurluq da ki, bunun əlindən gəlirdi: avaraların işi-peşəsi, oğurluq etmək və başqasının zəhməti ilə yaşamaqdır.

Avara, qaçıb evinə gələrək paxlanı stolun üstünə qoyub bərkdən çağırmağa başladı:

– Ey paxla, çıx görək!

Paxla qını açıldı, balaca adamcıqaz stol üstünə hoppandı. Onun dərisi zərif və qar kimi ağappaq idi.

– Tez mənim üçün iri bir ev tikdir! – deyə avara onun üstünə qışqırdı.

– Sonra nə istəyirsən? – deyə heyrtlənmiş paxla soruşdu, dərisi saraldı.

– Sonra rahat bürünc bir çarpayı, çoxlu qəşəng paltar, sonra da istəyirəm ki... – deyə avara güclə yadına salmaq istəyirdi...

– Dadlı balıq, şirin meyvələr, qoğal istəyirəm.

– Sonra nə istəyirsən? – deyə heyrtlənmiş paxlanın dərisi yaşllaşdı.

– Bir kisə ağzınacan dolu qızıl! – deyə nəhayət avaranın yadına düşdü.

– Bunlar sənin nəyinə lazımdır?

– Nəyə lazımdır? Mən qəşəng paltar geyərəm, dadlı xörəklər yeyərəm, bürünc çarpayıda uzanaram, başqalarına da əmr edərəm ki, mənim üçün işləsinlər.

– Bəs onda sənin əllərin və ayaqların nə edəcək? – deyə paxla ondan soruşdu. Paxlanın rəngi dərd-qəm rəngi olan kül rəngi almışdı.

– Mənim üçün başqaları işləyəcək, mənim də hər şeyim olacaq, daha öz əlim və ayağımla iş nə üçün görüm?

Paxla düşünüb dedi:

– Yaxşı. Toxanı götür, dalımca gəl. Sən orda – yerdə arzuladığıın hər şeyi taparsan.

Avara üstünü sıx hörümçək basmış toxanı götürdü, paxlanı cibinə qoyub çölə getdi.

– İndi toxanı qaldır.

Avara toxanı qaldırdı, əmin idi ki, indicə toxanı yerə vuran kimi içi qızılla dolu küp çıxacaq; paxla isə belə oxudu:

Yuxarı qalx, ey toxa,
Aman vermə torpağa!
Qonaq gəlib bir tənbel,
İşi qoy olsun əngəl!

Avara ömründə birinci dəfə əldən-dildən düşənədək işlədi. Onun əlləri toxanı özü qaldırıb düşürdü, heç cür dayana bilmirdi. Yeri toxaladı, toxaladı, qızıl isə heç görünmürdü.

– Bəs qızıl hanı? – deyə soruşdu.

– Bir az da səbr elə, – deyə paxla cavab verib oxumağında idi.

Avaranın qolları lap düşürdü, ancaq yumşaldılmış torpaq və soxulcandan başqa heç nə, qızıl-zad görünmürdü.

Avara yalvarıb-yaxardı ki, ona rəhm etsin:

– Rəhmin gəlsin, ay paxla, daha oxuma!

– Fərsiz adam, işləməyə öyrəş, – deyə paxla o vaxtacan oxudu ki, avara yerə yığılıb daha tərpenə bilmədi.

Paxla da elə yox oldu ki, elə bil heç vaxt olmamışdı.

Avaranın sür-sümüyü günlərlə ağrıdı, ancaq o, yenə də tarlaya gedirdi. O, özü paxlanın nəğməsini oxuyaraq bütün baharı tarlada işlədi: yaman istəyirdi ki, qızıl tapsın. Doğrudur o, nə qızıl küpünü, nə bürünc çarpayını tapdı, ancaq bunların əvəzində payızda məhsul yığdı, onun çoxlu qəşəng paltarları və dadlı yeməkləri oldu.

Deyirlər ki, o vaxtdan bəri avara həmişə nəğmə oxuyur, ancaq o qabaqlar ağzını yemək və əsnəmək üçün açardı.

Bəs A-tu və onun qoca atası necə oldular?

A-tu öz balaca dostunu itirdikdən sonra uzun müddət qəm-qüssəyə batdı. Paxlanın nəğməsi olmadan işləmək onun üçün çox ağır idi. Bir dəfə A-tu, güclə ağır toxanı qaldıranda birdən paxlanın nəğməsini oxumağa başladı:

İşləyirik yenidən, deyirik: bir, iki, üç!..

İndi A-tu işləyəndə həmişə paxlanın nəğməsini oxuyur. O elə istəyir ki, ən böyük paxla qını yetişdirə bilsin, oradan Dou-eri tapıb qoca atasının dağlardan çırpı yığmasına kömək edən nəğməni ondan soruşsun.

Yaxşı, görəsən A-tu belə bir paxla qını yetişdirə bildimi? Əlbəttə, nəğmə ilə, özü də sehrli nəğmə ilə hər şey etmək olar.

Siz, soruşarsız ki, bəs şən Dou-er indi hardadır? O, həmişəki kimi ən böyük paxla qınındadır, çünki ən iri paxla qını ancaq zəhmət sevən adamların tarlasında yetişir.

MƏMUR VƏ OĞLAN

Lovğa bir məmur qocalmışdı. Odur ki, ömrünün qalan günlərini xoş keçirmək üçün məmurluqdan əl çəkib mülkədar olmaq fikrinə düşdü. O, özü üçün yer aldı, kəndin qırağında böyük bir ev tikdirdi. Bekarçılıqdan, məmur, hər gün kəndlilərin tarlalarını gəzir, yeri gəldi, gəlmədi onlara ağzına gələn məsləhətlər verirdi.

Bir dəfə o, yol keçirdi, gördü ki, kəndli öz balaca tarlasında düyü sünbüllərini seyrəldir, çıxarılmış çəlimsiz çəltikləri mərz-lərə tullayır.

Məmur atını saxlayıb kəndlinin işinə baxmağa başladı. Baxdı, baxdı, axırda dedi:

– Sən düzgün eləmirsən. Qırırsan atırsan, qırırsan atırsan. Bir adam kimi əməlli-başlı sayasan ki, bir gündə nə qədər çəlimsiz sünbül çıxarmısan, o səndə yoxdur. Yaxşı, de, görək ki, səhərdən günortayacan nə qədər çəlimsiz sünbül çıxarmısan?

Kəndli belini düzəldib, köynəyinin qolu ilə üzünün tərini sil-di, gülümsünə-gülümsünə belə cavab verdi:

– Ay ağa, sən saya bilərsən ki, bu gün sənin atın neçə addım atıb? Məmur hirsləndi, qayıdıb evinə getdi.

İşin tərsliyindən bu işin üstündən bir həftə keçmiş həmin kəndlinin çəşqası qaçıb məmurun bağına girdi. Məmur, qışqır-

mağına baxmayaraq çoşqanın dal ayaqlarından yapışdı, sürüyə-sürüyə apardı, anbara salıb qapısını bağladı.

Axşam kəndli öz çoşqasının dalınca gəldi. Məmur, kəndlini tanıyıb dikbaşlığı üçün ondan əvəz çıxmaq istədi. O, qışqırmağa başladı:

– Sənin çoşqan mənim bağında, sənin öz tarlanda dartıb çıxartdığın çəlimsiz düyü sünbülündən çox ağac korlayıb. Sən mənə gərək zərərin haqqını verəsən. Götür çoşqanı apar, onu mənim üçün elə bəsləyib saxla ki, bax orda gördüyün dağ boyda olsun. Özü də gərək tez edəsən, yoxsa sənin üçün pis olar.

Kəndli çoşqanı qoltuğuna vurub dərdə-qəmə batmış evinə qayıtdı. Kəndlinin kiçik oğlu bu bədbəxtliyi eşidib dedi:

– Ata, ürəyini sıxma! Mən özüm cənab məmurun yanına gedib onunla danışaram.

Oğlan ayağa durub məmurun evinə getdi.

– Sənə nə lazımdır? – deyə məmur ondan soruşdu.

Oğlan təzim edə-edə qolunun içindən balaca çəki daşını çıxarıb dedi:

– Hörmətli ağa, sən mənim atama əmr etmişən ki, donuzu bəsləyib o dağ ağırlığında eləsin. Ancaq biz bilmirik o dağın çəkisi nə qədərdir. Gəlin əvvəlcə onu çəkək.

Məmur qıpqırmızı qızardı və heç nə cavab verə bilmədi. İndi o, bərk utandı – bir gör avam kəndli uşağı da ondan ağıllıdır. Ona görə də, o, tez evini satıb yenə də şəhərə köçdü.

TSZAO-XE – XURMA ÇƏYİRDƏYİDİR

Keçmişlərdə balaca Utszyançjuan kəndində Lao Li adlı bir kəndli öz arvadı ilə yaşayırdı. Onlar o qədər də varlı deyildilər. Süfrə qırağında öyləşəndə qabaqlarındakı boşqab heç boş olmurdu. Bu ki, özü yaxşı əlamətdir, ancaq bir kəs Laodan və ya arvadından soruşsa idi ki, yaşayışlarından razıdırlarmı? – Onlar cavab verərdilər ki, yox razı deyillər. Çünki onların övladı olmurdu. Ancaq onlar çox istəyirdilər ki, bir oğlanları ya qızları olsun.

Bir dəfə Lao Li çəltik küləşini satmaq üçün şəhərə bazara getdi. O, özünə münasib bir yer seçib arabasını saxladı və müştəri gözlədi. Lao Linin arabasının yanında meyvəsatan özünə yer eləyib səbətlərini qoydu. Səbətlərdə armud, alma, gavalı, bir səbətdə də sapsarı kəhrəba rəngli, par-par parıldayan xurma vardı.

Çox keçmədən küləş alan müştəri tapıldı. Lao Li tez sövdələşib küləşi satdı, pulunu alıb getmək istədi. Bu vaxt bunların yanından eşşəyə minmiş, sısqqa, uzunayaq bir rahib keçdi. Eşşəyin tərslisi tutdu, rahib ona bərk bir çubuq çəkdi. Eşşək ağrıdan bərk anqırır dal ayaqları üstə çökəndə xurma səbətində toxundu səbət aşdı, içindəki xurmalar yerə səpələndi.

Meyvəsatan tez xurmaları yerdən yığışdırmağa cumdu. Lao Li ona kömək etməyə başladı. Bütün xurma bircəciyinəcən yığılıb qurtarandan sonra satıcı dedi:

– Çox sağ ol, ay mərhəmətli adam. Bu xurmanı al, qoy sənin ürəyindəki arzu həqiqətə çevrilsin.

Lao Li xurmanı yemədi. O, ürəyində öz-özünə belə dedi: “Yaxşısı budur, bunu arvada aparıb verim”. Xurmanı evinə gətirdi.

Arvadı xurmanı yedi, çəyirdəyini ovcunun içinə tūpürdü. Sonra ona baxıb dərindən bir ah çəkdi:

– Kaş mənəm bu çəyirdək boyda bir qızım olaydı!

– Yox, yaxşısı budur oğlumuz olsun, – deyə Lao arvadı ilə mübahisə etdi.

Arvadı onunla razılaşıb:

– Eybi yoxdur, qoy oğlan olsun! – dedi.

Bu vaxt çəyirdək diyirlənib onun ovcundan yerə düşərək iki yerə bölündü. Heç bilirsiz nə oldu!!! Çəyirdəyin içindən balaca bir oğlan çıxdı. Lao Li ilə arvadı nə sevindilər. İndi onların daha oğlanları var. Onlar uşağa Tszao-xe adı qoydular ki, bu da “xurma çəyirdəyi” deməkdir. Əgər indi onlardan soruşsa idilər ki, həyatınızdan razısınızmı, onlar mütləq deyərdilər ki, bəli razıdırlar.

Lakin onların şadlıqları uzun sürmədi. Bir il keçdi, bir il də keçdi, bunun üstündən bir il də keçdi, Tszao-xe bircə qırıq da böyümədi, elə xurma çəyirdəyi boyda idi.

Bir dəfə Lao Li tarladan yorğun–arğın evə qayıtdı, oğluna baxıb başını buladı:

– Tszaο-xe! Tszaο-xe! Görünür ki, səndən köməkçi çıxmaz. Sən xurma çəyirdəyindən çıxanda mən nahaq yerə sevinmişəm.

– Eybi yoxdur, ata, – deyə Tszaο-xe gülə–gülə ona cavab verdi. – Sabah məni də özünlə apar, bəlkə sənin karına gəldim.

Lao Li oğlunun sözünə qulaq asıb o biri gün onu özü ilə tarlaya apardı. Onu dalına mindirib apardı, ancaq bilmədi ki, onu neyləsin – birdən düşüb şırımda itib–batar, ya da eşşəyin ayağı altında qalıb xurd–xəşil olar!

“Yaxşısı budur, onu şlyapamın içinə qoyum, – deyə öz–özünə fikirləşdi, – papağı da koldan asım”.

Lao Li belə də elədi. Tszaο-xeni özünün iri saman şlyapasının içinə qoydu, eşşəyi xışa qoşub cüt sürməyə başladı. Sonra şırımlar açmağa başladı, birdən nazik bir səs eşitdi:

– Əyridir! Dikdir!

Lao Li dönüb gördü ki, oğlu şlyapanın enli kənarına çıxıb qışqırır, əllərini yelləyir. Sonra da lap çəyirtkə kimi hoppanıb düz eşşəyin başına düşdü, eşşəyin qulaqlarından tutub onu sürməyə başladı.

Ata, oğul işləri lap yaxşı getdi. Oğul atanın işini yaxşı düzəltmişdi, indi daha eşşək tərslik eləmir, tez–tez gedir, şırımlar dümdüz, həm də dərin alınır. Axşama qədər onlar ikilikdə, əlbəttə eşşəyi saymamaq şərtilə, tarlanın böyük bir hissəsini şumladılar.

Tszaο-xe bu gündən hər bir işdə atasına və anasına kömək eləməyə başladı. Evin damını təmir etmək lazımsa, o, bir sıçrayışda düzəldir, düyünü çəltikdən çıxarmaq lazımsa – bir göz qırpmında düyüləri dən–dən ayırır, quru qabıqlarını isə külək sovurub aparırdı. Vaxt gəlir ki, sap açmaq lazım olur, Tszaο-xe təkbaşına sapı elə açır ki, bircəciyi də nə qırılır, nə də pırtlaşıq düşür.

Qonşular əvvəllər Lao Li ilə arvadına gülürdülər ki, belə oğulu süpürgə ilə süpürüb atarsan, heç xəbərin də olmaz! İndi isə onların paxıllığı tutur – odur, onların uşaqlarının boyu o boydadır, ancaq nə faydası, ağılları ki, yoxdur. Nadinlikdən başqa əllərindən heç nə gəlmir.

Tszao-xe isə doğrudan da çox yaxşı idi. Həm qanacaqlı, həm bacarıqlı, həm də ağıllı idi, elə bil imperatorun vəziri idi. İnanmırsınız? Nahaq yerə. Qulaq asın, Tszao-xenin bütün kəndi bəladan necə qurtardığını sizə danışım.

O illəri bərk quraqlıq keçdi, kəndlilər tarlalarından bir ovuc dən güclə yığdılar. Bir tərəfdən də qəza rəisi öz gözətçilərilə gəlib dedi, – borcunu ver!

Bizlərdə deyərlər ki, çini xoruzun lələklərini yola bilməzsən. Əlbəttə, bu məsəl yəqin ki, məmurlar üçün deyilməyib. Qəza rəisi gördü ki anbarlarda dən yoxdur, onda başqa şey fikirləşməyə başladı. Bütün həyətlərdən mal-qaranı gözətçilərinə çıxartdırıb şəhərə apardı.

Kənd elə bil o saat boşaldı. Kəndlilərin sifəti dərd-qəmdən qaralmışdı: onlar dayanıb at ayaqlarının qaldırdığı tozun hələ yatmadığı yola baxırdılar.

Burada birdən Tszao-xe irəli çıxdı və dedi:

– Ürəyinizi sıxmayın! Lap günü sabah bizim kəllərimiz, inəklərimiz, eşşəklərimiz öz axurlarının yanında dayanıb saman yeyəcəklər.

Kəndlilər ancaq başlarını tərpətdilər – qəza rəisinin əlinə keçən şey daha geri qayıtmaz!

Qocalardan biri dedi:

– Sən də bizim ürəyimizi xarab eləmə! Boyuna bax, başından yekə danışığına bax!

Tszao-xe mübahisə etmək istəmədi. O, dərhal şəhərə yola düşdü.

Hava qaralanda gəlib qəza rəisinin həyətinə çatdı.

Həyət, üzünə suvaq çəkilməmiş hündür hasarla dövrəyə alınmışdı, qapıları da bərk-bərk bağlanmışdı. Tszao-xe üçün hasar da, qala da nə idi ki! O qaçıb hoppandı, gedib öz doğma kəndlərindən qovulub gətirilən inək və eşşəklərin bağlandığı həyətin içinə düşdü.

Gözətçilərin gözünə yuxu gedən kimi Tszao-xe ən iri eşşəyin qulağının içinə girib onu çimdikləməyə başladı.

“İ-ho... İ-ho-o...” eşşək bərkdən anqırmağa və ayaqlarını yerə döyməyə başladı.

Gözətçilər yerlərindən dik atıldılar; göresən evə oğru gəlib? Əlbəttə, axtarıb heç kəsi tapmadılar. Onlardan biri acığından, anqıran eşşəyə bir təpik çəkib evə qayıtdı. O biri keşikçilər də onun dalınca getdilər.

Tszao-xe o vaxtacan gözlədi ki, onlar təzədən yerlərinə girib yatdılar, ondan sonra yenə də eşşəyin qulağını çimdikləməyə başladı. Eşşək daha da bərk anqırdı.

Keşikçilər ikinci dəfə səsə durub həyətə qaçdılar, ikinci dəfə də heç kəsi görmədilər.

Eşşək üçüncü dəfə anqıraraq ayaqlarını yerə dəli kimi çırpanda keşikçilər mırtlanıb o biri böyrü üstə çevrilərək bərk yuxuya getdilər.

Tszao-xeyə də elə bu lazım idi. O, həyətin qapılarını açdı, mal-qaranı geri, öz kəndlərinə qovub apardı.

Kəndlilər səhər yuxudan ayılıb sevindilər – bütün mal-qara öz axurunun yanında bağlanmışdı.

Ancaq qəza rəisi yuxudan oyananda hirsindən az qalmışdı ki, dəli olsun. Həyət mal-qara ayaqlarından qazıq-qazıq olmuşdu, eşşək və kəllər isə elə bil heç burada yox imiş.

“Olsa-olsa bu iş Utszyaçjuan adamlarının işidir”, – deyə o başa düşüb keşikçilərini başına yığaraq, kəndlilərin dərşini vermək üçün kəndə yola düşdü.

Tszao-xe cəld olduğu kimi, hər şeyi də qabaqcadan görəndi. O, kənd darvazasının yanındakı tut ağacına çıxıb sakitcə rəisin gəlməyini gözləməyə başladı. Keşikçilər darvazadan içəri girən kimi o, ağacın budağından yerə atıldı. Gəlib qəza rəisinin qabağında duraraq, ağayana ona salam verdi.

– Cənab rəis, doqquz yüz min ömrünüz olsun! Siz yəqin ki, öz eşşəklərinizi bizim eşşəklərə baş çəkməyə gətirmisiz. Ancaq nahaq yerə siz özünüzə əziyyət vermişsiz. Bizim eşşəklər öz axurlarının yanında sakitcə dayanıb ot yeyirlər, bax sizinkilər isə heç cad çörəyə də layiq deyillər. Gecələr onlar çox bərk yatırlar.

Qəza rəisi hirsindən pul kimi qızarmışdı; öz keşikçilərinin üstünə qışqırdı:

– O, hələ bir bizi ələ də salmağa cəsarət edir! Onu tutub əl-ayağını zəncirləyin!

Gözətçilər zəncirləri səsləndirə-səsləndirə Tszao-xenin üstünə cumdular. Ancaq Tszao-xe o qədər balaca idi ki, onun boy-nuna keçirmək istədikləri zəncirin həlqəsi içindən atılıb çıxdı. Çıxan kimi lap bərkdən o qədər güldü ki!

Kəndlilər səs-küy eşidib evlərindən çıxdılar, onlar uzaqdan balacanın kələklərinə baxır, bərkdən gülə bilmirdilər, ancaq paltarlarının qollarının ucunu ağızlarına tutub gülümsünürdülər.

Gözətçilər dəyənəkləri götürdülər. Burada bir qarğışıq düşdü ki, gəl görəsən. Dəyənəklər bir ucdan qalxıb düşürdü. Tszao-xe isə dala-qabağa hoppanırdı. Ona bircə kötək də dəymədi, ancaq gözətçilərin baş-gözü yarıldı. Onlar dəyənəkləri Tszao-xeyə vurmaq əvəzinə bir-birlərinə vururdular. Axırda da elə oldu ki, onlar bir-birlərilə möhkəm dalaşdılar.

Onda Tszao-xe təzə bir kələyə əl atdı. O, atılıb qəza rəisinin bığından yapışdı və yelləncəkdəki kimi özü üçün yellənməyə başladı.

– Ey, qurbağa balaları! – deyə rəis vəhşi bir səslə çığırdı. – Bu balaca yaramazı döyün! Məgər görməyirsiniz ki, o haradadır?

Gözətçilər dəyənəkləri qaldırıb, rəisin üstünə atıldılar. Birinci zərbə rəisin burnunu əzdi, ikinci zərbə onun üç dişini tökdü, üçüncü zərbə onun alnında yekə bir şiş əmələ gətirdi.

Tszao-xe isə tut ağacının budağında oturub bunlara baxır, özü üçün keyf çəkirdi. Bütün kənd də onunla birlikdə bu mən-zərədən həzz alırdı, ürəklərindən tikan çıxırdı.

Gözətçilər onun əmrini yerinə yetirməyə başları qarışıb döyə-döyə rəisi az qala o dünyaya göndərəcəkdilər. Axırda özlərinə gəlib gördülər ki, rəis yerdə uzanıb bərkdən zarıldaıyır. Gözətçilər onu şəhərə əlləri üstündə aparmalı oldular.

O vaxtdan bəri qəza rəisi ömründə bircə dəfə də Utszyaçjuan kəndinə üzünü çevirmədi. Əgər o, həmin yerə yaxın bir kəndə getməli olsaydı, onda da o həmin kəndi dolanıb keçirdi.

OXUYAN PİYALƏ

Keçmiş zamanlarda Xuan-e adlı bir qız vardı. Onun ailəsi çox kasıb idi. Öz bir parça yerlərindən o qədər az taxıl yığirdılar ki, qışa güclə onlara çatırdı. Baharda isə onlar acından ölməmək üçün qızları Xuan-eni pencər, yeməli bitki kökləri yığmaq üçün çəmənliyə və ya dağa göndəridilər.

Bir dəfə Xuan-e bitki kökləri yığa-yığa gəlib çağın qırağına çatdı. Birdən qulağına tütək səsi gəldi. Tütəyin elə həzin səsi var idi ki, qız ona qulaq asaraq nə üçün bura gəldiyini unatdı. O, kolluğun qalın budaqlarını aralayıb gördü ki, çay qırağında daş üstə kasıb geyimli bir oğlan üzü çaya tərəf oturub, ətrafında da mal-qara otlayır. Balaca gümüş tütəyi də çalan odur.

Oğlan tütəyi ağzından götürənədək Xuan-e ovsunlanmış kimi dayanıb ona qulaq asırdı. Mahnı qurtarandan sonra qız həyəcanla düşündü ki, evlərinə qayıtmaq vaxtıdır, ancaq zənbilin yarısı boşdur, qız budaqları buraxdı və səssizcə uzaqlaşdı.

Səhərişi gün elə bil Xuan-enin cəld ayaqları özü onu çayın qırağına gətirib çıxartdı. Çoban yenə də həminke daşın üstündə oturub tütək çalırdı. Qız yenə də dayanıb ona o qədər qulaq asdı ki, əlindən səbətə nə vaxt yerə düşməyindən xəbəri olmadı. Səbət yerə düşəndə budaqlara dəyib səs saldı. İneklərin hamısı öz buynuzlu başlarını çevirib Xuan-eyə baxdılar. Onların dalınca da çoban o tərəfə baxdı. O, ömründə bu cür gözəl qız görməmişdi. Oğlan ayağa qalxdı.

Xuan-e utandığından qaçmağa üz qoydu. Ancaq qız da görə bildi ki, çoban ucaboy və qədd-qamətlidir, sifəti isə çaldığı mahnılar qədər qəşəngdir.

Deyingən qarılar deyərdilər ki, (bunu onlar sonralar da dedilər) Xuan-e gərək o gündən bir də o çayın ətrafına dolanmaya idi. Lakin Xuan-e cavan idi. O, yenə də çayın qırağına getdi. Çoban da cavan idi. Bu yaşda cavanların başına gələnlər bunların da başına gəldi. Qız ilə oğlan bir-birini sevdilər.

Hər gün günbatana yaxın Xuan-e ilə çoban görüşürdülər. Oğlan səbəti ağzınacan doldurmaqda qıza kömək edirdi. Sonra-

lar onlar çayın qırağında oturub, günün dağların dalına çəkilməsinə, onun son şüalarının suyu qızıl rənginə boyamasına, çayın o tayındakı ağacların get-gedə necə qaralmasına tamaşa edirdilər.

Oğlan Xuan-e üçün gümüş tütəkdə çox hava çaldı, hamısı qızın xoşuna gəldi, ancaq ən çox qızın xoşuna gələn birinci dəfə eşitdiyi mahnı idi. Çoban həmişə ən axırda bu havanı çalırdı.

Belə bir məsəl var ki, əgər bir nəfər bir əhvalatı on nəfərə danışsa, onu yüzü biləcək. Bu dəfə də belə oldu. Xuan-e ilə çobanı, qızın qonşularından bir arvad gördü. Çox keçmədən bütün kənd onların görüşü haqqında danışmağa başladı. Qızın ata-anası da bu əhvalatı eşitdi.

Atasının qıza bərk acığı tutdu. Onu evə salıb heç yerə buraxmadılar. Ancaq Xuan-enin bədbəxtliyi bununla qurtarmadı.

Qonşu kənddə dövlətli dul bir kişi vardı. – Özünün qoca və kaftar olmağına baxmayaraq çoxdan idi ki, gözəl-göyçək bir qız almaq istəyirdi. O, Xuan-enin gözəlliyinin tərifini eşidib, onun üçün hədiyyələrlə birlikdə elçi göndərdi.

Nahaq yerə Xuan-e atasına yalvarırdı ki, hədiyyələri geri qaytarsın, atası ona heç qulaq da asmaq istəməirdi. Xuan-e anasına yalvardı ki, onun tərəfini saxlasın. Anası gizlincə qızı ilə gözünün yaşını töküdü, ancaq ərinin sözünün qabağında bir söz deyə bilmirdi. Hədiyyələr qəbul olundu, toyun vaxtı da gələn ayın əvvəlinə təyin olundu.

Çoban əvvəlki kimi öz sürüsünü çay qırağına sürüb gətirirdi. Ancaq indi onun tütəyi susurdu, çünki Xuan-e yanında deyildi. Bir dəfə o çay qırağına gəlmədi; inəkləri, uzun saqqallı qoca otarmalı oldu. Oğlan eşitdi ki, Xuan-eni dövlətli dul bir kişiyə ərə verirlər, dərdindən naxoşladı. O özünün yarı uçuq daxmasında uzanıb gündən-günə zəifləyirdi.

Çobanın bir dostu vardı, mahir bir metaltökən idi. O, şəhərdə qızıl və gümüş şeylər satan zərgərin dükanında işləyirdi, onun anası kənddə qalmışdı, hərdənbir kəndə anasına baş çəkməyə gələrdi. Bu dəfə də anasından cavan çobanın xəstələnməsini eşidib onun yanına getdi.

Çoban, dostunu görüb yerinin içində dirsəkləndi və dedi:

– Sən lap vaxtında gəlmisən. Mənə qulaq as. Mənim, bə-bamdan qalan bu gümüş tütəkdən başqa heç nəyim yoxdur. Mən bunu Xuan-eyə bağışlamaq istəyirəm. Ancaq qızın ata-anası ona icazə verməzlər ki, məndən hədiyyə alsın. Sən yaxşı ustasan, bu gümüş tütəyi ərit, onun gümüşündən bir piyalə qayır və toy günü o piyaləni qəşəng Xuan-eyə bağışla!

Oğlan bunu deyib başını balığa qoydu və öldü!

Dostu onun son xahişini yerinə yetirdi – tütəyi əridib gözəl bir piyalə qayırdı.

Xuan-enin toy günü gəlib çatdı. Hər iki kəndin camaatı dövlətli dul kişinin evinə yığışmağa başladı. Metalökən də gəldi. O, piyaləni toy bürsəti üçün hazırlanan qabların yanına qoydu. Çox keçmədən qonaqları süfrəyə dəvət etdilər. Böyük çaynıklardan şərab tökməyə başladılar...

Evdə hamının keyfi kök idi. Təkcə Xuan-e qonaqlar yeyib içdikləri vaxt adətə görə ayrıca otaqda oturmuşdu. O bir də üzünü görməyəcək öz sevgilisini yada salıb acı-acı ağlayırdı. Birdən qonaq otağından gələn şən səslər kəsildi, və tütəyin təmiz, aydın səsi eşidildi. Bu səs Xuan-enin ən çox sevdiyi mahnı idi.

Qız yerindən dik atıldı, bəlkə ona yalandan xəbər vermişlər ki, çoban ölüb. Heç bircə dəqiqə də fikirləşmədən səs gələn tərəfə qaçdı. Qonaqların yığışdığı otağın qapısını azca aralayıb gördü ki, çoban onların içində yoxdur. Mahnını çaxırla doldurulmuş gümüş piyalə oxuyurdu. Qonaqlar heyrdəndən gözləri bərəlməmiş halda dinməzəcə oturmuşdular, piyalə isə mahnını axıra qədər çalıb susdu. Sonra nə qədər ona çaxır tökdülərsə, bir də çalmadı.

Bədbəxt Xuan-e uzun illər ömür sürdü. Onun ürəyi bərk sıxılında, piyaləni götürüb dodaqlarına yaxınlaşdırırdı. Piyalə astandan onun sevdiyi tanış mahnını oxuyurdu.

Xuan-e öləndə bu piyaləni özü kimi qəşəng olan qızına bağışladı. Piyalə, qızın əlində o vaxtadan susdu ki, qız birini sevdi.

O vaxtdan bəri həmin nəsildə gümüş piyalə anadan qızı yadigar verilir. Piyalənin gözəl mahnısını, ancaq o vaxt eşitmək olur ki, onu əlinə götürən qız, saf və təmiz məhəbbətlə oğlanı sevmiş olsun.

SEHRLİ ŞƏKİL

Bu əhvalat lap qədimlərdə, yer üzünü hansı imperatorun idarə etdiyi məlum olmayan vaxtda olub. O qədim vaxtlarda Çju-tszi adlı bir oğlan vardı. Atasından ona bir balaca parça tarla qalmışdı. Bu tarla o qədər kiçik idi ki, Çju-tszi nə qədər çalışıb əlləşirdi, yenə də anası və özü güc-bəla ilə dolanırdılar.

Onlar çox kasıb idilər. Ancaq hər halda təzə il axşamı anası yığıb dala atdığı on gümüş manatı çıxarıb oğluna verdi:

– Başqalarinki kimi, qoy bizim də evimizdə bayram olsun. Get bazara, bir az un və meyvə al, mən düşbərə bişirim.

Çju-tszi bazara getdi. O, bazarda meyvə satılan yerə gedib çatmamışdı ki, qabağına şəkilsatan bir qoca çıxdı. Çju-tszi keçib getmək istədi, ancaq gözəl qız şəklini görüb dayandı. Çju-tszi şəkilə baxdıqca qız ona daha çox xoş gəlirdi. O, tərəddüd etmədən on manatın hamısını verdi, şəkli alıb evə qayıtdı.

Anası gördü ki, oğlu un və meyvə əvəzinə şəkil alıb gətirib, dərindən bir ah çəkdi – demək dadlı düşbərə yemək bu gün də onlara qismət olmayacaqdır. Ancaq oğluna bir kəlmə də söz demədi.

Çju-tszi şəkli öz otağından asdı, özü də gedib bir işdən-zaddan axtardı ki, bəlkə bayrama bir neçə mis pul qazansın. Ancaq heç yerdə iş tapmadı, eləcə də əli boş evə qayıtdı.

Anası dedi:

– Yoxsullar ac olanda uzanıb yatsalar yaxşı olar.

O, öz yerini salmağa başladı, oğlan da öz otağına keçdi.

Çju-tszi çırağı yandırdı, titrək işıq divara düşəndə Çju-tszi gördü ki, şəkildəki qız əlini tərpətdi, başını ona tərəf döndərdi. Oğlan gözlərini yumub düşündü: “Yəqin ki, məni qara basıb, çırağın da işığı elə pisdir ki!”

Ancaq bu anda nəşə bir şey yavaşdan xışıldadı. “Xua-la-la, xua-la-la...” Oğlan gözlərini açdı – bu xışıldayan qızın ipək pal-tarı idi. Budur onun yelpini açıldı, başında qiymətli sancaq parıldadı. Bir an da keçdi, üstü tikməli ayaqqabılar gil döşəmədə yüngülcə səsləndi.

– Təzə iliniz mübarək, Çju-tszi! – deyər qız mehriban-mehriban gülümsəyərək onun yanında əyləşdi.

Çju-tszı o qədər sevindi ki, hətta heyrətlənmədi də. O da qıza səmimi cavab verdi, söhbətə başladılar.

Təzə il gecəsi heç hiss edilmədən keçdi. Xoruzun birinci bənində gözəl qız yenə də şəkil oldu.

Çju-tszı bütün günü səbirsizliklə axşam olmasını gözləyirdi. Hava qaralanda: “Birdən o, ildə bir dəfə, Təzə il axşamı canlanır – onda heç nə!” – fikrindən ürəyi tıp-tıp edə-edə öz otağına girdi.

Ancaq o nahaq yerə qorxurdu. Yenə də ipək “xua-la-la, xua-la-la” xışıldadı, qız şəkildən yerə düşdü. Bu gecə o, Çju-tszıya başına gələn əhvalatı danışdı.

Qız ata-anasının tək-cə bir qızı idi. O, öz günlərini dərd-qəm bilmədən keçirərək bağda çiçək əkər, ya da ipək parçalarda al-əlvan naxışlı tikmələr tikərdi.

Bir dəfə onların cənub əyalətindəki kiçik şəhərinə bir tacir gəlib onun ata-anası ilə tanış olur və tez-tez onların evinə gəlib-gətməyə başlayır. O öz böyük evindən, özünün var-dövlətindən, tacirlikdə əli yaxşı gətirməyindən danışa-danışa atasının ürəyini elə-ələ alır ki, ata, heç fikirləşmədən qızını ona ərə verməyə razı olur.

Qız bir gün bağda gəzirdi, birdən eşidir ki, darvazanı kimsə açıb içəri girdi. Qız kolluqda gizlənir – axı yad adama üzünü göstərmək olmaz. O, gələn adamı görmədi, – ancaq çox qəribədir ki, onların balaca bağlarını xoşlayan bütün quşlar qışqıra-qışqıra budaqlardan uçub getdilər. Qız sonra anasından soruşdu:

– Bizə kim gəlmişdi? Yəqin ki, o xeyirxah adam deyil.

– Gic-gic danışma, – deyə anası ona cavab verdi. – O adam sənə gələcək ərin idi. O, dövlətlidir, qəşəngdir, hələ qocalmayıb, sən onunla xoşbəxt ömür sürəcəksən.

Ancaq qız bu gündən dərdə-qüssəyə batdı. Qız bütün axşamı öz otağında oturub, divarın o tərəfində gedən söhbətə qulaq asırdı. Qonağın dalınca qapı örtülən kimi, qız ayaqlarının ucunda bağa çıxdı, adaxlısının dalınca baxdı – nə görsə yaxşıdır: yol ilə yekə bir tülkü qaçırdı, tacir isə heç yerdə görünmürdü. Yazıq qız, adaxlısının ovsunçu olduğunu bu cür öyrəndi.

O, bunu atasına danışmaq istədi, atası ona heç qulaq asmaq da istəmədi. O dedi ki, bütün bunlar qızların uydurmalarıdır, yəqin

ki, qoca dayəsindən sehrli əhvalatlar eşidib, odur ki, onları yuxuda görür.

Qız heç olmasa toy gününün vaxtını uzatmağa çalışdı, o, atasına dedi:

– Ərim məni götürüb uzaqlara aparacaq, siz də tək qalıb mənim üçün darıxacaqsınız. Deyirlər ki, Pekində yaxşı bir rəssam olur. Onun dalınca adam göndərin – qoy gəlib mənim şəklimi ipək parçanın üstünə çəksin ki, mən sizin yanınızda olmayanda şəklimə baxa biləsiz.

Ata-anası razı oldu, atası sadıq nökrünü paytaxta göndərdi.

Nökr bir aydan sonra qayıdıb gəldi. Rəssam da onunla gəlmişdi. Rəssam çox qoca idi: onun saqqalı və saçı tamam ağarmışdı. Atası onu çoxlu pul verib geniş otağa apardı. Bu otaqda əyninə qəşəng paltar geymiş, saçları gözəl yığılmış bir qız oturmuşdu.

Rəssam, fırçasını və rəngini hazırlayıb qıza tərəf döndü. Birdən o gördü ki, qız acı-acı ağlayır. Rəssam başını bulayıb dedi:

– Qızlar ağlayırlar, bir dəqiqədən sonra da gülürlər. Əgər mən səni kədərli çəksəm, onda sən şəkildə həmişə də elə qalasan. Yaxşısı budur gülümsün.

Qız dedi:

– Müəllim, mənim ürəyimdə dərd ola-ola mən gülümsünə bilərəmmi?

Qız dərdini qocaya danışdı.

– Mən sənə kömək edə bilərdim, – deyərək rəssam dilləndi, – ancaq bilmirəm ki, sən razı olarsan ya yox? Mənim fırçamda elə qüdrət var ki, mən ona əmr eləsəm səni şəklə döndərəm. Sən gecələr oradan çıxıb bilərsən, gündüz isə şəkli olub hərəkətsiz qalmalısan. Sən ancaq sevdiyini oğlana ərə getmək istəyəndə canlı qıza çevrilərsən.

– Tez çək! – deyərək qız sevindi. – Mən indi, sənə fırça şəkli çəkib qurtaranadək gülümsəyəcəyəm.

Rəssam, qızın şəklini çəkməyə başladı. İpək üstündə çəkilən hər bir xətdə sanki qız əriyirdi, şəkli isə daha da qəşəngləşirdi.

Rəssam şəkli çəkib yavaşca evdən çıxıb getdi.

Bir qədərdən sonra qızın ata-anası otağa daxil olub orada heç kəsi görmədilər. İki damcı su kimi bir-birinin eyni olan, öz qızlarına oxşayan şəkildəki qız onlara baxıb gülümsünürdü. Ata ilə ana evi, bağı gəzib qızı heç yerdə tapmadılar.

Axşam tacir gəlib qızın ata-anasını yasa batmış gördü. Onlar tacirə dedilər ki, qızları yox olub, ancaq ondan nişanə bircə şəkli qalıb. Tacir şəklə baxıb hiddətlə gülümsündü. O dəqiqə məsələni başa düşdü – axı cadugər idi.

– Sən biclik edib məndən gizlənmisən, – deyə o şəkilə pıçıldadı. – Ancaq bu sənə kömək etməyəcək. Mən öz vaxtımı gözləyəcəyəm, sən gec-tez şəkildən çıxıb mənim arvadım olacaqsan. – Sonra üzünü qızın ata-anasına tutub bərkədən dedi: – Siz qızınızı mənə verməyə söz vermişdiniz, – ancaq ondan muğayət ola bilmədiniz. İndi ki, belədir, mən onun şeklini özümlə aparacağam.

O, şəkli köhnə əl yazısı kimi dürmələyib, qoltuğuna vurdu, çıxıb getdi.

Zalım cadugər şəkli öz evinə aparmaq qərarına gəlmişdi. O, çox yol getməli idi, ona görə gecələmək üçün karvansaralarda qalmalı oldu. Karvansaraların birində əli iti oğrular şəkli ondan oğurladılar. Şəkil əldən-ələ gəzirdi, axırda qoca şəkilsatanın əlinə düşdü.

– Sonra da onu sən aldın, – deyə qız hekayəsini qurtardı. – Mən səni bir baxışda sevdim, həmişəlik sənin yanında qalmaq istəyirdim. Ancaq cadugər zalım və qüvvətlidir. Mən şəkli tərk etməkdən qorxuram, çünki ikimizin də başına bəla gəlməsini istəmirəm. Səbr et, vaxt gələr ki, xoşbəxtlik bizə də nəsib olar.

O gündən Çju-tszının həyatı – bir-birinə qovuşmayan, yan-yana axan çaylar kimi axırdı. Gündüzləri o, həmişəkindən çox işləyirdi, ancaq yoxsulluqdan yaxa qurtara bilmirdi. Bir iş də vardı ki, indi oğlan dərd çəkmirdi, – bilirdi ki, axşam o, şəkildəki qızın mehriban baxışını və səmimi söhbətlərini eşidəcək.

Qızın isə gün-gündən dərdi artırdı. Bir dəfə o, Çju-tszıya dedi:

– Səninlə ananın bu cür ehtiyac içində yaşamanızı görəndə ürəyim ağrıyır, mən istəyirəm ki, sizin təzə paltarınız və gen-bol

yeməyiniz olsun. – Qız başından qiymətli sancağı açıb oğlana verdi. – Sabah bunu sat, puluna ipək parça və ipək sap al.

Çju-tszi belə də elədi. Axşam o, bazardan aldığı şeyləri qıza verdi, qız dedi:

– Sən uzan yat, mən işləyim. Səhər nə görsən, apar bazarda sat.

Çju-tszi gündüz yorulduğundan yerinə girən kimi bərk yuxuya gedib, bir də səhər oyandı. Evdə sakitlik idi. Şəkil hərəkətsiz divardan asıla qalmışdı. Onun dalında isə ipək belbağı vardı. Bu belbağının üstündə sədəf balıqqulağı kimi rəngdən-rəngə çalan güllər, yarpaqlar tikilmişdi.

Çju-tszi belbağını götürüb bazara getdi. Üç dövlətli bu belbağın üstündə çox sözləşdilər ki, kimə çatmalıdır, elə hey qiymətini artırırdılar.

Bu vaxt qəşəng və çox da cavan olmayan dördüncü bir tacir gəldi. O, belbağını görən kimi hiddətlə gülümsündü, içində qızıl pul olan kisəni Çju-tsziyə atdı, belbağını onun əlindən qapıb camaatın içində yox oldu.

Çju-tszi sevindi, ancaq gərək o ağlaya idi – axı belbağı zalım cadugərin əlinə keçmişdi.

Oğlan yeməyə yaxşı şeylər, anası üçün pal-paltar aldı, qalan pula da ipək parça və al-əlvan sap aldı.

O, gətirib yeməli şeyləri və pal-paltarı anasına verəndə arvad təəccüb elədi, soruşdu ki bunları o haradan alıb.

– Mən şəkildən çıxan qızın tikdiyi belbağını satmışam, – deyərək oğlan cavab verdi.

Anası daha da çox təəccübləndi:

– Şəkildəki qız necə tikə bilər ki, o canlı deyil.

– O canlıdır, – deyərək Çju-tszi ona cavab verdi. – Ancaq bu bərdə sən heç kimə bir söz demə, yoxsa bizi bədbəxt edərsən. Vaxt gələr, qız şəkli tamam tərki edib mənim arvadım olar.

Anası həm sevindi, həm də qorxdu, əlbəttə şəkildəki qız qəşəngdir, həm də görünür əlindən gözəl işlər gəlir. Ancaq yaxşı olardı ki, gəlin onunla danışsın gülə bilən, ağlaya bilən, səhv bir iş görəndə üstünə qışqırmaq mümkün olan sadə bir qız olsun. Ancaq

belə bir qızı gözaltı eləməmişdi, sehrli gözəlin qazandığı pula isə oğlu düyü, un, təzə paltar almışdı. Buna görə də anası dinmədi.

Səhər Çju-tszi tarlaya işləməyə çıxıb gedəndən sonra kimsə qapını döydü. Anası qapını açdı. Qapı ağzında yaxşı geyinmiş qəşəng, hələ qocalmamış bir tacir dayanmışdı. Tacir ona baxdı, tez əllərilə üzünü örtüb dedi:

– Vay, vay, vay! Sənin sifətində cadu kədərinin izləri var.

Şəkildəki qız barəsində oğlunun söhbəti ananın yadına düşdü, qorxudan əlləri əsdi.

Tacir isə deyirdi:

– Sən elə bilirsən ki, şəkil sənin evinə səadət gətirib. Sən korsan, – bəla sənin başının üstünü alıb, tezliklə xəstəlik və ölüm gətirəcək. Mən səni xilas edə bilərəm. Şəkli ver mənə, sənin evindəki bədbəxtlik də onunla çıxıb getsin.

Qorxmuş arvad tez oğlunun otağına cumub şəkli divardan götürdü. Birdən o zərif bir səs eşitdi:

– Çju-tsziyə deyərsən: əgər məni sevirsə, qoy məni qara çayın o tayındakı evdə axtarsın. Mən onu gözləyəcəyəm.

Anası dayanıb fikirləşdi. Lakin tacir otağa girib şəkli arvadın əlindən dartıb aldı. Arvad bir kəlmə söz deməyə vaxt tapmamış tacir yox oldu.

Axşam Çju-tszi tarladan qayıdıb gəldi, o saat gördü ki, şəkil yoxdur. Anası tacirin gəlişini və onun dediyi sözləri oğluna danışdı. Qızın sözlərini isə demədi – yaxşı olar ki, oğlu o sehrli gözəli həmişəlik yaddan çıxarsın.

Çju-tszi gedib taciri axtardı, ancaq onun axtarışları nahaq idi. O, bir də ancaq səhər evə qayıdıb yerinə uzandı, daha qalxa bilmədi – o bərk xəstələnmişdi.

Günbəgün oğlanın halı pisləşirdi. Anası gördü ki, ölüm oğlunu az qalıb yaxalasin, o, oğlunun yanında oturub ağladı:

– Çju-tszi, Çju-tszi, mənim bircəciyim, mən həmişə sənin ürəyin istəyəni istəmişəm. Öz naxoşluğunu mənə ver; qoy ölüm səni yox, məni aparsın.

– Mən heç olmasa bircə dəfə də tacirin apardığı şəklə baxa bilsəydim, bəlkə də sağ qalardım, – deyə oğlan qəmli-qəmli cavab verdi.

– Ay Çju-tsızı, indi mən özüm görürəm ki, öz əlimlə başıma nə oyun açmışam. Ancaq oğlum, qulaq as, mən sənə əvvəl demədiyim bir sözü deyim. Mən şəkli divardan götürəndə qız mənə pıçıldadı: “Əgər o məni sevirsə, qoy məni qara çayın o tayındakı evdə axtarsın”.

Çju-tsizin gözləri o saat sağlam adamın gözləri kimi parıldadı və uzun xəstəliyi günlərində birinci dəfə olaraq yerindən qalxdı. Bir həftədən sonra isə oğlan yola çıxmağa hazırlaşdı.

Ana oğlu üçün kətan torba tikib qəpik-qəpik yığdığı pulu onun içinə qoydu. Çju-tsızı qatıra minib getdi.

Çox getdi, az getdi, bunu heç kəs bilmir. Anasının torbaya qoyduğu gümüş və mis pulları yeməyə və gecələməyə xərclədi. Ancaq Çju-tsızı qara çayı kimdən soruşurdu, xəbər verən olmurdu, heç kəs belə bir çayın olduğunu eşitməmişdi. Oğlan sonra qatırı satıb yoluna davam etdi. Bu pul da qurtarandan sonra kəndlərdə şey daşımaqla dolandı. Ancaq get-gedə kəndlər azalırdı və tez-tez elə olurdu ki, Çju-tsızının üç günlərlə ağzına bir-cə dənə də düyü dəyməmiş olurdu.

Bir dəfə o, qızmar günəş altında boş səhrada yol gedirdi. Susuzluqdan boğazı qurumuşdu, yorğunluqdan ayaqları əsirdi. Birdən onun gözünə yaxınlıqda bir çökək sataşdı. Çju-tsızı tez ora qaçdı ki, bəlkə orada bir bulaq ya kiçik çay oldu! Buradakı çay çoxdan qurumuşdu, ancaq böyük çuxurun lap dibində azca su qalmışdı. Çju-tsızı çömbəlib oturdu ki, sudan içsin, suyun qırağında gözünə balaca qara bir balıq dəydi. O dedi:

– Ay balıq, ay balıq! Əgər mən bu bir damcı suyu içsəm, sən, heç bir saat da diri qalmazsan, əgər içməsəm, özüm susuzluqdan yanaram. Ancaq sən elə onsuz da ölərsən, çünki nohurdakı su tezliklə quruyacaq.

Oğlan dayanıb çox fikirləşdi ki, nə eləsin. Axırda cibindən kətan torbasını çıxarıb suda islatdı, balığı götürüb ona bükdü. Yerdə qalan suyu da özü içdi – cana gəldi, balığı qoltuğuna qoyub yoluna davam etdi.

O çox yol getdi. Gün batmağa başlayırdı ki, gəlib böyük bir çayın qırağına çatdı. Çju-tsızı çayın qırağına gəlib, balığı suya buraxdı.

Oğlan dedi:

– Allah bilir mənim başıma nə gələcək, ay balıq, sən get özün üçün üz, keyf elə!

Balıq quyruğunu tərپetdi, ətrafa su səpələndi, Çju-tszi gördü ki, çayın suyu qaradır. Çay elə enli idi ki, o biri sahil ensiz bir sahə kimi görünürdü. Elə də dərin idi ki, dibi görünmürdü.

– Görəsən bu mən axtardığım çaydır? – deyə Çju-tszi öz-özündən soruşdu. – Axı mən yazıq bu çayı necə keçib o biri sahilə çıxım?

O əvvəl sağa baxdı, sonra dönüb sola baxdı – elə bil ki, çay lap göyə çatırdı – ucu-bucağı görünmürdü.

Balıq isə bu vaxt dalğalar arasında özü üçün oynayırdı, sonra başını sudan çıxarıb dedi:

– Çju-tszi, hər ikimizin vəziyyəti pis olanda, sən məni ölümdən xilas etdin. İndi mənim üçün lap yaxşıdır, ancaq sən əvvəlki kimi dərdisən. De görək, sənin ürəyini sıxan nədir, – bəlkə mən sənə kömək edə bildim.

– Mən o biri sahilə çıxmalıyam, ancaq bilmirəm necə gedib çıxım.

– Bundan asan nə var ki? – deyə balıq ona cavab verdi. – Min mənim dalıma, mən səni ora aparıb çıxararam.

Çju-tszi soruşdu:

– Mən sənın dalına necə minim? Sən ki, balacasan?

– O qədər də balaca deyiləm, – deyə balıq təkəbbürlə cavab verdi.

O, ağzını açıb hava uddu. Şişib elə bil bir az böyüdü. Bir də hava uddu, yenə də bir az şişdi. Axırda Çju-tsziın qabağında qara pulları par-par parıldayan yekə bir balıq oldu. Çju-tszi balığın dalına mindi, balıq onu o biri sahilə aparıb çıxartdı.

Çju-tszi dedi:

– Çox sağ ol, ay balıq!

– Sağ ol, sözünü çox tez deyirsən, – deyə balıq cavab verdi.

– O yol, gedər-gəlməzdir. Geri qayıdanda mən yenə də sənə lazım olacağam.

Qara balıq bunu dedi, qara suya baş vurub getdi.

Çju-tszı ətrafına göz gəzdirdi. O, yaxınlıqda, güllü-çiçəkli bir bağ gördü. Bağın içində ev vardı. Oğlan da birbaşa ora getdi. Ev ona böyük gəlirdi, ancaq içəri girəndə kiçik boş bir otağa daxil oldu. Bu otağın onun açıb içəri girdiyi qapısından başqa bircə dənə də ayrı qapısı yox idi.

“Gör mən neçə gün yol gəlmişəm. Deyəsən nahaq yerə zəhmət çəkmişəm. Qara çayın o tayındakı ev boşdur”, – düşünüb Çju-tszı geri qayıtmaq istədi.

Birdən gözüne divarda nazik ipək sap sataşdı. Şəkildən çıxan qız bu rəng sapla qızıl gülün ləçəklərini tikirdi. Oğlanın ürəyi sevinclə çırpındı. İndi o bilirdi ki, qız haradasa buralardadır. Çju-tszı ipək sapı dartdı – gizli qapı səssizcə açıldı.

O biri otaq da boş idi, onun da qapısı yox idi. Ancaq Çju-tszı heç də ürəyini sıxmadı. O diqqətlə divarlara baxmağa başladı, çox keçmədən şəkildən çıxan qızın şanagüllə çiçəyini tikdiyi sarı ipək sapı tapdı.

O yenə də sapı dartıb üçüncü otağa keçdi. Burada yaşıl ipək sap yolu ona göstərdi. Çju-tszının yaxşı yadında idi ki, qızın bu sapla tikdiyi naxışlı yarpaqlar necə qəşəng idi.

Oğlan çox otaqlar keçdi. Axırını otağa çatanda onun kəmərinə bir çəngə rəngbərəng uzun ipək sap asılmışdı. Bu otağın divarında onun bu qədər uzun müddət axtardığı qızın otağının qapısını açan qızıl sapı gördü.

Çju-tszı sevinclə qışqıraraq özünü şəklin üstünə atdı.

– Mənə yaxın gəlmə! – deyərək qız qışqırdı. – Cadugərin sehrli qılıncı mənə keşiyimi çəkir!

Elə doğrudan da həmin anda Çju-tszının gözləri qabağında vıyılı ilə havanı yaran qılınc parıldadı.

– Çalış dəstəyi tut! – deyərək qız yenə də dilləndi.

Çju-tszı əlini qılınca atdı və güclə geri çəkə bildi. Qılınc əlindən sürüşüb dərisini cızdı. Onda oğlan əl atıb kəmərinə bir çəngə rəngbərəng sapı qabağına atdı. Qılınc nazik saplara ilişdi, bircə anlığa onun enməsi yavaşdı. Zirək oğlan üçün elə bu da kifayət idi. O, bərk-bərk qılıncın dəstəyindən yapışdı, qılınc itaətlə yerə endi.

Qız şəkildən yerə atılıb dedi:

– Gəl, cadugər qayıtmamış tez qaçaq!

Onlar qaçdılar. Çayın qırağına gəlib çatmamış, qız dönüb dala baxdı və Çju-tszıya dedi:

– Göydə qara quzğunu görürsənmi? Bu cadugərdir. Gəl o qalın ağac altında gizlənək.

Ancaq daha gec idi – cadugər qaçqınları görmüşdü. O, qanadlarını yığıb daş kimi aşağı düşdü, yerə dəyən kimi yerdən alov dilləri qalxdı. Alov dilləri irəli uzanır, elə bil ki, əjdahanın pəncələridir. Bax, lap indicə alov onlara çatıb yandıracaq.

Birdən çaydakı bir dalğa qalxıb Çju-tszın və qızın başı üstündən keçib alovun üzərinə töküldü. Alov qeyzlə cızıldayıb çırıldadı, ancaq heç nə edə bilmədi. Sönməli oldu.

Dalğalar yatdı, bulanıq suda qara balıq göründü. Balıq onlara dedi:

– Nə qədər ki, cadugər özünə gəlməyib, tez olun minin dalıma!

Qız ilə oğlan təzəcə sahildən aralanmışdılar ki, çayın üzərində düz onların başı üstündə yaşıl-başlı əjdaha uçdu. Caynaqlı pəncəsini aralayıb birbaş qaçqınların üstünə cumdu.

Çju-tszı qılıncını qaldırıb birinci zərbədə əjdahanın sol pəncəsini üzdü. Əjdaha fışıldadı, havada çönüb yenidən Çju-tszın üstünə cumdu. Oğlan ikinci zərbədə əjdahanın quyruğuna dərin yara saldı.

– A-a, – deyə cadugər qışqırdı. – Sən mənim sehrli qılıncımı götürməsən, ancaq mən onu sənin əlindən alaram.

Əjdaha özünü suya vurdu, bir ayaqlı balaca sarı arıya çevrilib havaya qalxdı. Arı Çju-tszının sağ əlini sanırdı. Oğlan qışqıraraq qılıncı dalğalara atdı.

Arı sevinclə qışqırdı:

– Dz... dz... dz indi siz mənim əlimdəsiniz!

Cadugər təzədən aşağı cumdu ki, özünü suya vurub başqa cildə düşsün. Ancaq arı suya toxunmağa macal tapmamış balıq ağzını açıb onu uddu. Xain cadugərin aqibəti belə oldu.

Çju-tszı və qız gəlib sahilə çatdılar. Sıçrayıb qumun üstünə çıxdılar, balıq dedi:

– Yekə olmaqdan lap zəhləm gedir! Uf-f, – deyə o, havanı buraxıb, yenə də balaca qara balıq oldu.

– Ay balıq, biz sənin xəcalətindən necə çıxacaq? – deyə Çju-tszı ondan soruşdu. – Axı sən bizim həyatımızı xilas etdin.

– Mənə heç nə lazım deyil, – deyə balıq cavab verdi. – Əgər heyfin gəlmirsə, kəməmindən asılan o qızıl sapı mənə ver!

Çju-tszı baxıb gördü ki, kəməmindən, onu cadugərin axırıncı evinə aparıb çıxaran qızıl sap asılmışdır. O, məmnuniyyətlə sapı balığa verdi. Balıq sapın ucunu ağzına aldı, birdən suda fıfıra kimi fırlandı. Sap ona sarındı, pullar günəşdə parıladı, qara balıq dönüb qızıl balıq oldu.

Çju-tszı və qız onunla salamatlaşıb uzaq yola düşdülər. Onlar gəlib Çju-tszın doğma kəndinə çatdılar və uzun illər birlikdə yaşayıb xoşbəxt ömür sürdülər.

MA-LYAN VƏ SEHRLİ FIRÇA

Nağıl edirlər ki, lap qədimlərdə Ma-lyan adlı bir oğlan vardı. Onun atası və anası çoxdan ölmüşdülər. O, çırpı yığar, ot dərər, bunlarla da dolanardı. Oğlan, uşaqlardan şəkil çəkməyi öyrənmək istəyirdi, ancaq elə kasıbdı ki, özünə bircə dənə fırça almağa da pulu yox idi.

Bir dəfə Ma-lyan məktəbin qapısı qabağından keçəndə gördü ki, müəllim nəsə maraqlı bir şey çəkir. Uşaq içəri girib müəllimə dedi:

– Mən şəkil çəkməyi öyrənmək istəyirəm. Siz mənə fırça verə bilərsinizmi?

Müəllim hiddətlə bağırdı:

– Sən, səfil, şəkil çəkməyi öyrənmək istəyirsən? Heç o fikrə düşmə!

Onu qovub qapıdan bayıra çıxartdı.

“Nə üçün belədir? – deyə Ma-lyan ürəyində öz-özünə dedi. – Yoxsul oğlanın hətta şəkil çəkməyi öyrənməyə də ixtiyarı yoxdur?”

Ma-lyan isə inadçı idi. O, hər gün dağlarda çırpı yığaraq, çöplə qumun üstündə uçan quş şəkli çəkirdi. Ot dərdiyini çayın qı-

rağında barmağını suya batırıb qayanın üstündə, üzən balıq şəkli çəkər, yaşadığı mağaraya qayıdanda isə mağaranın divarında ev şeyləri və qab-qacaq şəkli çəkərdi – mağaranın dörd divarının dördü də şəkillə dolu idi.

Ma-lyan ilbəl, bircə gün də arada ötürməyərək, şəkil çəkmək öyrənirdi və bu sahədə böyük müvəffəqiyyət qazanmaqda idi; belə ki, onun çəkdiyi quş şəkilləri elə bil canlı idi, bu saat oxuyacaqdılar, balıqlar elə bil indicə üzəcəkdilər...

Bir dəfə axşam Ma-lyan yerinə girib o saat yuxuya getdi. Bütün günü işləyib bərk yorulmuşdu. Birdən ağsaqqal bir kişi onun qabağında zahir oldu, ona bir fırça verib dedi:

– Bu sehrli fırçadır, şəkli bununla çək.

Ma-lyan fırçaya baxdı – o qızıl kimi par-par parıldayırdı. Oğlan sevindi: “Nə yaxşı fırçadır!” Yerindən qalxıb dedi:

– Sağ ol, babacan!..

O, sözünü deyib qurtarmamışdı ki, ağsaqqal qoca yox oldu. Ma-lyan elə təəccübləndi ki, hətta yuxudan da oyandı. Bəli, bu yuxu imiş. Ancaq bir o qədər də yuxu deyilmiş, onun əlində sehrli fırça vardı!

Ma-lyan bu fırça ilə quş şəkli çəkdi. – Quş o saat qanadlarını çalıb göyə qalxdı və nəğmə oxumağa başladı. Balıq şəkli çəkdi – balıq quyruğunu tərpedib suya baş vurdu və şappıldamağa, oynamağa başladı. Oğlan bir sevinirdi ki!

Bu gündən Ma-lyan hər gün yoxsullar üçün şəkil çəkməyə başladı; kimin kotanı yox idi, onun üçün kotan şəkli çəkirdi; kimin xışı yox idi, onun üçün xış çəkirdi, kimin çırağı yox idi – onun üçün çırağ çəkirdi. Kimin vedrəsi yox idi, onun üçün vedrə çəkirdi.

Elə bir hasar yoxdur ki, oranı külək döyməmiş olsun, – Ma-lyanın sehrli fırçası haqqındakı xəbər də yerli varlı ağanın qulağına çatdı. O, öz nöqərlərinə tapşırırdı ki, oğlanı tutub onun yanına gətirsinlər.

Ma-lyanın çox inadçı xasiyyəti vardı, həm də o bilirdi ki, varlıların ürəyi çox bərk olur. Dövlətli onu nə ilə qorxutsa, onu necə dilə tutdusa da, Ma-lyan şəkil çəkməkdən boyun qa-

çırtıdı. Dövlətli Ma-lyanı tövləyə salıb qapısını bağladı və tapşır-
dı ki, ona yeməyə bir şey verməsinlər.

Üç gün keçdi. Bərk qar yağıb, yerin üzünü qalın qar örtüdü. Dövlətli öz-özünə fikirləşdi ki, əgər Ma-lyan acından ölməyib-
sə, onda yəqin ki, soyuqdan quruyub ağaca dönüb. Getdi, görsün
ki, Ma-lyan nə edir. Tövlənin deşiyindən qırmızı işıq, dadlı xö-
rək iyi gəlirdi. Dövlətli deşikdən baxıb gördü ki, Ma-lyan oturub
sobanı qalayır və bişmiş yaymalardan yeyir. Dövlətli heyrət etdi:
“Tövlədə soba və yayma haradandır? Yəqin ki, bunları oğlana
sehrli fırça verib”, – deyə o düşündü. Bərk qəzəblənmiş halda
nökərlərini çağırıb əmr etdi ki, Ma-lyanı öldürsünlər və sehrli
fırça bunun əlinə keçsin.

On qudurğan nöker tövləyə soxuldu, oğlan orada yox idi. Onlar üzü gün çıxana olan divarın yanında nərdivan və pilləkən-
lərə dırmaşan Ma-lyanı gördülər. Varlı da özünü onun dalınca
nərdivana atdı, ancaq heç üç addım atmamışdı ki, sürüşüb yerə
yığıldı. Ayağa qalxanda, nərdivanı görmədi.

Oğlan bilirdi ki, kənddə gizlənə bilməyəcək, ancaq nahaq
yerə adamları əziyyətə salacaq. O, əlini öz kəndlərinə tərəf yel-
ləyib dərdli-dərdli dedi: “Sağ olun, əziz dostlar!”

Sonra sehrli fırça ilə at şəkli çəkdi, ata minib irəli çapdı.

O, atını bir az çapmışdı ki, daldan at ayaqlarının tappılığını
eşitdi. Dönüb çırağın qırmızı işığında cəld qaçan ata minmiş
dövlətlini, yanında da on-on iki nəfər nöker gördü.

Ma-lyan tələsmədən ox və yay şəkli çəkdi. Oxu kamana qo-
yan kimi vıyıltı eşidildi – dövlətli atından yığıldı. Ma-lyan bir
neçə dəfə öz atını qamçıladi, atı qanad çalırımı kimi irəli cumdu.

Ma-lyan bir nəfəsə atını bir neçə gün çapıb kiçik bir şəhərə
gəlib çatdı. Ma-lyan burada qalmaq fikrinə düşdü. Onun başqa
ələci yox idi, o, şəkil çəkib küçələrdə satırdı. Ma-lyan qorxurdu
ki, onu tanıyarlarsa, həm də şəkillər canlanmasın deyə quş şəkillə-
rini ya ağızsız çəkir, ya da onlara əlavə bir ayaq çəkirdi.

Bir dəfə kor bir hacıylək şəkli çəkdi, bilmədən tuşdan bir
damcı quşun başına düşdü. Hacıylək gözlərini açdı, qanadlarını

çalıb uçdu. Bu xəbər bütün kəndi bir-birinə vurdu. Paxıl adamlar gedib imperatora bunu xəbər verdilər, imperator məmurlarını göndərdi ki, gedib oğlanı paytaxta gətirsinlər. Ma-lyan getmək istəmirdi, ancaq məmurlar onu birtəhər götürüb apardılar.

Ma-lyan imperatorun kasıbları necə aldatdığı haqqında çox əhvalatlar eşitmişdi, bunlar onun ürəyinə dağ çəkmişdi. Məgər belə bir adam üçün də şəkil çəkərlər?

İmperator ona əjdaha şəkli çəkməyi tapşırırdı – o, qurbağa çəkdi; imperator xurma ağacı çəkməyi tapşırırdı – Ma-lyan tükləri yolunmuş toyuq çəkdi. Qurbağa ilə toyuq elə eybəcər və çirkin çıxmışdılar ki, onlar imperatorun dövrəsində atılaraq ətrafa üfunətli iy yayırdılar. Çox keçmədən sarayda nəfəs almaq olmadı. İmperator qeyzləndi, gözətçilərinə əmr elədi ki, sehrlı fırçanı Ma-lyanın əlindən alsınlar, özünü isə tutub zindana salsınlar.

İmperator sehrlı fırçanı ələ keçirib, özü şəkil çəkməyə başladı. Ən əvvəl qızıl dağ şəkli çəkdi. Dağın birini çəkəndən sonra, acgöz imperator, çoxlu qızıl dağ şəkli çəkməyə başladı. Məgər bunlar qızıl dağlar idi? Bunlar sadəcə olaraq daş qalaqları idi. Bu daşlardan biri lap yuxarıdan sürüşüb düz imperatorun ayağına düşdü. İmperator çox acgöz idi. “İndi ki, qızıl dağ alınmır, onda qızıl kərpic şəkli çəkəcəyəm!” Balaca bir kərpic şəkli çəkdi, sonra böyüyünü çəkdi, axırda lap uzun kərpic çəkdi. Bu kərpic birdən uzun bir əjdahaya çevrilib ağzını açaraq imperatorun üstünə atıldı. Əgər imperator Ma-lyanı zindandan çıxarmasaydı və sehrlı fırçasını ona qaytarmasa idi, əjdaha imperatoru udardı.

“Vəhşi heyvanlar yuvası olan dağ şəkli çəkməkdənsə su, şəkli çəkmək yaxşıdır”, – deyər imperator qət edib Ma-lyana əmr elədi ki, bir dəniz çəksin.

Ma-lyan gülümsünüb həvəslə işə başladı. O, fırçasını yellədi, qarşısında göz yaşı kimi dupduru suyu olan dəniz oldu! Mavi rəngli su güzgü kimi parıldaırdı. İmperator soruşdu:

– Dənizdə nə üçün balıq yoxdur?

Ma-lyan sehrlı fırçası ilə bir neçə nöqtə qoydu, dənizdə çoxlu balıq əmələ gəldi. Onlar quyruqlarını bulaya-bulaya, oynaya-oynaya üzüb, dənizin dərinliklərinə getdilər.

İmperator bərk sevindi və tələsik Ma-lyandan soruşdu:

– Tez bir gəmi şəkli çək! Mən dənizdə gəzmək istəyirəm.

Ma-lyan böyük bir taxta gəmi şəkli çəkdi. İmperator, arvadı, oğlanları, qızları və çoxlu məmurları ilə gəmiyə mindilər. Ma-lyan fırçasının bir neçə hərəkətilə külək çəkdi, dənizdə dalğalar əmələ gəldi, taxta gəmi üzdü.

İmperator gəminin burnunda dayanmışdı, gördü ki, gəmi ya-vaş üzür, qışqırdı: “Küləyi çox elə, çox külək ver!”

Ma-lyan fırçası ilə bir neçə sərt hərəkətlər etdi. – Külək qopdu, dəniz təlatümə gəldi, gəminin yelkənləri qabarıb, gəmini açıq dənizə apardı.

Ma-lyan fırçasını bir neçə dəfə də yellədi – külək daha da şiddətləndi, dəniz coşdu, dalğalar çırpıb gəmini yanı üstə əydi.

– Bəsdir külək, bəsdir külək! – deyə imperator var gücü ilə qışqırdı.

Ma-lyan ona qulaq asmayıb küləyi bir az da şiddətləndirdi – dalğalar gəminin içinə tökülməyə başladı. İmperatoru başdan-ayağa islatdı. İmperator dor ağacından yapışdı, Ma-lyan üçün qışqırır, əllərini yelləyirdi.

Ma-lyan özünü eşitməməzliyə vurub hələ də külək çəkmək-də idi. Külək daha da şiddətləndi, buludlar əmələ gəlib göyün və yerin üzünü tutdu; dalğalar kükrəyib coşurdu; onlar divar boyda qalxıb gəminin içinə töküldü, gəmi çevrildi və parça-parça oldu; imperator və bütün məmurlar dənizin dibinə getdilər.

İmperator dənizdə batandan bəri Ma-lyanın sehrlı fırçası haqqındakı xəbər ağızdan-ağıza keçdi. Bu əhvalatdan sonra Ma-lyanın özünün necə olduğunu xəbər verən yoxdur.

Bəziləri deyirlər ki, o öz kəndlərinə qayıdıb, kəndlilərlə birlikdə yaşayır.

RAHİB VƏ MƏBƏD XİDMƏTÇİSİ

Titos kəndinin məbəbində xəsis və tamahkar bir rahib vardı. O, heç vaxt xidmətçisinə şirin şeylərdən dadmağa verməzdi, hamısını özü yeyərdi. Xidmətçinin isə şirin şeylərdən çox xoşu gəlirdi.

Bir dəfə rahib üçün ətirli təzə bal gətirdilər. O, balı küpə töküüb xəlvət bir yerə qoydu. Xidmətçiyə isə heç dadmağa da vermədi.

Elə oldu ki, rahib bütün günü harasa getməli oldu. O, xidmətçiyə dedi:

– Bax, ehtiyatlı ol: içində zəhər olan küp buradadır. O, üzdən bala oxsayır, ancaq əslində belə deyil. Dilini bu zəhərə vuran kimi ölərsən.

Rahib çıxıb gedəndən sonra xidmətçi küpü götürüb balın hamısını yedi. Küpün içi boşalanda onun ürəyinə qorxu düşdü və fikirləşməyə başladı ki, necə eləsin rahibi aldatsın.

Fikirləşdi, fikirləşdi, axırda tapdı.

O, rahibin ən çox istədiyi fincanı götürüb sındırdı, sınıqlarını otağın ortasına atdı, özü də yerinə girib yorğanı üstünə çəkdi, rahibin gəlməyini gözləməyə başladı.

Rahib axşamdan xeyli keçmiş qayıdıb gəldi. Otaq qaranlıq idi.

Rahib hirsə qışqırdı:

– Ey, hardasan? Nə üçün fanarı yandırmamısan?

Xidmətçi isə yorğanın altından zarıldadı:

– Günahımdan keçin, rahib ata! Mən ölürəm! İndi mənim canım çıxar. Tez dua oxuyun!

Rahib qorxmuş halda soruşdu:

– Xidmətçi, sənə nə olub?

– Rahib ata, sizin qarşınızda çox günahkaram. Bu gün mən döşəmənün üstündə oturub sizin sevimli fincanınızı yuyurdum. Birdən pişik qaçıb əlimə toxundu, mən fincanı yerə salıb sındırdım. Bundan sonra mən daha nə üçün yaşayırdım, ölməli idim, odur ki, zəhəri götürüb hamısını yedim. Ah, indi zəhər bütün damarlarıma yayılır! Ah mənim halım xarabdır! Tez dua oxuyun, rahib ata!

Xidmətçi, daha da bərkdən zarıdı.

Rahib başa düşdü ki, xidmətçi onu aldadır, ancaq bir söz demədi. Beləliklə o balsız qaldı.

Bir gün rahib yenə də evdə yox idi. Xidmətçi qapının yanında əyləşib mürgüləyirdi. Birdən kimsə qapını döydü. Xidmətçi qapını açdı, əlində bağlama olan qonşu qadını gördü.

– Bu gün bayramdır, bunu rahib ataya verərsiniz, – deyərək qonşu qadın bağlamasını xidmətçiyə verdi.

Qadın gedən kimi, xidmətçi bağlamasını iylədi: bağlamadan isti, yağlı çörək iyi gəlirdi.

“Mən bağlamasını tamahkar rahibə verəcəyəm, heç bilməyəcəyəm ki, bağlamanın içində nə vardı, – deyərək xidmətçi öz-özünə düşündü. – İndi açıb baxmaq lazımdır”.

Bağlamasını açdı. Onun içində isti yağlı fəsəlilər olan səbət vardı. Xidmətçi ehtiyatla fəsəlilərin birini götürüb yedi, sonra birini də götürüb yedi. Üçüncüsünü də... belə-belə fəsəlilərin hamısını yedi. Bir də baxıb gördü ki, səbətdə bir dənə də fəsəli qalmayıb, əllərilə başından yapışıb:

– Vay mənim halıma! İndi mən neyləyəcəyəm?

O, düşündü, düşündü, axırda fikirləşib bir şey tapdı: səbəti yaylığa bağladı, götürüb məbədə apardı.

Məbəddə bağlamasını, Amidanın heykəlinin ayağı altına qoydu, fəsəlinin qalan qırıntılarından heykəlin ağzına yapışdırdı. Evə gəlib əvvəlki yerində oturdu və heç nə olmayıbmiş kimi arxayınlıqla gözləməyə başladı.

Çox keçmədən rahib qayıdıb gəldi. O içəri girən kimi xidmətçidən soruşdu:

– Mən burada olmayanda gələn olmayıb?

– Qonşu arvad gəlmişdi. O, rahib ata üçün bayrama bir bağlama gətirmişdi.

– Bəs bağlama hanı?

– Mən onu məbədə aparıb Amidanın ayaqları altına qoymuşam.

– A, bunu sən lap yaxşı eləmişən! Gedim bir baxım.

Rahib məbədə getdi. Gördü ki, doğrudan da Amidanın ayaqları altında bir bağlama qoyulub. Tez bağlamanı açıb zənbili götürdü, gördü ki, içi bomboşdur, ancaq dibində çörək qırıntıları var.

– Ey, xidmətçi, bunu sən yemişən? – deyə rahib hirsle qışqırdı.

Xidmətçi qaça-qaça gəlib boş zənbilin içinə baxdı və özünü elə göstərdi ki, bu işə lap mat qalıb:

– Lap möcüzədir! Heç vaxt inanmazdım! – deyib Amidanı göstərdi. – Rahib ata, bir baxın: görünür Amida elə bilib ki, bağlama onun üçün gətirilib, ona görə də hamısını yeyib. Görürsüz, qırıntıları onun dodaqlarında qalıb.

Rahib də heykələ baxıb hirsləndi:

– Mənim fəsəlilərimi sən yemişən? Ay ürəyi qəlp büt!

O, hirsle əl ağacını qaldırıb mis heykəlin başına çırpdı. Heykəl cingildədi: bo-o-on... bo-on-o-on... Rahibə elə gəldi ki, heykəl deyir: “Odur, odur”.

Rahib yenə də xidmətçinin üstünə düşdü:

– Görürsən, Amida deyir: “Odur, odur”! Demək onları sən yemişən! Nə üçün boynuna almırsan?

Xidmətçi çiyinlərini çəkdi:

– A, elə sizə o saat da durub dedi ki, mən emişəm! Onu görə də lazımınca qorxudasan. Dayanın, mən onu danışmağa məcbur edərəm!

Xidmətçi qaçıb çayniki gətirdi və qaynar suyu Amidanın başına tökməyə başladı, tökə-tökə də belə deyirdi:

– Hə, deyin görək mən düz demişəmmi? Bu iş olub, ya yox?

Su heykəlin başından axıb döşəməyə tökülərək tappıldıyırdı: bul-bul-bul...

– Bax görürsünüz, rahib ata, – deyə xidmətçi sözə başladı, – o özü təsdiq edir ki, olub, olub, olub.

Rahib başını tərپətdi və gedib ac-acına yerinə girməli oldu.

Bu cür də əhvalat olmuşdu: bərk yağış idi, rahib harasa getmişdi; xidmətçi evdə tək qalmışdı. Birdən qapını bir kəndli döydü. O, yolda bərk yağışa düşüb islanıb; kəndli xidmətçidən xahiş elədi ki, ona bir çətir versin, çünki uzağa getməlidir.

Xidmətçi indicə şəhərdən alınmış təzə bir çətir gətirdi. Kəndli ona təşəkkür edib getdi.

Axşam rahib qayıdıb evə gəldi, həmişəki kimi soruşdu ki, o, evdə olmayanda gələn olubmu?

– Bir kəndli gəlmişdi, məndən çətir borc istədi.

– Sən də verdin?

– Bəli, mən ona sizin çətirinizi verdim.

– Sən nə üçün belə iş tutubsan? – deyə tamahkar rahib hirs-ləndi. – Gərək verməyə idin.

– Mən belə şiddətli yağışda çətiri necə verməyə bilərdim?!

– Sən sadəcə olaraq deyəydin ki, çətir sınıb! Guya dünən günün altında çox qalib, qabırğaları quruyub, yuxarısı qırılıb, ona görə onu anbara atmışıq.

– Gələn dəfə belə deyərəm! – deyə xidmətçi cavab verdi.

Bir neçə gündən sonra başqa bir kəndli gəlib, xahiş eləməyə başladı. Rahib bu vaxt məbəddə idi, xidmətçi isə həyətdə iş görürdü. Ona görə də kəndli birbaşa xidmətçiyə müraciət etdi:

– Bu gün hava yaxşıdır. Qızımın yanına getməliyəm, atım da bu yandan naxoşlayıb. Görəsən rahib bir günlüyə atını mənə verərmimi?

– Yox-yox! – deyə xidmətçi cavab verdi, – verməz. Dünən onun atı günün altında çox qalib, qabırğaları quruyub, qayıışı qırılıb, ona görə də onu anbara atmışıq.

Kəndli təəccübləndi, başını buladı, çıxıb getdi.

Rahib isə məbəddə oturub, bütün bu danışmaları eşidirdi. Kəndli çıxıb gedən kimi həyətdə çıxıb xidmətçini danlamağa başladı:

– Sən nə axmaq sözlər danışırıdın? Gərək deyəydin ki, guya at dünən bəng otu yeyib toxluq edib, bütün günü dəli kimi ora-bura çapıb ayaqları lap şil-küt olub. İndi tövlədə təpik atır.

Xidmətçi dedi:

– Yaxşı! Gələn dəfə belə deyərəm.

Bir neçə gündən sonra kənddə bir dövlətli ölür. Mərhumun qohumları rahibi çağırmağa gəlirlər, onlar xidmətçini həyətdə görüb deyirlər:

– Evimizdə cənazə var. Rahib bizə gəlib ölü duasını oxuyarmı?

– Yox, gələ bilməz, – deyə xidmətçi cavab verdi. – Rahib dünən bəng otu çox yeyib, toxluq edib, bütün günü dəli kimi ora-bura qaçıb, ayaqları lap şil-kut olub, indi də tövlədə təpik atır.

– Yox, belə rahib bizə lazım deyil! – deyə mərhumun qohumları cavab verib çıxıb getdilər.

LOVĞA QEMBEY

Bir kənddə Qembey adlı bir kəndli olurdu. Qonşuların ondan zəhləsi gedirdi. Çünki o çox lovğa, özünü öyən idi. Birinin başına bir qəza iş gəlsəydi, Qembey gülüb deyərdi:

– Mənim başıma ömrümdə belə bir iş gəlməz! Məni aldatmaq asan deyil!

Bir dəfə lovğa Qembey dana almaq üçün şəhərə bazara getməyə hazırlaşdı. Qembeyin arvadı möhkəm bir ip seçib ərinə verərək dedi:

– Dananın başına ip bağlayıb gətir. Həm də göz-qulaq ol ki, yolda dananı oğurlamasınlar.

– Sən nə axmaq-axmaq danışırsan? – deyə Qembey hirsləndi. – Məndən dana oğurlaya bilərlər?!

Qembey həmin gün şəhərə getdi. Bazarda çox gəzib dolandı, axırda ağappaq kök bir dana gördü.

“Bax, bu elə mən axtardığımdır, – deyə Qembey sevindi, – heç kəsin belə danası yoxdur”.

Hətta sevincindən ağzını marçıldıtdı.

Sövdələşib dananı aldı və evinə yola düşdü. Şəhərin qırağında yadına düşdü ki, onun köhnə dostu qeta¹ ustası burada yaşayır. Qembey ustanın yanına gəlib lovğalanmağa başladı:

¹ Qeta – başmaq

– Bir bax, sənin heç ömründə belə danan olmayıb!..

Sevincindən yenə də ağzını marçıldıtdı.

Qeta ustasının İtiro adlı bir şagirdi vardı. Danaya baxıb o da ağzını marçıldıtdı:

– Doğrudan, nə qəşəng danadır! Amma Qembey-san¹ göz-qulaq olun ki, yolda onu oğurlamasınlar.

Qembey gülüb dedi:

– Səndən onu əlbəttə oğurlayardılar, məni isə aldada bil-məzsən! Mən elə adam deyiləm!

Qembey bunlarla salamatlaşıb evinə yola düşdü.

Qembey təzəcə çıxıb getmişdi ki, İtiro dedi:

– Ağa, icazə verin, mən bu adamın lovğalığının dərşini verim.

– Sən nə eləyəcəksən?

– Mən onun danasını oğurlayaram.

– Yaxşı, get. Ancaq bundan heç nə çıxmaz, axı o, dananın boğazına ip bağlayıb.

– Baxarıq, baxarıq! – deyə şagirdi qışqırdı.

O, divardan bir cüt qeta götürüb küçəyə qaçdı. İtiro yandakı yolla qaçıb lovğanı qabaqladı, başmağın bir tayını yolun içinə atıb kolluqda gizləndi.

Qembey, dananı da dalınca sürüb apararaq özü üçün şən mahnı oxuyurdu. Birdən yolun içində bir başmaq gördü.

– Vay, vay, vay! – deyə lovğa heyf siləndi. – Heyf ki, başmağın o biri tayı yoxdur. Mən bir tay üçün əyilməyəcəyəm ki...

İpi dartdı, dananı sürüb yoluna davam etdi. O bu cür xətasız-bəlasız yolun yarısını, ya bəlkə ondan az getmişdi, gəlib palıd meşəsinə çatdı. Burada o, başmağın o biri tayına rast gəldi.

– Nahaq yerə mən bir tay başmağı götürmədim, – deyə Qembey öz-özünə düşündü. – O yəqin ki, elə indi də orada qalır.

Qembey tez dananı palıd ağacına bağlayıb qaranəfəs başmağın birinci tayının dalınca qaçdı. Başmaq öz əvvəlki yerində idi.

Qembey başmağı götürüb tez qayıtdı. Gəlib palıd ağacına çatdı, gördü ki dana yoxdur.

¹ S a n – adlardan sonra deyilən hörmət əlaməti olan sonluq

Qembey bütün meşəni axtardı, dananı heç yerdə tapa bilmədi, elə bil dana yerə batmışdı.

“Necə oldu ki, o çıxıb qaça bildi?” – deyə Qembey heyਰət etdi.

O, dananı axtardı, axtardı, təzədən şəhərə qayıtdı: axı əliboş arvadın yanına necə qayıtsın.

İtiro bu vaxt dananı evə gətirib həyətdə gizlətdi və lovğa Qembeyə necə kələk gəldiyini ustaya danışdı.

– Bəs biz bu dananı neyləyəcəyik? – deyə şagird, Ustadan soruşdu.

Ağası heç bir cavab verə bilmədi, çünki həmin anda evin qapıları açılib Qembey içəri girdi.

– Hörmətli Qembey-san bəs sənın danan hanı? – deyə usta heç bir şeydən xəbəri yoxmuş kimi ondan soruşdu.

– Dana? Hə dana! Bilirsən, nəşə gözümdən düşdü, yolda onu satdım. Özüm üçün ayrısını alacağam. Elə onun üçün də qayıtmışam.

Usta, Qembeyə tənəkəki təklif edib dedi:

– Sənın bəxtin gətirib. Mən elə çoxdan öz dananı satmaq istəyirdim. Əgər simiclik eləməsən onu sənə sataram.

Usta, şagirdini dananı gətirməyə göndərdi.

– Sən dananı neçəyə deyirsən? – deyə Qembey ağasının əmrini yerinə yetirən İtironun dananı gətirdiyini görüb soruşdu.

– Elə sən dananı aldığıın qiymətə.

– Yox əşi! – deyə Qembey əlini yellədi. – Mənim danam həm bundan yekə idi, həm də kök! Bir də sənın dananın tükü çox gödəkdir!

– Özün bilərsən, ondan ucuz satmıram.

Qembey öz danası üçün bir də pul verib təzədən almalı oldu. O, dananı həyətdən çıxaranda usta dedi:

– Ümid edirəm ki, Qembey-san, dananızı yolda oğurlayan olmaz.

Qembey yenə lovğalandı:

– Yox əşi, mənə kələk gəlmək olar?! Mən elə adam deyiləm.

Qembey gedən kimi İtiro yenə də xahiş etdi:

– Cənab ağa, icazə verin, mən bir də onun danasını oğurlayım.
– İkinci dəfə daha bir şey çıxmaz! İndi onu çətin aldadasan.
– Eybi yoxdur, ancaq siz mənə icazə verin! Çox istəyirəm ki, o lovğanın dərslərini verim.

– Neynək, get...

İtiro cəld meşəyə qaçdı ki, Qembeyi qabaqlasın. Yolun qırağındakı kolların içində gizlənib gözləməyə başladı. Qembey görünən kimi şagird bərkədən böyürməyə başladı:

– Mo-o-o, mo-o-o...

– Bu ki, mənim itən danamdır! – deyə Qembey sevindi. – İndi mən onu tutaram, iki danam olar.

Qembey dananın ipini palıd ağacına bərk-bərk bağladı və səs eşitdiyi kolluğa girdi.

İtiro, böyürə-böyürə bir yerdən o birisinə keçərək, lovğanı aldadıb meşənin lap qalın yerinə apardı. Sonra şagird tez palıd ağacına yaxınlaşdı, dananı açıb evlərinə gətirdi.

Qembey meşədə çox gəzib dolaşdı. Gün batana yaxın yolu tapa bildi. Nə görsə yaxşıdır? İkinci danası da yox olmuşdu!

Qembey təzədən şəhərə qayıtdı və dinməzcə dostunun qapısı qabağında dayandı.

– Bəs siz yenə nə üçün şəhərə qayıtdınız? Bəs sizin gözəl dananız hamı? – deyə bic İtiro soruşdu.

– Bilirsən, – deyə lovğa yenə yalan deməyə başladı. – Yolda mən məbədə girib, dananı rahibə bağışladım ki, allahın mənə rəhmi gəlsin. Səhər bazara gedib, özüm üçün təzəsini alaram.

Usta gülümsündü:

– Səhər nə üçün? Mən elə onsuz da qəşəng bir dana satıram.

İtiro gülməkdən güclə özünü saxlayaraq gedib ağ dananı gətirdi. Usta gülməmək üçün yelpinlə ağzını örtürdü.

Qembey dananı görüb narazı halda dedi:

– Bu mənim danamdan yüz qat pisdir!

Bu vaxt usta ilə şagird daha özlərini saxlaya bilməyib, bərkədən gülməyə başladılar. Elə bərkədən gülürdülər ki, onların səslərinə qonşular qaçıb gəldilər. Hamı soruşdu ki, nə olub...

Usta da, lovğa Qembeyin eyni bir dananı pul verib iki dəfə necə aldığı, indi də üçüncü dəfə almağa gəldiyini onlara danışdı.

Qonşular da gülməyə başladı.

Gülüşmə bir az sakitləşəndən sonra usta dedi:

– Qembey–san, söz ver ki, bir də lovğalanmayacaqsan, onda sən pulunu da, dananı da qaytararam.

Qembeyin əlindən nə gələrdi? Razılaşmalı oldu: axı pulsuz, danasız evə qayıtmaq olmazdı. O, dananı götürüb evinə getdi.

Çox keçmədən bu əhvalat onların kəndinə də gəlib çatdı.

O vaxtdan bəri əgər Qembey öyünmək istəsəydi, o saat deyərdilər:

– Qembey–san, bir dananı üç dəfə necə aldığınızdan danışın, qulaq asağ.

Bu vaxt lovğa, dəli kimi yelpincini yelləyib susardı.

**ASIYA
XALQLARININ
ƏFSANƏLƏRİ**

VYETNAM ƏFSANƏLƏRİ

YÜZ YUMURTA HAQQINDA ƏFSANƏ

Nəql edirlər ki, Cənub Ölkəsinin birinci kralının adı Zıoñq Vıoñq idi. Onun arvadı Çin göllərindən birinin hökmdarı Txan Lonqun qızı idi. Güzəl, güclü Şunq Lam atasının ölümündən sonra taxt-taca sahib oldu və Lak Lok Kuan adı ilə şahlıq eləməyə başladı. Gənc kral səma pərisi De Layın qızı Ay Koya vuruldu. Ailə həyatının birinci ilinin tamamında Ay Ko içində yüz yumurta olan torba doğdu, bu yumurtalardan yüz boylu-buxunlu və gözəl oğlan çıxdı.

Bir dəfə kral Ay Koya dedi:

– Mən əjdahadan törəmişəm, əvvəllər dənizdə yaşamışam, sən isə səma pərisindən törəmişən və göylərdə yaşamısan. Biz əbədilik bir yerdə ola bilmərik. Gəldiyimiz yerlərə qayıtmalıyıq.

Kral sözünü deyib qurtardı, oğlanlarının əllisini sayıb ayırdı və onları da götürüb dənizə sarı yollandı. Arvadı Ay Ko isə qalan əlli oğlu ilə dağlara sarı üz tutdu. Onların yolları beləcə ayrıldı. Kralın oğlanları müxtəlif yerlərdə məskən saldılar və yerli tayfalara başçılıq elədilər.

Anaları ilə gedən əlli oğulun ən böyüyü Cənub Ölkəsindəki bütün tayfaların kralı seçildi və Birinci Xunq Vıoñq adı ilə uzun müddət onlara başçılıq elədi.

DÜNYANIN YARADILMASI

(Meo xalqının əfsanəsi)

Tanrı Ti Lyau yeri-göyü yaradandan sonra dünyanı işıqlandırmaq və isitmək üçün on Günəş, doqquz Ay və saysız-hesabsız parlaq Ulduz yandırdı. Sonra o, Günəşləri və Ayları canlandırdı, onları oğlanlara və qızlara çevirdi. Tanrı Ti Lyaunun yaratdığı on Günəş güclü və gözəl oğlan, Aylar isə – qamətli və incə qız oldular. Onlar yeddi il fasilə vermədən əzəli yerə işıq və isti payladılar, buna görə də gündüzlə gecə arasında fərq yox idi.

Yer quruyandan sonra tanrı Ti Lyau bitkiləri, heyvanları və insanları yaratdı. İnsanı tanrı torpaqdan düzəltdi və ona həyat verdi. İnsanlar, bitkilər və heyvanlar sürətlə artırdılar, tezliklə bütün dünyanı tutdular. Lakin insanlar qorxu-hürkü içində yaşayırdılar: qorxurdular ki, on Günəş, doqquz Ay və Ulduzlar qopub başlarına düşər, tanrıya yalvarırdılar ki, Günəşləri, Ayları və Ulduzları söndürsün. Tanrı onların yalvarışlarına məhəl qoymadı, amma insanları sakitləşdirmək üçün yerlə səma çıraqları arasına göy qübbəsinin mavi şəffaf torunu çəkdi. İnsanlar müvəqqəti olaraq sakitləşdilər. Sonra yenidən şikayətlər başlandı, çünki səma çıraqları yerə elə istilik saçırdılar ki, nəfəs almaq olmurdu. İnsan ağacları kəsib iri yay-ox düzəltdilər, Günəşləri, Ayları və Ulduzları oxa tutmağa başladılar. Onlar doqquz Günəş və səkkiz Ay vura bildilər, vurulmuş günəşlər və aylar söndülər. Lakin bir Günəş və bir Ay bic tərpendi, sağ-salamat qaldı. İnsanların can qurtara bilmədikləri zil qaranlıq və soyuq dünyanı başına götürdü.

Vəziyyətin pisləşdiyini görən insanlar Günəşə və Aya yalvarmağa başladılar ki, geri qayıtsınlar, dünyanı ılıq şəfəqləri ilə isitsinlər, lakin onların yalvarışlarından kar aşmadı. Minnətə pələngi göndərdilər: pələng Günəşdən və Aydan xahiş eləməliydi ki, buludlar arxasından çıxsınlar.

Lakin nə pələng, nə də insanlar Günəş və Ayı geri qaytara bilmədilər. Dünyanı xilas etmək Xoruzun boynuna düşdü. Işığını və istisini Yer kürəsindən əsirgəməsinlər deyər, xoruz yeddi il

Ayı, Günəşi dilə tutdu. Nəhayət, onlar rəhmə gəldilər. Xoruzun inadkarlığından xəbər tutan tanrı Ti Lyau ona qırmızı pipik bağışladı, o vaxtdan yer üzündəki xoruzlar bu pipiyi vüqarla gözdirlirlər.

Həmin vaxtlar insanlar doqquz yüz il yaşayırdılar, sonra isə Zi Zianq Kanın ilahi bağına düşürdülər, on iki gün ilahi bağda yaşayandan sonra yenidən cavanlaşdırdılar. İnsanlar cavanlaşıb yer üzünə qayıdır və doqquz yüz il də yaşayırdılar.

Ailələrin birində qayınana ilə gəlin dalaşanacan həyat beləcə davam edirdi. Qayınana Zi Zianq Ka bağına düşür, kibri gəlinini görməmək üçün yer üzünə qayıtmamaq qərarına gəlir. Bunun üçün tanrıların qadağan elədiyi ağ şaftalı meyvəsindən yeyir, üstündən də qadağan olunmuş bulaqdan su içir. Tanrı qəzəblənir, insanları bir daha Zi Zianq Ka bağına buraxmamağı tapşırır. O vaxtdan ölən insanlar yenidən cavanlaşa və yenidən yer üzünə qayıda bilmirlər.

Həmin vaxtlar dünyada yaşamaq asan idi. Torpağa düyü və qarğıdalı səpməklə insanların işi qurtarırdı, taxıl öz-özünə gəlirdi, qarğıdalının yarpaqları isə çox dadlı olurdu.

Dünyada bir adam vardı, tarlalarda işləyənlərə xörək paylayırdı. Adamlar tez-tez işləyirdilər, xörək paylayan isə tənbelliyi və ləngliyi ucbatından çatdırmırdı. O tarlanın bu başına yaxınlaşmamış, adamlar o biri başa çatırdılar. Tənbel tanrıya yalvarmağa başladı ki, alaq otunu çoxaltsın, insanların işi çətinləşsin. Tanrı tənbelin sözünə əməl elədi, o vaxtdan tarlada iş yaman ağırlaşdı.

İnsanların arasında bir tənbel arvad da yaşayırdı. Arvad evinə süpürgə çəkməzdi, onun pintiliyindən inciyan düyü ilə qarğıdalı arvadın evindən ayaqlarını kəsdilər.

Tanrı Ti Lyaunun adamları yer üzündə yerləşdirdiyi gündən doqquz min il keçdi. Günlərin bir günü iki qardaş tarlada işləyirdi. Onlar torpağı nə qədər şumlayırdılarsa, tarla dümdüz qalırdı, yumşalmaq bilmirdi. Qardaşlar qərara aldılar ki, tarlanı hamarlaşdıran və işlərinə pəl vuran adamı güdüb tapsınlar. Gecənin girt yarısı gördülər ki, bir qoca tələm-tələsik şumu tapdalayır.

Böyük qardaş dözə bilməyib, öldürmək qəsdı ilə qocanın üstünə atıldı, lakin kiçik qardaş onu saxladı və:

– Şumu niyə ayaqlayırsan? – deyə qocanı dayandırdı.

Qoca cavab verdi:

– Tezliklə daşqın olacaq. Yeri şumlamaq lazım deyil.

Kiçik qardaş yenə soruşdu:

– Bəs daşqın olsa, özümüzü necə qurtaraq?

Qoca cavab verdi:

– Sən özünə ağacdan təbil düzəlt, qardaşın isə qoy misdən düzəltsin. Təbillərə düyü və başqa bitki toxumları qoyun, bundan başqa, ev heyvanları da yerləşdirin.

Dediyimi eləsəniz, daşqından sizə xətər yetişməyəcək.

Qoca sözünü bitirib qeyb oldu.

Yağışlar mövsümü başladı. Dörd ay ara vermədən leysan tökdü. Su lap göyəcən qalxdı. Əkin-səpin yerlə yeksan oldu. Böyük qardaş da mis təbilində batdı. Təkcə ağac təbildə gizlənən kiçik qardaşla bacısı suyun üzündə göyə qalxdılar. Göydə tanrı onları gördü, yazığı gəldi, doqquz əjdahaya yeri qurutmağı əmr elədi.

Əlli gün keçdi, ağac təbil suyun üzündə yerə endi. Yeri qatı palçıq örtmüşdü, ayaq basmaq mümkün deyildi. İri bir qartal qardaşla bacını quru yerə apardı. Qartal, qardaş və bacı acından öldürdülər. Onlar bir-birinin ətini yedilər: qartal ətindən bir parça qopardıb qardaşla bacıya verdi, qardaş və bacı ətlərindən kəsib ona verdilər. Sonra onlar təbildəki toxumu səpdilər və heyvanları çölə buraxdılar.

Yer üzündə adam qalmamışdı və qardaş bacısından xahiş elədi ki, onun arvadı olsun. Lakin bacı razılıq vermədi. Qardaş inadkarlıq göstərdi. Bacı ələcsiz qalıb dedi ki, tanrıların məsləhətindən çıxmayacaq. Lakin tanrı uzaqdaydı. Qardaş və bacı iki yüngül sal düzəldib, göyə buraxdılar, salın arxasınca iki iynə və iki mis pul atdılar. Sallar, pullar və iynələr göyə çətdilər, tanrı hər iki salı, hər iki pulu, hər iki iynəni birləşdirdi. Bununla da tanrı qardaş və bacıya məsləhətini çatdırdı.

Tezliklə bacı böyük bir yumurta doğdu. Qardaş güman elədi ki, uşaq yumurtanın içindədir, buna görə də yumurtanı yarı böldü. Lakin yumurtanın içindən ət çıxdı. Qardaş əti xırda-xırda doğradı və hər tikə bir adama çevrildi. Doğulmuş adamlar cüt-cüt yaşamağa başladılar və onlardan da çoxlu adamlar törədilər.

Yer üzündə adamların sayı yenidən çoxaldı, onlar yenidən müqəddəs Zi Zanq Ka bağına xatırladılar və bağı axtarıb tapmaq qərarına gəldilər. İnsanlar sözləşdilər ki, pilləli uca bir qüllə tikisilər və göyə qalxsınlar. Tanrı bundan xəbər tutdu və İldırma əmr elədi ki, qülləni dağıtsın. Bundan sonra tanrı hərəyə bir dil verdi, hərə öz dilində danışdı, adamlar bir-birini başa düşmürdülər, çünki tanrı ehtiyat edirdi ki, insanlar yenidən sözü bir yerə qoyub qüllə tikməyə başlayarlar və onu narahat edərlər.

O vaxtdan insanlar müxtəlif yerlərə dağılışdılar və ayrı-ayrı tayfa kimi yaşamağa başladılar.

Meo tayfası başqa tayfalardan tez artırdı və ən güclü tayfalardan birinə çevrildi. Meo xalqı soyuq şimal rayonunda yaşayırdı, burada ilin altı ayı gecə keçirdi. Buna görə də meo tayfası tədricən daha isti və gecələri daha qısa olan cənuba doğru hərəkət edirdi.

Meo xalqının ilk kralı anasının bətnində üç il qalması və doğulandan sonra qızıl sarayda yaşaması ilə şöhrət qazanmışdı.

Cənub Ölkəsində yaşayan xalqlar uzun müddət torpaq üstə dava döydülər. Razılığa gələ bilməyib belə şərt kəsdilər: günəşin ilk şüaları şəfəq saçan kimi qaçmağa başlasınlar və günəş doğanda yetişdikləri torpaq onların olsun. Günəşin ilk şüaları göydə görünənə kimi, meo xalqı uca dağların zirvələrinə çatdı. Buna görə də o vaxtdan meolar dağlarda, başqa xalqlar isə düzənliklərdə yaşayırdılar.

DÜNYANIN YARADILMASI

(Man xalqının əfsanəsi)

Tanrının insanları və heyvanları təzəcə yaratdığı vaxtların söhbətidi. Həmin vaxtlar yer üzündə Tyanq Lo Ko adlı ruh yaşayırdı. O, banan yarpaqlarından özünə böyük bir ev düzəltdi, amma İldırımlar ruhu Lyun Kunq onun evini yandıra bilməmişdi. Bu iki ruh arasında daima mübarizə gedirdi, amma heç biri qələbə çala bilmirdi.

Bir dəfə İldırımlar ruhu Tyanq Lo Konun evini dağıtmaq həvəsiylə göydən yerə endi. Lakin onun rəqibi daha çevik tərpendi. İldırımlar ruhunu tutub Xoruzla çevirdi. Tyanq Lo Ko Xoruzu qəfəsə saldı və ona nə yemək, nə də su verdi. O, çox gözəl bildirdi ki, İldırımlar ruhunun ağzına bircə damcı su dəysə, Xoruzluqdan çıxacaq. Xoruz uzun müddət düşməninə yalvardı-yaxardı ki, susuzluqdan ölürəm, mənə su ver. Əvəzində qiymətli dimdiyini ona verəcəyini vəd elədi. Nəhayət, Tyanq Lo Ko rəhmə gəldi və ona bir neçə damcı su verdi, həmin andaca Xoruz yəni İldırımlar ruhuna çevrildi, qəfəsi dağıtdı və göyə qalxdı.

İldırımlar ruhunun Tyanq Lo Koya verdiyi dimdik isə təkəcə iri bir meyvəsi olan ağaca çevrildi.

Həmin vaxtlar Fu Xay adlı cavan bir oğlan yaşayırdı və onun bir bacısı vardı. Bir dəfə cənnət quşları qarlaş-bacıya baş çəkib xəbər verdilər ki, bu yaxınlarda yer üzündə böyük fəlakət baş verəcək. Onlar gənc Fu Xaya və bacısına məsləhət gördülər ki, heyvanları, toxumları özləri ilə götürsünlər və Tyanq Lo Konun iri meyvəsində gizlənsünlər.

Tyanq Lo Ko isə İldırımlar ruhunun kələyindən yaman qəzəblənmişdi, özünə yer tapmırdı, bilmirdi ki, hiyləgər Lyun Kunqdan necə intiqam alsın. Nəhayət, qərara aldı ki, Lyun Kunqu göydə ələ keçirsin. Bunun üçün o, böyük bir çayın qarşısını bəndlə bağladı və suyu göyə qədər qaldırdı. Tyanq Lo Ko yüngül banan evi ilə göyə qalxdı və İldırımlar ruhunu döyüşə çağırırdı. Amma Lyun Kunq güclü Tyanq Lo Ko ilə döyüşmək istə-

mədi, bəndi dağıtdı və su dənizə sarı axmağa başladı. Axın, Tyanq Lo Konu da dənizə sarı apardı. Yolda onun başı Kon Lon dağına dəydi və dəyən kimi də öldü. Cavan oğlan Fu Xay və bacısının içində oturdular meyvə də həmin dağa dəydi, lakin qırılmadı, daşların arasında ilişib qaldı.

Su azalanda qardaş və bacı meyvənin içindən çıxdılar, insanları axtarmağa üz tutdular: qardaş tezliklə özünə arvad, bacı isə ər tapmaq istəyirdi. Yolda onlar tısağa ilə rastlaşdılar. Tısağa qardaş və bacının arzusunu bildi və onlara məsləhət gördü ki, boş yerə vaxt itirməsinlər. bir-biri ilə evlənsinlər, çünki yer üzündə daha insan qalmayıbdı. Fu Xay elə bildi ki, tısağa onları ələ salır, qəzəbləndi və onu ağacla döyməyə başladı. Cavan oğlan elə canfəşanlıq göstərdi ki, Tısağanın çanağını xırda hissələrə parçaladı. Tısağanın parçalanmış çanağının birləşməsi, ancaq izin qalması qardaş və bacını heyrətə saldı.

Həmin vaxtdan yer üzündəki bütün tısağaların çanağı çoxlu kiçik parçaların bitişiyindən ibarətdir.

Qardaş-bacı yollarına davam etdilər və Bambuka rast gəldilər. Bambuk onlara tısağanın sözünü yerinə yetirməyi məsləhət gördü. Fu Xay lap cin atına mindi, Bambukun gövdəsini parça-parça edib yerə tulladı. Amma həmin andaca Bambukun qırıqları birləşib yenidən ağaca çevrildi. Qardaş və bacı heyrət içində yollarına davam elədilər. Həmin vaxtlardan Bambukların hamısının qəribə görkəmi var, onlar elə bil ayrı-ayrı borucuqlardan ibarətdir.

Qardaş və bacı çox gəzib dolaşdılar, lakin onların qarşısına adam çıxmadı. Nəhayət, onlar evlənmək qərarına gəldilər. Tezliklə bacı böyük bir meyvə doğdu. Fu Xay meyvəni parladı, tumlarını çıxartdı və arvadına əmr etdi ki, onları torpağa basdır-sın. Bir müddətdən sonra tumlardan adamlar çıxdılar, onlar da başqa adamlar doğub-tərədilər. Yer üzündə man xalqı beləcə yarandı.

Daşqından sonra göydə on iki günəş, ay və ulduz parladı, tanrı onlara torpağı qurutmağı əmr elədi. Tezliklə yer qurudu, on

iki göy cismi isə qaynar şüalarını yerə göndərməkdə davam edirdilər. İnsanlar istidən çox əzab çəkirdilər. Bitkilər isə qurumağa başlamışdı. Man xalqının arasında Lionq Vunq adlı cəsərətli bir adam vardı, o, özünün sərrast kamanı ilə göydəkilərin on dənəsini yox elədi, ancaq bir günəş və bir ay saxladı.

YER TANRISI

Biri vardı, biri yoxdu, bir adam vardı. Həmin adam gecə-gündüz işləyirdi, amma lüt idi ki, lüt idi. Başa düşə bilmirdi, niyə qonşularının hamısı dövlətlidir, bircə özü kasıbdı. Adam Göy tanrısını axtarıb tapmaq və bunun səbəbini soruşmaq qərarına gəlirdi.

Adam uzun müddət yol yordu, doxsan gün idi ki, komasını tərək eləmişdi, lakin Göy tanrısı hələ çox uzaqda idi. Günlərin bir günü meşəyə yaxınlaşdı. Hava qaralmışdı. O, gecələmək üçün ağacın altında özünə yer düzəltdi, lakin saysız-hesabsız ağcaqanadlar yatmağa aman vermədilər. Adam bir ağac kəsib tonqal qaladı. Nəhəng tüstü dumanı düz səmayacan ucaldı. Göy tanrısı boğucu tüstüdən narahat olub Yer tanrısından soruşdu:

– Niyə insanlar bir dəfəyə bu qədər buxur çubuğu yandırırıblar?

Yer tanrısı cavab verə bilmədi və məsələdən agah olmaq üçün yerə uçmağı qərara aldı. Yer tanrısı özünü tonqalın yanındakı adama yetirdi və soruşdu:

– Niyə belə böyük tonqal qalamısan, qərribə insan?

Kasıb cavab verdi:

– Mən Göy tanrısını axtarıram, ondan soruşmaq istəyirəm ki, niyə mənim qonşularım dövlətlidirlər, mən isə ömrüm boyu kasıbcılıq içində yaşayıram.

– Yaxşı, mən Göy tanrısından xahiş edərim ki, sənə yüzillik ömür bəxş etsin.

– Yox, mənə yüzillik kasıb ömür lazım deyil. Otuz ilə də razıyam, tək bolluq içində, yaşayım.

– Yaxşı, mən bunu Göy tanrısına çatdıraram, sən bircə tonqalı söndür.

Yer tanrısı sözünü bitirib getmək istəyirdi, birdən adam onun köynəyinin yaxasından yapışıb qışqırdı:

– Yox, mən səni buraxmayacağam. Doxsan gündü ki, yol yorğunuyam və heç cür Göyə gedib çata bilmirəm. Sən məni özünlə aparmalısan, Göy tanrısının ədalətsizliyini ona özüm demək istəyirəm.

Adam Yer tanrısının köynəyinin yaxasından daha bərk yapışdı.

Tanrı qəzəbləndi:

– O! Sən ki belə kobudsan, Göy tanrısına məsləhət görürəm ki, səni lap lütləşdirsin!

Yer tanrısı fikirləşdi ki, hədəsi insanı qorxudar, lakin adam onun saçından tutub tanrını kötəkləməyə başladı və adamın xahişini yerinə yetirəcəyini vəd elədi.

Bir müddətdən sonra var-dövlət həmin adamın başından aşmağa başladı, lakin vaxt keçib gedirdi və ölüm yaxınlaşmaqda idi. Adam öz əmlakını kasıb-kusublara payladı və onlar Göy tanrısına yalvarmağa başladılar ki, bu xeyirxah adamın ömrünü uzatsın. Göy tanrısı razılaşdı və insan yüz yaşınadək ömür sürdü.

DÜYÜ VƏ PAMBIQ

Göy tanrısı yeri və insanları yaradandan sonra paltar-palaz və yemək bol olsun deyə, onlara düyü və pambiq da vermək qərarına gəldi. Tanrı bütün heyvanları çağırırdı və xahiş elədi ki, fikirlərini söyləsinlər. Heyvanlar bir səs-küy saldılar ki, gəl görəsən: onlar mübahisə edir, qızıdır, bir-birinin sözünü kəsirdilər. Nəhayət, məlum oldu ki, heyvanların bəziləri Filin, bəziləri də Kərtənkələnin fikrinə şərikdirlər.

Fil, sünbülləri fil quyuğu kimi böyük və yoğun olan düyü yaratmağı təklif elədi. Kərtənkələ isə ayağını dirəmişdi ki, düyünün sünbülləri onun quyuğuna bənzəsin.

Pambığın müzakirəsində fikirlər haçalandı. Heyvanların bəziləri Fille, bəziləri də Kərtənkələ ilə razılaşırdı.

Fil qeyzlə israr edirdi ki, pambığı onun başının formasında və ölçülərində düzəltsinlər, Kərtənkələ isə tələb edirdi ki, pambığa onun başının formasını və ölçülərini versinlər.

Pələng, Ayı, Bəbir və başqa iri heyvanlar Filin tərəfindəydilər. Dovşanlar, Qarışqalar, Siçanlar, Pişiklər kimi xırda heyvan və həşəratlar Kərtənkələnin tərəfini saxlayırdılar.

Fil gurultu salmışdı:

– Yeməyin və paltarın bolluğu üçün düyü də, pambıq da böyük olmalıdı. Uca və yoğun gövdədə yekə düyü dənələri və iri pambıq qozaları bitməlidir...

– Düyünün və pambığın iriliyi narahatçılıq doğuracaq, – deyə Kərtənkələ cır səslə özünü müdafiə elədi. – Axı, yer üzündə xırda heyvanlar daha çoxdu və onların əli Filin təklif elədiyini nəhəng düyü sünbüllərinə və pambıq qozalarına çatmayacaq... Filin özü qarnını doyurmaq və paltar geymək istəyəndə, zəhmət çəkər, düyüdən və pambıqdan artıq yığar.

Mübahisə xeyli uzandı. Nəhayət, tanrının işarəsi ilə səs-küy kəsildi. Sonra tanrı elan elədi ki, Kərtənkələnin məsləhətinə əməl edərək, düyünü və pambığı xırda ölçülərdə yaratmağı qərara alıb.

Tanrının Kərtənkələnin tərəfinə keçdiyini görən Fildə Kərtənkələyə və onu müdafiə edənlərə qarşı ehtiram yarandı. O vaxtdan Fil heç vaxt qarışqalara, kərtənkələlərə və başqa kiçik heyvanlara dəyib toxunmur.

GÜNƏŞ VƏ AY İLAHƏLƏRİ

Günəş və Ay Göy tanrısının qızıydı. Tanrının əmrinə görə onlar növbə ilə insanların işləmələrinə göz qoymalıydılar. Böyük bacı – Günəş ilahəsi, adətən, dörd adamın çiyində aparıldığı kəcavədə otururdu. Kəcavəni gənclər aparanda dörd bir yana göz gəzdirir, qəşəng ulduzlara baxırdılar, buna görə də

onlar asta tərpnirdilər və Günəş ilahəsi evə çox gec qayıdırdı. Nəticədə gün uzanırdı. Kəcavəni yaşlı adamlar aparanda ilahəni tez gətirməyə çalışırdılar; heydən düşmüş sümüklərinə daha çox dinclik vermək istəyirdilər. Bu zaman Günəş ilahəsi evə tez qayıdırdı və Yer üzündə günün ömrü qısalırdı.

Ay ilahəsi qətiyyən bacısına oxşamırdı. Onun tündməcaz, xudbin, soyuq xasiyyəti vardı. Onun xasiyyətinin dəyişkənliyindən adamlar çox əzab çəkirdilər. Göy tanrısı bundan xəbər tutanda arvadına məsləhət gördü ki, qızı ilə danışsın. İlahə ana Ayın üzünə boz kirşan səpdi, həmin gündən Ay mülayimləşdi, xeyrixahlaşdı, Yer üzündəki insanlar onu sevdilər.

Deyirlər ki, Ay ilahəsi yerə baxanda bədrələnir, üzünü qəflətən döndərəndə isə onun sifətinin yalnız yarısı görünür. Ay ilahəsi üzünü sağa çevirəndə ayın birinci yarısı, sola döndərəndə isə ikinci yarısı olur.

Bundan başqa deyirlər ki, hər iki ilahənin əri şəhvətli Ayı idi. Onun göyə necə gedib çıxmasını, gözəl ilahələri necə yoldan çıxarmasını heç kəs bilmirdi. Bircə onu bilirdilər ki, Ayı aradabir onlara baş çəkir, ilahələri növbə ilə buludların arxasına çəkib aparır. Bu zaman yerdə ya ay, ya da günəş tutulurdu.

Günəş və ay tutulanda insanlar ucadan qışqırır, təbilləri, qonaqları döyür və tələb edirdilər ki, kobud ayı nəvazişlərinə görə vəzifələrini unudan Günəş və Ay ilahəsini Ayı rahat buraxsın, bununla da məhsula ziyan dəyməsin. Ayını ilahələrin yanından dəfələrlə qovublar, lakin indinin özündə də o, gizlicə özünü onlara yetirir və buludlar arxasında zinakarlıqla məşğul olur.

KƏL HAQQINDA ƏFSANƏ

Əvvəlcə tanrı yeri yaratdı, sonra insanları və heyvanları və heyvanları yaratdı, daha sonra isə onları yer üzünə səpələdi. İnsanlar və heyvanlar acından ölməsin deyə, tanrı nökrəri xeyrixah ruha əmr elədi ki, onlara düyü, qarğıdalı, ərik, yerfindığı və müx-

təlif otlar versin. Düyü və digər dənli bitkiləri, habelə meyvələri tanrı insanlar üçün, otu isə heyvanlar üçün nəzərdə tutmuşdu.

Bu ruh sadıq nöqəh idi, qüvvətliydi və yorulmaq nə olduğunu bilmirdi. Doğrudur, kifir və bir qədər huşsuz idi, amma mərhəmətli və həssas ürəyi vardı.

Bir dəfə tanrı ona biri düyü, digəri otla dolu iki zənbil verdi və əmr elədi ki, birinci növbədə insanların yeməyi olsun deyə, əvvəlcə düyünü, sonra isə heyvanlar ac qalmasın deyə, otu əkərsən.

Yolda xeyirxah ruh huşsuzluğundan zənbilləri dəyişik saldı və ilk növbədə otu əkdi. Ot sürətlə artıb çoxaldı və tezliklə bütün yer üzünü bürüdü. Heyvanlar da əlüstü qayğısız-hürküsz ota daraşdılar.

Xeyirxah ruh tanrının əmrini pozduğunu görüb düyü toxumunu səpməyə tələsdı, lakin artıq gec idi: düyü səpməyə yer üzündə demək olar ki, torpaq qalmamışdı, ot dünyanı başına götürmüşdü. Uçub yerə gəlmiş ilahi külək isə otun toxumlarını daha da uzaqlara yayırdı.

Lakin çıxış yolu yox idi, xeyirxah ruh səmaya qayıtdı və hökmdarın qarşısında günahını boynuna aldı.

Bu arada yerdəki adamlar narazılıq eləməyə başladılar:

– Ey tanrı! Bizim nəyimiz heyvanlardan əskikdir? Onların düzənlərdə və otlaqlarda bolluca yemləri var, bəs bizim nəyimiz var? Kiçik tarlalarımız! Biz ac qalırıq, bizə kömək elə, tanrı!

İnsanlar düyünü əzab-əziyyətlə yetişdirirdilər, onların qayğısı və zəhməti çoxalmışdı, çünki səhvini düzəltməyə çalışan ruh toxumları tələm-tələsik, necə gəldi səpirdi. Buna görə də düyü tanrının nəzərdə tutduğu kimi iri kollarla deyil, diqqətli və gərgin insan əməyi tələb edən şıltaq və zərif saplaqlarla bitməyə başladı.

İnsanların şikayəti tanrıya çatdı, insanları incitdiyinə görə huşsuz ruhu cəzalandırmaq qərarına gəldi və ruhu kələ çevirdi. Tanrı dedi:

– Yer üzündə düyünün az olmasının və xeyirsiz otun bolluğunun günahı səndədi! Bu gündən sonra ömrün boyu əlaq otu yeyəcəksən və insanların qulluğunda duracaqsan!

Buna görə də kəlin qabaq dişləri yoxdur, axı, yumşaq otu gövşəmək üçün diş lazım deyil!

O vaxtdan kəl kəndlilərin ən ağır çöl işlərinə yaramağa məhkum olunubdu. Bəzən yadından çıxarıb cavan düyü pöhrələrinə tərəf yönəlmək istəyəndə kəndlilər kəli çubuqlayırlar. Bu vaxt bəzi adamlar unudurlar ki, onların sadıq köməkçilərinin yön-dəmsiz gövdəsində huşsuzluğuna görə əbədi cəzaya məruz qalan xeyirxah ruhun bədbəxt qəlbi gizlədir.

QARPIZ HAQQINDA ƏFSANƏ

Nəql edirlər ki, kral Doqquzuncu Xunq Vıonq səkkiz yaşlı bir uşağı oğulluğa götürür və ona May İyen adını verir. Kralın oğulluğu sürətlə böyüyür, evlənəndən sonra onun iki övladı, bir oğlu və bir qızı olur. Kral, May İyeni çox istəyirdi, səxavət əlini ondan çəkmirdi, ona mənəfəətli işlər tapşırırdı. May İyenin özü də çox işləyirdi və varlanandan sonra tez-tez təkrar edirdi:

– Mənim nəyim varsa, hamısını öz zəhmətimlə qazanmışam.

Kral bundan xəbər tutdu, bərk qəzəbləndi və dedi:

– May İyen nankor adamdı. Onu kimsəsiz bir adaya sürgün edərdəm. Görək, necə yaşayacaq.

Kralın nöqərləri May İyeni və ailəsini qayığa mindirdilər, dənizin ortasındakı adaya apardılar, onlara dörd günlük yemək qoydular və çıxıb getdilər.

May İyenin arvadı çılpaq daşlara və dik qayalara baxıb ağladı. May İyen isə gülərək onu sakitləşdirməyə başladı:

– Bizi tanrı doğub, tanrı bizi darda qoymaz!

Günlərin bir günü May İyen qərbdən uçub gələn qəribə bir quş gördü. Quş ağaca qondu, budaqdan budağa hoppanırdı, dimdiyindən isə yerə tumlar düşürdü. Sonra quş uçub getdi. Bir müddətdən sonra tumların düşdüyü yerdə May İyenin və arvadının ömrü boyu görmədikləri yaşıl bitkilər cücərdilər. Bu bitkilərin qəribə yumru və böyük meyvələri vardı. May İyen meyvələrdən

birini qopardıb dadına baxdı. Meyvə sulu və dadlı idi. O, sevincək qışqırdı:

– Tanrı bizə yemək göndərdi!

Sonra May İyen bütün meyvələrin tumlarını yığdı və torpağa səpdi. Bir azdan meyvələr elə artdı, elə çoxaldı ki, alverə başlamaq olardı. Lakin adada May İyendən, arvadından və iki uşağından başqa heç kim yox idi. May İyen meyvələrin ən irisini götürdü və bıçaqla qalın yaşıl qabığına yazdı ki, dənizin ortasındakı kimsəsiz adada çoxlu sulu, dadlı meyvələr bitir. May İyen üstü yazılı meyvəni dənizə atdı və nələr baş verəcəyini gözləməyə başladı.

Adanın yaxınlığından bir ticarət gəmisi keçirdi və dənizçilər dalgalar qoynunda yumru bir əşyanın üzduyünü gördülər. Onlar həmin əşyanı göyertəyə qaldırdılar və May İyenin yazısını oxudular. Kapitan istiqaməti dəyişməyi əmr elədi və gəmi naməlum meyvələrlə zəngin olan kimsəsiz adaya yan aldı.

May İyen meyvələri düyüyə dəyişdi və yüklü gəmi böyük torpağa tərəf üz tutdu. O vaxtdan ticarət gəmilərinin adaya ayağı açıldı və May İyendən qərribə meyvələri almağa başladılar. Bu meyvələr xalqın xoşuna gəlmişdi, həvəslə alırdılar. May İyen isə günü-gündən varlanırdı.

Bir dəfə oğulluğu kralın yadına düşdü, nöqərlərinə əmr elədi ki, adaya yollansınlar və bir xəbər gətirsinlər. Nöqərlər qayıtdılar və adada gördüklərini krala çatdırdılar. Kral ucadan:

– Bəli, o haqlı idi! – deyə səsləndi və May İyeni saraya qaytarmağı əmr elədi. May İyen qayıtdı, kral yenidən ona iş verdi, May İyen ömrünün sonunacan zəhmətlə yaşadı.

O vaxtdan adanı An Tiyem, May İyenin ikinci adı ilə adlandırmağa başladılar. Adada May-Txon kəndi salındı. Bizim zamanda bu kənd Txan-Xoa əyalətinin Nqa-Şon qəzasına daxildi. Bura sulu və şirin qarpızların məskənidir. Bu meyvələrin başqa bir adı da var – “tey-kua”, yəni “qərb meyvəsi”, çünki ilk dəfə onları qərbdən uçub gələn quş gətirmişdi.

PƏLƏNGİN DƏRİSİ NİYƏ ZOLAQLIDI

Heyvanlar əvvəllər indiki kimi olmayıblar. Qədimlərdə qarğa günlü havada səma boyu süzən buludlar kimi ağappaq idi. Pələngin dərisində isə bir dənə də olsun zolaq yox idi. Pələng qızılı dərisi ilə çox fəxr edirdi, çünki qızılı rəng onun birbaşa şah nəslindən olduğunu göstərirdi. Təkcə insanın müdrikliyi haqqındakı söz-söhbət pələngin qanını qaraldırdı. Pələng heyvanların hamısından güclüydü və bu gücü ilə öyünürdü, amma çox istəyirdi ki, meşədə onun müdrikliyi haqda da danışsınlar. Di gəl ki, söz-söhbət yalnız insanın müdrikliyindən gedirdi. Yenilikləri hamıdan tez bilən qeybətçil tutuquşular da, öz kölgələrindən qorxan yüngül antiloplar da, hətta heç vaxt yuvalarını tərk etməyən ilbizlər də insanın müdrikliyindən danışsırdılar. Pələng insan müdrikliyinin nədən ibarət olduğunu öyrənmək qərarına gəldi.

Bir gün pələng, cəngəllikdən çıxanda tarlada kotan çəkən kələ rast gəldi. Kotanın dalınca balaca bir oğlan gedirdi və hayküllə kəli sürürdü, orada bir də uzun çubuqla vururdu. Kəl şırım axıra çatdırdı, oğlan su içmək üçün bulağa qaçdı, pələng kələ yaxınlaşıb soruşdu:

– Bura bax, ay kəl, sən ki, belə böyüksən, belə güclüsən, bəs balaca bir adamın səni sürməsinə niyə imkan verirsən, hətta onun zərbələrinə də dözsən?

– İnsan doğrudan da balaca və zəifdi, – deyə kəl cavab verdi, – amma onun ağı var, buna görə də bütün heyvanlar ona tabe olur.

Kəlin sözləri pələngin xoşuna gəlmədi, amma elə bu vaxt yer şumlayan oğlan geri qayıtdı və pələng saymazyanə ona baxaraq dedi:

– Qulaq as, balaca adam, sənin aqlın haqqında çox eşitmişəm, aqlını mən özüm yoxlamaq istədim. Müdrikliyini mənə göstərsənmi?

– Bəli, mənim müdrikliyim var, – deyə oğlan cavab verdi, – amma bu gün yaman tələsirdim və yadımdan çıxıb evdə qalıb.

Pələng dedi:

– Onda qaça-qaça get gətir, sənin müdrikliyini hökmən görməliyəm.

Oğlan bir az fikirləşib cavab verdi:

– Qaçmağına qaçardım, amma kəli burada qoymağa ürək eləmirəm, qorxuram ki, yeyəsən. Gəl səni sarıyım, onda əmin olaram ki, ürəyindən keçsə də kəli yeyə bilməyəcəksən. Ancaq bu şərtlə kəndə gedib müdrikliyimi gətirərəm.

Pələng razılaşdı və oğlan onu lianalarla bərk-bərk sarıdı. Axırınıcı düyünü möhkəm bağladıqdan sonra oğlan yerdən yoğun bir bambuk ağacı götürdü və var gücü ilə pələngi kötəkləməyə başladı, vurduqca deyirdi:

– Al! Diqqətlə bax! Bax, mənim müdrikliyim bundadır!

Pələng heyrətdən özünə gələ bilmirdi, gözləri bərələ qalmışdı, sonra ağrıdan bağırdı, əbəs yerə düyünləri açmağa çalışdı. Oğlan əlləri ağrıyanacan pələngi döydü. Sonra sarıqlı pələngi tarlanın qırağındakı tonqalın yanına sürüyüb gətirdi və odun içinə atdı. Kəndirlər alışıb yandı, pələng isə ağrıdan və qorxudan qışqıraraq alovun içindən sıçrayıb çıxdı və götürüldü. Pələngin qızılı dərisi yanmış kəndirlərin qara zolaqları ilə əbədilik örtüldü. Buna görə də indi pələngin bütün bədəni qara zolaqlarla doludur.

Oğlanın pələngi məharətlə aldatdığını gören kəl məmnunluqla güldü. Kəl qəhqəhə çəkib elə bərkdən gülürdü ki, hətta ayaq üstə dayana bilməyib yerə yıxıldı və bütün qabaq dişlərini sındırdı. Buna görə indinin özündə də Vyetnamdakı bütün kəllərin qabaq dişləri yoxdur.

HEYVANLARIN İSLAH EDİLMƏSİ

Danışıklar ki, qədimlərdə göylər hökmdarı Nqauk Xoanq insanı yaratmazdan əvvəl on minlərlə müxtəlif heyvan fiqurları düzəldir. Amma hökmdar işini axıra çatdırma bilmir, gili qurtarır. Həm də ki, şər qarışmışdı, qaranlıq düşmüşdü, buna görə də bir

çox heyvanlar yarımçıq qalmışdılar: birinin qanadları çatmırdı, digərinin ayaqları, bir başqasının da nəyisə.

Nqauk Xoanq yerə üç Ruh göndərdi. Onlara gil verib əmr elədi ki, dağların birinin başına ensinlər və onun çatdırıb düzəltmədiyini tamamlasınlar. Ruhların gəlməsi haqda xəbər tezliklə bütün heyvanlara çatdı və onlar dəstə-dəstə dağa sarı axışmağa başladılar, onlar Ruhların qəbuluna birinci düşmək üstə öcəşir və dalaşırdılar. Hər gün Ruhların hüzuruna çoxlu heyvan gəlir, ayaq qoymağı, qanad taxmağı və ya bədənlərindəki yarımçıqlığı düzəltməyi tələb edirdilər. Ruhlar dəridən qabıqdan çıxırdılar ki, Səma hökmdarının tapşırığını yaxşı yerinə yetirsinlər və heyvanlar Ruhların hüzurundan razı gedirdilər. Düzdü, elə heyvanlar da var idi ki, əyər-əskikləri olmadığı halda əlavə nə isə xahiş edirdilər, amma belələrini qovurdular.

Ruhların gili qurtarandan və bütün heyvanlar dağa baş çəkəndən sonra qəflətən ördəklə it gəlib çıxdılar və şikayət etməyə başladılar ki, hərəsinin bir ayağı çatmır. Həqiqətən, itin cəmi üç, ördəyin isə bircə ayağı vardı. Ruh əvvəlcə onların xahişini yerinə yetirməkdən imtina elədi, çünki ayaq düzəltməyə gil qalmamışdı. Amma itlə ördək elə inadla və yazıq-yazıq yalvarırdılar ki, Ruh rəhmə gəldi. O, taxta kətilin ayaqlarını qırdı və ovsun oxuyaraq onları itin və ördəyin bədəninə dirədi. Ayaqlar heyvanların bədəninə bitişdi və əsl ayağa çevrildilər. Ördək və it çox sevinçək getdilər, Ruh isə vidalaşarkən onlara dedi:

– Yatanda düzəltdiyim ayaqları torpağa qoymayın, yoxsa rütubətdən çürüyürlər. Düzəltmə ayaqları bədəninizə qısın.

Ördəklə it onun məsləhətinə dəqiqliklə əməl edəcəklərinə söz verdilər və o vaxtdan yatarkən, həmişə bir ayaqlarını özlərinə qısırlar.

İtlə ördək gedəndən sonra Ruhlar göyə qalxmağa hazırlaşdılar, qəflətən haradansa indinin özündə də sağ-salamat yaşayan bir neçə quş gəlib çıxdı, bunlar vağ, leylək, sərçə və başqa quşlar idi. Onlar qışqırışa-qışqırışa şikayət eləməyə başladılar ki, Nqauk Xoanq bizi tələm-tələsik düzəldib, ayaqsız qalmışıq. Gecikdik-

lərinə görə ruhların köməkdən imtina etdiklərini biləndə quşlar ucadan ağladılar, qışqırırdılar ki, ayaqlarımız olmadığından göyə qalxa bilmədik, buna görə də gecikdik. Quşlar göz yaşı axıda-axıda ayaq düzəldilməsini xahiş edirdilər. Ruhlardan birinin onlara yazığı gəldi və məbəddə, səcdəgah qarşısında yandırılan bir neçə ətirli çubuq götürdü və quşların hərəsinə bir cüt ayaq düzəltdi.

Quşlar təzə ayaqlarına baxıb qışqırdılar:

– Evimiz yıxıldı! Belə nazik və zəif ayaqlarla biz nə edəcəyik?!

– Nahaq yerə həyəcanlanırsınız, – deyə Ruh onlara cavab verdi, – siz yalnız göyə uçanda və ya yerə enəndə ehtiyatlı tər-pənməlisiniz. Yerə enməmişdən və ya havaya qalxmamışdan əvvəl ehmalca-ehmalca bir neçə dəfə hoppanan, imkanınızı hesablayın, sonra qorxmayın və ürəkli tər-pənin.

Elə buna görə də quşlar göyə qalxmamışdan və ya yerə enməmişdən əvvəl həmişə bir neçə dəfə hoppanırlar.

ETİQO TORPAĞINDAN OLAN MÜQƏDDƏS KUVATORİ HAQQINDA

Müqəddəs Kuvatori işıqlı dünyada yaşadığı vaxtlar tez-tez natəmiz fikirlərə düşürdü. Səpilən toxumların cücərməsinə və başını qırxıb Yola qədəm qoymasına baxmayaraq, Kuvatori səfeh idi və elmə yaramırdı. Nadir hallarda “Sutra lotosu”nu oxuyurdu və başqa heç nə bilmək istəmirdi. Lakin sonra inam üçün gücünü toplayıb şəri rədd elədi. Bundan sonra səhərdən-aşağa kimi “Sutra lotosdan” ayrılmırdı, qaş qaralandan gün doğanacan “Sutra lotosu”nu oxuyurdu. Yola təzəcə qədəm qoyduğu vaxtlar Kuvatori Ulu müqəddəs Buddanın beş və ya altı dzye hündürlüyündə heykəlini düzəltmişdi. Heykəlin qarşısında durur və “Sutra lotosu”nu oxuyurdu. Buna görə də adamlar ona Ulu Budda müqəddəsi deyirdilər. O, sonra Kuvatori dağında məskən saldı. Buna görə də ona Müqəddəs Kuvatori deməyə başladılar.

O, başqaları kimi yaşamırdı və başqaları kimi ibadət eləmirdi. Ayın bədirlənməsinə on beş gün qalmış Kuvatori zahidliyə başlayırdı və ağzına yemək almırdı, ay bədirlənəndən sonrakı on beş günün beş və ya altı günündə yemək yeyirdi. Kuvatori həmişə belə yaşayırdı və onun belə yaşaması heyrətamiz iş idi. Bir dəfə Kuvatori yüz acı şabalıd götürdü və onuncu ayın ilk günündən qazmaya girdi. Qazmadan sonrakı ilin üçüncü ayında çıxdı. Nə qədər şabalıdın qaldığına baxdılar – şabalıdların yarısı dururdu.

Etiqolu adamlar, dövlətliklər və kasıblar, yuxarılar və aşağılar ona səcdə eləməyə gəlirdilər, könüllərini şad eləmək üçün onun

başına yığılırdılar. Onlar təəccüb edirdilər: bu müqəddəs günlərlə necə ac qalır.

Həmin vaxtlar bir cəsarətli və cəsur qaçaq yaşayırdı. Qaçaq müqəddəsə dedi: “İnsan yeməklə yaşayır. Yeməzsənsə, içməzsənsə, ölərsən. Belə də iş olar? Sən guşənişin olub on gün, iyirmi gün yemirsən–içmirsən. Lap möcüzədi. Yemək yeməyə–yeməyə sutra oxuya bilərsənmi? Müqəddəs cavab verdi: “Qoy sən deyən kimi olsun. Gələrsən, sən istədiyini kimi eləyərək. Məni qorxutmaq çətin işdi”. Müqəddəs kimsəsiz bir komaya çəkildi. Cəsur qaçaq qapını möhkəm bağladı və çıxıb getdi. Müqəddəs düz üç ay komada qaldı, yemədi, içmədi, bayıra çıxmadı. Rahatlanmaq üçün çölə çıxmırdı, dincəlmək bilmədən Sutra oxuyurdu. Üç ay keçdi. Qaçaq gəldi, əvvəlcə qıfılı, sonra da qapını açdı. Baxıb gördü ki, müqəddəs sağ–salamatdı, gülümsəyir. Bundan sonra Kuvatorinin şöhrəti daha da artdı. Kim onu görsəydi, hörmətlə baş əyir, ehtiramını bildirirdi.

Ölüm saati çatanda Kuvatori şagirdlərini yanına çağırırdı və dedi: “Mən bu ayın on üçüncü gününü öləcəyəm. Üfunətli bədənimə dəfn eləmək üçün dağlara aparsanız, böyük günaha batarsınız. Sizə əziyyət vermədən ölmək istəyirəm. “Bir xeyli çır–çırpy yığıb üstünə çıxdı, tonqal qaladı və “Sutra lotosu” oxuya–oxuya, qımıldanmadan özünü yandırdı. Sonra da tüstü ilə birlikdə yoxa çıxdı.

ATANIN DOĞMA OĞLUNUN TOXUMUNU ƏLƏ KEÇİRMƏSİ, ÖKÜZ KİMİ YENİDƏN DOĞULMASI VƏ BAŞINA GƏLƏN BAŞQA MÖCÜZƏ HAQQINDA SÖZ

Qədimlərdə Yamato torpağının Sou-no-kami mahalının Yamamura kəndində Kura-no-İeqimi-no-kimi adında bir kişi yaşayırdı. On ikinci ayın tamamında kişi günahlarını yumaq üçün Ulu Araba sutrasını oxumaq qərarına gəldi. O, nökrinə əmr elədi: “Rahib tap gətir”. Nökər soruşdu: “Mən hansı məbədə

getməliyəm?” İeqimi dedi: “Mənim üçün fərqi yoxdu. Qabağına birinci kim düşsə, onu da gətir”.

Nökər əmri yerinə yetirdi, yolda rastına çıxan rahiblə evə qayıtdı. İeqimi dərin ehtiramla ona nəzir verdi. Axşam, ibadət qurtarandan sonra rahib yatmağa hazırlaşdı və ev sahibinin hazırladığı yatağa uzandı. Rahib fikrə getdi. “Sabahkı hədiyyələri gözləmədən yorğanı götürüb, elə indi aradan çıxmaq daha yaxşı olmazmı?”

Qəflətən rahib səs eşitdi: “Yorğana dəymə!” Rahib dəhşətli vahimə və qorxuyla evə göz gəzdirdi, amma heç kimi tapmadı. Yalnız anbarın talvarının altında bir öküz vardı. Rahib öküzə yanaşdı, öküz dilə gəlidi: “Mən İeqiminin atasıyam. Keçən dəfə mən oğlumdan soruşmadan adamlara on dərz düyü vermişdim. Günahıma görə cəzalandırılmışam, indiki həyatda öküz kimi yenedən doğulmuşam. Rahib, yorğanı götürməyə necə ürəyin gəlir? Sözlərimə şübhən varsa, sabah mənim üçün yerə saman döşə. Gəlib samanlıqda uzanacağam. İeqiminin atası olduğuma onda inanarsan”. Rahib bəd niyyətə düşməsindən utandı və yatağına uzandı.

Səhəri, ibadətdən sonra rahib “Yadları burdan uzaqlaşdırın” dedi. Ev sahibinin qohumlarını bir yerə yığdı və heç nə gizlətmədən baş vermiş hadisəni onlara danışdı. Ev sahibi kədərləndi, öküzə yanaşdı, yerə saman döşədi və dedi: “Doğrudan da mənim atamsansa, gəl burada uzan. “Öküz ayaqlarını qatladı və samanlığa uzandı. Qohumlar ağı dedilər, bərkdən ağlaya-ağlaya söylədilər: “Doğrudan da atamız qarşımızdadır”. Ev sahibi ayağa qalxdı, öküzə baş əydi və dedi: “Mən sənin keçmiş borcundan keçirəm”. Onun sözlərini eşidən öküz ah çəkdi və ağladı. Həmin gün, meymun saatında öküz öldü. Ev sahibi isə atasının günahlarını yusun deyə, rahibə yorğan və pul bağışladı.

İntiqama necə inanmamaq olar?

İLDIRIMIN TUTULMASI

Tipsakobe–no Suqaru hökmdar Yuryakunun mühafizəçisi idi və heç vaxt ondan ayrılmırdı (sağlığında hökmdarı Xasuseli Gənc Döyüşçü adlandırırdılar). Yuryaku Xasusedəki Asakura sarayından iyirmi üç il dünyaya hökmdarlıq eləmişdi.

Hökmdarın İvare sarayında yaşadığı vaxtlar bir gün Suqaru hökmdarla arvadının yorğan–döşəyə uzandığından xəbərsiz–ətərsiz yataq otağına girdi. Hökmdar utandı və yataqdan qalxdı. Elə bu vaxt göy gurultusu eşidildi. Hökmdar Suqaruya əmr elədi: “İldırımın bura gətir!” “Baş üstə” – deyərək Suqaru cavab verdi.

Suqaru əmrə alıb sarayı tərk elədi, alnına qırmızı sarğı bağladı, ucu qırmızı mizraqlı nizəsini götürdü və atın belinə sıçradı. O, Abe kəndindəki Yamada təpəsini, Budda Toyoda məbədinə ötürüb keçdi və nəhayət, gəlib Karu–no–Morokosidəki yol ayrıcına yetişdi və qışqırdı: “Hökmdar ildırım tanrısını hüzuruna çağırır!” Suqaru atını geri çapdı və dedi: “O ildırım tanrısı olsa da hökmdarın sözündən çıxmağa ürək eləməz”.

İldırım Toyoda məbədi və İoka təpəsinin arasına düşdü. Suqaru İldırımın görüb tanrıların kahinlərini çağıraraq və onlar İldırımın müqəddəs kəcavəyə oturdular. Sonra onlar hökmdarın sarayına yollandılar və Suqaru ona dedi: “Mən ildırım tanrısını gətirdim!” İldırım par–par parlayır və dörd bir tərəfə işıq saçır. Hökmdar ondan qorxdu. İşıq belə görünən Yuryaku çoxlu nəzir verdi və İldırımın düşdüyü yerə qayıtmağı əmr elədi. İndi həmin təpə İldırım təpəsi adlanır. (Təpə qədim Asuka paytaxtında Ovarid sarayından şimalda yerləşir).

Bir müddətdən sonra Suqaru öldü. Hökmdar əmr elədi ki, onun meyitini yeddi gün, yeddi gecə basdırmasınlar. Yuryaku Sadiq Suqarunun ölümündən kədərləndi. İldırımın düşdüyü yerdə məqbərə ucaltmaq və üzərində “Burada İldırımın qalib gələn Suqaru yatır” sözlərini yazmaq haqda sərəncam verdi. İldırım qəzəbləndi, yerə endi, məqbərəni vurmağa, tapdalamağa başladı və dağıntının altında qaldı. Hökmdar bunu eşitdi, qazıb tanrını çıxartdı və

tanrı sağ-salamat qaldı. İldırım yeddi gün, yeddi gecə tərpənə bil-mədi. Hökmdarın nöqərləri məqbərəni yenidən tikdilər və üzərində yazdılar: “Burda İldırma əbədi qalib gələn Suqaru yatır”.

“İldırım Təpəsi” adı belə yaranıb. Təpəyə bu ad qədim Asuka paytaxtı vaxtlarında verilib.

İLDIRIMIN KÖMƏYİ İLƏ DOĞULMUŞ, QEYRİ-ADİ DƏRƏCƏDƏ GÜCLÜ OĞLAN HAQQINDA SÖZ

Bu hadisə çoxdan – hökmdar Bidasunun hakimiyyəti dövründə olmuşdu. O, ölkəni İvare torpağındakı Osada sarayından idarə edirdi. Sağlığında onu Tükənməz Xəzinələrin Parlaq Mühafizəçisi adlandırırdılar).

Ovari torpağının Ayuti mahalındakı Katava kəndində bir kəndli yaşayırdı. Günlərin bir günü kəndli zəmisini sulayırdı. Azca yağış yağdı. Kəndli toxasını əlinə alıb ağacın altında daldalandı. Göy guruldayanda kəndli qorxudan və dəhşətdən toxanı üzünə tutdu. Elə bu vaxt ildırım onun qarşısına düşdü, oğlana çevrilib baş əydi. Kəndli onu toxa ilə vurmaq istəyirdi, lakin ildırım dedi: “Məni vurma, yaxşılığının əvəzini qaytararam”.

Kəndli soruşdu: “Nə verəcəksən?” İldırım cavab verdi: “Yaxşılığının əvəzinə oğul verərəm. Sən mənə kamfara ağacından qayıq düzəlt, qayığı su ilə doldur, suyun üstünə isə bambuk yarpağı qoy”.

Kəndli onun xahişini yerinə yetirib qurtarandan sonra ildırım dedi: “Kənara çəkil”. Kəndli kənara çəkildi və ildırım duman burulğanında göyə qalxdı.

Bir müddətdən sonra kəndlinin oğlu oldu. İlan iki dəfə onun başına dolandı, quyruğu və başı isə oğlanın kürəyinə sallandı. Oğlan böyüyüb on yaşına çatdı, hökmdarın sarayında bir pəhləvan yaşadığını eşitdi. Oğlan pəhləvanla yarışmaq qəsdini ilə paytaxta yola düşdü.

Hökmdar sarayının şimal-şərq hissəsindəki tənha evdə qüdrətli bir şahzadə yaşayırdı. Onun evinin yanında səkkiz syaku hündürlüyündə daş vardı. Bir dəfə şahzadə evdən çıxdı, daşı qaldırıb tulladı. Sonra evə girdi, girib-çıxmamaq üçün qapını örtdü.

Oğlan bunu gördü və başa düşdü ki, şahzadə axtardığı pəhləvandı. Gecə oğlan gizlicə evə yaxınlaşdı və daşı götürüb bir syaku uzağa tulladı. Qüdrətli şahzadə bunu gördü və qızıışmaq üçün əllərini bir-birinə vurdu, sonra daşı götürüb tulladı, amma oğlandan uzağa ata bilmədi. Oğlan isə daşı daha iki syaku uzağa atdı. Şahzadə daşı yenə tulladı, lakin uzağa ata bilmədi. Oğlanın daşları atdığı yerdə üç sun dərinliyində izlər qaldı. Oğlan daşı üç syaku uzağa atdı. Şahzadə izləri gördü və başa düşdü ki, daşları oğlan atıb, oğlanı tutmaq istədi, amma oğlan aradan çıxdı. Oğlan çəpərdən keçhakeçdə şahzadə onu tutmaq istədi, lakin oğlan çəpəri artıq adlamışdı, buna görə də qüdrətli şahzadə onu tuta bilmədi. Şahzadə oğlanın daha güclü olduğunu başa düşdü və təqibdən əl çəkdi. Bir müddət keçəndən sonra oğlan Qanqodzi məbədinə xidmətçi düzəldi. Həmin vaxtlar zəng qülləsində hər gecə bir adam öldürülürdü. Yeni xidmətçi bunu eşitdi və məbədin rahiblərinə dedi: “Mən bu şər ruhu öldürəcəyəm və bəlaya son qoyacağam”. Rahiblər razılaşdılar. Oğlan zəng qülləsinə qalxdı, otağın küncələrinə dörd çıraqlı qoydu və dörd köməkçisinə dedi: “Mən ruhu tutan kimi çiraqların üstündəki örtükləri götürün”. Sonra oğlan qapının dalında gizləndi, gecəyarısı nəhəng bir ruh gəldi, lakin xidmətçini görüb qaçdı. Gecənin girt yarısında ruh yenə gəldi. Xidmətçi onun saçlarından möhkəm yapışdı. Ruh dartınıb onun əlindən çıxmaq istəyirdi, lakin oğlan çəkib onu otağa saldı. Dörd köməkçi qorxudan tir-tir titrəyirdilər və çiraqların üstündən örtükləri götürə bilmirdilər, buna görə xidmətçi ruhu küncdən-küncə sürüyə-sürüyə örtükləri özü açmalı oldu. Dan söküləndə ruh bütün saçlarından məhrum olub qaçdı. Səhər gördülər ki, qanlı izlər yol ayrıcına aparır. Yol ayrıcında vaxtilə məbəddə yaşayan yaramaz bir qul basdırılmışdı. Aydın

oldu ki, ruh həmin qulun imiş. Onun saçları indiyəcən qayğı ilə məbəddə saxlanır.

Xidmətçi artıq upasaka işinə keçmişdi və Qanqodzi məbə-dində yaşayırdı. Məbədin suvarılan zəmiləri var idi. Bir gün şah-zadələr suyu kəsdilər, zəmilər qurquru qurudu elə bu vaxt upa-saka dedi: “Mən zəmilərə su buraxaram.” Rahiblər razılaşdılar. Əvvəlcə upasoko on adamın zorla qaldıra biləcəyi ağır bir kotan düzəltdi. Amma özü kotanı elə qaldırdı ki, elə bil bir parça tax-taya güc verdi, sonra zəmiyə yollandı və kotanı əngəcin üstünə qoydu. Lakin şahzadələr kotanı apardılar, əngəci bağladılar və zəmilər qurudu. Upasaka əngəcin üstünə yüz adamın zorla tər-pədəcəyi ağır bir daş qoydu və su zəmilərə axmağa başladı. Şahzadələr onun gücündən qorxdular və daha əngəci bağlamağa cəsəret eləmədilər. Bundan sonra məbədin zəmiləri heç vaxt qurumurdu və həmişə bol məhsul verirdi. Məbədin rahiblərinin razılığı ilə upasaka rahib oldu. Onu Dodzyo Qanunu Müəllimi adlandırdılar.

Adamların deməyinə görə, Qanqodzi məbədidəki Dodzyo Qanunu Müəllimi əzəmətli gücü ilə şöhrət qazanmışdı. Düz deyirəm – onun gücü özündən əvvəlkilərin vəziyyətlərindən ya-ranmışdı.

DAŞLAR DOĞAN VƏ DAŞLARA SİTAYIŞ EDƏN QADIN HAQQINDA SÖZ

Mino torpağının Katakata mahalındakı Kusumi kəndində Aqata nəslindən olan bir qız yaşayırdı. Qızın iyirmi yaşı tamam olmuşdu, amma tək-tənha yaşayırdı və qızlığını itirməmişdi. İş elə gətirdi ki, qız öz-özünə hamilə qaldı. Üç il keçdi və hökm-dar Kammunun hakimiyyəti zamanı, Əbədi Salamətlik erasının birinci ilinin yayında, donuz ilinin ikinci ayının sonunda qız iki daş doğdu. Daşlar beş sunluq idi. Biri ağ-mavi, digəri mavi rəngə çalırdı. Onlar ilbəl böyüyürdülər.

Katakatanın qonşuluğundakı Atsumi mahalında Ulu tanrı İnaba yaşayırdı. O, gələcəkdən xəbər verən kahin arvad ruhuna girdi və dedi: “Bu iki daş – mənim övladlarımdı”. Buna görə də arvad daşların ətrafına müqəddəs çəpər çəkdi və onlara sitayiş eləməyə başladı.

Qədimlərdən indiyə kimi belə möcüzələr eşidilməyib. Bu möcüzə müqəddəs sülalənin hökmdarlıq elədiyi ölkədə baş vermişdi.

RÜSTƏM VƏ SÖHRAB

Günlərin bir günü Rüstəm Rəxşi yəhərlədi, ayağını üzəngiyə keçirdi, quş kimi yəhərin belinə sıçradı, yerini rahatladı, sevgi şeirləri qoşa-qoşa qəhrəmanlıqlar göstərə-göstərə uzaq səfərə çıxdı. Qayışbaldır kəhər uzaqlara səkdi, damarları elə bil polad idi, ayaqları isə qüdrətli sütunlara bənzəyirdi. Göylər haqqı, belə bir atdan ötrü bir andaca sevgilimin zülflərindən imtina eləyərdim. Əlindəki polad qılınc gözəllərin başının üstündən asılmasın, qoy onlar xoşbəxt ömür sürsünlər. Az getdi, çox getdi, gəlib bir çəmənliyə çatdı.

Rüstəm Rəxşi çəmənliyə otlamağa buraxdı. Özü isə yayını və oxunu götürüb çöllüyə düşdü. Bir xeyli gəzib dolaşdı, nəhayət, bir çöl eşşəyini gözü aldı. Oxu atması ilə şikarın öldürülməsi bir oldu – çöl eşşəyi yerindən tərپənə bilmədi. Rüstəm onun dərisini soydu, ətinə qızartdı və qarnını bərkitdi. Sonra girşaspın qalxanını başının altına qoydu və bərkdən xorna çəkməyə başladı.

Rüstəm yatmağında olsun, gör sənə hardan deyirəm. Çəmənliyə bir neçə süvari gəlib çıxdı. Rəxşin, madyanlardan birinə gözü düşdü və süvarilərin dalınca çapdı. Yolda tapqırı qırıldı, qayış-yəhər dağıldı. Yəhəraltı bir yerə düşdü, yəhər bir yerə düşdü, çul isə başqa yerə düşdü. Rəxşin üstündə heç nə qalmadı. Süvarilər Rəxşi aralığa aldılar və onu tutdular. Rəxşi tutandan sonra gəlib bir şəhərə çatana kimi yol getdilər.

Bu arada Rüstəm yuxudan ayıldı, baxıb gördü ki, Rəxşin izi-tozu yoxdu. Bir neçə dəfə muşqurdu, Rəxşi harayladı, amma

Rəxşdən cavab çıxmadı ki, çıxmadı. Rüstəm onun izinə düşdü. Az getdi, çox getdi, yolda yəhərtını gördü, onu da götürdü. Bir az gedəndən sonra çulu gördü, çulu da götürüb çiyinə atdı. Bütün bunları belinə şələləyib yoluna davam elədi.

Rüstəm getməyində olsun, sizə bu şəhərin padşahından deyim. Bu padşahın pəhləvan bir qızı vardı. Qız şəhərə gələn süvariləri, Rəxşi gördü və fikrə getdi: “At kimindi, bilmirəm, amma sahibi yəqin ki, bahadırdı”. Qız süvarilərdən bir neçəsini hüzuruna çağırdı və əmr elədi:

– Yeri-göyü ələk-vələk eləyin, amma bu atın sahibini tapın.

Sözünü bitirib öz-özünə fikirləşdi: “Gəlib çıxar, onunla gücümü sınayaram”.

Süvarilər axtarışa çıxdılar, getdilər, getdilər, baxıb gördülər ki, budu, üst-üstə qalaqlanmış iki dağ gəlir. Gələn Rüstəm idi, şələləndiyi yəhər, yəhərtı, çul isə dağa bənzəyirdi. Baxanda deyirdin ki, Rüstəm lap yaxındadı, əslində o hələ çox uzaqdaydı.

Süvarilər onu salamladılar, salamlarına cavab alandan sonra dedilər:

– Ey pəhləvan! Sənə at dözmürmü ki, yəhəri-yüyəni belinə şələləmişən? Yükünü ver, biz aparaq, axı, sənin atın bizim şəhərdədi.

Rəxşin yəhərini-yüyənini bir neçə ata yüklədilər, yük bir neçə ata bəs elədi. Onlar yola düzəldilər, getdilər, getdilər, nəhayət, gəlib şəhərə çatdılar. Şəhərə bir “boy, boy!” düşmüşdü ki, gəl görəsən, Rüstəm hamını heyrətə salmışdı.

Yedirib, içirtmək üçün Rüstəmi saraya aparmaq istədilər, Rüstəm isə dedi:

– Rəxşi görməyəne kimi yemək-içmək yoxdu, ağzıma çörək, çay almaram.

Onu tövləyə apardılar, Rəxşi göstərdilər. Rüstəm Rəxşə yaxınlaşdı, yalmanından yapışıb ona bir dənə ilişdirdi. Rəxş cavabında dedi:

– Sən ilin on iki ayını gözəllərin dalınca sürünürsən, ildə bir dəfə mənə olmaz?

Rüstəm tövlədən çıxdı, onu saraya apardılar, padşah kef məclisi düzəltdi. Saqi məclisi dolandı, adama bir qədər çaxır içdilər, sonra ordan-burdan gap elədilər, sonra padşah dedi:

– Ey pəhləvan, mənim bir bahadırım var, onunla yarışmazsanmı?

Rüstəm cavab verdi:

– İndi başım ağrıyır, sabah mənimlə yarışmaq istəyən varsa, mən hazırım.

Səhər açıldı, şahzadəni kişi kimi yaraqlandırır-bəyazlandırdılar. Yarış meydanına su çilədilər, musiqi sədaları eşidildi, nəhayət, rəqiblər meydana çıxdılar. Adətə görə, onlar bir-birlərinə əl verdilər, Rüstəm həmin andaca hiss elədi ki, rəqibinin əli yaman zərifdi.

Rüstəm dedi:

– Ey pəhləvan, gücünü topla, nəyə qadir olduğunu göstər, mənə yazığın gəlməsin!

Padşahın qızı Rüstəmin qurşağından yapışdı, nə qədər gücləndisə onu yerindən tərpədə bilmədi: Rüstəm soruşdu:

– Hə, nə oldu, sən bütün gücünü göstərdinmi?

– Hə, – deyər o cavab verdi.

Rüstəm dilləndi:

– Lap yaxşı, onda özünü gözlə.

Rüstəm tək əllə onun qurşağından yapışdırıb göylərə qaldırdı, yerə çırpmaq istəyirdi ki, padşah qışqırdı:

– Ey, yaramaz, ehtiyatlı ol, rəqibin qızdı.

Pəhləvan ehmalca onu yerə qoydu, qız Rüstəmin əlindən öpdü.

Rüstəm qıza elçi düşdü, padşah razılıq verdi. Yeddi gün, yeddi gecə toy çaldılar, padşah qızını Rüstəmə ərə verdi. Rüstəm heç kimə açıb demədi ki, bəs, deməzsənmi, mən həmin o məşhur Rüstəməm.

Toydan bir az keçəndən sonra Rüstəm arvadına dedi:

– Mənim getmək vaxtımdı, mən gedirəm.

Arvadı cavab verdi:

– Qarnımda sənin uşağını gəzdirirəm, uşaq dünyaya gələndən sonra nə edim?

Rüstəm qolbağını çıxartdı, arvadına verib dedi:

– Qızım olsa, qolbağı satıb ona xərcləyersən; oğlum olsa qoluna bağlayarsan və Zabulistana göndərsən.

Sonra Rüstəm atı tövlədən çıxartdı, qarınaltısını çəkib elə möhkəm bağladı ki, at nəfəsini zorla dərdi. Ayağını üzəngiyə keçirdi, quş kimi yəhərin belinə sıçradı, yerini rahatladı, sevgi şeirləri qoşa-qoşa, qəhrəmanlıqlar göstərə-göstərə uzaq səfərə çıxdı... Zabulistana çatana kimi gecə-gündüz yorğunluq-ağrılıq bilmədən atı dəhmərlədi.

Rüstəm Zabulistanda qalsın, sizə kimdən deyim, kimdən deyim, Rüstəmin arvadından.

Doqquz ay, doqquz gün, doqquz saat, doqquz dəqiqənin tamamında onun bir oğlu oldu. Uşağın adını Söhrab qoydular.

Nə başınızı ağrıdım, aylar keçdi, illər ötdü, Söhrab böyüdü, əvvəlcə altı, sonra yeddi yaş tamam oldu. Günlərin bir günü Söhrab uşaqlarla aşıq-aşıq oynayırdı, aşığı elə güclü atdı ki, vəzirin oğlunun ayağını sındırdı. Vəzir hadisəni eşidib çığır-bağır saldı, padşahın hüzuruna gəlib dedi:

– Padşah sağ olsun, sənin Söhrab nəvən aşıqla oğlumun ayağını sındırıbdı.

– Uşaqdılar də, – deyə padşah dilləndi, – oynayırlar, mənim əlimdən nə gəlir?

Söhrab on iki-on üç yaşına qədəm qoyanda tay-tuşu “atan yoxdu, bicsən” deyə onu cıratmağa başladılar.

Söhrab anasının yanına gəlib soruşdu:

– Ana, mənim atam hardadı?

O, oğluna öz atasını göstərərək cavab verdi:

– Qabağında duran adam elə sənin atandı.

Söhrab dedi:

– Yox, bu sənin atandı, mənim atam deyil.

Onlar çox höcətləşdilər, axırda ana ələcsiz qalıb, atasının Zabulistanda olduğunu açıb Söhraba söylədi.

Ana dedi:

– Atanı görmək istəyirsənsə, Zabulistana yollan.

Söhrabın bir dayısı vardı. Dayı sinəsini qabağa verdi, “Söhraba özüm kömək edəcəyəm”, – dedi. Dayı, baci oğlu bir dəstə topladılar, padşahdan rüsxət alıb yola düzəldilər.

Onlar getməyində olsun, sizə Söhrabın anasından deyim.

Söhrabın anası kişi paltarı geyindi, ata mindi və dolayı yollarla qabağa düşdü. O, dar dərələrin birində Söhrabın yolunu kəsdi və üzünə niqab saldı ki, tanımasın.

Söhrab gəlib dərəyə çatdı, baxıb gördü ki, bir pəhləvan yolunu kəsibdi.

– İstəyin nədi, ey pəhləvan? – deyə o soruşdu.

Pəhləvan cavab verdi:

– Mən sizin pəhləvanlardan biri ilə gücümü sınamaq istəyirəm.

Dəstədə Söhrabdan başqa heç kim onun qabağına çıxma bilməzdi. Pəhləvan iki cəhdə Söhrabı havaya qaldırıb yerə çırpdı. O, niqabı üzündən götürdü, Söhrab başa düşdü ki, qabağını kəsən anasıymış. Ana dedi:

– Qayıt geri, atanın gücü hələ səndə yoxdu.

Ana oğlunu yoldan beləcə geri qayıtdı.

Aradan bir il keçdi və Söhrab yenidən atasını axtarıb tapmaq fikrinə düşdü. O, yenidən dəstə topladı və yola düzəldi, ana isə yenidən həmin dərədə onun yolunu kəsdi. Amma Söhrab bu dəfə anasının ayağını yerdən üzüb torpağa çırpa bildi.

Ana dedi:

– Hə, indi yola çıxma bilərsən, indi Rüstəm kimi güclüsən.

Ana geri şəhərə qayıtdı, Söhrab isə yoluna davam elədi. Az getdilər, çox getdilər, gəlib bir qəsəre yetişdilər. Söhrab əmr elədi ki, hamı atdan düşsün və onlar burda çadır qurub düşərgə saldırlar. Söhrab baxıb gördü ki, bir qız əlində bardaq su gətirməyə gedir. O, dayısına dedi:

– Get, o qızın əlindən tutub mənim çadırıma gətir.

Dayı dedi:

– Baci oğlu, yaxşı qızlar, göyçək arvadlar çoxdu, hər yaxşı qızın, hər göyçək arvadın əlindən tutub sənə çadırına gətirmək olmaz, axı.

Söhrab dilləndi:

– Mən sənə dedim ki, get, onun əlindən tutub çadırıma gətir!
Gətirməsən – şapalaq qazanacaqsan.

Dayı qorxuya düşdü, fikirləşdi ki, birdən vurub öldürər məni.
gedib qızın əlindən tutdu və Söhrabın çadırına gətirdi. Söhrab
müsəlman adəti ilə onu özünə arvad elədi.

Qız bir-iki həftəsini onun çadırında keçirdi, sonra Söhrab
qızın bardağını qızıl-gümüşlə doldurub dedi:

– Çıx get!

Qız dilləndi:

– Hara gedim? Axı, mən bətnimdə sənin balanı gəzdirirəm!

Söhrabın qiymətli bir qolbağı vardı, qolbağını çıxartdı, qıza
verib dedi:

– Qız olsa, satıb ona xərcləyərsən, oğlan olsa, qoluna bağla-
yıb Zabulistana göndərərsən.

Qızı yola salandan sonra dayı, baci oğlunu Keykavusun pad-
şahlıq elədiyi şəhərə gətirdi. Onlar şəhərin ətrafında çadır qurub
düşərgə saldılar, şəhəri mühasirəyə aldılar. Rüstəm şəhərdə de-
yildi, onun pəhləvanlarından bəziləri ordaydı. Söhrab hər gün
Rüstəmin pəhləvanları ilə cəngə çıxırdı, hər gün onlardan ikisini-
üçünü əsir alırdı. Öldürmürdü, sadəcə olaraq, əsir alırdı. Beləliklə,
o, Rüstəmin qırx pəhləvanını əsir aldı.

Şayiələr Rüstəmə də çatdı: bəs deməzsənmi, Rüstəm, Key-
kavusun şəhərini cavan bir bahadır mühasirəyə alıbdi. Sən qırx
pəhləvanın onun əsiridi. Rüstəm bu xəbəri eşitdi və eşidən kimi
də yeddi yarım mən ağırlığındakı çaxır dolu qədəh əlindən
düşdü. Yubanmadan qızıl-gümüşlə bəzədilmiş yəhəri Rəxşin
belinə qoydu, ayağını üzəngiyə keçirdi, quş kimi yəhərin belinə
sıçradı, yerini rahatladı, sevgi şeirləri qoşa-qoşa, qəhrəmanlıqlar
göstərə-göstərə uzaq səfərə çıxdı... Axşam namazına gəlib Key-
kavusun şəhərinə yetişdi və şəhərin yanında qumrovlu çadır qurdu.

Onun qumrovlu çadır qurduğunu dayı gördü və Söhraba dedi:

– O qumrovlu çadırı görürsənmi, həmin çadırı atan Rüstəm
qurubdu.

Hava qaralmışdı, şər qarışmışdı. Söhrab fikirləşdi: “Sabah gedib atamı görürəm”.

Gecənin girt yarısı Rüstəm Söhraba əsir düşmüş pəhləvanlarına baş çəkmək fikrinə düşdü: bəlkə xəstələnəni var, əsirlikdən qurtarmaq lazımdı.

Rüstəm əvvəlcə Söhrabın çadırına yaxınlaşdı, deşik açdı, deşikdən içəri baxdı: çadırdə gözəl bir oğlan oturmuşdu, oğlan elə gözəl idi, elə gözəl idi ki, bacısını belə oğlana verməyə adamın hayıfı gəlməzdi.

Rüstəm fikrə getdi: “Belə oğulu olan ataya canım qurbanı”.

Rüstəm bir xeyli durub cavana baxdı, gözünü ondan çəkə bilmirdi. Düz bir saat durub Söhrabın üzünə tamaşa elədi. Sonra Söhrabın əsirləri saxladığı çadıra yaxınlaşdı. Baxıb gördü ki, pəhləvanlardan biri xəstədi. Rüstəm xəstə pəhləvanı belinə alıb geri yollandı. Bir də gördü ki, yan tərəfdən kölgə keçir: bu, Söhrabın dayısı idi, çadırdən təzəcə çıxmışdı. Söhrabın dayısı qaraltı görüb soruşdu:

– Ey, kimsən?

Rüstəm dinmədi.

Dayı təkrar soruşdu:

– Ey, kölgə, kimsən?

Rüstəm yenə dinmədi.

Söhrabın dayısı qaraltıdan cavab almayıb, ona yaxınlaşdı, əlindən yapışdı, qolunu burmaq istədi, Rüstəm isə ona bir şapalaq ilişdirdi və dayının canı çıxdı. Min ilin ölüsü kimi yerə sərildi.

Səhər Söhrab yuxudan oyandı, çadırdən bayıra çıxdı, dayısının meyitini gördü. Başa düşdü, başa düşdü ki, bu, ya Rüstəmin, ya da onun pəhləvanlarından birinin işidi.

Söhrabın Gülrəng adlı bir atı vardı. Söhrab qiymətli daş-qaşlarla bəzədilmiş yəhərin belinə sıçradı, yerini rahatladı və döyüş meydanına səkdı. Rüstəm özünə gələnə kimi, Söhrab onun on-on beş pəhləvanını öldürməklə dayısının qisasını aldı.

Rüstəm işi belə görüb meydana çıxdı və dedi:

– Ey pəhləvan, sən adamların arasına niyə vəlvələ saldın? Bu nə səs-küydü?

Söhrab ona cavab verdi:

– Mənə hədə-qorxu gəlmə, sənin hədəndən qorxmuram.

Onlar sözləşir, sözləşdikcə də toppuzun qayışını açır, əllərinə alırdılar və bir-birləri ilə cəngə başladılar. Çox vuruşdular, amma heç biri qələbə qazanmadı. Onlar işi belə görüb atdan endilər, qurşaq tutdular və güləşməyə başladılar. Var gücləri ilə bir-birlərini çəkməyə başladılar, onlar həmin güclə Alvard dağını çəksəydilər, onu köçlü-köməcli yerindən qopardardılar, amma yenə də qalib gələn olmadı.

Bir neçə gün güşt tutdular, axırda Söhrab tək tanrının adını çəkib Rüstəmi göyə qaldırdı və yerə çırpdı. Söhrab qılıncını sıyırdı, Rüstəmin qarnına soxmaq istəyirdi ki, Rüstəm dilləndi:

– İgidlər birinci dəfə basdıqlarına aman verirlər.

Söhrab ondan soruşdu:

– Deynən, sən Rüstəmsən? Sən Rüstəmin qohumusan? Sən Rüstəmin oğlusan, Rüstəmin qardaşısən? Sən Rüstəmin nəyi-sən? Deynən, səndə mənə qarşı atalıq duyğusu varmı? Mənə düzünü deynən, sən kimsən?

Rüstəm yenildiyi adama kim olduğunu deməyə utanırdı, buna görə də Söhraba dedi:

– Mən nəinki Rüstəmin qohumlarından, hətta onun nökrələrindən biri də deyiləm.

Söhrab öz çadırına qayıtdı, Rüstəm isə qoşunun arasına qayıtmağa utandığından dağlara, bulaqlara üz tutdu. O, bulağın başına gəldi, dəstəmaz aldı, namaz qıldı və tanrıya yalvarmağa başladı:

– Ey tanrı, ilahi, mənə qırx fil gücü ver, bu güc mənə indi lazımdı!

Rüstəm qollarına qırx fil gücü gələndə kimi tanrıya yalvardı, sonra elə ağırlaşdı ki, dizinə qədər torpağa batdı.

Axşam düşdü, Rüstəm yenidən döyüş meydanına çıxdı, nərə çəkdi, Söhrab onun nərəsini eşidib fikrə getdi: “Mən ki dünən onu yenmişəm! Təzədən niyə gəlib?” Söhrab döyüş meydanına çıxdı, Rüstəmə yaxınlaşdı və soruşdu:

– Ey pəhləvan, səni dünən yenmişəm, indi nə istəyirsən?

Rüstəm cavab verdi:

– Dünən hesabdan deyil, gəl bu gün güləşək.

Onlar yenidən güləşməyə başladılar. Söhrab altı gün, altı gecə qüdrətli fil gücü ilə mübarizə apardı, yeddinci gün Rüstəm Söhrabı havaya qaldırdı və yerə çırpdı. Samın yüz manlıq qılıncını sıyırdı və bağına sancdı.

Söhrab qışqırdı:

– Namərdliklə məni yendin! Amma yadında saxla, balıq olub dənizdə üzsən də mənim qisasımı səndən alacaqlar. Ulduz olsan, göydən qoparacaqlar.

Rüstəm soruşdu:

– Sənin qisasını kim alacaq, axı?

Söhrab cavab verdi.

– Mənim qisasımı Rüstəm alacaq. Qumrovlu çadırın sahibi, Nərimanın kötücəsi, Samın nəticəsi, Zalın nəvəsi Rüstəm.

Rüstəm soruşdu:

– Necə sübut edə bilərsən? Nişandan-zaddan nəyin var?

– Hə var, – deyər Söhrab cavab verdi. – Onun qolbağı qolumdadı.

Söhrab sözünü bitirib canını tapşırırdı.

Rüstəm baxıb gördü ki, Söhrabın əlindəki qolbaq özünün-küdü. O, özünü döydü, başına toz tökdü, saçını yoldu. Dava gətirmək üçün Keykavusun hüzuruna adam göndərdi. Həmin adam əliboş geri qayıtdı – Keykavus dava-dərman verməyibmiş.

Hirslənmiş Rüstəm padşahın yanına cumdu, qılıncını sıyırdı və Keykavusu vurmaq istədi. Keykavus isə taxtda oturmuşdu. Rüstəm dedi:

– Bu taxt Süleymanın olmasaydı, səni taxtla birlikdə dörd yerə bölərdim. Süleymanın taxtına isə qılınc qaldıra bilmərəm.

O, qəflətən səs eşitdi:

– Rüstəm, Söhrabı qırx gün çiyində gəzdirsən, tanrı onu yenidən dirildər!

Sandıq hazırladılar, Söhrabın cənazəsini sandığa qoydular. Rüstəm sandığı çiyinə aldı, gecə-gündüz çiyində gəzdirməyə

başladı. Otuz səkkiz gün sandığı çiyində gəzdirdi. Otuz səkkizinci günün tamamında Keykavus bəd niyyətə düşdü. O, qoca bir qarını hüzuruna çağırıb dedi:

– Qara bir palaz götür, Rüstəmin hər gün su içməyə gəlidiyi dayaz çaylığa apar. Günortaya özünü ora yetir və palazı yumağa başla. Rüstəm deyəcək: “Nə qədər yusan da bu qara palaz ağarmayacaq”. Sən də ona deyərsən: “Qara palaz ağarmayacaqsa, ölü də dirilməyəcək”. Bax belə.

Qarı qara palazı götürdü, Rüstəmin hər gün günorta su içməyə gəlidiyi dayaz çaylığa yollandı. Palazı islatdı, yavaş-yavaş yumağa girişdi. Rüstəm günün ən isti vaxtı – günorta üstü su içməyə gəldi – of, kaş heç sən də soruşmayaydın və gerisini bilməyəydin, çıxıb burdan gedəydin! Rüstəm dilini dinc qoymadı, qarından soruşdu:

– Ay, qarı, sənın yumağınla bu qara palaz, nədi, ağaracaqmı?

Qarı cavab verdi:

– Qara palaz ağarmayacaqsa, ölü də dirilməyəcək.

Qarı bunu deyən kimi Rüstəmin ürəyi əsdi, yanını yerə verdi və sandığı çiyindən düşürdü. Onun sandığı yerə qoyması ilə Söhrabın sandıqdan səsinin gəlməsi bir oldu:

– Ata, sən xəncəri ikinci dəfə mənim ürəyimə sancdın.

Söhrab beləcə öldü. Rüstəm Söhrabı kəfənlədi, qəbir qazıb onu torpağa tapşırıdı. Oğlunun qoşununu geri göndərdi. Bütün əsgərlər qara paltar geyindilər və öz evlərinə, Söhrabın anasının yaşadığı şəhərə yollandılar.

Qoşun şəhərə yaxınlaşan vaxt Söhrabın anası qoşunun başdan-ayağa qara geyindiyini gördü və həmin andaca başa düşdü ki, Rüstəm Söhrabı öldürübdü. O, cəng paltarını geyindi, qılıncını belinə bağladı və qoşunla geri, Keykavusun şəhərinə üz tutdu.

Xəbər Rüstəmə çatdı, bəs deməzsənmi, Söhrabın anası qoşunla sənın canını almağa gəlir, sənə burda boş-bekar oturmusan.

Rüstəm bacısını yanına çağırıdı – bacısının adı Qisyabanu idi və ona dedi:

– Quranı götür və onun yanında Qurana and iç ki, Rüstəm onu bilmədən öldürübdü. Axı, bunun oğlu olduğunu hardan biləydi? Heç kim öz övladını öldürmür!

Rüstəmin bacısı Quranı götürdü, Rüstəmin arvadının qabağına çıxdı və qardaşının dediklərinin hamısına əməl elədi. Onu başa saldı ki, Rüstəm kimlə cəngə girdiyini bilməyibdi, buna görə də Söhrabı öldürübdü. Axı, öz övladını kim öldürər?

Rüstəmin arvadı onun suçundan keçdi.

RÜSTƏM VƏ DİVLƏR

Günlərin bir günü Keykavus min atlıyla ova çıxdı. Onlar ova çıxdılar, yolda üç div – Arçanq, Xarçanq və Ağ div – pusqu qurmuşdular. Divlər Keykavus padşahı və onun məiyyətlərini əsir aldılar. Əsirləri dərin bir quyuya saldılar və ovsunladılar. Ovsundan onların gözləri tutuldu, heç nə görmürdülər.

Ağ div, Arçanqla Xarçanqa dedi:

– Mənim ürəyimi çıxarıb, suda bişirən və suyunu bu əsirlərin gözüne çəkən adam bunların gözünü açə bilər. Ağ Divin dediyi sözləri Keykavusun qulağı çaldı.

Quyunun ağzına iri daş qoydular. Ağ Div quyunun keşiyini çəkməyi on iki divə tapşırırdı, quyunun ağzındakı daşı ancaq bu divlər qaldıra bilirdilər. Divlər acanda Keykavusun quyudakı əs-gərlərindən çıxarıb aşırırdılar.

Rüstəm xəbər çatdırdılar ki, ay bədbəxt, niyə belə arxayınsan, Arçanq, Xarçanq və Ağ Div Keykavusu əsir alıblar! Bu xəbəri eşidən kimi Rüstəmin əlindəki səkkiz yarım mən ağırlığındakı çaxır dolu qədəh çevrildi. Həmin andaca qiymətli daş-qaşlarla bəzədilmiş yəhəri Rəxşin belinə qoydu, quş kimi yəhərin üstünə sıçradı, ayağını üzəngiyə keçirdi, yerini rahatladı, sevgi şeirləri qoşa-qoşa, qəhrəmanlıqlar göstər-göstərə uzaq səfərə çıxdı. Qayıbsaldır kəhər uzaqlara səkdi, damarları elə bil polad idi, ayaqları isə qüdrətli sütunlara bənzəyirdi. Göylər haqqı, belə bir atdan ötrü bir andaca sevgilimin zülflərindən imtina elə-

yərdim. Əlindəki polad qılınc gözəllərin başının üstündən asılmasın, qoy onlar xoşbəxt ömür sürsünlər. Az getdi, çox getdi, gəlib bir bulağa yetişdi. Rəxşi otlamağa buraxdı, özü isə yay-oxunu götürüb çölə düşdü. Gözünə bir çöl eşşəyi dəydi. Oxu atması ilə şikarın öldürülməsi bir oldu – çöl eşşəyi yerindən tərپənə bilmədi. Rüstəm onun dərisini soydu, odun yığdı, tonqal qaladı, əti qızardıb yedi. Sonra herşəspın qalxanını iri bir qayanın üstünə qoydu, başını qalxana söykəyib xorna çəkdi. Rüstəm yatmağında olsun, sizə Akman divdən deyim.

Akman div çoxdan idi ki, Rüstəmə kin bəsləyirdi, hər yerdə onu güdüdü. Günlərin bir günü Akman divin yolu bulaq başına düşdü, baxıb gördü ki, Rüstəm herşəspın qalxanını iri bir qayanın üstünə qoyub, başını qalxana söykəyib yatıbdı. Akman div Rüstəmi qaya ilə birlikdə götürüb göyə qalxdı. Meh Rüstəmin üz-gözünü yaladı, o, yuxudan oyandı və gördü ki, göydə uçur.

Rüstəm soruşdu:

– Akman div, məni hara aparırsan?

Akman div dedi:

– Qardaşım Mardjonu öldürdüyün yerə aparıram. Səni ora ölümünə aparıram.

O, Rüstəmi Alvard dağının ətəyinə, Çin dənizinin sahilinə gətirdi. Akman div ondan soruşdu:

– Səni Çin dənizinə tullayım, yoxsa Alvard dağına atım?

– Məni Alvard dağına at, – deyə Rüstəm dilləndi. – Qoy pəhləvanlar mənim sür-sümüyümü görüb qorxuya düşsünlər.

Amma divlər hər şeyi tərsinə eləyirlər. Akman div də Rüstəmi düz Çin dənizinin ortasına tulladı. Rüstəm isə çiyinə pələng dərisi salmışdı, dəri onu batmağa qoymadı. Şər q küləyi əsdi, külək Rüstəmi sahilə çıxartdı. Rüstəm sahilə çıxıb fikrə getdi: “Baxım görün bu yaramaz hara getdi!”

Akman div sahilin o başı ilə gəlirdi, fikir içindəydi: “Kaş bizim bütün bədbəxtçiliyimizin günahkarı Rüstəm xilas olmayaydı!”

Onlar baş-başa toqquşana qədər fikirli-fikirli yol gəldilər. Akman div havaya qalxmaq üçün ovsun oxumaq istədi, amma

ovsun yadından çıxdı. Rüstəm divi qamarladı, parça cıran kimi onu iki yerə ayırdı. Sonra isə Rəxşin otladığı yerə yollandı.

Rüstəm Rəxşin yanına gəlib soruşdu:

– Hardaydın, Rəxş? Akman div bu gün məni az qala öldürmüşdü!

Rəxş cavab verdi:

– Günahkar qarnımdı. Başım ota elə qarışdı ki, gözümə heç nə görünmürdü.

Rüstəm Rəxşin belinə sıçradı, az getdilər, çox getdilər, gəlib taxıl tarlasına yetişdilər. O, Rəxşi otlağa buraxdı, özü isə yay-oxu götürüb çölə düşdü. Gözünə bir çöl eşşəyi dəydi, kamanı əlinə aldı, oxu atması ilə şikarı öldürməsi bir oldu – çöl eşşəyi yerindən tərپənə bilmədi. Rüstəm çöl eşşəyinin dərisini soydu, çır-çırpı yığdı, tonqal qaladı, ət qızartdı və qarnını bərkitdi. Sonra isə herşəspın qalxanını başının altına qoyub xorna çəkdi.

Rüstəm yatmasında olsun, sizə Rəxşdən deyim. Rəxş otlamağındaydı, otlaya-otlaya gəlib taxıl tarlasına çıxdı. Sahibkarın kəndlilərindən biri tarladaydı. Kəndli baxıb gördü ki, at tarlaya soxuldu: at nə at, bir dəfəyə yüz min ağırlığında dərz yeyir. Belə getsə, bir azdan bütün taxılın axırına çıxacaq! O, əlinə ağac alıb Rəxşin üstünə cumdu, Rəxş isə şahə qalxdı, deyirdin ki, indicə təpiklə kəndlinin axırına çıxacaq. Kəndli atın şahə qalxmasını görəndə kimi qaçmağa üz qoydu. Yaxınlıqda körpü vardı, kəndli körpünün altında daldalandı, Rəxşin əlindən qaçıb körpünün altında gizləndi. Rəxş körpünün üstündə durub fikrə getdi: “Fərqi yoxdu, hansı tərəfdən görünsə, başını üzəcəyəm!”

Kəndli isə körpünün altında oturmuşdu, yerindən tərپənmirdi.

Rəxş bir xeyli körpünün üstündə dayandı, sonra otlamağa yollandı, kəndli isə körpünün altından çıxdı və fikrə getdi: “At nə günah sahibidi, günahın hamısı atın yiyəsindədi”. O, yavaşca-yavaşca atın arxasınca getməyə başladı, çalışırdı ki, atın gözünə görünməsin. Bir az getmişdi ki, Rüstəmin xornası qulağına dəydi, yaxına gəldi, iri bir daş götürdü və Püstəmin ayağına tullaıdı – fikirləşdi ki, birdən başına dəymərəm, ayağını nişan almaq isə asandı. Qoy ayaqları qırılsın.

Kəndli daşı onun ayağının üstünə tulladı, Rüstəm yuxudan oyandı, dizi üstə durub dedi:

– Ey pəhləvan, ayağımla nə işin var?

– Sən atını niyə taxıl tarlasına buraxmısan? – deyə kəndli soruşdu. – Atın bütün taxılımın axırına çıxıbdı!

– Taxıl kimindi?

Kəndli cavab verdi:

– Avlad–Mirzamanın.

– Avlad–Mirzaman kimin tərəfindədi?

– Ağ Divin.

Rüstəm dilləndi:

– Görürsənmi, sən mənim ayağımı vurub əzdin, indi isə mənə yazığın gəlir. Sən ki pəhləvansan, yaxın gəl!

Kəndli bir addım yaxına gəldi, Rüstəm onu qamarladı, qulağını və burnunu kəsib ətəyinə tulladı, sonra dedi:

– Get, Avlad–Mirzamana deynən ki, Qulaqkəsənlərin Padşahı gəlib, sənin taxıl tarlandadı.

Qulağı kəsik kəndli padşahın sarayına gəldi və dedi:

Ey böyük hökmdar, qibleyi–aləm,
Yüz dastan bağlasam doyan deyiləm!
Süleyman, Cəmşidi ötdü şöhrətin,
Bütün düşmənləri qırdın, qəhr etdin!

– Eşit və agah ol, Qulaqkəsənlərin Padşahı sənin taxıl tarlandadı.

Elə bu vaxt bellərinə qızıl kəmər bağlamış qırx pəhləvan irəli çıxdı, üzüqoylu padşahın qabağına yığılıb dedilər:

– Rüksət ver, onun yanına gedək. Biz o sırtığı dəvə kimi noxtalayıb sənin hüzuruna gətirərik.

Avlad–Mirzaman dedi:

– Rüksət verirəm.

Bellərinə qızıl kəmər bağlamış qırx pəhləvan həmin tarlaya gəldi. Amma onlar Rüstəmi görəndə kimi qorxudan əsməyə başladılar. Pəhləvanlar Rüstəmə yaxınlaşıb dedilər:

– Ey pəhləvan, gəl bizimlə gedək. Bizi Avlad–Mirzaman göndərib, o, səni qoşununa başçı qoymaq istəyir.

Rüstəm onlara dedi:

– Yaxın gəlin, pis eşidirəm, mən nəşə qulaqdan ağırlaşmışam.

Onlar dediklərini təkrar etdilər:

– Gəl bizimlə gedək, Avlad–Mirzaman səni qoşununa başçı qoymaq istəyir.

Rüstəm yenidən onlara deyir:

– Yaxın gəlin, sizi eşitmirəm.

Onlar yaxın gələn kimi Rüstəm pəhləvanların otuz səkkizini qamarladı, ancaq ikisi qaçıb can qurtara bildi. Rüstəm onların hamısının qulağını və burnunu kəsdi, ətəklərinə tullayıb dedi:

– Gedin və Avlad–Mirzamana deyin ki, Qulaqkəsənlərin Padşahı onun taxıl tarlasındadı.

Onlar Avlad–Mirzamanın hüzuruna qayıtdılar. Padşah baxıb gördü ki, pəhləvanların otuz səkkizinin qulağı və burnu kəsilibdi, həmin andaca cibindən yazı ləvazimatı çıxarıb əmr yazdı: qoşun yığılsın, otuz yaşından otuz beş yaşına kimi hamı əsgərliyə çağırılsın. Padşah elə böyük qoşun topladı ki, yerdə sünbülərin sayı vardı, amma bu qoşunun sayı yox idi.

Qoşun yürüşə çıxdı və gəlib Rəxşin otladığı tarlaya yetişdi, qoşun Rüstəmlə Rəxşin arasında dayandı. Rəxş bir tərəfdə qaldı, Rüstəm digər tərəfdə.

Rəxşi tələyə salmaq üçün onun qabağında kəmənddən tələ qurdular. Tələnin sayı yüzdən artıq idi.

Rüstəm bunları gördü və Əlinin nərəsinə bənzər bir nərə çəkdi. Rəxş başını qaldırdı. Rüstəm ikinci dəfə nərə çəkdi, Rəxş səksəndi və başını səs gələn tərəfə döndərdi. Rüstəmin üçüncü nərəsi eşidilən kimi Rəxş var gücü ilə sahibinə sarı çapdı. Rəxş bütün kəməndləri qırıb dağıtdı, minlərlə adamı cəhənnəmə vasil elədi və gəlib Rüstəmin qarşısında dayandı.

Rüstəm Rəxşin yalmanından öpdü, ayağını üzəngiyə keçirdi və döyüş meydanına yola düzəldi, baxanda hiss olunurdu ki, bir dəfəyə yüz bahadirla vuruşmağa qadir pəhləvandı! Avlad–Mirzamanın bahadirlarından biri onun qarşısına çıxdı.

Aldı görək Rüstəm nə dedi:

Qoy ərlər döyüşü olsun bu döyüş,
Di durma, döyüşə şir kimi giriş!
Dözən olmayıbdır cəngimə mənim,
Ay yazıq, qismətin ölümdür sənini!

– Tərpən görək, tez-tələsik sənini axırına çıxım, yüzlərlə başqa işim-gücüm var! İlk zərbə hüququnu mən düşməyə verirəm.

Rüstəm qalxanının arxasından gizləndi, yaramaz bahadır isə gürzünü işə saldı. Rüstəm onun zərbəsindən məharətlə yayındı.

O dedi:

– İndi isə mənim zərbəmin dadını gör.
İndi qılıncımdan sən də cavab al,
Unut bu dünyanı, it tək gəbər qal!

Rüstəm Samın yüz man ağırlığında qılıncını qınından sıyırdı, Rəxşin başını buraxdı, rəqibinin qalxanına zərbə endirdi, zərbə qalxanın şiş tərəfini tutdu, qalxan pendir parçası kimi dağıldı. O, bir zərbəyə adamı və atı dörd yerə böldü. Sonra özünü qoşunun ortasına vurdu, bir qırmaq qırdı ki, meyitlərdən yan-yana təpələr düzəltdi, və düşmənlərinin hamısının haqqını qaytardı – döyüşdə onun tayı-bərabəri yox idi.

Təbillər döyüşün qurtardığını bildirdi, döyüşçülər geri qayıtdılar, Rüstəm də gedib yatdı.

Ertəsi gün, səma lövhəsi gecənin qaranlığından yuyulub təmizləndə, səma cisimləri qiymətli daş-qaşlarla bəzədilmiş xəncərini belinə bağlayıb taxtına çıxanda, dağların başında əyləşib talenin təkərini fırladan ərəb qızıl və gümüş çələngini başına qoyanda Rüstəm yenidən döyüş meydanına çıxdı. Axşam namazına, min adamı o dünyaya göndərənə kimi vuruşdu.

Axşamüstü təbillər döyüşün qurtardığını bildirəndə Rüstəm Rəxşi elə qamçılıdı ki, at quş kimi təpəyə qalxdı. O, Rəxşi otlamağa ötürdü, özü isə gecəni həmin təpədə keçirdi. Səhərisi çölə

üz tutdu. Gözü çöl eşşəyi alana kimi çölləri gəzib dolaşdı. Kamanı əlinə aldı, oxu atması ilə şikarı öldürməsi bir oldu – çöl eşşəyi yerindən tərپənə bilmədi. Rüstəm çöl eşşəyinin dərisini soydu, çır-çırpı yıgdı, tonqal qaladı, ət qızartdı və qarnını bərkitdi. Sonra hərşəspın qalxanını başının altına qoyub xorna çəkdi. O, bir sutka yatdı, Avlad-Mirzamanın döyüşçüləri belə güman elədilər ki, yəqin həmin bahadır dünən öldürülübüdü, buna görə də görünmür. Sadəcə olaraq, meyitlərin arasında onun cənazəsini tapa bilmirlər.

Aradan bir sutka keçdi, Rüstəm yuxudan oyandı, Rəxşi yəhərlədi, qarınaltısını elə möhkəm çəkdi ki, at dərindən köks ötürdü. Rüstəm ayağını üzəngiyə keçirdi, quş kimi yəhərin belinə sıçradı, yerini rahatladı və Rəxşə bir qamçı çəkdi ki, at özünü qoşunun ortasına vurdu. Adamlar Rüstəmi görüb qoyun sürüsü qurd görüb qorxuya düşən kimi qorxuya düşdülər. Rüstəm kəməndini atdı və Avlad-Mirzaman padşahı əsir aldı.

Rüstəm Avlad-Mirzaman padşahı əsir aldı, onun yerinə həmin şəhərə Keykavusa yaxın adamlardan birini padşah qoydu, O, Avlad-Mirzamandan soruşdu:

– Deynən görüm, Arçanq, Xarçanq və Ağ Div hardadılar, onların olduğu yerə neçə günə getmək olar?

Avlad-Mirzaman cavab verdi:

– Bir yol var, həmin yolla bir günə getmək olar. Amma o yolla sadəcə olaraq getmək azdı, gərək vuruşa-vuruşa gedəsən. İki günlük başqa bir yol da var, həmin yol uzaqdı, amma heç kimlə vuruşmaq lazım deyil.

– Uzun yolla gedək, – deyə Rüstəm dilləndi.

Onlar ikinci yolu əllərinə aldılar, iki günə gəlib Arçanq, Xarçanq və Ağ Divin yurduna yetişdilər. Gəlib nə görsələr yaxşıdı: güllü-çiçəkli bir bağdı, ağacların altında ocaq qalanıbdı, ocağın üstündə plov buğlanır. Yemək Arçanqla Xarçanq üçün hazırlanırdı.

Rüstəm Avlad-Mirzamana üz tutdu:

– Buğlanan plovdan nə qədər bacarırsan ye, çünki sonra mən səni möhkəm-möhkəm ağaca bağlayacağam, Arçanq və Xarçanqla vuruşana kimi ağacda bağlı qalacaqsan.

Avlad-Mirzaman doyunca plov yedi, padşah nə qədər plov yeyə bilər ki? Yeməkdən sonra Rüstəm Avlad-Mirzamanı möhkəm-möhkəm ağaca bağladı və Rəxşi ona qarovulçu qoydu. Rüstəm dedi:

– Tərənib eləsə, azad olmağa çalışsa, başını üzərsən.

Özü isə dörd-beş qazan plovu aşırıdı, qarnını bərkitdi, sonra bığlarını burub, Arçanq və Xarçanqın yaşadığı yerə yollandı. Rüstəm baxıb gördü ki, divlər yatışırlar. O, əvvəlcə Arçanqa yaxınlaşdı. Samın yüz man ağırlığındakı qılıncını qınından sıyırdı və Arçanqın ayağına vurdu. Arçanq yuxulu-yuxulu böyrü üstə çevrildi və donquldandı:

– Məni sancan bu ağcaqanadlar hardan çıxdı?

Rüstəm cavab verdi:

– Mən ağcaqanad deyiləm, mən Zal oğlu Rüstəməm.

Rüstəm sözünü deyib qurtaran kimi Arçanq yuxudan oyandı, kamanı əlinə aldı və şümşad oxları onun üstünə yağdırmağa başladı – səksən şümşad oxu vardı. Onun atdığı bütün oxların qarşısını Rüstəm herşəspın qalxanı ilə aldı. Rüstəm onu döyüşə, gülüşə çağırıdı, Arçanq isə ox atmaqla gülüşə aman vermirdi və deyirdi:

– Mən səninlə gülüşməyəcəyəm, mən ox atacağam!

Rüstəm biclik işlətdi, qəflətən qışqırdı:

– Soldan!

Zərbəni soldan gözləyən Arçanq müdafiə olunmağa başladı, Rüstəm isə sağdan zərbə endirdi və göy cücərti kimi onu iki böldü.

Rüstəm Arçanqı öldürəndən sonra Xarçanqın yatdığı yerə sarı yollandı, Samın yüz man ağırlığında qılıncını yastısına onun ayaqlarına ilişdirdi.

Beləliklə, Rüstəm divlərin hər ikisini də – Arçanqı da, Xarçanqı da cəhənnəmə vasil elədi. Rüstəm işini görüb qurtarandan sonra Avlad-Mirzamanın ağaca bağlandığı yerə gəldi, onun əl-qolunu açıb dedi:

– İndi isə Keykavusun və onun min döyüşçüsünün əsir saxlandığı yerə gedək.

Onlar yola düzəldilər, az getdilər, çox getdilər, gəlib girişində on iki divin qarovul çəkdikləri quyuya yetişdilər. Divlər Rüstəmi görən kimi dedilər:

– Bu gün yağlı tikə yeyəcəyik.

Rüstəm isə cavab verib dedi:

– Qorxuram ki, bu yağlı tikə tikanlı ola, ilişib boğazınızda qala!

On iki div Rüstəmin üstünə cumdu, məqsədləri onu öldürmək idi. O, Samın yüz man ağırlığında qılıncını qınından sıyırdı və divlərin on ikisini də cəhənnəmə vasil elədi. Sonra isə Avlad–Mirzamanı möhkəm–möhkəm ağaca bağladı və onun keşiyini çəkməyi Rəxşə tapşırırdı. Quyunun ağzına qoyulmuş, on iki divin zorla qaldırıqları daşı Rüstəm ayağının ucu ilə fırladıb tulladı. Yerə at hörüklənən iki çüy çaldı, kəməndi çüylərə bənd elədi, kəməndin köməkliyi ilə quyuya düşdü və Keykavusu səslədi. Keykavus Rüstəmin səsini eşitdi və dedi:

Yaşa, ey mərd qoçaq, səni min yaşa,
Bu dünya durduqca ölmə, sən yaşa!

– Deynən görüm, sən Ağ Divi öldürmüşənmə?

– Yox, – deyə Rüstəm cavab verdi.

Keykavus dedi:

– Onda nahaq gəlmisən. Nə vaxt ki, sən Ağ Divi öldürəcəksən, ürəyini qoparacaqsan, suda bişirəcəksən, bişmişin suyunu gözlərimizə çəkəcəksən, bizim gözlərimiz onda açılacaq.

Rüstəm kəməndlə yenidən yuxarı qalxdı, daşı təzədən quyunun ağzına qoydu, Avlad–Mirzamanı ağacdən açdı və dedi:

– İndi mənə Ağ Divin yaşadığı yerə apar!

Onlar yola düşdülər, az getdilər, çox getdilər, gəlib dağın ətəyinə yetişdilər, baxıb gördülər ki, dağın zirvəsindən tüstü çıxır.

Avlad–Mirzaman dedi:

– Ağ Divdi, nəfəs alır. O, burda mağarada yaşayır.

Rüstəm Avlad–Mirzamanı möhkəm–möhkəm ağaca bağladı, onun keşiyini çəkməyi Rəxşə tapşırıb dedi:

– Birinci nərəmi eşidəndə bil ki, divi görmüşəm. İkinci nərəmi eşidəndə bil ki, onunla döyüşürəm. Üçüncü nərəmi eşidəndə bil ki, divi öldürmüşəm. Üçüncü nərəmi eşitməsən, bil ki, div mənə öldürübdü. Onda Avlad-Mirzaman sənə olsun.

Rüstəm Rəxşə sözünü dedi və dağa sarı üz tutdu. Mağaraya girdi, gördü ki, div yatır – div nə div, tanrı kömək olmasa divin başından bir tük də qoparda bilməyəcək.

Rüstəm mağaradan çıxdı, Əlinin nərəsinə bənzər bir nərə çəkdi və bulağa sarı yollandı. İki öynə namaz qıldı, ən təhlükəli anlarda tanrıya üz tutan adamlar kimi tanrıya yalvarmağa başladı:

– İlahi, bu gün mənə qırx fil gücünə ehtiyacım var!

Elə bu vaxt qırx qüdrətli filin gücü onun qoluna keçdi, Rüstəm elə ağırlaşdı ki, dizəcən torpağa batdı.

Ordan birbaşa mağaranın girişinə gəldi. O, mağaraya girdi, Samın yüz man ağırlığında qılıncını qınından sıyırdı və divin ayağının altını qıdıqladı. Div bir qarış yerindən dikəlib soruşdu:

– Mənə sancan bu ağcaqanadlar hardan çıxdı?

Rüstəm dedi:

– Mən ağcaqanad deyiləm, mən Zal oğlu Rüstəməm, sənə canını almağa gəlmişəm.

Rüstəmin sözünü deyib qurtarması ilə Ağ Divin pörtləmiş adam kimi yerindən dik atılması bir oldu. Onun səksən şümal oxu vardı, kamanı götürdü və oxu Rüstəmin üstünə yağdırmağa başladı. Onun atdığı oxların qarşısını Rüstəm herşəspın qalxanı ilə aldı.

Rüstəm ona dedi:

– Gəl əl döyüşünə çıxmaq.

Ağ Div cavabında dedi:

– Yox, mən ox atacağam, mən əl döyüşünə çıxmayacağam.

Rüstəm bicliyə əl atdı.

– Soldan! – deyə qışqırdı.

Zərbəni soldan gözləyən Ağ Div müdafiə olunmağa başladı, Rüstəm isə sağdan zərbə endirdi və onun bir ayağını kəsdi. Tək ayaqlı Ağ Div yeddi gün yeddi gecə Rüstəmlə vuruşdu, səkki-

zinci gün Rüstəm Əlinin nərəsinə bənzər bir nərə çəkdi, divi göyə qaldırıb yerə elə çırpdı ki, yerdə onun izi qaldı. Sonra onun qarnını cırdı, ürəyini qopartdı, suyla dolu qazanın içinə qoydu. Ağ Divin başındakı iki buynuzunu çıxartdı, kəlləsindən çaxır piyaləsi düzəltdi. Üçüncü dəfə nərə çəkdi, Avlad-Mirzaman onun nərəsini eşidib dedi:

– Ay yaramaz, Ağ Divi də öldürdü!

Rüstəm Ağ Divin ürəyi bişən qazanı götürdü və Avlad-Mirzamanı ağaca bağladığı yerə gəldi. O, Avlad-Mirzamanı ağacdən açdı, birlikdə Rəxşin belinə mindilər, Keykavusun və onun min döyüşçüsünün əzab çəkdiqləri quyuya yollandılar.

Onlar quyunun ağzına gəlib çatdılar, Rüstəm Avlad-Mirzamanı ağaca bağlamaq istədi, amma Avlad-Mirzaman dedi:

– Məni ağaca bağlamaq sənə nəyinə lazımdı. Yaxşısı budu, məni çevrəyə al. Mən ayağımı bu çevrədən qırağa atsam, qoy Rəxş mənim başımı qopartsın.

Rüstəm Avlad-Mirzamanı çevrəyə aldı və Rəxşə dedi:

– Əgər Avlad-Mirzaman ayağımı bu çevrədən qırağa atsa, başımı qopararsan.

Özü isə quyunun ağzındakı daşı bir tərəfə tulladı, Ağ Divin ürəyi bişən qazanı da götürüb quyuya düşdü. Bişmişin suyunu quyuda sağ qalanların hamısının gözünə çəkdi. Divlər dörd yüz döyüşçünü artıq yemişdilər. Rüstəm Keykavus padşahı və onun altı yüz döyüşçüsünü quyudan çıxartdı.

Keykavus yenidən taxt-taca çıxdı.

Keykavus Rüstəmə dedi:

– Sən ki Ağ Divin öhdəsindən gəldin, mən səni Mazandaranın padşahı təyin edirəm. Mən Mazandaranın padşahına məktub yazaram, o, taxt-tacını sənə təhvil verər, yoxsa mənimlə vuruşmalı olacaq.

Rüstəm yola düzəltdi, yolda tayqol Rüstəm ona ilişdi, bəs deməzsənmi, əgər sən kəməndinlə mənə əlli at tutsan, mən də həmin atları Zəngivara aparsam, sənə kömək edərəm. Kömək eləməsən Mazandaranda gəbərəcəksən.

Onlar at ilxısının otladığı yeri tapdılar, Rüstəm adaşından ötrü qırx-əlli at tutdu. Tayqol Rüstəm dedi:

– Mazandaran padşahının hökmdarlıq elədiyi şəhərə yaxınlaşanda görəcəksən ki, darvazanın yanında keşikçi durur, onun ayaqları ağac kökləri kimi torpağa işləyibdi. O, səninlə salamlasacaq, əlini sənə uzadacaq, amma sən ona əl vermə. Onun əlləri dəmirə, buna görə də ona Dəmirəlli deyirlər. Əgər sən ona əl versən, sənin əlini özəcə. Sən onu kökündən qopartmasan, ona heç nə kar eləməyəcək – nə qılınc, nə ox, nə də toppuz zərbəsi.

– Yaxşı, – deyə Rüstəm cavab verdi.

Onların hərəsi öz yoluna düzəldi. Tayqol Rüstəm Zəngivara, Rüstəm isə Mazandarana üz tutdu.

Səhərisi Rüstəm şəhərin darvazasına yaxınlaşdı. Baxıb gördü ki, darvazanın yaxınlığında Dəmirəlli durubdu, onun ayaqları ağac kökü kimi torpağa işləyibdi.

Dəmirəlli dedi:

– Xoş gəlmisən. Yolun hayanadı? – o, əlini Rüstəmə uzatdı.

Rüstəm əlini vermədi. İş belə görən Dəmirəlli Rüstəmi qamarlamaq istədi, yəhərdən yapışdı. Rüstəm isə Rəxsə bir qamçı çəkdi ki, at irəli atıldı və Dəmirəllini kökündən qopartdı. Rüstəm həmin andaca qılıncını sıyırdı və onu öldürdü, sonra şəhərin darvazasından keçib padşahın sarayına yollandı. O, Mazandaran padşahının hüzuruna gəldi, ehtiramla salam verdi və salamına cavab aldı. Rüstəm Keykavusun məktubunu çıxartdı və dedi:

– Bu məktub Keykavusdandı. Məktubun üstünə qızıl töküüb, onu qızılın altında itirib-batırmayınca mən bu məktubu sizə verməyəcəyəm.

Mazandaran padşahının vəziri dilləndi:

– Biz hər qasidin məktubunu qızıla bələsək, onda padşahlıqdan əsər-ələmət qalmaz.

Vəkil də vəzirə zü y tutdu: yox, ona qızıl vermək lazım deyil.

Elə bu vaxt Rüstəm qılıncını sıyırdı, onların hər ikisini – vəziri və vəkili cəhənnəmə vasil elədi. Dediyni bir də təkrarladı:

– Məktubun üstünə qızıl tökün!

Hə, saray əhli qorxuya düşdü, məktubun üstünə qızıl tökdülər, bir azdan məktub qızılın altında itib-batdı.

Rüstəm qızılı götürdü, Mazandaran padşahı isə məktubu açıb oxudu. Məktubu oxuyub fikrə getdi: “Budu, hələ cəmisi bir pəhləvan gəlibdi, vəziri və vəkili öldürübdü, əgər Keykavusun bütün qoşunu gəlsə nə olar?” Əmr elədi ki, Keykavusa cavab məktubu yazsınlar: qoy kimi istəyir padşah göndərsin.

Rüstəm məktubu götürüb, Keykavusa apardı. Mazandarani döyüşsüz özünə tabe etdirməsi Keykavusu yaman sevindirdi. Təzədən Rüstəmə üz tutdu:

– Mazandarani sənə bağışlayıram, Mazandaranda padşahlıq elə.

Rüstəm cavab verdi:

– Padşahlıq mənim nəyimə lazımdı? Padşahlıq eləmək mənim işim deyil, mənim işim qəhrəmanlıqlar göstərməkdir, mən döyüşçüyəm.

Keykavus Mazandarana Avlad-Mirzamanı padşah göndərdi.

Rüstəm isə Keykavusun sarayında qaldı.

AZƏRBƏRZİ

Günlərin bir günü Kuku-Kusor və İsfəndiyar Zaldan xərac almağa qırx süvari göndərdilər. Həmin vaxtlar Rüstəm balaca uşaq idi, uşaqlarla oynayırdı. Uşaqlardan biri ona dedi:

– Sən əgər belə güclüsənsə, atandan xərac almağa gəlmiş süvariləri qov.

Rüstəm Zalın yanına gəldi, Zal isə xəracı artıq İsfəndiyarın adamlarına vermişdi. Rüstəm atasından soruşdu:

– Sən onlara niyə xərac verdin? – sözünü qurtarıb onların dalınca düşdü. Rüstəm süvarilərə çatdı, onların otuz səkkizini qılıncdan keçirdi, ikisini isə sağ-salamat buraxdı. Süvarilərin apardığı bütün xəracı götürüb atasına gətirdi. Zal ona dedi:

– Nahaq belə elədin, onlar çox güclüdürlər, hələ onlarla vuruşmaq vaxtın gəlib çatmayıbdı.

Aradan günlər, aylar keçdi və günlərin bir günü Rüstəm ova çıxdı. Onun yolu çölə düşdü, bu vaxt İsfəndiyar da ov ovlayırdı. Rüstəm çöl eşşəyi öldürdü, dərisini soydu, tonqal qaladı və əti ocaqda qızartmağa başladı. İsfəndiyarın nökörlərindən biri onu gördü və ağasına xəbər verdi: bəs deməzsənmi, sənin otuz səkkiz süvarini qılıncdan keçirən və Zalın verdiyi xəracı mənimsəyən Rüstəm burdadı, çöldə ov ovlayır. Kuku-Kusor və İsfəndiyar nökörin nişan verdiyi yerə yollandılar, baxıb gördülər ki, Rüstəm ayaqlarını aralayıb oturubdu, ayaqlarının üstünə şiş qoyubdu, ayaqlarının arasında isə tonqal yanır. Oturub çöl eşşəyinin ətini qızardır, aradabir ətdən bir tikə qopardıb ala-çiy yeyir.

Kuku-Kusor və İsfəndiyar qərara aldılar ki, Rüstəmə yaxınlaşmasınlar, onun üstünə dağdan iri bir qaya diyirlətsinlər. Onlar dağa çıxdılar, iri bir qayanı aşağı diyirlətdilər, üstünə qayanın gəldiyini gören Rüstəm yerindən qımıldanmadı. Ayağını şişin altından götürdü, ayağını daşın qabağına sarı uzatdı, qaya ayağa dirənib dayandı. Rüstəm yuxarı baxdı. Kuku-Kusorla İsfəndiyarın dağın zirvəsində dayandıqlarını gördü. Qızardılmış əti yedi, qurşağını çəkib bağladı, kamanı çəkdi və Kuku-Kusorla İsfəndiyarın üstünə ox yağdırmağa başladı. Kuku-Kusorun axırına tez çıxdı, amma tuncbədənli İsfəndiyarı öldürə bilmədi. İsfəndiyarın bütün oxları Rüstəmə dəyirdi, Rüstəmin oxları isə onun tunc bədəninə dəyib yerə düşürdü.

Rüstəm Zalın yanına qayıdıb, ondan məsləhət almaq fikrinə düşdü. Vaxtilə Zalın atası Sam oğlunu Elbrus dağına qoymuşdu, dağda uşağı Simurq quşu böyütmüşdü. Simurq lələyinin birini ona vermişdi – mən lazım olsam, lələyi yandır, həmin andaca özümü sənə yetirəcəyəm, – demişdi. Zal Simurqun lələyini yandırdı. Simurq özünü yetirdi, Zal ondan kömək dilədi.

Simurq dedi:

– Filan dənizdə ada var, həmin adada yulğun kolu bitir, yulğun ağacının haça gövdəsi var. Kolu kəs, gövdəsindən haça ox düzəlt, ucuna zəhər sürt. İsfəndiyarla döyüşə çıxanda deynən: “Ay İsfəndiyar, bir yuxarı bax, gör göydən nə tökülür!” İsfəndi-

yar başını qaldırıb göyə baxanda, haça oxunu onun gözünə at, gözü tutulacaq. Onu başqa cür öldürmək mümkün deyil, İsfəndiyara nə qılnc, nə də ox kar edir.

Rüstəm həmin dənizə yollandı, Simurq quşunun dediyi adanı tapdı, yulğun kolundan haça ox düzəltdi. Səhərisi yenidən İsfəndiyarla döyüşə çıxdı.

Onlar bir-birinin üstünə ox yağdırmağa başladılar, İsfəndiyarın üç yüz altmış oxu Rüstəmi tutdu.

Elə bu vaxt Rüstəm qışqırdı:

– Ay, İsfəndiyar, bir yuxarı bax, gör göydən nə tökülür!

İsfəndiyar başını yuxarı qaldırdı, Rüstəm yayı çəkdi, oxu düz onun gözünə atdı. İsfəndiyarın başı yəhərin qaşına düşdü.

Aldı görək Rüstəm nə dedi:

Üç yüz altmış dənə ox dəydi mənə,
Səsim də çıxmadı, döyüsdüm, yenə!
Bir yulğun oxunca hədəfi oldun,
Tez aşdın yəhərə, yazıq, kor qaldın!

İsfəndiyar.

– Nə eləmli, – deyə dilləndi, – sən öz işini gördün. İndi isə mənə bir qapısı, bir sütunu olan ev tik. Sonra məni həmin evə apar.

Rüstəm onun bu sözlərini eşidib, atasının yanına yollandı və dedi:

– İsfəndiyar xahiş edir ki, mən ona bir qapısı, bir sütunu olan ev tikim. Sən nə deyirsən?

Zal İsfəndiyarın kələyini başa düşdü və Rüstəmə dedi:

– Ona ev tik, qoy bir sütunu olsun, amma qapısını iki elə. İsfəndiyarı evə aparın vaxt ona əlini vermə. Bir dənə dəvə qolu tap, palaza bük, öz əlin əvəzi qoy ondan yapışsın. Olmaya–olmaya öz əlini ona verəsən.

Rüstəm İsfəndiyardan ötrü bir sütunlu, amma iki qapılı ev tikdi. Sonra dəvə qolu tapdı, palaza bükdü, öz əli kimi İsfəndiyara uzatdı ki, bu da mənim əlim, gedək.

Rüstəm İsfəndiyarı evə gətirdi, İsfəndiyar soruşdu:

– Sütun hanı?

– Bu da sütun, – deyər Rüstəm cavab verdi.

İsfəndiyar bədəni ilə çıxış yolunu ördü, bir əli ilə sütunu qucaqladı, digər əli ilə dəvə əlini var gücüylə elə sıxdı ki, palaza bükülmüş dəvə əlini əzik-əzik elədi. Üzünü Rüstəmə tutdu:

– Sən mənim gözümü kor elədin, mən də sənənin əlini qırdım.

Rüstəm evdən çıxıb dedi:

– Sənənin qırdığın mənim əlim deyildi, dəvə dırnağıydı. Deyilənə görə, İsfəndiyar bu sözləri eşidəndə ürəyi partlayıb öldü.

Rüstəm onun oğlu Bəhməni götürüb Zalın yanına gətirdi. Bəhmən hələ balaca uşağıydı. Zal Bəhməni görüb dedi:

Amma Rüstəm cavabında dedi:

– O hələ uşaqdı, nə pislik edə bilər? Əlindən heç nə gəlməz.

Rüstəm Bəhməni böyütməyə başladı. Rüstəm uşağı boya-başa çatdırdı, Bəhmən isə axırda onun bütün nəslini qırdı. Rüstəmin özü üç yüz altmış yaşında vəfat elədi.

Onun dəfnində anası ağı dedi:

Üç yüz altmış il ömür sürsə də Rüstəm,
Gənclik nədir bilmədi, bilmədi hələ!

Təkcə Rüstəmin atası Zal, onların nəslindən isə Fəramərz sağ-salamat qaldı. Bəhmənlə yalnız Fəramərz vuruşurdu, Zal artıq qocalıb əldən düşmüşdü.

Günlərin bir günü Zalın qızı atasını küçəyə çıxartdı, başa düşdü ki, atası hələ dünyaya uşaq gətirə bilər, canı suludu. Həmin andaca bir arvad tapdı, bilmək olmaz, bəlkə arvadın atasından bahadır bir oğlu oldu, Rüstəmin qohumlarının intiqamını aldı. Fikrə getdi: “Kaş tanrı bizə bir övlad verəydi!”

Onlar ailə qurdular, arvad uşağa qaldı. Doqquz ay, doqquz gün, doqquz saatdan sonra tanrı onlara bir oğlan bəxş elədi, uşağın adını Azərbərzi qoydular.

Azərbərzi işıqlı dünyaya gələn kimi onu yeraltında yerləşdirdilər, gözdən uzaq, könüldən iraq yerdə böyütdülər ki, düşmənlər

lərdən uşağa xətər yetişməsin. Uşaq uzun müddət yeraltında yaşadı, dünyada yerin və göyün olduğundan xəbəri yox idi. Bir müddətdən sonra Zal ona dedi ki, səni yeraltında düşmənlər tapmasın deyə saxlayıram, dedi ki, işıqlı dünyada yer var, göy var. Bu sözləri eşidən kimi Azərbərzi özünün zindanını dağıtdı və işıqlı dünyaya çıxdı.

Azərbərzi işıqlı dünyada qalsın, sizə Fəramərdən deyim.

Bəhmənin oxundan yaralanmış Fəramərz təpədə canını tapşırırdı, Bəhmən isə ona yaxınlaşmağa qorxurdu, fikirləşirdi: “Birdən ölməmiş olar, birdən yatmış olar”. O, təpənin üstündə qarğaların və quzğunların dolaşdığını görəndən sonra başa düşdü ki, Fəramərz həqiqətən ölübdü. Bəhmən Fəramərzin meyitini gətirməyə adam yolladı, onların gətirdiyi meyiti dar ağacından asdı.

Yağı Bəhmən şərəfsiz əməl tutdu, iş açdı:
Fəramərzin meyitin dar ağacından asdı.
Görəsən o fil Rüstəm buna necə baxardı:
Kəfənini cırraraq məzarından qalxardı!

Bu vaxt Azərbərzi ilə Zal Gülrəngin tərkində özlərini yetirdilər ki, baxıb görsünlər Fəramərz sağdırmı, ona kömək lazım deyilmi. Gördülər ki, Fəramərzin meyiti dar ağacından sallanır, Bəhmən isə bayram keçirir: adamları yığıbdı, kef çəkirlər, çaxır içirlər.

Azərbərzi Rüstəmdən də qüdrətli böyüyüdü, Bəhmən onu görəndə elə bildi ki, Rüstəm dirilibdi. Onu görənlərin hamısı bu qərara gəldi. Bəhmən həmin andaca əmr elədi ki, Fəramərzin meyitini dar ağacından çıxartsınlar, Fəramərzə basdırıb, Azərbərzi qarşılamağa çıxdılar.

Bəhmən Azərbərziyə dedi:

– Olan olub, keçən keçib, düşmənciliyimizi unudaq və dünyanı yarı bölək. Dünyanın yarısı mənim, yarısı sənin. Bizim başqa düşmənimiz yoxdu.

Onlar and içdilər ki, Azərbərzi Bəhmənin yanında qılıncını Azərbərzinin üstünə qaldırmayacaq.

Aradan bir müddət keçdi, dağlarda dörd bir tərəfi xarabazara qoyan əjdaha peyda oldu. Azərbərzi ilə Bəhmən qərara aldılar ki, əjdaha ilə vuruşmağa birlikdə getsinlər. Əjdahanın yaşadığı yerə gəldilər, Azərbərzi Bəhmənə dedi:

– Döyüşə birinci sən getməlisən, axı mən and içmişəm ki, sənin yanında qılıncı sıyırmayacağam.

Bəhmən qılıncını qınından sıyırdı və döyüşə atıldı: – əjdahanın üstünə cumdu, əjdaha isə onu ağzına alıb udmağa başladı. Əjdaha Bəhməni udurdu, Azərbərzi isə durub baxırdı. Bəhmən qışqırdı:

– Əjdaha məni udur, sən niyə durmusan?

Azərbərzi cavab verdi:

– Mən andımı necə pozum, qılıncımı qınından necə sıyıırım?

Budur, artıq Bəhməni udur, udur əjdaha,

“Vur! – deyə, qışqırır o, – yoxsa öldüm mən daha!”

– Yox, mən and içmişəm ki, qılıncımı sənin yanında qınından sıyırmayım, – deyə Azərbərzi təkrar dilləndi.

Əjdaha Bəhməni uddu. Azərbərzi Samın yüz man ağırlığında qılıncını qınından sıyırdı və əjdahanı öldürdü. Bütün dünya adamlar da, divlər də, pərilər də Azərbərzinin hakimiyyətinə keçdi.

O bütün divləri və pəriləri tilsimlədi, onları heç kim görə bilmədi. Cadunun köməkliliyi ilə özü də qeybə çəkildi.

Deyələnə görə, indi onun özü də tilsimlidi.

Sistanda, deyilənə görə, bir ovçu varmış, o beşinci günü ova çıxır, evindən aralı düşür, baxıb görür ki, cavan bir oğlan oturubdu. Cavan oğlan onu yanına çağırır, ovçu yaxına gəlir. Ovçu yaxınlaşanda cavan oğlan soruşur:

– Əlindəki nədi?

– Tüfəng, – deyə ovçu cavab verir.

– Onunla nə edirsən, nəyinə lazımdı?

– Tüfəng adam öldürür, – deyə ovçu dilləndi.

– Yaxşı, əlindəki ilə ovcuma zərbə vur!

Ovçu onun ovçunu nişan alıb atəş açdı, güllə geri sıçrayıb yerə düşdü, heç bir iz qoymadı.

Cavan oğlan dedi:

– Bununla adam öldürmək olmaz, indi sən bax, gör necə atıram.

Cavan oğlan kamanı götürdü, yaya ox qoyub atdı, dağdan iri bir qaya parçası qopartdı, dağda deşik əmələ gəldi.

– Bax, – deyər üzünü ovçuya tutdu, – adamların yanına qayıdanda bu barədə heç kimə heç nə demə.

Deyilənə görə, cavan oğlan Azərbərzi imiş.

ƏLİ VƏ RÜSTƏM

Qədimlərdə danışırlarmış ki, möminlərin hökmdarı Əli vuruşmadan qayıdanda Məhəmməd peyğəmbər ona deyir:

– Ey Əmranın oğlu, bu gün sən Rüstəm kimi vuruşdun.

Günlərin bir günü Əli soruşdu:

– Rüstəm deyilən kimdi, axı?

– Məhəmməd cavab verdi:

– Get, özün gör.

Səhəri möminlərin hökmdarı Düldülə mindi və yola düzəldi. Qəflətən baxıb gördü ki, dağın üstündə bir dağ gəlir.

Gələn Rüstəm idi. Rəxşə minmişdi. Rüstəm Əlinin yanından keçəndə atın torbası yerə düşdü. Rüstəm Əliyə dedi:

– Ay oğlan, torbanı mənə ver!

Möminlərin hökmdarı Düldüldən düşdü, torbanı Rüstəmə vermək istədi, amma torbanı dizinəcən qaldıra bildi, ondan artığa gücü çatmadı.

Rüstəm dedi:

– Torbanı yerə qoy, sən onu qaldıra bilməzsən!

Möminlərin hökmdarı torbanı yerə qoydu, Rüstəm isə Rəxşin belindən düşmədən torbanı şallağın ucuna keçirdi və çaparaq getdi.

Möminlərin hökmdarı evə yaman dilxor qayıtdı.

Məhəmməd peyğəmbər ondan soruşdu:

– Niyə belə kədərlisən?

– Səbəbini özün məndən yaxşı bilirsən, – deyə Əli cavab verdi.
Məhəmməd peyğəmbər dedi:

– Ey Əmranın oğlu, dilxor olma. Həmin torba göyün və yerin yeddi qurşağının ağırlığındadı. Sən heç olmasa dizəcən qaldırmısan, başqası onu heç yerindən tərpedə bilməzdi. Yuxarı qaldırısaydın yer və göy çevrilərdi. Sabah Rüstəmi döyüşə çağır, sən ona qalib gələcəksən.

Ertəsi gün Əli həmin dərəyə getdi və yenidən Rüstəmlə qarşılaşdı.

Onlar üz-üzə gələndə möminlərin hökmdarı dedi:

– Ey pəhləvan, biz bu gün qurşaq tutmalıyıq!

– Sən axı, – deyə Rüstəm dilləndi, – dünən mənim atımın torbasını qaldıra bilmədin, indisə məni güləşə çağırırsan.

Əli dedi:

– Torbanı yaddan çıxart.

Rüstəm Rəxşi bir ağaca, möminlərin hökmdarı isə Düldülü başqa ağaca bağladı, onlar qarşı-qarşıya gəlib qurşaq tutdular.

Möminlərin hökmdarı dedi:

– Gücünü göstər görüm, mənə yazığın gəlməsin.

Rüstəm nə qədər güc verdisə, Əlini yerindən tərpedə bilmədi.

Əli soruşdu:

– Hə, gücünü göstərdin?

Rüstəm:

– Hə, – deyə cavab verdi.

– İndi özünü gözlə, – deyə Əli Rüstəmdən yapışıb elə hündürə tulladı ki, Rüstəm mələklərin səsini eşitdi. O qışqırdı:

– İlahi! Məni tut, məni tut!

Tanrının səsini eşitdi:

– Tanrının əli varmı ki, səni də tutsun, tanrının əli – Əlidi.

Qışqır: “Ey Əli, tut! Ey Əli, tut!”

Rüstəm qışqıra-qışqıra yerə düşdü:

– Ey Əli, tut! Ey Əli, tut!

Möminlərin hökmdarı onu bir əllə tutub yerə qoydu. Əli sonra əlinin içiylə onun kürəyinə vurdu, həmin vaxtdan atəşpərəst Rüstəm müsəlman oldu.

PURUŞI QURBANI

Müqəddəs Biliyin qədim kitablarından biri sayılan bedalarda deyilir ki, kainat, dünyanın yarandığı vaxt tanrıların qurban kəsdikləri Puruşinin – İlk Adamın bədənindən yaranıbdı. Tanrılar Puruşinin bədənini bir neçə yerə böldülər. Onun dodaqlarından brahmanlar – kahinlər, əllərindən kşatriyallar – döyüşçülər, budlarından vayşilər – əkinçilər, ayaqlarındansa, şudrlar – nəsilbəri yuxarı təbəqənin qulluğunda dayanmaq olan aşağı təbəqə əmələ gəldi. Puruşinin ağılından ay, gözündən günəş, ağızından od, nəfəsindən isə külək törəndi. Onun göbündən hava, ayağından torpaq, başından göy, qulaqlarındansa işıqlı dünyanın ölkələri yarandı. Əbədi tanrılar ulu qurbandan dünyanı beləcə yaratdılar.

PURURAVAS VƏ URVAŞI HAQQINDA HEKAYƏT

Vivasvatın oğlu Manu Himalay dağında tufana düşdü, sağ-salamat qurtardığına görə tanrılara nəzir verdi: dağın başından suya bir az kəsmik, bir azca da yağ tulladı. Həmin nəzirdən İla adlı bir arvad yarandı. O, xalq arasında Manunun qızı kimi tanındı. Sonra Manu asqırdı, onun asqırığından İkşvaku adlı oğlan doğuldu, onun daha sonra səkkiz oğlu da oldu. İkşvakudan, Şərqdə hökmədarlıq edən Günəş nəslinin şahları törəndilər.

Ay tanrısı Somonun oğlu Budxa, Manunun qızı İla ilə evləndi. Onların bir oğlu oldu, adını Pururavas qoydular. Qərbdəki öl-

kələri idarə edən Ay nəslinin ilk şahı həmin oğlan oldu. Pururavas qüdrətli və ədalətli şahıydı, böyük-böyük ölkələr, okeanlardakı adalar şahlığına daxil idi, məziyyətlərinə görə tanrılara tay idi.

Rəvayətə görə günlərin bir günü Arzu, Mənfəət və Yaxşılıq ona baş çəkirlər. Şah onların hər üçünü hörmətlə qarşıladı, amma Yaxşılığa daha çox ehtiram göstərdi. Özlərini təhqir edilmiş sayan Arzu və Mənfəət Pururavası lənətlədilər. Arzu gələcəkdə onun sevgilisindən ayrı düşəcəyini dedi, Mənfəət isə tamahkarlığından öləcəyini söylədi. Yaxşılıq isə onların lənətlərini yumşaltdı, şahın uzun ömür sürəcəyini, varislərinin isə Yer üzündə şahlıq edəcəyini dedi.

Həmin vaxtlar səma qızlarının ən göyçəyi Urvaşi allahların iqamətgahını tərk edib yerə endi. Vaxtilə Aditin böyük oğlanları Mitra və Varuna onu göydə, ilahi Nandana meşəliyində görmüşdülər, görəni kimi də bir könüldən min könlə ona vurulmuşdular. Gündüz işığı allahı qüdrətli Mitra onunla evləndi. Amma qızın meyli Varunaya idi. Urvaşinin iki oğlu oldu: müdrik Aqastya və Vasiştha. Uşaqların atasının kim olduğu – Mitramı, yoxsa Varunamı – heç tanrılar da bilmirdilər. Urvaşinin xəyanətindən xəbər tutan kimi Mitra onu göydən qovdu, lənətlədi, bir nəfər öləninin arvadı olacağını, yerdə, insanların arasında yaşayacağını dedi.

Ölümlü insanlar dünyasında Urvaşi Pururavası gördü, səmadakı sarayları yadından çıxartdı və bütün varlığıyla ona vuruldu. İlahi qızın gözəlliyinə heyran qalan Pururavas şah da Urvaşiyə vuruldu. Şah ona elçi düşdü.

Urvaşi cavabında dedi:

– Mən razıyam, amma iki şərtim var.

Şah soruşdu:

– Şərtin nədi?

– Mənim iki quzum var, onları mən doğma uşaqlarım kimi istəyirəm. Qoy onlar həmişə mənim taxtımın yanında qalsınlar və söz ver ki onları qoruyacaqsan, bir də söz ver ki, heç vaxt mənim gözlərimə çılpaq görünməyəcəksən.

Pururavas hər iki şərtə məmnuniyyətlə razılıq verdi. Beləliklə, göylər qızı ölümlü bir insanın arvadı oldu.

Onlar uzun illər xoşbəxt həyat sürdülər, Pururavasın göyçək Urvaşiyə, Urvaşinin isə Pururavasa qarşı olan sevgisi günbəgün artırdı. Qız göylərdə, əbədi tanrılar arasında yaşadığı vaxtları artıq unutmuşdu. Amma Urvaşisiz səma sarayları özünün yaraşığını itirmişdi, onun nisgilini çəkənlər çox idi. Qandharqların hökmdarı Vişvavası, Urvaşini geri aparmaqdan ötrü göydən yerə endi.

Vişvavası ər-arvad arasındakı şərti bilirdi. Günlərin bir günü gecəyə onların yataq otağına soxuldu və quzulardan birini qapıb aradan çıxdı. Urvaşi yuxudan oyandı, quzulardan birinin itdiyini görüb qışqırdı. “Ərim hardadı? Kimdən kömək diləyim?” – deyə o, acı-acı vay-şivən qopartdı. Pururavas isə çılpaq arvadının gözünə görünməmək üçün yatağından gec durdu, o, qalxana kimi oğru quzunu da götürüb aradan çıxdı. Urvaşi qışqıra-qışqıra ərini qınadı: “Qorxağa ərə gedən arvada himayədar tapılmaz!”

Növbəti gecə qandharqlar ikinci quzunu apardılar. Bu dəfə Pururavas yatağından cəld qalxdı, güman elədi ki, gecənin qaranlığında arvadı onun çılpaq olduğunu görməz. Qılıncını götürüb oğruların dalınca düşdü. Elə bu zaman qandharqlar şimşək çaxdırdılar və şimşəyin şöləsində Urvaşi ərinin lümlüt olduğunu gördü. Qandharqlar quzunu atıb, özlərinin səma saraylarına çəkildilər.

Pururavas quzunu da götürüb geri qayıdanda gördü ki, Urvaşi yoxa çıxıbdı. Ümitsiz Pururavas sevgilisini axtarıb tapmaq üçün işıqlı dünyanı gəzib dolaşmağa başladı. Divanələr kimi çox gəzib-dolaşdı, itkisinə acı-acı ağılar dedi: bir çox ölkələri dolaşandan sonra, nəhayət, gəlib Kurukşetrə çıxdı. Burada o, şana-güllələrlə örtülmüş bir gölə rast gəldi, göldə qu quşları üzürdü. Bunlar qu quşları cildinə girmiş apsarlarıydı və Urvaşi də onların arasındaydı. Urvaşi ərini görüb rəfiqələrinə dedi: “Mənim sevdiiyim adam bax, odu”. Apsarlar “gəlin özümüzü ona göstərək” dedilər və səma qızları cildinə girib onun qarşısına çıxdılar.

Pururavas üzünü Urvaşiyə tutdu:

– Ey mənim arvadım, ey mənim qəddar ürəklim, ayaq saxla, gəl danışaq!

Urvaşi etiraz elədi:

– Mən səninlə nə danışım? Mən dan yerinin ilk şəfəqi kimi çıxıb getdim. Pururavas, qayıt evə! Mən külək kimi bir şeyəm, məni saxlamaq olmaz.

Pururavas çox yalvardı, nahaqdan çox dil tökdü, çarəsiz qalıb, geri qayıtmasa özünü öldürəcəyini dedi. Dedi ki, geri qayıtmasan sıldırım qayalıqdan özümü atacağam, canımı vəhşi canavarlara yem edəcəyəm.

Urvaşi dedi:

– Ölmə, Pururavas, özünü sıldırım qayalıqdan atma. Yadında saxla ki, qadınlarla dostluq etmək olmaz, onların qəlbində rəhm deyilən şey yoxdu.

Amma Urvaşinin ona yazığı gəldi və dedi:

– Get, düz bir ildən sonra gölün sahilinə gələrsən. O vaxta kimi bətnimdə gəzdirdiyim uşağımız doğular.

Düz bir ildən sonra Pururavas həmin yerə gəldi. Əvvəllər göl olan yerdə o, qızıl saray gördü. Urvaşi saraydan çıxdı və dedi:

– Bu gecəni mən səninlə keçirəcəyəm. Sabah qandharqlar deyəcəklər ki, sənin bir arzunu yerinə yetirməyə hazırıq. Onda deyərsən: “Mən sizinkilərdən biri olmaq istəyirəm!”

Pururavas Urvaşinin dediyi kimi elədi. O, qandharqlara dedi:

– Yer üzündə nə arzulamışamsa, hamısı nəsibim olubdu. Mənim yeganə arzum Urvaşinin yanında olmaq və ondan ayrıl-mamaqdı.

Qandharqlar ona içində od olan bir manqal verib dedilər:

– Meşəyə yollan, bu odu üç yerə böl, fikrində Urvaşini tuta-raq şərab nəziri ayinini yerinə yetir, arzuna çatacaqsan.

Pururavas manqalı götürüb meşəyə yollandı. Meşədə şübhə onu bürüdü: “Dəliyəm, dəli, Arvadımın əvəzinə bu manqalı gö-türdüm. Qandharqlar məni aldatdılar”. O, manqalı meşədə qoyub geri, saraya qayıtdı. Gecəyarısı yuxudan qalxıb fikrə getdi: “Qand-harqların dediyinə nahaq əməl eləmədim, axı onlar söz vermiş-dilər ki, arzumun yerinə yetirəcəklər!” O, yatağından qalxdı, həmin meşəyə yollandı, gəlib gördü ki, manqal yoxdu, onun yerində iki

ağac bitibdi. Pururavas hər ağacdən bir budaq qopartdı, saraya qayıtdı və budaqları bir-birinə sürtməklə müqəddəs od əldə elədi. Pururavas ilk ölümlü adam idi ki, üç müqəddəs odun təməlini qoydu: ev mərasimlərini keçirmək üçün od, ümumi qurbanlar üçün od və şərab nəziri ayinin keçirmək üçün odun alınması onun adıyla bağlıdı.

Bu mərasimlərlə Pururavas qandharvlara məxsus sifət qazandı və yenidən sevgilisi Urvaşiyə qovuşdu. Amma deyirlər ki, yaşa dolduğu vaxtlarda qüdrətiylə öyünə-öyünə brahmanların əşyalarına tamah salıbmış və əsəbiləşmiş müdriklərin lənətlərini qazanmaqla Mənfəətin dediyi kimi, tamahkarlığının ucbatından ölübmüş.

NAHUŞA HAQQINDA HEKAYƏT

İndra şahlığını tərk edib, sürgündə özünün böyük günahlarını yuduğu vaxtlar hər üç dünyada işlər bir-birinə qarışıbmış. Çayların suyu çəkilmış, göllər qurumuşdu, göydən bir damcı da yağış düşmürdü, meşələr məhv olub gedirdi. Şahsız və başsız qalmış tanrıların, müdriklərin qəlbini qorxu və çaşqınlıq bürümüşdü, amma onların heç biri səma taxtında İndranın yerini tutmağa ürək eləmirdi.

O vaxtlar yer üzündə Ayusun oğlu, Pururavasın nəvəsi, ay nəslinin nümayəndəsi şah Nahuşa hökmdarlıq edirdi. O, şücaəti, xeyirxahlığı və gözəlliyi ilə böyük şöhrət qazanmışdı. Buna görə də səma sakinləri ulu Brahmanın razılığı ilə qərara aldılar ki, onu İndranın yerinə taxta çıxartsınlar. Tanrılar və müqəddəs zahidlər onun yanına gəlib dedilər:

– Ey yerlərin şahı, gəl bizim ağamız ol.

Pururavasın nəvəsi karıxmış halda etiraz elədi:

– Mən sizin ağanız ola bilmərəm, ey səma sakinləri. Mən çox zəifəm. İndranın gücü məndə yoxdu, buna görə də etibarlı arxa və müdafiəçi kimi sizə yaramıram.

Tanrılar və müdriklər ondan əl çəkmədilər:

– Sən narahat olma, ey şahlar şahı! Sən bizim hökmdarımız ol, bizim bütün qüdrətimiz sənin işinə yarayacaq. Sənin işarənlə tanrı da, asur da qandharv da, brahman da öz gücünü sənə keçməsi üçün sənin həmin adama baxmağın bəsdə. Bizim bu hədiyyəmizi qəbul elə. Şübhələri at, ey Ayusun oğlu Nahuşa, bu pak yola qədəm qoy, İdranın səma taxtında otur!” Nahuşa razılaşdı.

Nahuşa yerdə hökmdarlıq edəndə, ehtirasını cilovlaya bildirdi, xeyirxah əməllərdə təskinlik tapırdı və böyük bir mütiliklə tanrılara sitayiş edirdi. Amma səma hökmdarına çevrilib güc sahibi olandan sonra Nahuşada təkəbbür yarandı, möminliyi unutdu, tez-tez kefə və əyləncələrə meyl göstərməyə başladı. O, yanına göyçək səma apsarlarını və işvəkar qandharvlarını topladı, ilahi musiqidən həzz alaraq, gecə-gündüz onlarla Nandan meşəliyində kef çəkdi. Apsar və qandharvların müşayiətilə göydən öləri insanlar dünyasında göylərə ucalan Meru dağına endi, Himalay dağının zirvələrini gəzib dolaşdı, sonra çaylara və okeanlara baş çəkdi, hər yerdə kef və əyləncələrdəydi.

Bir gün Nahuşa İdranın göyçək arvadı Şaçini gördü və kor ehtiras varlığına hakim kəsildi. O, yanındakılardan soruşdu:

– Niyə ilahə Şaçi öz ağasına ehtiramını və sevgisini bildirmədən yan keçir. Məgər mən göylərin hökmdarı deyiləmmi? Məgər o, əvvəllər İndraya göstərdiyi ehtiramı indi mənə göstərməli deyilmi? Qoy göyçək Şaçi tezliklə saraya gəlsin və mənə baş çəksin!

Nahuşanın əmrini eşidən Şaçi qorxu və ümitsizlik içində tanrılarının müdrik müəllimi Brihaspatinin yanına özünü yetirdi və dedi:

– Ey brahman, mənə kömək ol, kömək elə ərimə sədaqətimi qoruyub saxlayım. Məni ancaq sən gizlədə bilərsən. Bir vaxtlar deyirdin ki, dul qalmaq mənim bəxtimə yazılmayıb. İstərdim ki, sənin sözlərin yalan olmasın.

Brihaspati cavabında dedi:

– Dediklərimin hamısı həqiqətdi. Ey ilahə, narahat olma və Nahuşadan da qorxma. Tezliklə səni ərin İndraya qovuşduraca-

ğam. – Brahman Şaçiyə evində sığınacaq verdi və onu qanadının altına aldı.

Brihaspatinin Şaçini evində gizlətdiyi xəbəri Nahuşaya çatdı, hökmdar cin atına mindi. Səma sakinləri onu sakitləşdirmək üçün çox dil tökdülər:

– Ey göylər hökmdarı, hirsini bas. Sənin hirsin dünyanı dağıda bilər. Sakitləş və fikirləş ki, Şaçi sənin arvadın deyil. Günaha batma və naməhrəm arvada tamah salma. Sən, axı, tanrıların şahısan, sən gərək təbəələrinə nümunə olasan, onları bəd əməllərdən çəkindirəsən.

Ehtirasının qurbanı olan Nahuşa deyilənlərə fikir vermirdi, səma sakinlərinə etiraz elədi:

– İndranın özünün günahı az deyil. Kahinin qatili kimi, tanrılar dünyasından qıraqda gizlənməklə layiqli cəzasını almayıb və heç vaxt arvadının yanına qayıtmayacaq. Buna görə də arzuladığım sevinci o, mənə bəxş eləməlidir. Bu, onun da xeyrinədi, sizin də. Bir daha mənim iradəmə qarşı çıxmayın.

Səma sakinləri susdular, qarşısında baş əydilər və Şaçini onun sarayına gətirəcəklərinə söz verdilər. Başlarını aşağı salıb, dərdli-dərdli Brihaspatinin yanına gəldilər və dedilər:

– Ey ulu brahman, bizə bəllidi ki, İndranın arvadı sənin evində sığınacaq tapıbdı. Sənin yanına minnətə gəlmişik, ey ulu müdrik, Şaçini hökmdarın hüzuruna göndər. Nahuşa bizim hökmdarımızdı və hal-hazırda o, İndradan çox güclüdü. Qoy gözəl ilahə onu özünün hökmdarı və əri kimi qəbul eləsin.

Tanrıların bu sözlərini eşidən Şaçi acı-acı ağladı və göz yaşları tökərək Brihaspatiyə üz tutdu:

– Ey tanrıların müəllimi, sən bilirsən ki, mən Nahuşanın arvadı olmaq istəmirəm. Mən sənin qanadının altına sığınmışam. Doğrudanmı, sən vədinə xilaf çıxacaqsan?

Müdrək Brihaspati işi belə görüb, natiqlik məharətindən istifadə elədi və dedi:

– Qüdrətli Brahma demişdir: kömək diləyənxəyanət edən adamı böyük bədbəxtçiliklər gözləyir. Mən sözümün ağasıyam

və xeyirxahlıq qanununu poza bilmərəm. Kömək diləyəne xəyanət edən adam xoş gün görməyəcək. Torpağa səpdiyi toxum bitməyəcək, yağış onun tarlasından yan keçəcək, məhsul nə olduğunu bilməyəcək; nəzirini tanrılar qəbul eləməyəcək, törəmələri qırılacaq, əcdadları isə o dünyada qırğına çıxacaq. Buna görə də, ey tanrılar, İndranın arvadını Nahuşaya verməyəcəyəm. Bir siz də fikirləşin, fikirləşin ki, Şaçinin və özümüzün səadətimiz naminə nə edə bilərik.

Tanrılar fikirləşib çıxış yolu tapa bilmədilər, onda Brihaspati dedi:

– Qoy qəşəng gözlü ilahə Nahuşadan xahiş eləsin ki, şah öz səadəti naminə ona vaxt versin. Şaçi də bu müddət ərzində yəni-dən ərə getmək fikrinə alışsın, özünü buna hazırlasın. Ey müdrik tanrılar, zaman isə sonra Nahuşanın qarşısına başqa sədd çəkər.

Tanrılar Brihaspatinin təklifi ilə razılaşıdılar. İndranın arvadına dedilər:

– Ağıllı ol, ilahə. Brihaspatinin məsləhətinə əməl elə. Nahuşanın yanına yollan və xahişini ona çatdır. Nahuşa günahkardı və şəhvətpərəstdi, onun hökmdarlığına az qalıbdı, tezliklə İndra şahlığını özünə qaytaracaq.

Utancaq Şaçi səma sakinlərinin təhriki ilə Nahuşanın yanına yollandı. Gözəl-göyçək mələkəni qarşısında görəndən Nahuşanın sevincdən çiçəyi çırtladı, onun qəşəngliyini tərifləyərək şirin dilini işə saldı:

– Ey göyçək ilahə, məni öz ərini kimi qəbul et. Axı, hazırda mən hər üç dünyanın İndrasıyam.

Nahuşanın ehtiras dolu sözləri ilahəni dəhşətə saldı, qorxudan sərt küləkdə əsim-əsim əsən ot saplağı kimi titrədi. O, Nahuşanın qarşısında baş əyib dedi:

– Ey tanrıların hökmdarı, səndən xahiş edirəm ki, mənə bir az möhlət verəsən. İndradan xəbər-ətər çıxmasa, söz verirəm ki, sən arvadın olacağam.

Şaçinin sözləri Nahuşanın qəlbində sevinc və ümid oyatdı. O, İndranın arvadına dedi:

– Qoy sən deyən kimi olsun. Amma yadında saxla ki, mən səni gözləyirəm və inanıram ki, məni aldatmayacaqsan.

Nahuşa onun getməsinə icazə verdi, Şaçi yenidən qayıdıb, Brihaspatinin evində gizləndi.

Tanrılar sevindilər ki, Nahuşanın hirsini bir müddətə yatıbdı, məsləhət almaq üçün Vişnunun yanına yollandılar:

– Ey ulu tanrı, bizim pənahımız sənsən, xilasımız səndədi. De görək, İndranın günahını yumaq üçün nə etmək lazımdır?

Vişnu cavab verdi:

– Qoy İndra atını mənə nəzir gətirsin. Nəzirdən sonra mən onun günahını yuyaram, o da göylər səltənətində hökmdarlığını yenidən ələ alar.

Tanrılar yolu əllərinə alıb, kainatın qurtaracağına gəlib çıxdılar, İndranı tapdılar, onunla birlikdə atını qurban kəsdilər. Vişnu İndranın günahını yudu. Amma ulu bir qorxu hələ də İndranın canındaydı, o, Nahuşanın qüdrətindən qorxurdu, buna görə də heç kimin gözüne görünməmək üçün sakitcə öz gölündə gizləndi.

Dilxor tanrılar ərinin yenidən gizləndiyini Şaçiyə dedilər. Şaçi dua etməyə başladı: “təmizliyim və möminliyim mənə kömək olsun, Nahuşadan məni qorusun və İndraya sədaqətli qalmaqda dadıma çatsın”. Gecənin bir aləmində İndranın dərdli arvadı sığınacağından çıxdı və üzünü gecə tanrısına tutdu:

– Ey Gecə, ey gələcəkdən xəbər verən tanrı! Sırrını mənə aç, ərimi haralarda axtarım!

Şaçinin dərdindən rıqqətə gəlmiş Gecə cavan və qəşəng bir qız cildində onun qarşısına çıxdı və dedi:

– Ey Şaçi, ey sədaqətli qadın, arxamca gəl. Ərinin gizləndiyi yeri mən sənə göstərərəm.

Şaçi Gecənin arxasınca düşdü, onlar əvvəlcə səma meşəliyindən keçdilər, sonra Himalayın dağlıq zirvələrinə qalxdılar və şimala yollandılar. Uzaq şimalda ucsuz-bucaqsız dənizin qoy-nunda yerləşən adaya rast gəldilər. Ada meşəlik və çəmənliklə örtülmüşdü, ortasında isə ağ şanagüllər baş-başa vermiş gözəl bir göl vardı. Gələcəkdən xəbər verən Gecə Şaçiyə birlikdə şa-

nagüllənin birinin saplağına yaxınlaşdı və orda gizlənmiş İndranı ona göstərdi.

Sevimli əriylə görüşə sevinən Şaçi onun ayaqlarına döşəndi. Arvad göylərin hökmdarlığını ələ keçirəndən sonra Nahuşanın törətdiyi azğınlıqlardan danışdı, onu yoldan çıxartmağa çalışmasından söhbət açdı. İndradan xahiş elədi ki, geri qayıtsın, arvadını müdafiə eləsin və Nahuşanı cəzalandırsın. İndra isə cavab verib dedi ki, Nahuşaya qalib gəlməyə indi gücü çatmaz, çünki tanrılar ona böyük qüdrət veriblər:

– Ayusun oğluna ancaq hiyləylə qalib gəlmək olar. Sən geri qayıt və ona deynən ki, arvadın olmağa razıyam, amma şərtim var: mənim dalımca Brihaspatinin evinə at əvəzinə müqəddəs zahidlər qoşulmuş cəng arabanda gəl.

Şaçi onun tapşırıqlarına əməl edəcəyinə söz verib, göylər səltənətinə qayıtdı.

Vaxtın tamamında Şaçi Nahuşanın hüzuruna gəldi və dedi ki, İndra yoxa çıxdı, heç bir xəbər-ətər göndərmir, buna görə də hökmdarın arzusunu yerinə yetirməyə hazırım. Onun sözləri Nahuşanı sevindirdi, Şaçinin bütün istəklərini yerinə yetirəcəyinə söz verdi. Şaçi dedi:

– Şah sağ olsun, sən böyüksən, sən qüdrətlisən, dünyada sənə tay yoxdu. Işıqlı dünyanın tanrıları da, insanları da, bütün məxluq da sənə tabedi. Sənin nəzərinə ilişənlərin hər biri özünün qüdrətini sənə verir, özü isə gücsüzləşir. Mən istədim ki, dalımca Brihaspatinin evinə gələndə, bütün qüdrətin açıq-aşkar görünsün, sənin gəlişin Vişnunun və Şivanın qüdrətinə kölgə salsın – arabana göylərin müdrik brahmanlarını qoş və məni öz sarayına həmin arabada apar!

Aşiq Nahuşa cavab verdi:

– Mən sənin istəyinə tabe, ey göyçək Şaçi. Sənin arzun mənim qəlbimdən xəbər verir. Həqiqətən, dünya hələ belə gəliş görməyibdi. Arabasına mömin zahidləri qoşmaq hər adamın işi deyil. Mənimlə qüdrətim hüdudsuzdu; keçmiş, indi və gələcək mənə tabedi; dünya mənim qüdrətimlə rahatlıq tapır, acıqlansam

dünya məhv olar. İlahə, arxayın ol, sənin bütün arzularını yerinə yetirəcəyəm! Yeddi müqəddəs müdrik məni sənin mənzilinə yetirəcək, kainatın hökmdarının bütün qüdrətini və şan-şöhrətini onda görəcəksən!

Məğrurluğundan məstləşmiş Nahuşa Şaçinin getməsinə icazə verdi. Şaçi tanrıların müəlliminin evində onun gəlişini gözləyəcəkdi.

Şaçi geri qayıtdı, başına gələnləri Brihaspatiyə danışdı. Üzünü Anqirasın oğluna tutdu:

– Vaxtım çox azdı. Göylər hökmdarı müdriklər qoşulmuş arabasında indilərdə özünü yetirəcək.

Brihaspati ona təskinlik verdi, yubanmadan İndranı axtarıb tapacağını dedi. O, mehrabda qurbanlıq odu qaladı və tanrı Aq-nini İndranın dalınca göndərdi. Müqəddəs kahinin əmrini yerinə yetirmək üçün Aqni heyrətamiz dərəcədə gözəl bir qıza çevrildi və həmin andaca yoxa çıxdı. Xəyal kimi qanad çaldı, göyü və yeri, meşəni və dağı axtardı, bir göz qırpmında geri qayıdıb, hər yeri axtardığını, amma İndranı tapmadığını söylədi. Bir də onu dedi ki, İndranı ancaq axan sulara axtarmamışam, sulara gizləndiyim vaxtdan suya girməyə ürək eləmirəm. Brihaspati etirazını bildirdi:

– Ey Aqni, ey allahların diliylə danışan, müqəddəs qurbanları onlara sən çatdırırsan. Brahmanlar sənə sitayiş edirlər, sənin əməllərini şöhrətləndirirlər, sənə qurban kəsirlər. Sən həqiqət kimi, bütün canlıların qəlbinin dərinliyinə yol tapırsan. Dünyada sənin üçün heç bir sirr yoxdu. Beləcə, qorxusuz-hürküsz suya baş vur, İndranın harada gizləndiyini öyrən.

Brihaspatinin sözlərindən sonra Aqni dünyanın bütün sularına baş vurdu, bütün dənizləri və çayları, nohurları və gölləri bitdə-bitdə axtardı, nəhayət, İndranın yerini tapdı. Başda Brihaspati olmaqla tanrılar İndranın yanına gəldilər, yalvardılar ki, geri qayıtsın, asuralarla döyüşdə qazandığı qələbələri və göstərdiyi igidlikləri ona xatırlatdılar. Brihaspatidən sonra sular hökmdarı Varun, ay tanrısı Soma, Günəşin oğlu Yama və başqa tanrılar

ona minnətçi düşdülər. Nəhayət, İndra sığınacağından çıxdı, ildırım hökmdarı kimi, özünün əvvəlki qorxunc görkəmini aldı və dedi ki, tanrılar öz gücləriylə ona kömək edəcəklərsə, Nahuşayla vuruşmağa razıdı. Tanrılar kömək edəcəklərini dedilər və düşünüb-daşınmağa başladılar ki, Nahuşanın öhdəsindən necə gəlsinlər, göylər padşahının taxtından onu necə salsınlar. Məsləhətləşmənin qızgın yerində Urvaşinin oğlu müdrik Aqastya özünü yetirdi və dikbaş Nahuşanı İndranın taxtından salındığını, bununla da tanrıların gözəl iqamətgahında əmin-amanlığın hökm sürdüyünü onlara çatdırdı. Aqastya hadisəni olduğu kimi şadyanalıq edən tanrılara danışdı:

Nahuşa arabaya qoşmaq üçün brahmanları seçəndə müdrik Bhriqa onun gözünə görünməsin deyə, saçlarının arasında gizləndi. Nahuşa məndən başqa müdrikliyi və xeyirxahlığı ilə şöhrət qazanmış daha altı zahidi arabaya qoşdu. İndranın arvadını gətirmək üçün Brihaspatinin evinə sarı getdik, yolda Nahuşa arabanı çəkən müdriklərlə mübahisəyə girişdi. Mübahisə Veda himnlərini düzgün oxumağın üstə qızışdı. Müdriklər güzəştə getmədilər və Nahuşanın savadsızlığını üzə çıxartdılar. Məğrurcasına arabada əyləşmiş hökmdar yaman acıqlanmışdı, başımı təpiklədi və özü də bilmədən Brahmin oğlu Bhriquya dəydi. Nahuşanın görmədiyi müdrik, təpiyi özünə təhqir sayaraq ona lənətlər yağdırdı: “Bütün günahlarına, azğınlığına, brahmanlara əzab verdiyinə, naməhrəm arvada göz verib işıq vermədiyinə görə, ey Nahuşa, sən öz gücünü itirəcəksən, tanrıların hədiyyəsi sənin dadına çatmayacaq. Sən daha göylər şahlığına layiq deyilsən, buna görə də göydən yerə qovulacaqsan. Yerdə sən iri bir ilana çevriləcəksən, min il torpaqda sürünüb yem axtaracaqsan, Ay nəslindən olan varisin Yudhiştira padşah səni lənətdən qurtarana kimi əzab çəkəcəksən”. Ulu müdrik sözünü deyib qurtardı, amma Nahuşa bu lənətin qarşısında aciziydi, çünki onun nəzərləri həmin anda Bhriqunu tapmamışdı. Ayusun, təkəbbürünü itirmiş və qorxudan tir-tir əsən oğlu bu lənətin qüdrətiylə göydən yerə düşdü və iri bir ilana çevrildi.

Aqastya sözünü qurtardı və sevincək tanrılar İndra ilə birlikdə öz iqamətgahlarına qayıtdılar.

Brahmanın əmriylə İndra atıyla təmizləyici qurbandan bir də keçdi, Brahma və Vişnu öldürdüyü kahinin qanını onun üçün keçdilər, onun günahını odun, ağacların, apsarların və suların arasında böldülər. Aqni İndranın günahının bir hissəsini öz boynuna götürdü və Brahmaya dedi:

– Şahımızın rifahı naminə sənin əmrinlə mən bu ağır yükü öz boynuma götürdüm, bəs bu yükdən nə vaxt azad olacağam?

Brahma dedi:

– Narahat olma, əgər kimsə aqlını itirib, sənə nəzir gətirməsə, sənin günahın onun boynuna düşəcək.

Ağacları dedi:

– Kimsə çayıb təzə ay, yaxud da aypara doğan günü sizə balta qaldırsa sizin boynunuza qoyduğumuz günahı ona verəcəyik. Apsarlara dedi ki, onların günahları aybaşı vaxtı arvadlara toxunan kişilərin boynuna düşəcək. Sudakı günahlar, Brahmanın sözünə görə, suyu murdarlayana keçəcək. Hər şey Brahmanın dediyi kimi oldu. Şaçinin ərisə günahlarından azad olub yenidən göylər səltənətində hökmran oldu.

PULOMA HAQQINDA HEKAYƏT

Brahmanın oğlu müdrik Bhriqu meşədəki xəlvət iqamətgahda qəşəng arvadıyla yaşayırdı və arvadını bütün varlığıyla sevirdi. Vaxtilə qızın atası, asur Pulomana isə qızının “hə”sini vermişdi, amma Bhriqu onu qaçırtdı və nişanlısı gəlib çıxana kimi onunla evləndi. Günlərin bir günü, Bhriqa dəstəmaz almaq üçün iqamətgahdan çıxıb çay sahilinə gəldi və hamilə arvadını evdə tək qoydu. İş elə gətirdi ki, Puloman meşədə gəzib dolaşarkən onların komasına rast gəldi, komaya girdi və Bhriqunun arvadını gördü.

Pulomanın qızı görməsi ilə ona vurulması bir oldu, gözəl Puloma isə qonağa xoş üz göstərdi, əlindən gələn hörməti elədi. Puloman ocaqda dilimlənən alovdan soruşdu:

– Ey Aqni, sən həmişə həqiqətpərəst olmusan, bu qız “hə”si mənə verilən qız deyilmi? Hiyləgər Bhriqu onu mənim əlimdən aldı, əgər sən desən ki, həmin qızdı, nişanlımı özümlə aparacağam.

Aqni qəmli-qəmli dedi:

– Mən yalan danışa bilmirəm, amma mən ulu müdrikin qəzəbindən də qorxuram.

Məhəbbətdən aqlını itirmiş Puloman qabana çevrildi, gözəl Pulomanı götürüb iqamətgahdan qaçdı. Onlar meşə boyu qaçarkən qadın uşaq saldı. Uşaq günəş kimi par-par parıldayırdı, iblis onu görəndə Pulomanı əlindən saldı, özüsə külə döndü.

Yazıq Puloma uşağı qucağına götürüb, acı göz yaşları tökə-tökə meşəylə yola düzəldi. Onun göz yaşlarından Vadhusara adlı çay əmələ gəldi və həmin çay indinin özündə də ordan axır. Bhriqu arvadını və oğlunu meşədə tapdı, onları saraya gətirdi. O, başına gələnləri ərinə danışdı. Bunları eşidən Bhriqu qəzəblə soruşdu:

– Sənin Puloma olduğunu asura kim dedi?

Puloma cavab verdi:

– Məni Aqni ələ verdi.

Bhriqu Aqniyə, od tanrısına lənətlər yağdırdı:

– Bu gündən sənin bəxtinə hər şeyi məhv etmək düşür!

Bhriqu oğluna Çyavana, yəni Salınan adını qoydu. Bhriqunun oğlu Çyavana böyüyüb ulu müdrik və zahid oldu, zahidliyinin gücüylə üç dünyada böyük qüdrət sahibinə çevrildi.

KADRU VƏ VINATANIN MÜBAHİSƏSİ

Kadru ilə Vinata bacıydılar. Ataları məxluqatın hökmdarı Dakşaydı. Dakşa onları digər on bir bacıları ilə birlikdə Mariçinin oğlu Kaşyapaya ərə verdi. Kaşyapa arvadlarından razıydı, Kadru ilə Vinataya təklif elədi ki, özlərinə ürəkləri istəyən nəslə seçsinlər. Kadru min oğul istədi, Vinata isə mərdliklərinə və qoçaqlıqlarına görə bacısının min oğlunun öhdəsindən gəlməyə qadir iki oğul istədi.

Günlər keçdi, aylar ötdü, vədəsinin tamamında Kadru min, Vinata isə iki yumurta yumurtladı. Beş yüz ildən sonra Kadrunun yumurtasından işıqlı dünyaya hələ heç nə gəlməmişdi. Vinatanın ürəyi dözmədi, yumurtanın birini sındırdı və yumurtada tam inkişaf etməmiş bir oğlan gördü. Ana oğluna Aruna adını qoydu. Eybəcərliyinin günahını anasının səbirsizliyində görəndə Aruna qəzəblənib ona lənətlər yağdırdı və gələcəkdə onun beş yüz il qul olacağını xəbər verdi. Amma beş yüz ildən sonra ikinci oğlun səni qulluqdan azad edəcək. Görək o vaxta kimi səbrini basasan və ikinci yumurtanı da vaxtından əvvəl qırmayasan.

Elə bu zaman asurlar və tanrılar okeanı çalxalayır dılar. Bir gün bacılar dəniz dalğalarından çıxan ecazkar bir at gördülər. Sözləri çəp gəldi: Vinata dedi ki, atın quyruğu ağ rəngdədi. Kadru isə dedi ki, yox, qara rəngdədi. Kadru ilə Vinata mərcələşdilər və qərara gəldilər ki, sabah gedib quyruğu öz gözləriylə görsünlər. Uduzan udanın qulu olmalıydı. Razılığa gəlib ayrıldılar. Sonra Kadru hiyləyə əl atdı, özünün min oğlunu, min qara ilanı göndərdi ki, onlar gedib ağ atın quyruğundan asılısınlar və quyruq qara rəngə çalsın.

Ertəsi gün bir-birinin əlindən zəncir gəmirən bacılar okeanın üstündən uçub ata yaxınlaşdılar, baxıb gördülər ki, atın quyruğu qara tüklərlə örtülübüdü. Əslində isə bunlar Kadrunun ilan uşaqlarıydı. Vinatanın heç nədən xəbəri yoxuydu. Kələkbaz Kadru doğma bacısını beləcə aldatdı və özünə qul elədi.

SUNDA VƏ UPASUNDA HAQQINDA HEKAYƏT

Qədimlərdə Hiranyakaşipu nəslindən olan asur Nikumbhinin iki oğlu oldu, birinin adını Sunda, digərinin adını isə Upasunda qoydular. Oğlanlar kiçik yaşlarından güclərinə və qoçaqlıqlarına görə tay-tuşlarından seçildilər. Qardaşlar bir-birindən ayrılmır, can deyib can eşidirdilər. Onlar bir yerdə yatır, bir qabdan yeyir

və bir kasadan içirdilər. Dava-dava oyunları da biriydi, əyləncələri də. Bir-birlərinə elə mehr salmışdılar, xasiyyətləri bir-birinə elə oxşayırdı ki, elə bil ekiz taydılar.

Qardaşlar böyüdülər, kişiləşdilər və hər üç dünyanı özlərinə tabe eləmək qərarına gəldilər. Sərt zahidlik həyatı keçirmək məqsədiylə onlar Vindhay dağının ətəyinə yollandılar. Yabani kolluq basmış dağ yamacında onlar şahlıq libaslarını çıxarıb atdılar, liflərdən tikilmiş qaba cır-cında əyinlərinə taxdılar, saçlarını arxadan bağladılar və varlıqlarını ağır işgəncələrin ixtiyarına verdilər. Cır meyvələr və köklər dadmaqla neçə gecəni, neçə gündüzü beləcə keçirdilər, sonra isə yeməkdən və sudan tam imtina elədilər. Aclıq və susuzluq onları heydən salmışdı, kirdən bədənləri qartmaq bağlamışdı. Onlarsa ayaqlarının baş barmaqları üzərində dikələrək əllərini yuxarı qaldırmışdılar, gözlərini qırpmadan göyə baxırdılar. Aradan illər keçdi, belə tərkidünyalığı hələ heç kim görməmişdi və nəhayət, onların qəlbinin həərətindən Vindhay dağının zirvəsi dumana büründü.

Nikumbhinin oğlanlarının getdikcə güclənmələrindən tanrılar qorxuya düşdülər və qərara aldılar ki, andın yerinə yetirilməsinə mane olsunlar. Tanrılar onları var-dövlətlə tovladılar, qəşəng-qəşəng qızlarla yoldan çıxarmağa çalışdılar, qardaşlar isə mətanətlərini itirmədilər və andlarına sadıq qaldılar. Tanrılar başqa hiyləyə əl atdılar: onların arvadlarını və bacılarını xəyal şəklində yanlarına göndərdilər. Yarımcılpaq, bər-bəzəksiz, saçları dağınıq arvadları elə bil qorxunc bir qüvvə təqib edirdi. Onlar “kömək edin!” deyə nə qədər qışqırışdıllarsa qardaşlar haraya məhəl qoymadılar, andlarını pozmadılar, buna görə də qarabasmalar yoxa çəkildi.

Nəhayət, Sunda ilə Upasunda tərkidünyaları ilə kainatın Yarıdıcısının mərhəmətini qazandılar. Brahma onların yanına gəlib dedi: “Ey asurlar, istədiyiniz payı seçin!” Qardaşlar ehtiramla onun qarşısında baş əyib dedilər: “Ey qadir tanrı, cild dəyişmək sirrini bizə öyrət, biz istənilən cildə girməyi öyrənmək arzusundayıq; istərdik ki, yerdəki və göydəki silahlar bizim tabeliyimizdə

olsun, biz heç kimdən yox, ancaq bir-birimizdən qorxaq, bir də ki, bizə əbədilik ver”.

Brahma onlara cavab verdi: “Ölməzlikdən başqa istədiklərinizin hamısını sizə verirəm. Siz əbədi yaşamağa layiq deyilsiniz, çünki qəhrəmanlığınızın arxasında mənfəət dururdu – üç dünyanın hökmdarı olmaq istəyirdiniz. Bu hökmdarlığı alacaqsınız və üç dünyada heç kimdən qorxmayacaqsınız, qorxsanız da bir-birinizdən qorxmalısınız”.

İstədiklərini Yaradandan alandan sonra qardaşlar öz sağlıqlarına qayıtdılar. Qohumlar, dostlar böyük qüdrət sahibinə çevrilmiş qardaşları sevinclə qarşıladılar. Nökərlər onların əyinlərindəki cır-cındırı çıxartdılar, çimizdirdilər, ətirli yağla bədənlərini yağladılar, zəngin libas geydirdilər, bahalı daş-qaşla bəzədilər və başlarına çələng qoydular. Sunda ilə Upasunda qohumlar və dostlarla günlərini kefdə keçirirdilər, illərin necə gəlib keçdiyindən xəbərləri olmadı.

Günlərin bir günü qardaşlar qərara gəldilər ki, məqsədlərini həyata keçirməyin vaxtı gəlib çatıbdı, kainatı fəth eləməlidilər. Onlar asurlardan ibarət yaraqlı-yasaqlı böyük bir ordu topladılar, xoş bir gündə yürüşə çıxdılar. Ordunu rəiyyətlərin sevinc dolu qışırıqları və saray müğənnilərinin mədhyyələri yola saldı.

Sundayla Upasunda əvvəlcə göylər səltənətini zəbt eləmək məqsədilə İndranın sağlığına qalxdılar. Qəddarlaşmış, qorxuhürkü nə olduğunu bilməyən qardaşlar tanrılarla vuruşmağa firsət axtarırdılar, onlarsa təşviş içində səma sağlığını tərk edib Brahmanın qoltuğuna sığındılar. Qardaşlar göyü ələ keçirdilər, qandharvları, naqları və insan tayfalarını əsarət altına saldılar, yeraltı dünyanı və dəniz sakinlərini özlərinə tabe elədilər. Yaradanın qoltuğuna sığınan tanrılar zəiflətmək məqsədilə qardaşlar qurban kəsilməsinin və nəzir verilməsinin qarşısını aldılar.

Qardaşların iradəsini yerinə yetirən döyüşçülər tufan kimi yer üzünün canına düşdülər, qarşılarına çıxan mehrablari dağıtdılar, müqəddəs avadanlıqları qırdılar, suyla qurbanlıq işığını söndürdülər, müdriklərin ibadətgahlarını taladılar və sakinləri qəddarcasına

öldürdülər. Brahmanın xeyir-duası tƏpƏdƏn-dırnağa günaha batmış qardaşları zahidlƏrin lƏnƏtlƏrindən qoruyurdu, onların soyğuncu qoşununun qarşısını heç kim ala bilmirdi. Canlarının qorxusundan brahmanlar da ayinlərindən imtina edib aradan çıxdılar.

Yer üzündə qurban kƏsilirdi, amma qardaşlar bununla kifayƏtlƏnmədilər. Hakimiyyət bir daha tanrıların əlinə keçməsin deyə, qardaşlar bütün brahmanları qırmaq qƏrarına gƏldilər.

Onlar gah fil, gah pƏlƏng, gah şir, gah da ayı cildinə girdilər, hiyləylə brahmanları gizləndikləri sığınacaqlardan çıxarıb hamısını qırdılar... Tezliklə yer üzündə həyatdan əsər-ələmət qalmadı və dƏhşət dünyanı başına gƏtürdü. Tanrılara dua ələməyə heç kimin cəsəreti çatmırdı, mƏrasim və ayinlərə pozuntu düşmüşdü, yer üzündə toy sƏdaları kƏsilmişdi, işıqlı dünya çağa qışqırığına hƏsrət qalmışdı, tarlalar və otluqlar bomboş boşalmışdı, şəhər və kƏndlərdə insan övladı tapılmırdı. Tanrılar qƏmə batmışdılar, Günəşin, Ayın və Ulduzların qanı bƏrk qaralmışdı. Sunda və Upasunda üç dünyanı zƏbt edəndən sonra Kurukşetrdə mƏskən saldılar, onlar öz əməllərindən və hakimiyyətlərindən çox razıydılar.

Tanrılar kƏdərli-kƏdərli viran qalmış yerə baxır və fikirləşirdilər ki, hakimiyyəti yenidən necə ələ keçirsinlər. Onlar Brahmanın yanına gƏldilər və xahiş elədilər ki, qƏddar Sunda ilə Upasundanı yerində oturtsun. Yaradan bir qədər fikrə getdi, sonra qƏrara gƏldi ki, dünyanı dağıdan qardaşları cƏzalandırmaq vaxtı çatıb. O, ilahi memar və heykəltəraş Vişvakarmanı hüzuruna çağırdı, əmr elədi ki, cahanda misli-bərabəri olmayan qƏşəng bir qız düzəltsin.

Vişvakarman Brahmanın əmrini yerinə yetirdi. O, hər üç dünyadakı ən gözəl və ən bahalı daşlardan ələ gözəl bir qız düzəltti ki, onun sifətində, əndamında adi cizgini gƏrən nəzərlərini ondan çəkə bilmirdi, baxan deyirdi, bir də baxım.

Brahma qıza Tilottama adını qoydu və dedi:

Özünü qardaşların yanına çatdır, çalış ki, onlar sənə bir kƏnuldən min kƏnülə vurulsunlar və səni bir-birlərinə qısqansınlar.

Tilottama itaətkarlıqla öz Yaradıcısına baş əydi, məclisi dolanaraq səma sakinlərinə ehtiramını bildirdi və Brahmanın tapşırığını yerinə yetirməyə yollandı. Tanrılar və müqəddəs müdriklər özlərini saxlaya bilmədilər, ehtiraslı baxışlarla onun arxasınca baxdılar. Ancaq tanrıların şahı və ulu Şiva dözümlərini itirmədilər, boylanıb Tilottamanın arxasınca baxmadılar. Şiva qızı görməmək üçün üzünü yana tutdu, amma yan tərəfdən onda yeni bir üz yarandı: üzünü şərq tərəfə çevirdi, cənubdan yeni üz peyda oldu; qərb və şimal tərəfdən başqa üz yarandı; beləliklə, Şiva dördüzlü oldu. Qızdan nəzərlərini çəkə bilməyən İndrada min göz meydana gəldi və göylər hökmdarının bütün bədəninə səpələndi; o vaxtdan İndra mingözlü oldu. Tilottama isə Brahmanın sarayını tərk elədi və azğınlaşmış Sunda ilə Upasundanın iqamətgahına yollandı.

Sunda və Upasunda qardaşları hər üç dünyanı zəbt edəndən və tanrıların, qandharvların, naqların və yer padşahların var-dövlətlərini qənimət kimi ələ keçirəndən sonra günlərini kefdə-damaqda, əyləncələrdə keçirməyə başladılar. Onlar geyim-kecimdən, qiymətli bəzəklərdən, spirtli içkilərdən, şən oyunlardan, musiqi və rəqslərdən həzz alırdılar. Qardaşlar qorxu, yorğunluq, xəstəlik nə olduğunu bilmirdilər, qəşəng qızlarla güllü-çiçəkli bağlarda, meşəlikdə və gözəl saraylarda kef çəkirdilər.

Günlərin bir günü onlar gözəl qızlarla kef çəkirdilər, qızların mahnısına qulaq asır və rəqslərinə baxırdılar, elə bu vaxt Tilottama özünü yetirdi. Qız çiçək yığa-yığa kef məclisinə yaxınlaşdı, o, demək olar ki, çılpayıdı, bir tikə parçayla qarın nahiyəsini örtmüşdü. Qızın gözəlliyi qardaşları ələ heyrətə saldı ki, kef, əyləncə yadlarından çıxdı, donub qaldılar, baxışlarını ondan çəkə bilmədilər. Sonra onların hər ikisi kef məclisini tərk elədi, qarşısıalınmaz ehtirasla ona tərəf yönəldilər və qızı ələ keçirməyə can atdılar. Sunda qızın sağ, Upasunda sol əlindən yapışdı və gücləri, dövlətləri, hakimiyyətləri ilə fəxr edən qardaşlar qorxunc nəzərlərlə bir-birinə baxdılar. Sunda qardaşına üz tutub qışqırdı: “Bu qız mənim arvadım, səninsə məlikəndir!” Upasun-

da etiraz elədi: “Yox, bu qız mənim arvadım və sənin nişanlıdır!” İlk dəfəydi ki, qardaşların qəlbində bir-birinə qarşı düşmənçilik hissi yaranırdı. Tilottamanın üstə qeyzli-qeyzli bir xeyli sözləşdilər, sonra ağır toppuzlarını yellədə-yellədə bir-birinin üzünə hücumə keçdilər. Ehtiras sərxoş qardaşların aqlını əllərindən almışdı, bir-birlərinə qəddarcasına o qədər zərbə vurdular ki, hər ikisi qan apara-apara yerə sərildi və onların heç biri daha ayağa dura bilmədi.

Rəqqasələr və xanəndələr qorxuya düşüb qaçırdılar. Sundanın və Upasundanın məsləhətçiləri, məyyətləri yasa batdılar, geri Kurukşetrə qayıtdılar, qardaşların vay xəbərini təbələrinə çatdırdılar. İş belə görün asurlar torpağı və səmanı tanrıların ixtiyarına verib yenidən yeraltı dünyaya getdilər.

Tanrılar şənlik içindəydilər. Sunda və Upasundanın zülmündən onları xilas edən qəşəng Tilottamanı sevinclə qarşıladılar. Brahma könlündən keçən hədiyyəni seçməyi ona təklif elədi. Qız tanrılar şahından sevgini pay istədi. Brahma dedi: “Sən əbədi cavan və qəşəng qalacaqsan, yolun hara düşsə gözəlliyin səni görənlərin qəlbində sevgi oyadacaq”.

RURU HAQQINDA HEKAYƏT

Bir gün qandharvların padşahı Vişvavası gözəl-göyçək Menakayla rastlaşdı və onlar bir-birlərinə könül verdilər. Onlar xoşbəxt həyat sürüdürlər, nəhayət, doqquz ay doqquz günün tamamında Menaka qeyri-adi dərəcədə gözəl bir qız doğdu. Ana körpə çağasını zahid Sthulakeşinin meşədəki iqamətgahının yaxınlığından axan çayın sahilinə qoydu və çıxıb getdi. Zahid qumluğa atılmış kimsəsiz körpəni gördü, ona yazığı gəldi, doğma balası kimi böyütməyə və tərbiyə verməyə başladı. Menakanın qızı böyüyüb ərsəyə çatandan sonra onun gözəlliyinin şöhrəti aləmə yayıldı. Ağıllı və quzu kimi sakit qızın gözəlliyi, xoşxasiyyəti zahidin qəlbinə sevinc gətirirdi, buna görə də zahid qıza Pramadvara, yəni Sevinc gətirən adını qoydu.

Günlərin bir günü Pramatinin oğlu, ulu müdrik Çyavanın və Sukanin nəvəsi Ruru qızı gördü, bir könüldən min könülə ona vuruldu. Ruru Pramadvaranı sevdiyini atasına dedi, ata zahidin qapısına elçiliyə getdi. Zahid razılığını verdi və valideynlər toy gününü müəyyənləşdirdilər.

Toy gününə az qalmışdı, Pramadvara rəfiqələrilə meşədə oynayırdı, onun deyib-gülməyə başı elə qarışmışdı ki, qıvrılıb ağacın kölgəliyində yatan ilanı görmədi və ilanı tapdaladı, həmin andaca ilan qızın yalın ayağını sancdı. İlan vurmuş qız min ilin ölüsü kimi yerə sərildi. Amma Pramadvaranın ölüsü də qəşəngiydi, sağlığında olduğundan qat-qat qəşəngiydi.

Sthulakeşa qızın meyitini meşədən tapdı. Başqa zahidlər və meşə sakinləri cənazənin yanına yığışdılar, ağlaşma qurdular. Ruru isə bu dərddə dözə bilmədi, baş götürüb, cəzirəyə yollandı. O, dərddli-dərddli meşədə dolaşırdı, ürəyi isə nişanlısının yanındaıdı.

Ruru dua edib yalvarmağa başladı:

– Ey tanrılar, toyqabağı ölüm mənim nişanlımı əlimdən aldı, ilan sancmasından ölmüş nişanlım torpağa sərilibdi. Uşaq yaşlarımdan yolumu azmamışam. Bəs, mənə mükafat düşmürmü? Ey qadir tanrılar, mənim göyçək Pramadvarımı özümə qaytarın!

Tanrıların Ruruya yazıqları gəldi və onun yanına carçı göndərdilər. Səma carçısı dedi:

– Ey Ruru, nahaq ağlayırsan və şikayətlənirsən. İşıqlı dünyada yaşayanların ancaq bir həyatı var, həmin həyat uçub gedəndən sonra sözlə dərddi azalda bilməzsən. Amma tanrıların müəyyənləşdirdikləri bir vasitə var: əgər fədakarlıq göstərib, həmin vasitədən istifadə eləsən Pramadvaranı geri qaytara bilərsən. Ömrünün yarısını ona bəxş elə və sənin nişanlın diriləcəkdir!

Ruru səma carçısının cavabında dedi:

– Ey səma carçılarının ən yaxşısı, mən ömrümün yarısını həvəslə nişanlıma bəxş edirəm. Təki o, əvvəlki kimi cavan olsun, mənəni əvvəlki kimi sevsin! Ruru sözünü qurtaran kimi sevgilisi yuxudan təzəcə qalxan adamlar kimi ayağa durdu. Qızın dirilməsindən onun atalığı da, Ruru da, Pramati də, bütün zahidlər və

meşə sakinləri də şənləndilər. Tanrı Yama Rurunun nişanlısına həyat bəxş elədi, amma Pramatinin oğlunun ömrünü yarıbayarı azaltdı.

Xoş günlərin birində Ruru ilə Pramadvarının toyunu çaldılar və onlar xoşbəxt həyat sürməyə başladılar. Nişanlısını ağır qurban hesabına dirildən Ruru həmin vaxtdan bütün ilanları qıracağına söz verdi. Ruru harda ilan görürdüsə, amansızcasına başını əzirdi.

Bir gün o, meşədə zəhərsiz dundubha ilanı gördü, onun başını əzmək üçün ağır dəyənəyi yuxarı qaldırdı, amma ilan dilə gəlib aman dilədi:

– İnsanlara heç bir ziyanım dəymədiyi halda məni niyə öldürmək istəyirsən? Sən görünüşünə və iyisinə görə zəhərli ilanlara oxşayan zərərsiz dundubhları öldürməməlisən.

İlan öz həyatını Ruruya danışdı. Dedi ki, vaxtilə adamıydım, müdrikiydim və meşəlikdəki iqamətgahda bir dostum zahidlə yaşayırdım. Bir gün dostumla zarafatlaşmaq istədim və onu qorxutmaq üçün otdan ilan düzəltdim. Dostum qorxusundan huşunu itirdi, özünə gələndən sonra əsəbi halda mənə lənətlər yağdırdı: “Məni qorxutmaq üçün zəhərsiz ilan düzəltədin, səni görüm, özün zəhərsiz ilana çevriləsən”. Sonra yumşaldı və əlavə elədi: “Pramatinin oğlu zahid Ruru ilə rastlaşdığın gün bu lənət üstündən götürüləcək!”

İlan həyatını Ruruya danışmış qurtaran kimi, lənət onun üstündən götürüldü və o, yenidən adama çevrildi. O, Ruruya dedi: “Ey nəcib zahid, ilanları qırmağın daşını at! Brahman qan tökməməlidir; canlı məxluqa yamanlıq eləməmək onun üçün ali qanun olmalıdır!” Müdrikin sözləri Rurunu inandırdı, o, həmin gündən ilanları qırmaqdan əl çəkdi.

ADAMYEYƏN PADŞAH HAQQINDA HEKAYƏT

Şah Kalmaşapada Qanqı göydən yerə endirən Bhaqirthinin nəticəsiydi. İgid adamıydı, onunla heç kim bəhsə girə bilmirdi. Bir gün padşah ova çıxdı. Kolluqdakı ensiz cığırda müdrik Vasişthanın böyük oğlu Şakti ilə qarşılaşdı. Şah zahidə ömr elədi ki, yoldan çəkilsin. Amma müdrik zahid cığırdan çəkilmədi, zahidin bu tərsliyi Kalmaşapadanın vüqarına toxundu, o, qəzəblənib brahmana bir şallaq çəkdi.

Şakti ağılsız şaha lənət yağdırdı: “Sən mömin zahidlə rakşas kimi rəftar elədin! Buna görə də qoy bu gündən sənin nəsibin onun kimi insan əti yemək olsun! Bu gündən sən adamyeyənsən, ey şahların ən mənfüru!”

Dəhşətli lənətdən qorxuya düşən Kalmaşapada ondan aman dilədi. Ulu zahid Vişvamitranın yolu həmin vaxtlar Kalmaşapadanın hökmdarlıq elədiyi ölkəyə düşmüşdü. O, Ayodhyanın şahlığına gizli məqsədlə gəlmişdi: məqsədi rəqibi və qəddar düşməni Vasişthanı sıxışdırıb İkşvaku nəslinin hökmdarlarının sarayında baş kahin yerini tutmaq idi. Şaktinin lənətini eşidən Vişvamitra qəddar rakşasları Kalmaşapadanın yanına göndərdi və onlar şahın bədənində məskən saldılar. Vişvamitranın hiyləgərliyinin sayəsində Şaktinin lənəti həyata keçdi və yazıq Kalmaşapada özünün insanlıq simasını itirdi.

Kalmaşapada Vasişthanın oğlu brahman Şakti ilə bir də görüşəndə ona dedi: “Sən ki, mənə bu dəhşətli lənətə düçar elədin, adam yeməyə elə sənə özündən başlayacağam!” O, Şaktinin üstünə atıldı, onu öldürüb ətini yedi, sanki pələng marala daraşmışdı. Vişvamitranın təhrikiylə o, Vasişthanın oğlanlarının hamısını bir-bir yedi.

Ulu zahid Vasiştha eşidəndə ki, hiyləgər Vişvamitranın təhrikiylə şah adamyeyən yüz oğlunun hamısının axırına çıxıb, dərddə batdı. Həyatı ehtiraslardan əl çəkən zahid oğlanlarının qatılından qisas almadı, dünyayla vidalaşmaq qərarına gəldi. O, Meru

dağının zirvəsinə qalxdı, özünü zirvədən başıaşağı tulladı, elə bil daşlı-qayalı dərəyə yox, yumşaq yorğan-döşəyə düşdü və sağ-salamat qaldı. Sonra Vasiştha cəzirəyə yollandı, talada tonqal qaladı və özünü tonqala atdı. Amma alov onu yandırmadı, tonqalın istisi müdrək üçün sərin mehə çevrildi. Daha sonra Varunanın dərddli oğlu boynundan ağır bir daş asdı və özünü dənizə atdı, amma dalğalar onu sağ-salamat geri, sahilə çıxartdı. İşi belə görən Vasiştha özünü öldürməkdən əl çəkdi və öz iqamətgahına qayıtdı.

O, bomboş evində qərar tuta bilmirdi. Dərd onu üzüb əldən salırdı, buna görə də evdən baş alıb getdi. Gur sulu bir çayın sahilinə gəlib çıxdı, əlini, ayağını bağlayıb özünü çaya atdı. Amma çay bağı açdı və onu sahilə çıxartdı. Vasiştha çaya Vipaşa – Düyün açan adını qoydu.

Mənəvi əzabın ağırlığından can qurtara bilməyən zahid meşələr keçdi, dağlar ötdü, gəlib enli və dərin bir çayın sahilinə çıxdı. Çay dəhşətli timsahlarla doluydu. Vasiştha özünü öldürmək məqsədiylə çaya tullandı, amma timsahlar ona toxunmadılar, çay isə yüz axına parçalandı, dayazlaşdı və müdrək zahid yenə də sağ-salamat qaldı. O vaxtdan çay Şatadru – Yüz qola ayrılan çay adlanır.

Yenidən quruya düşən Vasiştha iztirab içində qışqırdı: “Bu nə zülümdü mən çəkirəm, özümü öldürə də bilmirəm!” O, yenidən evinə üz tutdu. Evinə yaxınlaşanda səs eşitdi, kimsə Veda himnini oxuyurdu. Səs böyük oğlu Şaktinin səsinə oxşayırdı. Müdrək zahid öz iqamətgahına tələsdı. Orada Adrişyantidən, dul gəlinindən başqa heç kim yox idi. Vasiştha soruşdu: “Şaktinin səsiylə Vedanı oğlunun bətnimdə gəzdirdiyim övladıdır. Uşaq hələ dünyaya gəlməyib, amma bütün müqəddəs kitabları əzbər bilir. Ey Vasiştha, o, ulu müdrək olacaq!” Qəlbini sevinc bürüyən Vasiştha qışqırdı: “Mənim nəslim kəsilməyəcək!”. Bu xəbər onun kədərinə son qoydu və müdrək zahid ölüm qəsdindən bircəfəlik vaz keçdi.

Amma günlərin bir günü oğlanlarını yeyən şah Kalmaşapada onun iqamətgahına yaxınlaşdı. Adrişyanti onu görüb qorxuya düşdü, titrəyə-titrəyə Vasişthaya dedi:

– Qaniçən rakşas elə gəlir ki, elə bil ölüm tanrısıdı! Məni və gələcək nəvəni xilas elə, ulu müdrik!

Vasiştha ona təskinlik verdi: – Qorxma, qızım, gələn rakşas deyil, müdriklərdən birinin lənəti sayəsində tilsimlənmiş şah Kalmaşapadadır. O, sənə toxuna bilməyəcək.

Müdrik Vasiştha ovsun oxuyub Kalmaşapadanı dayandırdı, sonra üstünə müqəddəs su çilədi və on iki il şahın bədənində yaşayan rakşasları qovdu.

Lənətdən azad olan Kalmaşapada özünün əvvəlki halına qayıtdı, sevinc içində müdrik Vasişthaya alqışlar dedi. Zahid üzünü ona tutdu:

– Ey şah, çıx get paytaxtına, camaatla ədalətli rəftar elə. Ey Kalmaşapada, bir daha brahmanları təhqir eləmə!

Kalmaşapada nəcib Vasişthaya söz verdi ki, indən belə göyərçini istəmə. Söylə, söylə, bu quşun əvəzinə məndən nə istəyirsən?

Şahın dedi:

– Ey şah, sən ki, bir qaşığı qanıdan ötrü tir-tir əsən quşu xilas etmək istəyirsən, gəl onda belə danışaq: quş ağırlığında bədənindən ət kəs ver mənə. Qoy sənin ətin mənim, arvadımın və uşaqlarımın azuqəsi olsun.

Uşınara göyərçinin şərtinə həvəslə razılıq verdi. Gözünü qırpmadan bədənindən bir parça ət kəsdi, ölçüb gördü ki, göyərçin ağırdı, çəki düz gəlsin deyə, bir parça ət də kəsdi. Qanı axa-axa bədənindən kəsdiyi iki parça ətlə göyərçini tutuşdurdu və əli üzündə qaldı, çünki göyərçin yenə ağır gəlirdi. İş belə görünən Uşınara dalbadal bədənindən parça-parça ət kəsməyə başladı, amma hər dəfə göyərçin daha ağır gəlirdi, bir azdan şahın bədənində bir tikə də ət qalmadı.

Nəhayət, şahın dilə gəlib Uşınaraya dedi:

– Ey mömin Uşınara, bil və agah ol: mən İndrayam, bu göyərçin isə tanrı Aqnidi. Bizim qəsdimiz sənin mərhəmətini sınımaq və haqqında gəzən söz-söhbəti yoxlamaq idi. Ey ədalətli şah, bu gündən sənin şöhrətin günəş kimi işıq saçacaq və

bütün kainata yayılacaq. Adamlar həmişə sənin haqqında əfsanələr söyləyəcəklər, səninsə nəsibin göylər olacaq.

Qüdrətli İndranın dediklərinin hamısı həyata keçdi. Ləyaqətli şahın şöhrəti əsrlər boyu xalqın qəlbində yaşadı.

ƏRCUNANIN GÖYƏ MERACI

Qədimlərdə yer üzündə Bharata nəslindən olan iki qardaş, iki şah hökmdarlıq edirdi. Böyük qardaşın adı Dhritaraştra, kiçik qardaşın adı isə Pandu idi. Pandu dünyadan cavan köçdü, Dhritaraştra onun beş yetim oğlunu sarayına gətirdi, uşaqlarından seçib ayırmadı, onlarla birlikdə böyütdü. Kuru nəslindən olduğu üçün Dhritaraştranın oğlanlarına Kauravlar deyirdilər. Onlar əmiuşaqlarını xoşlamırdılar, hiylə və məkrlə Pandavları – Pandunun oğlanlarını cəzirəyə on üç illik sürgünə göndərdilər.

Pandav qardaşları uzun müddət sıx meşəlikdə sərgərdan gəzib dolaşdılar. Onlar cır mer-meyvəylə dolanırdı, cod maral dərisiylə bədənələrini örtürdülər. Həsərlə sürgün vaxtının qurtarmasını gözləyirdilər ki, evə qayıtsınlar, atalarının məkrli kauravların əlinə keçmiş hakimiyyətini özlərinə qaytarsınlar. Qüdrətli düşməni məğlub etməkdən ötrü Pandavlar güclü silah tapmalıydılar.

Pandu qardaşlarının üçüncüsünün adı Ərcuna idi. Məharətinə və cəsarətinə görə o, qardaşlarının hamısından seçilirdi. Ərcuna qərara gəldi ki, tanrıların asurlarla döyüşdə sınaqdan çıxmış silahını tapsın və düşmənlərə qarşı işlətsin. Qardaşlarının xeyir-duasından sonra o, şimala, Himalay dağının daşlı-kəsəkli yamaclarına doğru yollandı. Ərcuna uzun və əzablı bir yol keçdi. Sıx meşələrdən, qıjıltıyla axan çaylardan keçdi, dağ çayının dayaz yerindən adladı. Nəhayət, gəlib dağın yamacına yetişdi və qəflətən göylərdən gurultulu səs eşitdi: “Ayaq saxla, ey Pandunun qüdrətli oğlu!”

Heyrətlənmiş Ərcuna göylərdən eşidilən səsə tabe olub dayandı, yan-yörəsinə göz gəzdirdi, yaxınlıqdakı iri ağacın kölgəliyində oturmuş üzgün bir zahid gördü. Zahid ondan soruşdu:

– Oğlum, kimsən-nəçisən, qılıncla, yay-oxla buralara niyə gəlmişən? Himalayın müqəddəs yamaclarında yarağa ehtiyac yoxdur. Buralar həyatı ehtiraslardan, sevinc və kədərdən üz çəvirmiş dinc brahmanların yuvasıdır. Qılını, yay-oxunu çıxart. Sən burda gücdə və döyüşçülük bacarığında özünə tay rəqib tapmayacaqsan.

Şirin təbəssümlü brahman sözünü qurtaran kimi heybətli Ərcuna dilləndi:

– Mən bura döyüşçülükdən əl çəkmək üçün gəlməmişəm. Mən bura gəlmişəm ki, özümə və qardaşlarıma səma silahını tapam.

Ərcunanın tərslik edib məqsədindən dönmədiyini görən zahid sirrini açdı:

– Ey Pandunun rəşadətli oğlu, mən brahman deyiləm, mən göylər hökmdarı İndrayam. Səni görməyimə çox şadam. Diləyini də, arzunu gözündə qoymaram.

Ərcuna ehtiramla əlini əlinin üstünə qoyub, İndranın qarşısında baş əydi və cavab verdi:

– Ulu hökmdar, səni görmək istəyirdim, səni görüb arzuma çatdım. Bir xahişim var: səma sakinlərinin silahını işlətməyi mənə öyrət.

İndra gülümsəyərək soruşdu:

– Səma sakinlərinin silahı burda sənə nəyinə lazımdır? Dinc və sakit yamaclarda silah sənə lazım olmayacaq. Başqa diləyini de, rəşadətli Ərcuna.

Pandunun oğlu dediyindən dönmədi:

– Mən nə müqəddəslik axtarıram, nə də səma səadəti. Mən əsgərəm, döyüşsüz, qayğısız həyata can atmıram. Ey İndra, sür-gün qardaşlarımla müsibət içində qoyub, sənə səma şahlığında kef çəksəm Pandavların şərəfli adı ləkələnər!

Ərcunanın cavabı İndranı razı saldı. Səma padşahı Pandunun oğluna istəyini yerinə yetirəcəyinə söz verdi. Tanrılar şahı dedi:

– Amma mənə bir şərtimi yerinə yetirməlisən. Sən dünyanı dağıdan qorxunc Şivanı görməlisən, görsən istədiyini silahı alacaqsan.

Səma hökmdarı sözünü dedi, çıxıb getdi. Rəşadətli və dəyanətli Ərcuna dağ yamacında qüdrətli Şivanın mərhəmətini qazanmaqdan ötrü sərt zahidlik həyatı keçirməyə başladı. O, yerə tökülmüş yarpaqlarla dolanırdı. Tövbəsinin birinci ayının tamamında üç gecədən bir, ikinci ayının tamamında altı gecədən bir ağzına həmin yeməkdən alırdı. Üç aydan sonra Ərcuna yeməkdən tamam imtina elədi. Gecə-gündüz əllərini yuxarı qaldırıb, tərپənmədən barmaqlarının ucunda dururdu, gözlərini göydən çəkmirdi. Onun hərərətli tövbəsindən torpaq istiləndi və tüstü ətrafı bürüdü. Zahidliyi sayəsində Ərcunanın qazandığı qüdrət sakinlərini həyəcana saldı və onlar Şivadan xahiş elədilər ki, Pandunun oğlunun belə qəddar zahid ömrü keçirməsinin qarşısını alsın. Onlar dedilər:

– Ey ulu tanrı, Ərcuna zahidliyi ilə elə qüdrət qazanıb ki, hər üç dünyanı yandımağa qadirdi. Məqsədinin nə olduğunu bilmirik, amma onun müqəddəsliyi bizi qorxudur. Şiva, kömək əlini bizdən əsirgəmə, onun qarşısını al!

Şiva səma sakinlərini sakitləşdirdi, onları başa saldı ki, Ərcuna əbədilik axtarmır, səma şahlığını ələ keçirməyə çalışmır və onları bu narahatılıqdan xilas edəcəyinə söz verdi. Şiva ovçu cildinə girdi, oxdanı çiyindənə asdı, odlu baxışlarını işildadaraq Himalayın yamacıyla aşağı endi. Onun arxasınca meşə qızı cildinə girmiş Uma, Umanın arxasınca meşə qızı cildinə girmiş Uma, Umanın arxasınca isə onun məiyyəti – min gözəl-göyçək qız yola düzəldi.

Şiva Ərcunanın tövbə elədiyi yerə gəlib çatanda gördü ki, rakşas vəhşi qabana çevrilib Pandunun oğlunun üstünə hücumə keçməyə hazırlaşır. Heyvanın kinli bağirtəsi Ərcumanı tövbəsindən ayırdı. O, özünün qorxunc oxunu götürüb yaya qoydu və dedi:

– Mən bura ziyankarlıqdan ötrü gəlməmişəm, bir halda ki, sən mənim axırıma çıxmaq istəyirsən, onda ilk zərbəni mən vuraram və səni Yama şahlığına göndərəm, ey kinli vəhşi! Ərcunan güclü əlləriylə gərilən yayın səsi ətrafa yayıldı, amma ovçu girmiş Şiva onu saxladı və dedi:

– Dayan, tələsmə, igid. Qaya kimi yekə qabanı səndən əvvəl mən nişan almışam.

Amma Ərcuna ona fikir vermədi, onların hər ikisi eyni vaxtda ox atdılar. Yerə sərilən qaban öz cildini aldı və Ərcuna gördü ki, bu, ölümcül yaralanmış rakşasıymış.

Qələbədən sevinən Ərcuna ovçudan soruşdu.

– Sənin kim olduğunu bilmək istəyirəm, ey meşə sərgərdanı. Bu qədər gözəl-göyçək arvad sənin yanında nə gəzir? Sən niyə tanrı kimi şəfəq saçırısan? Doğrudanmı, bu qalın meşəlik səni qorxutmur? Sən döyüşçülərin və ovçuların adətini niyə pozmaq istədin və ovumu əlimdən almağa çalışdın? Axı vəhşi qaban sənin yox, mənim ölümümü axtarırdı, buna görə də mən birinci nişan almışdım. Sənin bu hərəkətin adama sataşmaqdı və bu sənə həyatının bahasına başa oturacaq.

Soyuqanlı Şiva Pandunun oğluna cavab verdi:

– Qəzəblənmə, igid. Biz meşə sakinlərindən ötrü bu dağ ya-macları həmişə ov ovladığımız yerlərdi. Yaxşısı budu de görək, təmtərağa və naz-nemətə alışdığıın halda bu vəhşi, bəni adam yaşamayan yerlərə niyə gəlmisən? Burda məskən almaqdan məq-sədin nədi?

Ərcuna cavab verdi:

– Yay-oxumla mən buralarda Karttikeya kimi yaşayıram! Vəhşi qaban cildinə girmiş rakşası necə öldürdüyümü özün yaxşı gördün.

– Düz demirsən, – deyə ovçu etiraz elədi. – Qabanı mənim oxum öldürdü, onu Yama şahlığına sən yox, mən göndərdim. Sən öz gücünlə çox öyünürsən və başqasının ovuna göz dikirsən. Buna görə də mən səni İndranın ildırımına bənzər sərrast oxum-la öldürəcəyəm. İndi isə özünü qoru, yayını var gücünlə dart və oxunu at görüm!

Ovçunun ötkəm danışığı Pandunun oğlunu özündən çıxartdı. O, kamanını götürdü, ovçunun üstünə zəhərli ilan kimi ox yağ-dırmağa başladı. Ovçu isə qımışaraq təkrar edirdi:

– At, at, sərrast oxlarını at, görüm, ay yaramaz!

Məşhur atıcı Ərcuna bütün bacarığını işə saldı ki, ötkəm meşə sakinini öldürsün, amma onun oxları ovçunun tükünü də tərپətmirdi.

Ömründə ilk dəfə Pandunun oğlu qorxuya düşdü. Möcüzə onu heyrətə saldı, kamanı aşağı saldı, oxu yaydan çıxartdı və qışqırdı:

– Qarşımdakı kimdi? Mənim oxlarım ona niyə təsir eləmir? Bəlkə bu, qüdrətli Şivanın özüdü? Axı səma sakinləri aradabir bu dağ yamaclarına baş çəkirlər. Şübhəsiz, şübhəsiz ki, bu dağlar qızının əri Şivanın özüdü; heç kim mənim oxlarıma tab gətirə bilməzdi!

Hirsələnmiş və qorxuya düşmüş Ərcuna sakit təbəssümlə tərپənməz dayanmış ovçunun üstünə yenidən ox yağdırmağa başladı.

Bir azdan Ərcunanın oxdanında ox qalmadı, ovçunusa burnu da qanamamışdı. Ərcuna nizəyə əl atdı. O, qulaylanmağa macal tapmamış ovçu onun nizəsini əlindən alıb qırağa tulladı. Hirsi başına vurmuş Ərcuna qılıncını sıyırdı, var gücüylə qılıncı ovçunun başına endirdi, amma ovçu gözünü də qırpmadı, Ərcunanın qılıncı işə qırıq-qırıq olub yerə töküldü. Pandunun oğlu, qüdrətli döyüşçü cin atına mindi, iri-iri ağacları kökündən çıxartdı, sıldırım qayalardan yekə daşlar qopartdı və bunları meşənin yenilməz sakininin üstünə yağdırdı, amma zəhməti hədəyə getdi. Ərcuna ağır yumruqlarını işə saldı, amma onun dəhşətli yumruq zərbələri də ovçuya təsir eləmədi.

Ərcuna rəqibinə yaxınlaşdı, güclü əlləriylə onu qucaqladı və var gücüylə qolları arasında sıxdı. Dağlınınsa tükü də tərپənmədi. Ovçu onu qucaqlayıb sıxanda, qəhrəman boğulub tirtap yerə sərildi.

Bir azdan Ərcuna özünə gəldi, utana-utana, qəmgin-qəmgin qan içində yıxıldığı yerdən qalxdı. Fikrini-zikrini ulu Şivaya yönəltdi, gildən onun heykəlini yapıb qarşısında diz çökdü, heykəli çiçəklə bəzədi və dua oxudu.

Ərcuna yerindən qalxıb qalib ovçuya baxdı və gördüyünə heyrətləndi, həm də sevindi: Şivanın gildən düzəltdiyi heykəli başına qoyduğu çələng ovçunun başındaydı. Ərcuna başa düşdü

ki, ovçu tanrının elə özüdü, ayaqlarına yıxıldı və qabalığına görə üzr istədi. Şiva acıqlanmadan ildırım gurultusunu andıran səsle və xoş bir təbəssümlə dedi:

– Pandunun oğlu, sən bu gün məni sevindirdin, sənin şücaətin və gücün mənim xoşuma gəlmişdi. Gücdə əllərin mənim əllərimdən geridə qalmır, ölümlü adamlar arasında sənənin tayın yoxdu. Ey Ərcuna igidliyinə mükafat olaraq, mən indi həqiqi cildimə girəcəyəm!

Şiva həqiqi cildini aldı, sevimli arvadı göyçək Uma da yanında idi. Ərcuna diz çökdü, baş əydi və Şivanın şənini təriflər deməyə başladı:

– Ey ulu Şiva, sən səma sakinlərinin və ölümlü adamların havadarı və müdafiəçisisən! Sənənin hər şeyi və hər yeri görənlər üçün gözün kainatın ən dərin qatlarına nüfuz edir, hər üç dünyanın üstündə də baş verənlər sənə bəllidir. Sən ulusan, yerdəki, göydəki və kainatdakı hər şey sənə əlindədir. Qabalığıma görə məni bağışla. Sənə görə, sənəni görməkdən ötrü mən bu dağlara gəlmişəm, ağır zahidlik həyatı keçirmişəm. Ey Şiva, mənə mərhəmət elə, məni müdafiə elə!

Ulu tanrı mərhəmətini Ərcunadan əsirgəmədi, onun günahından keçdi və iltifat əlaməti olaraq qucaqlayıb köksünə sıxdı. Pandunun oğluna söz verdi ki, bu gündən onun canı azar-bezar tanımayacaq, döyüşdə onu məğlub edən tapılmayacaq. Sonra Şiva Ərcunaya dedi:

– Ürəyindən keçəni məndən istə, arzuna əməl edəyəm.

Pandunun oğlu ondan tanrıların hər üç dünyanı dağıtmağa qadir silahını istədi.

Şiva özündən başqa tanrılardan heç birinin işlədə bilmədiyini silahını verəcəyini vəd elədi.

– Ərcuna, sən bu silahın öhdəsindən gəlməyə qadirsən. Bu silahı işlətməyi, düşmən ordusuna atmağı və geri qaytarmağı sənə öyrədəcəyəm.

Sonra Şiva Pandunun oğlunu bu möcüzəli silahı ağılla, sözlə və əllə işlətməyin yollarını öyrətdi.

– İndisə İndranın şahlığına gedib, onun qorxunc silahını ala bilərsən. – Şiva sözünü qurtarıb Ərcuna ilə vidalaşdı və Umayla birlikdə yenidən Kaylas dağının zirvəsindəki iqamətgahına yollandı.

Şivayla görüş Ərcunaya sevinc və ümid verdi. Başına gələnlərdən heyrətə düşmüş Ərcuna öz-özünə dedi: “İlahi, mən nə qədər xoşbəxtəm, necə böyük bir uğur qazanmışam! Mənə, ölümlü insana ulu Şivanın özünü görmək və onun əlinə toxunmaq nəsbib oldu! Mən onun mərhəmətini qazandım, bununla da qələbəmə xeyir-dua aldım. Əziyyətim hədəf getmədi!”

Ərcuna şirin xəyallara dalmışdı, qiymətli daş-qaşlarla bəzədilmiş ağ geyimli, bir əlində toppuz, bir əlində isə qorxunc kəmənd tutmuş əzəmətli və heybətli görkəmi olan kşatrinin nə vaxt gəlib qarşısında dayandığından xəbəri olmadı. Ərcuna onu tanıdı, bu, sular hökmdarı Varunaydı, onun arxasınca dəniz sakinləri və gözəl-göyçək qızlar – çay və bulaq ilahələri gəlirdilər.

Varunanın arxasınca üçayaqlı, qızıl paltar geymiş vəhşi sifətli bir təpəgöz gəlirdi. Ərcuna onu da tanıdı – bu, toppuzla silahlanmış şahlar şahı, var-dövlət hökmdarı Kuberaydı. O, qızıl cəng arabasında gəzirdi, arxasınca xəzinəsinin keşikçiləri olan sonmlar, yaqşlar, kinnarlar və rakşaslar dolanırdılar.

Kuberadan sonra Ərcunaya parlaq qırmızı geyimli, başına günəş kimi şölə saçan tac qoymuş ağ sifətli, qamətli və əzəmətli, odlı baxışlı bir nəhəng yaxınlaşdı. Bu, əcdadlar hökmdarı ölüm tanrısı, həqiqət nəzarətçisi Yamaydı. Haqları və qandharvları ilə birlikdə gəlmiş Yama ətrafı özünün ilahi şöləsi ilə işıqlandırdı.

Ən axırda tanrılar şahı İndranın özü gəldi. İndra qəşəng arvadı Şaçi ilə tanrı fili Ayravatın belində əyləşmişdi. Tanrılar şahı gül-çiçəkdən başına çələng qoymuşdu, ağ paltar geymişdi, güclü qollarına qızıl bilərzik taxmışdı, qızılı qıvrım saçı və qızıl saqqalı vardı, iki apsar şəfəq saçan ayın başı üzərində dayanmış işıqlı buluda bənzər ağappaq yelpik tutmuşdu. İndra vacrla, torla və kamanla-göyqurşağı ilə silahlanmışdı, onu qəşəng apsarlar, sidlər və çaranlar – asurların möhtəşəm qalibinin şöhrətini tərənnüm edən göylər müğənniləri müşayiət edirdi.

Səma sakinlərinin hamısı yığışib Himalay dağının zirvəsində təntənəylə əyləşəndən sonra Yama Ərcunaya üz tutdu:

– Başını qaldır, Pandunun rəşadətli oğlu. Biz bura həqiqi görkəmimizdə gəlmişik, sən bu mükafatı öz igidliklərinə qazanmışsan. Qulaq as, gələcəyini deyirəm – qarşıdakı döyüşdə sən bütün düşmənlərinə qalib gələcəksən, heç kim sənə qarşında dura bilməyəcək. Mən öz silahımı sənə verirəm, bu silahla sən böyük qələbələr çalacaqsan.

Ərcuna əcdadlar hökmdarının qarşısında ehtiramla baş əydi və sevincək onun verdiyi payı aldı. Növbə Varunaya çatdı.

– Mənə bax, Pandunun igid oğlu! Mən yerdəki və göydəki suların hökmdarı Varunayam. Özümün kəməndimi sənə verirəm, mənim kəməndimi qırmağa heç kimin gücü çatmaz. Kəməndimə düşən düşmən gücünü itirir və məhv olur. Hətta Yamanın dəhşətli kəməndi də mənim kəməndimdən möhkəm deyil, düşmənlərin bundan yaxa qurtara bilməyəcək. Varuna öz kəməndini, yayını, oxunu, toppuzunu və cəng arabasını Ərcunaya verdi.

Pandunun oğlu Varunaya ehtiramını bildirib hədiyyələri alanda Kuberanın dediyi sözləri eşitdi:

– Səni mən də sevindirmək istəyirəm, ey cəsur, əsgər. Mən baxışlarımın gücünü sənə bağışlayıram, bu güc başqa ölümlü insanlara bəlli deyil. Baxışlarınla sən düşmənlərini dərin yuxuya qərq edə bilərsən və onlar sənə qarşında acizləşəcəklər. Bu gücün köməyi ilə qanına susamış Dhritaraştranın xain oğlanlarını məhv edəcəksən. Şahlar şahı sözünü qurtarmamış Ərcuna bağışlanmış gücü hiss elədi. Onun baxışları itiləşdi, işləmədiyi yer qalmadı.

Nəhayət, tanrılar hökmdarı İndra ona üz tutdu. Göy gurultusuna bənzər səslə Pandunun qüdrətli oğluna dedi:

– Heç bir ölümlü əsgər sənə kimi igidliklər göstərməyib və igidliklərin sənə layiqli mükafatlar qazandırdı. Ərcuna, sən sağlığında səma şahlığına baş çəkməyə layiqsən. Ruhunu göyə meraca hazırla. Mənim arabaçım Matali tezliklə dalınca gələcək və səni mənim şahlığıma çatdıracaq. Səma şahlığında mən öz silahımı sənə verəcəyəm.

Möcüzədən sevinən və heyrətə gələn Ərcuna səma sakinlərinə alqışlar söylədi, ehtiramla onların qarşısında baş əydi, səma sakinləri isə Pandunun oğluna döyüşdə uğurlar arzulayıb göylərə çəkildilər.

Bir az keçəndən sonra göy guruldadı və Himalay dağının zirvəsindəki duman aralandı və İndranın ecazkar cəng arabası görüldü. Araba tanrılar şahının silahlarıyla doluydu – burda mizraqlar, güzrlər, toppuzlar, nizələr, yay-oxlar və odlu ildırım-lar vardı. Arabanın yanlarından iri ilanların başları görünürdü. Onlar zəhərli ağızlarını geniş ayırmışdılar, ətrafa od-alov və tüstü püskürürdülər. Tanrılar hökmdarının arabasına külək kimi sürətli on min at qoşulmuşdu. Cilov İndranın qüdrətli arabaçısı, hər üç dünyada at sürmək qabiliyyəti ilə şöhrət qazanmış Matalinin əlindəydi, onun başı üzərində səma şahlığının hökmdarı İndranın bayrağı dalğalanırdı. Cəng arabası yerə endi, Matali Ərcunaya üz tutdu:

– Eşq olsun sənə, rəşadətli əsgər. Hökmdarım məni sənin dalınca göndərib, səni sarayına qonaq çağırır. Yubanma, Papdunun oğlu, qorxub-çəkinmədən otur arabaya, İndranın səma şəhərində səni tanrılar, qandharvlar və avsarlar gözləyirlər.

Ərcuna Şivaya ehtiramını dua oxumaqla bildirərək səma arabasına mindi və İndranın ecazkar atları onu göylərə qaldırdı. Bir azdan sonra artıq yer görünmürdü və Ərcuna ömründə görmədiyi mənzərədən məftun olaraq, heyrətlə dörd bir tərəfinə baxırdı.

Səmanın ənginliyində nə Ay görünürdü, nə də Günəş, amma bütün nəhayətsizliyi ecazkar işıq bürümüşdü. Bir azdan cəng arabası İndranın əzəmətli paytaxtı Amaravatının darvazasına yaxınlaşdı.

Ərcuna darvazanın qarşısında Ayravata adlı fili gördü, şəhərin divarları dörd bir tərəfdən güllü-çiçəkli bağlarla əhatə olunmuşdu. Ərcuna şəhərdə, səma hökmdarının sarayına doğru uzanan yol boyunca çoxlu dəbdəbəli saraylar gördü, qandharvlarla və apsarlarla, ilahi müdriklərlə və döyüşlərdə şən-şöhrət qazanmış pələnglərlə rastlaşdı, onların hamısı Pandunun rəşadətli oğlunu əziz bir qonaq kimi salamladılar.

O, səma hökmdarının özünün tikdiyi saraya girib, şahın taxtına yaxınlaşdı və hörmətlə baş əydi; tanrılar şahı onu qucaqlayıb köksünə sıxdı, sonra isə özü ilə birlikdə taxtda oturdu. Səma sakinləri onlara sevinclə baxırdılar, elə bil qarşılarında oturan tanrı atayla yerdəki oğluydu, onların qüdrətindən və gözəlliyindən həzz alırdılar; qandharvlar və calanlar onların şənini nəğmələr qoşurdular, gözəl apsarlarsa şən rəqslə onları əyləndirirdilər.

İndra Pandunun oğlunun ən əziz arzusunu yerinə yetirdi və silahını – dağdıcı gücə malik odlu oxunu ona bağışladı.

İstədiyini səma sakinlərindən alandan sonra Ərcuna cəzirədə qalmış qardaşlarının xiffətini çəkməyə başladı, amma səma şahlığının hökmdarı hələ ondan ayrılmaq istəmirdi, buna görə də onu sarayda saxladı, cah-calala qərq elədi və xidmətində durmağa saysız-hesabsız qulluqçular ayırdı. Ərcuna Amaravatidə yerdəki həyat üçün darıxmasın deyə, İndra Çitrasena adlı qandharva əmr elədi ki, ona müxtəlif musiqi alətlərini çalmağı öyrətsin. Pandunun oğlu Çitrasena ilə dostlaşdı, başı çalğıcılıq sənətini öyrənməyə qarışdığından bir müddət sakitlik və xoşbəxtlik içində yaşadı. Sonra yenidən qardaşları yadına düşdü və şahlığı Pandavlardan zorla qopardan düşmənlərindən intiqam almaq arzusu yenidən onun varlığına hakim kəsildi.

İndra əl-ayağa düşdü, Ərcunanı qəmgin düşüncələrdən ayırmaq üçün yollar arayıb-axtarmağa başladı. Bir dəfə diqqət yetirib gördü ki, Ərcuna Urvaşi adlı gözəl Apsara heyranlıqla baxır. O, Çitrasenanı yenidən hüzuruna çağırırdı və əmr elədi:

– Çitrasena, Urvaşinin yanına yollan və əmrimi ona yetir. Qoy o, Pandunun oğluna baş çəksin. Ərcuna arzusunda olduğu səma silahını alıbdı, onu işlətməyi öyrənibdi və sənin köməkliliklə bütün incəsənəti başa vurubdu. İndisə qoy Urvaşi arvadların bütün hiyləgərliklərini və bicliklərini, arvadların bütün xasiyyətlərini ona öyrətsin, nə vaxtsa gərəyi olar.

Çitrasena hökmə tabe olaraq, Urvaşinin yanına yollandı və səma hökmdarının əmrini ona yetirdi:

– Qəşəng Urvaşi, İndra istəyir ki, Ərcuna səma həyatının bütün sevincindən dadsın. Onun yanına get və əlindən gələni elə, qoy o, bir könüldən min könülə sənə bağlansın.

Urvaşi İndranın elçisinə təbəssümlə cavab verdi:

– Pandunun rəşadətli oğlundan mən sevgimi niyə əsirgəməliyəm ki? Qüdrətli əsgər mənim xoşuma gəlir. İndranın əmrini məmnuniyyətlə yerinə yetirərəm. Gedə bilərsən, Çitrasena, arxayın ol, mən elə indicə Ərcunanın yanına gedərəm.

Çitrasena gedəndən sonra qəşəng, şirin təbəssümlü Urvaşi tər-təmiz yuyundu, qiymətli daş-qaşlarını, qızıl qolbağını taxdı, başını və çiyinlərini ətirli çiçək çələngiylə bəzədi. Məhəbbət tanrısı Kama qəlbinə od saldı və Pandunun cazibəli oğlu haqqında fikirləşməyə başladı. Şər qarışanda Urvaşi Ərcunanın yanına yollandı. Onun ağ zanbaqla bəzədilmiş uzun və ipək kimi yumşaq saçları çiyinə tökülmüşdü, səndəl yağıyla yağlanmış döşləri əsim-əsim əsirdi, yeridikcə əndamı titrəyirdi, hətta sərt zahidlik həyatı keçirənlərin qəlbinə də məhəbbət odu salırdı, nazik parlaq parçayla örtülmüş budları, baxışları özünə çəkirdi, xırda zərif pəncələri qırmızı rənglə boyanmışdı, topuğundakı qızıl zıncırovlar cingildəyirdi. Şərabdən və sevgidən məst olmuş Urvaşi Pandunun oğlunun sarayına gədirdi, gözəlliyinə heyran kəsilmiş qandharvlar, sidhlər və çaranlar onun arxasınca düşmüşdülər.

Urvaşi Ərcunanın dəbdəbəli otağına qədəm qoyan kimi, qonağın gəlişindən xəbərdar olan Ərcuna onu qarşılamağa çıxdı, səma qızının gözqamaşdırıcı gözəlliyi əsgərin qəlbinə titrətdi. Ərcuna səma qızını hörmətli qarşılayıb dedi:

– Göy üzündə səndən qəşəngi yoxdu, ey Urvaşi. Mən sənə qulluğunda durmağa hazırım və sənə əmrini gözləyirəm.

Ərcuna ilə görüşdən karıxan və sevinən Urvaşi bir müddət dinmədi, özünü ələ almağa çalışdı, sonra İndranın Çitrasena ilə göndərdiyi əmri ona çatdırdı:

– Tanrılar şahı istəyir ki, sən qardaşlarının xiffətini çəkməyəsən, səni əyləndirməyi mənə tapşırıblar, amma mənə istədim ki, sənə mənədən xoşun gəlsin, istədim ki, mənə sevəsən.

Yadımdadı, bayram vaxtı İndranın sarayında rəqsləri ilə səma sakinlərinin könüllərini oxşayanda, sən gözünü məndən çəkmirdin. O vaxtdan Kamanın hakimiyyəti məni rahat buraxmır, o vaxtdan sənin vurğununam, ey qəşəng pələng.

Urvaşinin ehtiraslı sözlərindən Ərcuna çaşdı, əlləriylə qulaqlarını qapayıb dedi:

– Ey qadınların ən yaxşısı, sənin dilindən sevgi sözləri eşitmək mənə yaraşmır. Axı, sən bizim nəslin kökünü qoyan ulu əcdadımız Pururavasın arvadısan! Mən sənə ulu ana kimi baxıram, səma ilahəsi Şaçi kimi sənə də sitayiş edirəm. Heyranlıqla sənə baxanda fikirləşirdim: “Ulu Bharatlar nəslinin əsasını qoyan şöhrətli Urvaşi bax budur”. Mən səni ulu ana kimi sevirdim. Övlad sevgisindən başqa, mən sənə hansı hisslə baxa bilərdim?

Onun sözünə cavabda Urvaşi dedi:

– Ey Pandunun rəşadətli oğlu, səmanın qəşəng apsarları yerdəki arvadlardan fərqlənirlər, onlar sevgilərində azaddırlar, xoşlarına gələnə könül verirlər. İgidlikləri ilə səma şahlığına layiq görülmüş Puru və Bharata nəslə mənə və ya başqa bir apsarı sevməklə günaha batmır. Ərcuna, mənim sevgimə laqeyd qalmaqla sən insafsızlıq edirsən.

Ərcunanın qərarı qətiydi. Acıqlanmış Urvaşi ona lənətlər yağdırdı və qarğış tökdü, dedi ki, uzun müddət qeyri–kişi cildində hərəmxanalarda yaşayacaqsan və heç bir qəşəng arvad gözünün ucuyla sənə baxmayacaq. Urvaşinin qarğıışı bir neçə ildən sonra həyata keçdi: Ərcuna qardaşlarıyla düşmən təqibindən yaxa qurtarmaq üçün matseylər şahının sarayında xidmətə girdi, hərəmağası kimi şah arvadlarına və Uttar şahzadələrinə rəqs və musiqi öyrətməyə başladı.

Qorxuya düşmüş Ərcuna Urvaşinin qarğıışını və lənətini Çitrasenaya dedi, xəbər İndraya çatdı. Tanrılar şahı Ərcunanı hüzuruna çağırdı və ona təskinlik verdi:

– Xoşbəxtdir anan övladım. Sən bu gecə heç bir zahidin gərişə bilməyəcəyi böyük qəhrəmanlıq göstərdin. Urvaşinin gözəlliyi istənilən zahidi yoldan çıxara bilərdi. Narahat olma, Ur-

vaşinin lənəti sənin xeyrinədi, ən çətin anlarda bu lənət səni və qardaşlarını xilas edəcək.

Narahatçılıq Ərcunanın yadından çıxdı, günlərini yenə də dostu Çitrasena ilə keçirir, səma şahlığında həyatdan ləzzət alırdı.

Nəhayət, vaxt gəlib çatdı, Ərcuna qardaşlarının yanına qayıtmalı oldu. Ərcuna tanrıların verdiyi silahı da götürüb, Matalinin sürdüyü ecazkar cəng arabasına mindi və qardaşlarının yaşadığı cəzirədə yerə endi. Qardaşlar onu gözləməkdən yorulmuşdur. Matali Pandunun cəsur oğluyla vidalaşib göyə qayıtdı. Qardaşlar Ərcunanı sevincə qarşıladılar, o isə Himalay dağının yamaclarında və İndranın şahlığında başına gələnləri onlara danışdı.

Sürgün müddəti tamam olanda, tanrıların dediklərinin hamısı həyata keçdi. On səkkiz gün davam edən ulu Kurukşetrə döyüşündə Pandavlar Dhritarştranın oğlanlarına qalib gəldilər, şahlığı özlərinə və öz nəsillərinə qaytardılar.

FUSİ VƏ NYUYVA ADAMLARI NECƏ YARATDI

Çox-çox qədimlərdə nədənsə adamlar səma hökmdarı Yuy – xuanın – Nefritli padşahın qəzəbinə düşər oldular. Bir neçə gün Nefritli padşahın qəzəbi soyumadı, sonra isə intiqam almaq fikrinə düşdü. O, külək Ruhu Fen-boya və yağış hökmdarı Yuy – şiyə əmr elədi ki, yerə ensinlər və elə tufan qopartsınlar ki, adamların evləri yerlə yeksan olsun, sonra elə leysan töksünlər ki, torpaq üç il suyun altında qalsın. Adamlar həyəcanlandılar və hündür yerlərə qalxdılar; düzənlikdə yaşayanlar ağaclara çıxdılar. Heç kimin ağına gəlməzdi ki, külək belə tüğyan qoparacaq, yağış belə şiddətli şırıltıyla yağacaq. Üç gün keçməmişdi ki, nəhayətsiz su üfüqə qədər bütün aləmi başına götürdü və adamlar suyun altında qaldılar.

Bəs necə oldu, hamı batıb, insan nəslinin kökü kəsildimi? Yox, sən demə, adamların hamısı suyun altında qalıb məhv olmayıblarmış. Fusi və onun bacısı Nyuyva sağ qaldılar, onları bir ölməz şensyan xilas elədi, suda batmağa qoymadı. Hadisə belə olmuşdu.

Fusi və Nyuyva əməksevər, xeyirxah adamlardı, ac adam görseydilər olanlarını ondan əsirgəməzdilər. Səma ölməzlərindən biri bundan xəbər tutdu. Səma ölməzi eşitdi ki, Nefritli hökmdar əmr verib, adamları suda batırmağa hazırlaşır, dilənçi cildinə girdi və adamların arasına endi. Fusinin qapısına yaxınlaşdı və əl açıb sədəqə diləməyə başladı. Fusi və Nyuyva kasıb

qardaşlarını qarşıladıqları kimi, onu da qonaqpərvərliklə qarşıladılar, paltar və pul verdilər. Ölməz gördü ki, onlar həqiqətən xeyirxah adamlardı və qardaş-bacını xilas eləmək qərarına gəldi. Bambuk səbətini onlara verib dedi:

– Bu səbəti sizə bağışlayıram, yaxşı-yaxşı saxlayın. Daşqın baş versə hər ikiniz səbətə girərsiniz, arxayın olun, batmayacaqsınız.

Fusi əlini uzadıb səbəti götürən kimi dilənçi qeybə çəkildi. Fusi və Nyuyva başa düşdülər ki, dilənçi adamlar arasına düşmüş tanrı imiş. Göyə baxa-baxa dua oxuyub baş əyməyə başladılar.

Bir neçə gün keçdi və həqiqətən daşqın başladı. Şensyanın məsləhətini unutmayan qardaş-bacı bambukdan hörülmüş səbətə mindilər və suyun üzündə üzdülər. Su yuxarı qalxdıqca səbət də qalxırdı, su azaldıqca səbət də qayıq kimi aşağı enirdi. Su çəkiləndən sonra səbət ehmalca yerə düşdü. Fusi ilə Nyuyva səbətdən düşüb ətrafa boylandılar: ay aman! İşıqlı dünyada onlardan, qardaş-bacıdan başqa heç kim yox idi. Nə eləməli? Fusi bacısı ilə məsləhətləşdi: yer üzündə insan nəslinin kökü kəsilməsin deyə, gildən adam düzəltməyəkmə? Nyuyva sevindi və razılığını bildirdi. Onlar əhəng yığdılar; su tökdülər, yoğurub adam düzəltməyə başladılar.

Kimin ağına gələrdi ki, onlar əllərini işə bulamamış Ana – torpaq – Dimu nyannyan gələcək və acıqla deyəcək:

– Əhəngdən adamcığaz düzəltmək istəyirsiniz? Bundan asan nə var! Amma mənə ziyan vurursunuz. Axı, sizə nə qədər əhəng lazımdı, sizin qazdığınız çuxuru doldurmaq üçün əhəngi mən hardan tapım? Yox, bir halda ki, insan nəslini davam elətdirmək istəyirsiniz, gərək siz bacı-qardaş bir-birinizlə evlənəsiniz!

Bu sözlər onların qəlbinə ağrıtdı. Amma iş-işdən keçmişdi, necə deyərlər, hirsələrini basaraq hələlik öz niyyətlərindən əl çəkməli oldular.

Fusi insanlığı diriltmək fikrindən əl çəkməmişdi. O, çox fikirləşdi, çox düşünüb-daşındı, baxıb gördü ki, Ana torpağın məsləhəti ürəkaçan olmasa da başqa çıxış yolu yoxdu. Günlərin bir günü qardaş məsələni açıb bacısına dedi. Nyuyva onun sözlərini

eşitdi, utandığından qıpqırmızı qızardı, büzüşüb qaldı və cavab vermədi. Yeddi gün, yeddi gecə bundan danışdılar, sonra Nyuyva Fusiyə dedi:

– Əgər biz ər-arvad olmalıyıqsa, bu çətin iş deyil. Mən qaçım, sən məni qov. Çatsan evlənərik, çatmasan heç nə alınmayacaq.

Fusi fikirləşdi: “Mən kişiyəm, o arvadı. Yəni mən ona çatmayacağam!” Fusi razılaşdı.

Onlar qaçmağa başladılar. Nyuyva qabaqda qaçır, Fusi arxadan ona çatmağa çalışırdı. Kimin ağına gələrdi ki, Nyuyva belə sürətlə qaçır! Yolları böyük bir dağın yanından düşdü, Fusi bacısının dalınca yeddi dəfə dağın başına dolandı, amma ona çatmadı ki, çatmadı. Baxıb gördü ki, rastına bir tısbağa çıxdı, başını bulayıb dedi:

– Sən o biri tərəfdən qaç, onda çatarsan.

Fusi səmtini dəyişdi, dəyişən kimi də Nyuyva ilə toquşdu və qızı qucaqladı. Bax, adama belə çatarlar.

Bu bicliyi Fusiyə öyrətdiyinə görə Nyuyvanın tısbağaya yaman acığı tutdu. Tısbağaya bir təpik ilişdirdi ki, qını parça-parça oldu. Fusi fikirləşdi: tısbağanın mənə köməyi dəydi, indisə qını parça-parçadı, adamın ona yazığı gəlir. Bəlkə bu parçalardan tısbağa düzəldim. Parçaları bir yerə yığdı və bunlardan yeni qın düzəltdi. İnanmırsınızsza, özünüz baxın: tısbağanın qınındakı xətlərdən aydın görünür ki, qın parçalardan düzəldilibdi! Tısbağanın qınıni düzəldəndən sonra Fusi toy çaldırmağa hazırlaşdı. Kimin ağına gələrdi ki, Nyuyva yenə də razılaşmayacaq!

– Keçən dəfə, – deyər qız sözə başladı, – sənə tısbağa kömək elədi, bu hesabdən deyil. Gəl, bir də yarışaq. Odu bax, dəyirman daşını görürsən, üst daş sənini, alt daş mənim. Dəyirman daşlarını böyük dağın zirvəsinə çıxardaq, ordan aşağı buraxaq. Dəyirman daşları dağın ətəyində yenidən birləşsələr biz evlənəcəyik, birləşməsələr heç nə alınmayacaq.

Onlar dəyirman daşlarını bellərinə alıb dağın zirvəsinə çıxdılar. Zirvədən daşları üzü aşağı diyirlətdilər, özləri də daşların dalınca qaçmağa başladılar, daşların birləşib birləşmədiyini bil-

mək istəyirdilər. Aşağı çatanda əlləri üzlərində qaldı: dəyirman daşları dağın ətəyində üst-üstə dururdu. Nyuyvanın deməyə sözü qalmamışdı. Onlar beləcə evləndilər.

Aradan yüz gün keçdi və Nyuyva bir parça ət doğdu. Bu ət parçasını görəndə Fusi dilxor oldu. Bıçağı qapıb ət parçasını kəsib doğramağa başladı. Heyrətlidi ki, onun kəsdiyi hər tikə ət bir adama çevrildi. Fusi onları bir-bir saydı, yüz adam alındı. Adamlar ora-bura qaçmağa, ağaclara dırmaşmağa başladılar. Kimi çaya cumdu, kimi ağaca dırmaşdı. Qardaşla bacı onlara familiya fikirləşməyə başladılar: çaya cumanlara Xe, yəni Çay, şaftalı ağacına dırmaşanlara Tao, yəni Şaftalı, gavalı ağacına dırmaşanlara isə Li, yəni Gavalı... familiyasını verdilər. Başqa uşaqlar da məskən saldıqları yerlərin adlarını familiya kimi daşdılar. Sonradan yüz familiya beləcə yarandı. Həmin vaxtdan insan nəslə yer üzündə yenidən təşəkkül tapdı.

YAO QIZLARINI NECƏ ƏRƏ VERDİ

Hökmdar Yaonun iki qızı vardı, böyüyü – Exuan qızlığıydı, kiçiyi – Nyuyin doğmaydı. Onlar gözəl-göyçək və ağıllı-kamallı qızlarıydı. Yao onları çox istəyirdi, ata hər dəfə ölkəsini görməyə çıxanda, onları da özüylə götürürdü.

Yao taxt-tacını Şunyuya verməyə hazırlaşır, qərara aldı ki, elə qızlarını da ona ərə versin. Təsadüfi deyil ki, sonradan deyirdilər: “Yaonun iki qızı – Şunyanın iki arvadı”. Şunyaya ərə gedəcəklərini qızlar eşidib bildilər və sevindilər. Amma Yaonun arvadı dər-də-qəm batdı: bilmirdi necə eləsin ki, doğma qızı baş arvad, qızlığı isə kəniz olsun. Yao arvadıyla razılaşmırdı. Qızların hansının istedadlı, diribaş, ağıllı olduğunu müəyyənləşdirmək üçün üç şərt fikirləşib tapdı. Bu şərtləri yerinə yetirən baş arvad olmalıydı. Əlacı kəsildiyindən arvad razılaşdı.

Birinci şərtə görə qızlar paxla bişirməliydilər.

Yao qızların hər birinə on dənə paxla dənəsi, beş sinlik çır-çırpı verdi. Paxlanı kim tez bişirsəydi, qələbə onun idi.

Böyük bacı Exuan uzun illər yemək bişirməyə alışmışdı. Qazana azacıq, necə deyərlər, bir stəkan su tökdü, çır-çırpı yandırdı, bir azdan paxla bişdi, amma çır-çırpıdan hələ də qalırdı. Kiçik bacı Nyuyin isə əksinə qazana çox su tökdü, su çox, odun az, çır-çırpının hamısı işləndi, amma su qaynamadı ki, qaynamadı. Paxlanın bişməsindən isə söhbət gedə bilməzdi. Yaonun arvadı doğma qızının məğlubiyyətinə kədərləndi, amma nə eləmək olardı.

İkinci şərtə görə qızlar ayaqqabı üçün altlıq sırimalıydılar.

Yao arvadına iki altlıq və mumlu sap gətirməyi tapşırırdı. Qızlarının hərəsinə bir altlıq və bir parça mumlu sap verdi. Altlığı kim tez sırsaydı qələbə onun olacaqdı.

Böyük bacı Exyan ayaqqabı çox tikmişdi, vərmişdi, səriştə toplamaq lazım gəlmirdi. Mumlu sapı qısa-qısa parçalara böldü, bir parça qurtaran kimi ikinci parçanı götürürdü, günortaya altlığı sırayıb qurtardı: altlıq dümdüz, qəşəng və möhkəm alınmışdı. Nyuyin isə uzun sapla işləyirdi, uzun sapla iş görmək başağrıdan işdi, həm də ki, mumlu sapa tez-tez düyün düşürdü, günortaya kimi qız bir altlığı tikib qurtara bilmədi, tikdiyi də göz oxşamırdı. Hökmdar Yao bir söz demədi, arvadı isə əsəbiləşdi, gizlicə çıxış yolu axtarmağa başladı.

Qızlarını Şunyunun hüzuruna göndərməmişdən əvvəl Yao üçüncü şərti söylədi: Şunun yaşadığı Lişan dağına kim tez gedib çıxsaydı qələbə onun olacaqdı.

Yaonun arvadı işə qarışdı:

– Exyan böyük bacıdı, ona arabada getmək layiqdi, arabaya üç at qoşarıq, qəşəng görünər. Nyuyin kiçik bacıdı, ona qatırda getmək layiqdi, yola tək çıxması daha yaxşıdı.

Hökmdar Yao başa düşdü, etiraz eləmək istədi, amma qızları yola salmaq vaxtı çatdığından etiraz eləməyə imkan olmadı.

Qatıra minmiş Nyuyin dar cığırlarla irəli tələsirdi, Exyan isə arabada yavaş-yavaş gedirdi. İş gətirməyəndə gətirmir, Nyuyin

yolu yarılammış qatır balalamaq fikrinə düşdü. Nyuyin əsə-biləşdi:

– Səni görüm gəbərəsən, heç doğmaq vaxtıdır, sənə görə belə mühüm bir iş pozulur. İndən belə səni bala üzünə həsrət qalasan!

Buna görə də həmin vaxtdan qatırlar balalamırlar. Həmin yer isə Loszyuysun – qatırcığaz doğulan kənd adlanır. Bu adı həmin yerə sonralar veriblər.

Elə bu vaxt Exyan özünü yetirdi. Kiçik bacısının başına gələn macəralardan xəbər tutan Exyan arabadan düşdü, Nyuyinin əlin-dən tutub öz arabasına mindirdi. Onlar Şunyunun hüzuruna bir-likdə yollandılar.

Şun isə onların ikisi ilə də evləndi, bacıları fərqləndirmədi: birinə baş arvad, digərinə kiçik arvad, birinə arvad, digərinə kənz demədi. Bacılar var gücləri ilə Şunun Yer üzünü idarə elə-məsinə köməklik göstərir və insanlara xeyirxahlıqlar edirdilər.

DÜNYANIN YARANMASI

Deyilənə görə, qədimlərdə, Qaosin-vanın hakimiyyəti illə-rində qəflətən arvadının qulağı ağrımağa başlayır. Üç il ağrı kəsmir, yüzlərlə loğman onu müalicə etməyə çalışır, amma zəhmətləri hədəf gedir. Sonra arvadın qulağından balaca, üç verşok uzunluğunda, baramaqurduna oxşar qızılı bir qurd çıxdı, qurdun çıxmasıyla ağrının kəsməsi bir oldu. Knyaginya hey-rətə düşdü, qurdu balqabağın içinə qoyub boşqabla ağzını ört-dü. Kimin ağlına gələrdi ki, boşqabın altındakı qurd gözqamaşdırıcı dərəcədə parlaq rəngbərəng naxışlı yunla – zər-xarayla örtülmüş qəşəng bir köpəyə çevriləcək? Üstü boşqabla örtülmüş balqa-baqda doğulduğundan köpəyə Panqu adını verdilər. Qaosinvan Panqunu görüb çox sevindi və gözündən uzağa buraxmadı. Elə bu vaxt knyaz Fan-van qiyam qaldırdı. Qaosin-van dövlətin tale-yindən narahat oldu, əyanlarına üz tutub dedi: “Fan-vanın başını mənə gətirən adam tapılsa, qızımı ona verəcəyəm”.

Əyanlar yaxşı bilirdilər ki, Fan-vanın ordusu güclüdü, onu yenmək çətindi, buna görə də təhlükəyə girişmək istəmirdilər. Deyilənə görə, Panqu həmin gün saraydan yoxa çıxdı, onun hara getdiyindən heç kimin xəbəri olmamışdı. Köpəyi bir neçə gün axtardılar, amma izini-tozunu tapmadılar, Qaosin-van yaman kədərlənmişdi.

Panqu Qaosin-vanın sarayını tərk edib, birbaşa Fan-vanın hərbi düşərgəsinə yollandı. Köpək Fan-vanı görəndə kimi quyruğunu buladı, başını yellədi. Fan-vanın həddi-hüdudu yox idi, əyanlarına müraciət edərək dedi:

– Qorxuram ki, Qaosin-van tezliklə ölə. Görürsünüz, hətta iti də onu atıb, qaçıb bizə pənah gətiribdi. Bu, yaxşı əlamətdi, baxarsınız, biz qalib gələcəyik!

Fan-van bu münasibətlə böyük bir şadyanalıq düzəltdi. Həmin axşam Fan-van çox içdi, bərk kefləndi və yıxılıb çadırında yatdı. Panqu fürsətdən istifadə edib gizlicə ona yaxınlaşdı, dişlərini boğazına ilişdirdi, gəmirib başını qopartdı və geri, saraya qaçmağa başladı. Sevimli köpəyinin düşməninin başını dişində tutub saraya qayıtdığını görəndə Qaosin-van çox sevindi və əmr elədi ki, köpəyə xırda-xırda doğranmış ət versinlər. Köpək qabı imşədi, imşəyən kimi də qəmgin-qəmgin otağın bir küncündə uzandı. Panqu ağzına yemək almırdı, bütün günü uzandığı yerdən tərپənmirdi, hətta Qaosin-vanın muçquruğuna da məhəl qoymurdu. Üç gün belə davam elədi.

Qaosin-van bilmirdi ki, nə eləsin, nəhayət, Panqudan soruşdu:

– Ay köpək, niyə yemək yemirsən, mənə məhəl qoymursan? Doğrudanmı, könlümdən qızımı almaq keçir, doğrudanmı, sözü-mə əməl eləmədiyimə görə məndən yanıqlısan? Məsələ mənim sözü-mə əməl eləməyimdə deyil, axı, köpək insanla evlənə bilməz.

Qəflətən Panqu adam səsiylə dedi:

– Padşah sağ olsun, bunu özünə dərd eləmə, mənə yeddi gün və yeddi gecə qızıl zəngin altında oturt, belə eləsən mən adama çevrilə bilərəm.

Hökmdar bu sözləri eşidib heyrətləndi, amma köpəyin xahişini yerinə yetirdi, onun qızıl zəngin altında oturtdu: baxıb görmək istəyirdi ki, köpək adama çevriləcəkmki.

Birinci gün keçdi, ikinci gün, üçüncü gün... Altıncı gün gəlib çatdı. Hökmdarın mehriban qızı səbirsizliklə toy gününü gözləyirdi, qorxurdu ki, köpək acından ölər, sakitcə zəngi qaldırıb Panquya baxdı. Panqunun bədəni artıq insan bədəninə çevrilmişdi, başı isə hələ də it başıydı, qızın baxması ilə çevrilmənin dayanması bir oldu, köpəyin başı insan başına çevrilmədi. Panqu zəngin altından qaçdı, əyninə paltar keçirdi, hökmdarın qızı isə başına köpək başına oxşar papaq qoydu. Onlar evləndilər. Sonra Panqu arvadıyla Cənub dağlarına yollandı, vəhşi dağlar arasındakı mağarada məskən saldı, buralara hələ insan ayağı dəyməmişdi.

Hökmdarın qızı bahalı və qəşəng paltarını soyundu, əyninə sadə kəndli paltarı geyindi, səbirlə işləməyə başladı, Panqu isə hər gün ova çıxırdı. Onlar rahatlıq və xoşbəxtlik içində yaşayırdılar. Bir neçə ildən sonra onların bir qızı və üç oğlu oldu. Günlərin bir günü ər-arvad uşaqları da götürüb qayınataya və qayınanaya baş çəkmək üçün saraya getdilər. Hələ uşaqlara ad qoymamışdılar. Qaosin-vandan xahiş elədilər ki, uşaqlara ad qoyunlar. Böyük oğlan doğulanda boşqaba qoymuşdular, buna görə də ona Pan – Boşqab adını verdilər, ortancıl oğul doğulanda onu səbətə qoymuşdular, buna görə də ona Lan – Səbət adını verdilər. Sonbeşiyə uyarlı ad tapa bilmirdilər. Birdən səma aralandı, ıldırım guruldadı, buna görə də sonbeşiyə Ley – İldırım adını verdilər. Qız böyüyüb ərəsəyə çatdı, onu cürətli bir döyüşçüyə ərə verdilər, qız ərinin Çjun – Zəng familiyasını qəbul elədi. Sonralar Pan, Lan, Ley və Çjun nəslinin törəmələri bir-birindən qız alıb, qız verdilər, onların oğlanlarından və nəvələrindən xalq yarandı, onların hamısı Panquya ulu əcdad kimi sitayiş edirdilər.

DÜNYANIN YARANMASI

Yerlə göyün hələ bir-birindən aralanmadığı vaxtlarda kainat başdan-ayağa kaos idi və formasına görə nəhəng toyuq yumurtasını xatırladırdı. Ulu əcdadımız Panqu həmin yumurtada doğulmuşdu. O, nəhəng yumurtada böyüdü, ağır nəfəs ala-ala yuxuya getdi. Panqu yuxudan qalxana kimi, aradan on səkkiz min il keçdi. Dünyaya baxmaq üçün gözünü azacıq açdı, heyhat, heç nə görmədi: dörd bir tərəfə qara, yapışqan kimi zülmət çökmüşdü, onun qəlbini sıxıntı bürüdü. Yumurtadan çıxmağa yol tapmayan Panqu, kim bilir buralara hardan gəlib düşmüş iri bir baltanı götürdü, var gücüylə qarşısındakı zülmətə zərbə ilişdirdi. Qulaqbatırıcı bir gurultu eşidildi, belə gurultu ancaq dağlar çatlayanda eşidilir və nəhəng yumurta qırıq-qırıq qırıldı. Yumurtanın yüngül və təmiz hissələri həmin andaca yuxarı qalxdı və səmaya çevrildi, ağır və çirkli hissələri isə aşağı endilər və yerə çevrildilər. Başdan-ayağa kaos olan yerlə göy baltanın zərbəsi sayəsində bir-birindən aralandı. Panqu yerlə göyü bir-birindən ayırandan sonra onların birləşməsindən ehtiyat edərək ayağını yerə dirədi, başı ilə də göyü saxladı. Yer və göylə birlikdə dəyişə-dəyişə Panqu beləcə dayanıb qaldı. Hər gün səma bir çjan yuxarı qalxırdı, yer isə bir çjan qalınlaşırdı, Panqu da bir çjan böyüyürdü.

Aradan on səkkiz min il də keçdi, göy lap yuxarı qalxmışdı, yer lap qalınlaşmışdı, Panqunun bədəni də qeyri-adi dərəcədə böyümüşdü. Panqunun boyunun hündürlüyü nə qədər idi? Deyilənə görə, onun boyunun hündürlüyü doxsan min liyə bərabər idi. Nəhəng Panqu uca dirək kimi yerlə göyün arasında dururdu, onları yenidən xaosa çevrilməyə qoymurdu. O, tək-tənha dururdu, ayağını yerə dirəmişdi və göyü saxlayırdı, bu ağır iş başını elə qatmışdı ki, aradan əsrlər keçdiyindən xəbər tutmamışdı. Nəhayət, yerlə göy kifayət qədər möhkəmləndilər, Panqu onların bir daha birləşməyəcəyindən arxayın ola bilərdi, axı, o da dincəlməliydi. Lap axırda adamların hamısı kimi Panqu yıxılıb

öldü. Onun son nəfəsi küləyə və buluda, səsi ildırına, sol gözü günəşə, sağ gözü aya, əliylə və ayağıyla birlikdə bədəni dünyanın dörd ölkəsinə və beş məşhur dağına, qanı çaya, damarları yola, canı torpağa, başının tükü və bığları üfüqdə ulduzlara, dərisi və bədəninin tükü ota, gülə və ağaca, dişləri, sümükləri, ilikləri və s. parlaq metala, bərk daşa, bərq vuran mirvariyyə və yəşəmə, ilk baxışdan lazımsız görünən təri də yağış və şəh damcısına çevrildi. Bir sözlə, Panqu öləndə də özünü yeni dünyanın zənginliyinə və gözəlliyinə qurban verdi.

TAYXAŞAN VƏ VANUŞAN DAĞLARI

Şimal dağlarında doxsan yaşlı bir qoca yaşayırdı, camaat ona Yuy-qun, yəni Gic baba deyirdi. Onun evinin qarşısında Tay-xaşan və Vanuşan adlı iki dağ vardı, hər gün bu dağları dolanıb keçmək onu əziyyətdə salırdı. Qoca böyüklü-kiçikli bütün ev adamlarını məsləhətə yığdı.

– Bu dağlar yolumuzu kəsib, canımızı boğazımıza yığıb. Dağları başqa yerə köçürsək necə olar?

Yuy-qunun oğlanları və nəvələri:

– Yaxşı olar, yaxşı olar! – deyər qışqırırdılar.

Qocanın arvadı Syani dərrakəli arvad idi. O, ərinin dağın yerini dəyişmək istədiyini eşidib dedi:

– Ağlına başına yığ, qoca, sənin yaşında Kuyfu kimi təpəni yerindən tərptəmək olmaz, sənsə dağa girişmək istəyirsən. Yaxşı, deyək ki, dağı yerindən tərptədin, bəs, bu qədər daşı, gili hara tökəcəksən?

Yuy-qunun gicbəsər nəvələri dedilər:

– Aparıb Boxay körfəzinə tökərik, məgər bu çıxış yolu deyilmi?

Məsləhətə yığışanlar bu təklifi bəyəndilər, dağı daşımaq qərarına gəldilər və həmin andaca işə başladılar. Bəziləri dağı qazır, bəziləri isə daşı-torpağı səbətlərə doldurub daşıyırdılar,

gil yığınlarını və daş kəsəklərini aparıb Boxay körfəzinə tökürdülər. Szin-çen nəslindən olan dul qonşunun bir oğlu vardı, atasının ölümündən sonra doğulan bu uşağın süd dişləri təzəlikdə tökülmüşdü, əsl dişləri çıxmışdı. Uşaq baxıb gördü ki, hamı cani-dildən işləyir, hoppana-hoppana onların köməyinə tələsdi.

Torpağı Boxay körfəzinə aparən adamlar yarım il yol gedirdilər, bir də pambıq gödəkcəni çıxarıb nazik köynək geyinilən vaxt geri qayıdırdılar. Xesyuyyalı Müdrik qoca – Çji sou onların qan-tər içində işlədiklərini görüb, istehzayla gülümsədi və başına ağıl qoymaq üçün Gic babanın yanına yollandı.

– Ağılını başına yığ, qoca, sən küləyin qabağında duran və indilərdə sönəcək şam kimisən, bu yaşda belə nəhəng dağların öhdəsindən gələ bilərsənmi?

– Xahiş edirəm ki, söz-söhbəti bir tərəfə qoyaq. Baxıb görürəm ki, sən dul qonşumdan da, dərrakəsiz uşaqlardan da ağılsızsan. Başa düşürsənmi, başa düşürsənmi ki, mən ölsəm uşaqlarım qalacaq, uşaqlarım dünyadan köçəcəkdir, nəvələrim qalacaq, nəvələrimin də öz uşaqları olacaq. Bütün nəslimiz tər töküb əziyyət çəksə, dağı əritmək gözümüzə durmaz!

Müdrik qoca cavab vermədi, çünki etiraz eləməyə söz tapmadı. Gic babanın sözünü ovcunda torpaq sıxcalayan bir Səma ruhunun qulağı çaldı. Ruh qorxdı ki, qoca birdən qəsdini yerinə yetirər və dağlardan əsər-əlamət qalmaz, eşitdiklərini Səma hökmdarına çatdırmağa tələsdi. Yuy-qunun əzmkarlığı Səma hökmdarını rıqqətə gətirdi, Kuaye nəslindən olan iki oğlunu qocaya köməyə göndərdi, tapşırırdı ki, hərəsi dağın bir tayını belinə alsın, biri Şoduna, digəri isə cənuba, Yunnana aparsın. Əvvəllər bu dağlar yanaşıydılar, indisə ayrılıblar: biri şimalda, digəri isə cənubda ucalır.

MİNSZYAN ÇAYINDA YAŞAYAN ƏJDAHA

Qədimlərdə Minszyan çayının sahilində mənfur bir əjdaha yaşayırdı. Hər il məhsul yetişən vaxt əjdaha daşqın törədirdi, camaatı qorxudub pərən-pərən salırdı, başlayırdı məhsulu və heyvanları yeməyə. Əjdahanın xeyirxah və həssas bir kiçik bacısı vardı. Adamların ağrısına-acısına baxmağa qızda güc qalmamışdı, çayaşağı üzə-üzə Szyadinə sarı yollandı.

Sehrli gücüylə bitişik dağları araladı, suyun axmasına yer açdı. Qəddar əjdaha bacısının əməlindən xəbər tutub, onu Beş pələng dağına sarı qovdu və dəmir qəfəsə saldı. Özü isə yenidən tufan qopartmağa və adamlara zülm verməyə başladı.

Həmin vaxtlar Du Yuy adlı cavan bir ovçu yaşayırdı. Cavan ovçu camaatın daşqından nələr çəkdiyini görürdü və onlara kömək eləməyi qərara aldı. O, gəzib dolaşır, qarşısına çıxanlardan daşqını rast eləməyin yollarını soruşurdu. Günlərin bir günü dağda bir qocayla qarşılaşdı, qoca dedi: “Daşqının qabağını almaq istəyirsənsə, əvvəlcə qəddar əjdahanı öldür, sonra dağlara yollan və əjdahanın bacısını giləs elə, daşqını ram eləməyin yolunu yalnız bundan sonra biləcəksən.

Ovçu bir çomaq götürüb əjdaha ilə vuruşmağa yollandı. O, əjdahanı elə əzişdirdi, elə əzişdirdi ki, əjdahanın yerindən tərpənməyə heyi qalmadı, dayaz qumsallığa sərildi. Sonra Du Yuy Beş pələng dağına sarı üz tutdu və əjdahanın bacısını xilas elədi. Qız ovçunun niyyətini bilib çox sevindi və daşqını ram eləməkdə əlindən gələni köməyi ondan əsirgəmədi. Adamlar ovçunun xeyirxahlığını unutmamışdılar, xeyirxahlığına görə onu özlərinə hökmdar seçdilər, əjdahanın bacısı isə ona ərə getdi.

Du Yuyun məkrli bir əyanı vardı, əvvəllər onlar birlikdə ov ovlayır, quş quşlayırdılar. Du Yuy hakimiyyətə keçəndən, əjdahanın mehriban və göyçək bacısı ilə ailə qurandan sonra əyanın ona paxıllığı tutdu, fikri-zikri taxt-tacı və onun göyçək arvadını ələ keçirmək idi.

Günlərin bir günü bu yaramaz dağlara ova çıxdı, yarasını sağıltmaq üçün dağlara sarı sürünən qəddar əjdaha ilə qarşılaşdı. Bir az fikrə getdi, əjdahayla razılığa gəldi, evə qayıdıb Du Yuya dedi:

– Qəddar əjdaha sizin hər ikinizlə barışmaq istəyir, sizi bir-iki günlüyə dağlara kefə çağırır.

Əjdahanın bacısı başa düşürdü ki, qardaşı nəsə qəsd hazırlayır, ərini fikrindən daşındırmaq üçün var gücünü işə saldı, amma təmizürəkli ovçu əjdahayla barışmaq istəyirdi və tək-tənha dağlara yola düşdü.

Ovçu dağlara çatan kimi, əjdaha onu yaxaladı və dəmir qəfəsə saldı. Yaramaz əyan, Du Yuyun tutulduğunu eşitdi, eşidən kimi də taxt-tacı ələ keçirdi, arvadı olsun deyə, əjdahanın bacısını yola gətirməyə çalışdı. Qızsa and içdi ki, ölər, amma ona ərə getməz. Əyan əjdahanı qaranlıq zindana saldı.

Du Yuy isə oturmuşdu dəmir qəfəsdə, adamlar haqqında fikirləşirdi, sevimli arvadını xatırlayırdı, axırda dözməyib dərdəndən öldü. Onun ruhu quşa çevrildi, qəfəsdən çıxdı, uçub doğma yurtduna gəldi, əjdahanın bacısı saxlanılan zindanın dövrəsində qanad çalmağa və kədərli-kədərli qışqırmağa başladı:

– Quy Ven yan, Quy Ven yan! Ven çayının şimal sahilinə qayıtmışam! Ven çayının şimal sahilinə qayıtmışam!

Arvad fikrə getdi: “Bura elə Ven çayının şimal sahilidi. Bəlkə ərim ölüb və ruhu quş cildində bura qayıdıbdı, buna görə də kədərli-kədərli qışqırır”. Quşa sarı dönüb dedi:

– Mənim can-ciyərim sənsənsə, gəl başıma qon.

Quş uçub onun yanına gəldi və saçlarına qondu. Əjdahanın bacısı yanılmadığını başa düşdü və acı-acı ağladı.

Arvad əzab çəkirdi, ağlayıb sıtqayırdı, axırda dərd onu da öldürdü. Sonra onun da ruhu quşa çevrildi və quşlar birlikdə uçub getdilər.

YANSZI ÇAYININ RUHU

Li Binin Şu əyalətində hakimiyyətə keçdiyi vaxtlar Yanszi çayının ruhu ildə iki cavan arvad alırdı. Çayın ruhu Xe-bo kimi şəhvətli və hərəs idi. Acığı tutanda göylərə uçan iri dalğalar yaradırdı, daşqın törədirdi. Adamlar yaman əziyyət çəkirdilər. Adətə görə, toy keçirənlərə pul yığıb vermək və şəhvətli çay tanrısına qızlar seçmək lazım gəlirdi. Li Bin çay tanrısının białırçılıqlarından xəbər tutdu və toy keçirənlərə dedi:

– Bu il pul yığmaq lazım deyil, Yanszi çayının hüzuruna mən öz qızlarımı göndərəcəyəm.

Toy günü Li Bin qızlarını yaxşı-yaxşı geyindirib-kecindirdi və onları çayın dibinə göndərməyə hazırlaşdı. Sahildə çay ruhu üçün taxt-tac qurulmuşdu, mehrab ədviyyatla, çaxır və meyvəylə doluydu. Mehrabın yanına rəngarəng paltarlı musiqiçi dəstəsi toplanmışdı, təbillər gurlayır, fleytalar çalınır, səs-küy və şənlik yaradırdılar. Li Bin çaxır dolu piyaləni əlinə alıb taxt-taca yaxınlaşdı və piyaləni irəli uzadıb dedi:

– Səninlə yaxından tanış olmağı özümə şərəf sayıram. Ey ulu tanrı, çayların hökmdarı, xahiş edirəm üzünü göstərəsən, sənə bir piyalə çaxır təqdim eləmək istəyirəm.

Lakin taxt-tac boşuydu və sükut içindəydi. Li Bin bir azca susdu və yenidən dilləndi:

– Yənə də xahiş edirəm ki, bu piyalədəki çaxırı içəsən!

O, sözünü qurtaran kimi, öz piyaləsini birnəfəsə boşaltdı. Taxt-tacı qarşısındakı piyalə hələ də doluydu. Li Bin cin atına mindi və bərkdən qışqırdı:

– Ey çayın hökmdarı, sən ki adamlara belə nifrət eləyirsən, mən səninlə ölüm-dirim vuruşuna çıxmaq istəyirəm.

O, qılıncını qınından sıyırdı və qəflətən yoxa çıxdı. Musiqiçilər quruyub qaldılar və məclisə toplanmış adamların qorxudan ürəkləri düşdü. Bir azdan onlar yarıqanda iki öküzün qeyzlə vuruşduqlarını gördülər. Tezliklə hər iki öküz yoxa çıxdı və Li Bin

yenidən üzə çıxdı, başdan-ayağa tər içindəydi. O, tövşüyə-tövşüyə adamlarına yaxınlaşdı və dedi:

– Mən tanrıyla vuruşurdum və yaman yorulmuşam. Qalib gəlmək üçün mənə sizin köməyiniz lazımdı. Amma diqqətli olun. Ağ lentli, cənuba sarı çevrilmiş öküz mənəm.

Li Bin yenidən boz öküzə çevrildi və yarığanda boz öküzə çevrilmiş çay tanrısıyla ölümcül döyüşə girişdi. Adamlar yarığana sarı cumdular, qılıncla və nizəylə ağ lent bağlanmamış öküzü vurmağa başladılar. Nəhayət, çayın öküz cildinə girmiş ruhunu Li Binin nökrələri öldürdülər. Xalq daşqın qorxusundan beləcə can qurtardı.

İN XALQI NECƏ YARANDI

Əfsanəyə görə, Yusunun iki qızı vardı, böyük qızının adı Szyandi, kiçik qızının adı isə Szyanszi idi. Bacılar olduqca gözəliydilər. Onlar doqquzqatlı yaşma qalasında yaşayırdılar. Onlar hər dəfə yeməyə oturanda, yanlarındakı adamlar təbili döyəcələyir və musiqi alətlərini dilləndirirdilər. Günlərin bir günü səma hökmdarı qaranquşu onların yanına göndərirdi. Qaranquş onların başının üstündə qanad çalır, dövrə vurur və qışqırırdı: “i-i-i”. Quş bacıların xoşuna gəldi, onlar quşu tutub nefrit mücrüyə saldılar. Bir müddətdən sonra mücrünü açdılar, baxıb gördülər ki, qaranquşun izi-tozu da yoxdu. Qaranquş şimala uçmuşdu və bir daha geri qayıtmadı. Mücrüdə isə iki yumurta qalmışdı. Bacılar qüsseyə batdılar və oxumağa başladılar: “Qaranquş, qaranquş uçub getdi! Qaranquş, qaranquş uçub getdi!” Əfsanəyə görə, onların oxuduqları mahnı ən erkən şimal mahnısıydı.

Qaranquşun yumurtasını Szyandi uddu. Sonradan o, uşağa qaldı və in xalqının banisi Seni doğdu.

ÖLMƏZ ULU ŞUN

Ulu Şun qədimlərdə xeyirxah bir hökmdar idi. Taxta çıxma-
mışdan əvvəl ona gün verib işiq vermirdilər. Ulu Şun niyə bu
qədər dözürdü? Məsələ burasındadı ki, anasının ölümündən
sonra kor atası yenidən evləndi. Təzə arvaddan bir oğlan doğul-
du, adını Syan – yəni Fil qoydular. Syan yaman məğrur idi,
adamlar onu elə beləcə də – Məğrur Syan çağırırdılar. Qəlbiqara
böyüyürdü: fikri-zikri adamlardan yuxarıda durmaq, başqaları-
nın malını mənimsəmək idi. Ana-bala tez-tez məsləhətləşirdi-
lər: necə edək ki, Şunu pisikdirək. Atalar sözündə deyilir: “Ana-
lıq olan yerdə oğulluq da olmalıdı”. Onun kor atası da axmağın
biriydi, tezliklə o da arvadının və oğlunun yolunu tutdu.

Günlərin bir günü analığı Şuna dedi:

– Şun, ay Şun! Evdə gör nə qədər adam var, tarlamız isə bir
tikədi. Yemək çatdırma bilmirik. Məsləhətləşib atanla bu qərara
gəldik: Lişan dağına üz tut və xam torpağı şumla. Üç ilə öhdə-
sindən gələ bilsən qayıdarsan. Gəlməsən...

Analıq sözünü qurtarmağa macal tapmamış, kor ata əlindəki
çomağı yerə vurdu və hirsli-hirsli dedi:

– Xam torpağı şumlama bilməyəcəksənsə, elə qürbətdəcə
gəbər.

Bu sözləri eşidən Şun başa düşdü ki, ailə ondan can qurtar-
maq istəyir: Lişan nəhəng bir dağdı, üç ilə onu şumlama bilərsən?
Bununla belə Şun razılaşdı. Ürəyində isə fikirləşdi: “Yer üzündə
insanlar acından ölürlər, amma hələ yorğunluqdan ölməyib”.
Xam torpağı şumlamaq lazım gələcək. Güc toplamaq lazımdı,
vəssalam. Şun getməyə hazırlaşanda, Syanao pəyədən azarlı
öküzü çıxartdı və qırıq kotanı qardaşına verdi, aydındı ki, qarda-
şının işinə pəl vurmaq istəyirdi. Amma Şun dinmədi, qırıq kotanı
götürdü, azarlı öküzün kəndirini əlinə aldı və yola düzəltdi.

Şun gəlib Lişan dağına yetişdi, dağda isə bir tikə yararlı tor-
paq yox idi. Dağı kolluq, yabanı otlar bürümüşdü. Dağın ətəyində
qamışdan özünə çardağ düzəltdi, bıçağı götürüb kol-kosu kəşib

doğramağa başladı. Kotanı təmir elədi, azarlı öküzü sağaltdı. Neçə ay beləcə işlədi.

Yarım il keçdi. Syanao boş-bekar evdə oturmuşdu. Qərara aldı ki, yolunu dağa salsın, baxıb görsün ki, Şun xam torpağı necə şumlayır. Yol boyu öz-özünə fikirləşirdi: “Nəhəng dağdı, Şun yəqin kol-kosa əl vurmayıbdı!” Şunun dağı yarılacağı kimin ağına gələrdi! Şumlanmış torpağa toxum səpmişdi. Taxıl gömgöy göyərmişdi. Qardaşı gələn vaxt Şun yer şumlayırdı. Sevincək onu evə dəvət elədi, evində olanları süfrənin üstünə tökdü. Syanao gördü ki, süfrə içkiylə, yeməklə doludu, qəlbindən qara qanlar axdı. Yemək-içməyin axırına çıxdı, sağ ol demədən çıxıb getdi.

Evə gəldi, sir-sifətində hal qalmamışdı. Anası soruşdu:

– Nə olub, niyə kefsizsən?

Syanao Lişan dağında gördüklərini bitdə-bitdə acıqlı-acıqlı anasına danışdı. Anası soruşdu:

– İndi nə eləmək fikrindəsən?

Syanao başını qaşdı, fikirləşib dedi:

– Bircə çıxış yolu var! Lişan dağında topladığı taxılın hamısını onun əlindən alarıq. Ona azacıq taxıl saxlayarıq – günaşırı bir dəfə yeməyinə zorla çatsın. Aclıq onu heydən salacaq, görək, sonra yer şumlamağa taqəti qalacaqmı.

Analıq və kor ata ona diqqətlə qulaq asdılar, Syanaoya dediyini eləməyi tapşurdılar. Payız Syanao Şunun topladığı taxılı torba-torba evə daşdı, Şuna azacıq taxıl saxladı. Şun isə övvəlki kimi var gücüylə işləyirdi. Ulu Şun işləməyi bacarırdı, adamlarla mehriban idi, xeyirxahlığı çalışıb-çapalayan adamdan əsirgəmirdi. Buna görə də uşaqlı-böyükü hamı onun xətrini istəyirdi. Uzaq-uzaq yerlərdən adamlar axışır, Şunun yanında yaşamaq istəyirdilər. Aradan çox keçmədi, budu, gözdən düşmüş Lişan dağı həyat qaynayan bir şəhərə çevrildi. Şunun taxılı çatmırdı – camaat ona torbayla, səbətlə taxıl gətirirdi, bu qədər taxılı Şun yeyib qurtara bilməzdi.

Elə bu vaxtlar Şunun bəxtinə gün doğdu. Yao padşah qocalmışdı, baxıb gördü ki, doqquz oğlunun doqquzu da fərsizdi, böyük

işlərə yaramırlar, Exyan və Nyuyin adlı iki qızını götürüb, onlara ər tapmaq qəsdilə yola çıxdı. Məqsədi xeyirxah və bacarıqlı yeznə tapmaq, dövlətin idarəsini ona tapşırmaq idi.

Yao gəlib Lişan dağına çatdı. Şunu cikinə-bikinə kimi öyrənəndən sonra Yao onu hüzuruna çağırdı və dünyanın ulu işləri ilə əlaqədar onu sorğuya tutdu. Şun çox danışdı, suallara yaxşı cavab verdi. Şun Yao padşahın çox xoşuna gəldi. Yao əmin oldu ki, Şun axtardığı adamdı, qızlarının hər ikisini ona ərə verdi. Elə oradaca toy elədilər. Yaonun özü isə evə qayıtdı.

Syanao işdən xəbər tutdu, hirsindən dişlərini qıçırdı. Çox fikirləşdi, çox götür-qoy elədi, nəhayət, bir plan hazırladı. Anasını çağırdı, qulağına nəsə pıçıldamağa başladı. Ana Syanaonun sözünü qurtarmasını gözləmədən başını razılıqla tərپətədi və tez yola düşməsi üçün oğlunu tələsdirdi.

Syanao Lişan dağına sarı götürüldü. Şuna yaxınlaşıb canı yarırmış kimi dedi:

– Qardaş, xam torpaq şumlamaq səni lap yorubdu. Sənsiz hamımız darıxırıq. Güzəranımız indi bir az yaxşılaşıbdı. Atam-anam məni sənin dalınca göndəriblər. Xam torpağı daha şumlamamaq da olar.

Syanao qardaşının cavabını gözləmədən evə cumdu, Şunun şey-şüyünü rahlamağa başladı. Şun qardaşının dalınca göndərildiyini eşidəndə fikirləşdi ki, yəqin analığım və atam rəhmə gəliblər. Sevincək şey-şüyünü yığışdırdı, arvadları Exyan və Nyuyinlə evə yollandı. Lişan dağında yurd salmış xalq Ulu Şundan ayrılmamaq istəmirdi.

Şun evə gələndə, analıq və kor ata özlərini elə göstərdilər ki, guya onun gəlişinə sevinirlər, yaxşı çaxır çıxartdılar, dadlı qəlyanaltı hazırladılar. Bundan başqa, ona arvadlarıyla bir yerdə yaşamaqdan ötrü ayrıca ev ayırdılar. Ertəsi gün səhər tezdən analıq Şuna dedi:

– Bilmirəm, quyunun suyu tamını niyə dəyişib. Atalar sözünü eşitmisən: “Quyunu üç dəfə təmizləyərsən, suyu dada gələr”. Quyunu təmizləmək pis olmazdı.

Şun razılaşdı, toxanı və səbəti götürüb quyuya düşməyə başladı. Syanao böyük qardaşının quyuya düşdüyünü görüb, qabaq-cadan qalaq-qalaq yığılmış daşları, kirəmitləri quyuya tökdü, quyunu ağzınacan doldurdu. Sonra iki səbət gil götürüb quyunun ağzına yaxdı və ayağı ilə tapdaladı. İşini qurtarıb sevincək qardaşının evinə sarı götürüldü. Qaç-qaç fikirləşirdi: “Bəxtim gətirdi, göyçək gəlinlərin ikisi də mənim olacaq, bir də gördün, taxt-taca da sahib oldum”. Bu fikirlər sarı yağ kimi ürəyinə yayılırdı. Şunun qapısına yaxınlaşdı, qəflətən “part” qapı açıldı, təpəsinə bir dəymək dəydi, gəl görəsən! Gözlənilməz zərbədən Syanao arxası üstə yıxıldı, nəzərlərini göyə dikdi. Ağılına gələdimi ki, qarıya Şunun özü çıxacaq. Şun baxıb gördü ki, Syanao yerə sərilib, soruşdu:

– Qardaş, çoxdan gəlmisən? Evə niyə keçmirsən, yerdə niyə uzanmısan?

Şunu görəndə Syanaonun qorxudan ürəyi düşdü, yerindən dik atıldı, üst-başındakı gili təmizləmədən əkildi.

Necə oldu ki, Şun sağ qaldı? Sən demə, bu yerlərin tanrısı Tu-di Syanaonun qardaşını məhv eləmək qəsdindən xəbər tutur və Şun quyuya enəndə, yerin altıyla onu evə ötürür. Syanao isə günün günorta çağında, qarabasma ilə qarşılaşdığını güman edir.

Planının alınmadığını görən Syanao başqa tədbir tökür. Mənfur gözlərini bərəldərək ata-anasına deyir:

– Ruhdan düşməyin! Şunu quyuda batıra bilmədik, eybi yoxdu, odda yandırırıq! Get, ana get, onu çağır, atam ona desin ki, guya dam sökülüb dağılıb, guya damı örtmək lazımdı. Şun dama çıxan kimi, nərdivanı götürərik, yerdə ocaq qalayarıq, çır-çırını anbarın dövrəsinə yığarıq, görək hara qaçacaq!

Kor ata oğlunu odda yandırmaq istədiklərini bildi, əvvəlcə buna razılıq vermədi və uzun müddət ağzını açmadı. Amma Syanao və arvadı onu elə sıxışdırdılar ki, kişi ələcsiz qalıb razılaşdı.

Ertəsi gün Şun dama çıxan kimi, aşağıda alov dilimləndi. Şun vurnuxmağa başladı, qəflətən yanında qırmızısaqqal bir qoca peyda oldu, ona gözünü yummağı tapşırırdı. Şun gözünü yumdu, qoca onun yaxasından yapışıb göyə qaldırdı və asanlıqla geri,

evinə apardı. Bu qırmızısaqqal kişi sən demə, od ruhu Xo-şen imiş. Xo-şen Şunu amansız ölüm gözlədiyindən xəbər tutmuşdu və onun hoyuna tələsmişdi.

Syanao, analıq və kor ata üçlükdə anbarın yanında durmuşdular, alovun güclənməsinə baxırdılar, bir andaca dam yanıb kül oldu. Güman elədilər ki, Şun bu dəfə xilas ola bilməyəcək, özlərindən razı qaldılar. Syanao qardaşının otağına cumdu, gəlinləri almaq ürəyindən keçirdi, Şunun qapılarının bağlı olacağını gözləməirdi. Syanao qapıya sarı qaçdı, var gücü ilə qapını itələdi, sürüşüb yığıldı, alnı şişdi. Şun qapının ağzında səs-küy eşitdi, bayıra çıxdı, baxıb gördü ki, Syanao uzanıqlıdı, yazıq-yazıq inildəyir. Şun onu qaldırmağa tələsdi. Qaldırıb dedi:

– Qardaş, gəlməyinə yaxşı eləyib gəlmisən, gələn kimi təzim eləmək nəyə lazım?

Şun arvadları Exyanı və Nyuyini çağırırdı, çaxır və qəlyanaltı gətirməyi tapşırırdı, qardaşını qonaq eləmək istəyirdi. Syanao qardaşını görüb heyrətləndi, qorxuya düşdü. Uzandığı yerdən qalxdı, üst-başını çırpmadan aradan çıxdı.

Qaçıb evə gəldi, anası soruşdu:

– Oğlum, niyə belə tez qayıtdın? İşlərin qaydasındadı mı?

Syanao hönkür-hönkür ağladı:

– Qaydasında-zadda deyil!

Başına gələnləri anasına danışdı. Anası dedi:

– Görüm onu başsız qalsın, onu salamat qoymaq olmaz!

Syanaonun gözləri bic-bic işıldadı, o dedi:

– Belə eləyərik: sabah mən onu çaxır içməyə çağırıram, otağın arxasında, quyu olan yerdə süfrə açaram. Quyunun üstünü həsirlə örtərəm, həsirin üstünə kürsü qoyaram, qardaşım gələndə həmin kürsüdə oturdaram. Kürsünün altı işə bomboşdu, oturan kimi quyuya düşəcək. Bizsə quyunu doldurarıq.

Ana sevindi, dil-boğaza qoymadı:

– Yarıyar, yarıyar! Belə də edərik!

Ertəsi gün Şun işə getməyə hazırlaşırıdı, elə bu vaxt Syanao qaça-qaça özünü yetirdi:

– Qardaş, qarşında günahım çoxdu. Atalar deyiblər: “At bürəyir, insan yanılır”. Səndən üzr istəməyə, mərhəmət diləməyə gəlmişəm. Atamla anam çaxır, qəlyanaltı hazırlayıblar, qardaş, səni qonaqlığa çağırırlar.

O, əllərini döşünə qoyub təzim elədi və sözünü bitirdi. Şun isə anadangəlmə mərhəmətliydi, bu sözləri eşidəndən sevincək və şən-şən qardaşının yanına düşüb getdi.

Analıq və kor ata Şunun gəldiyini gördülər, qabağına çıxdılar. Dil-boğaza qoymadılar, uzun-uzadı nitqlər irad elədilər, özlərini canıyanan kimi göstərdilər. Sonra Şunun qulluğunda durdular. Biri yerini ona verir, digəri isə əlləşirdi ki, Şun quyunun üstündəki kürsüdə otursun. Şun oturmağa utanırdı, üç dəfə oturmaqdan imtina elədi, iki dəfə yerini başqasına verdi. Syanao tab gətirmədi, az qaldı ki, özündən çıxsın. O, anasına göz vurdu, onlar Şunun əlindən tutub zorla həmin kürsüdə oturdular. Amma kürsü deşikdə möhkəmcə dayanmışdı, quyuya düşmək bilmirdi.

Şunun kürsüdə sakitcə, heç nə olmamış kimi rahatca oturduğunu gören Syanaonun ürəyi düşdü, Şuna baxır və heç nə başa düşmürdü. Masanın altından ayağını çəkdi, həsiri bekaraca qaldırdı, həsirin altında taxıl ölçüsü iriliyində əjdaha başı vardı. Qorxudan Syanaonun üç ruhundan – xundan ikisi, yeddi ruhunun – ponun beşi həmin andaca uçub getdilər. Syanao yerə sərildi, sürünə-sürünə otaqdan çıxdı. Ana heç nə başa düşmədi, o da oğlunun dalınca götürüldü.

Nə olmuşdu? Sən demə, onlar quyunu həsirlə örtəndə, əjdahalar padşahı Lun-van başa düşür ki, Şunu yenidən aradan götürmək istəyirlər, başını həsirin altına qoyur. Buna görə də Ulu Şun quyuya düşür.

Bundan sonra Syanao və anası başa düşürlər ki, Şunu məhv edə bilməyəcəklər və bir daha ona qəsd hazırlamağa ürək eləmədilər. Şun isə hakimiyyətə keçəndən sonra kin saxlamadı, kor atasını, analığını və Syanaonu yanına gətirməyə adam yolladı, hətta Syanaoya məmur vəzifəsi də verdi.

MÜNDƏRİCAT

Ulu şərqin nağıl möcüzəsi 4

ASİYA XALQLARININ NAĞILLARI

(*Tərcümə edəni: Şəfiqə Mirbağirova*)

Birma nağılları

Qəşəng xoruz13
Axmaqlar16
Beş mehriban dost17

Vyetnam nağılları

Dovşan və fil19
Kəpənək21
Dovşana ad verilir24

Ərəb xalqlarının nağılları

Dilənçi və xəsis28
Uzunçuluq xəstəliyi29
Alim və dənizçi29
Qoyun, keçi və donuz29
Əmir Müaviyə və dəyirmançı30
Şir, tülkü və qurd30
Axmaq və keçi31
İncimiş pişik31
Nə cür adamlar olur34
Çanaqlıbağa – Baba Fekran34

Əfqan nağılları

Cəllayat və Şmayla38

İndoneziya nağılları

Yüz əlli Timsah və Qənçil	47
Bir cüt ev ayaqqabısı	50
Hiyləgər Hacıləylək	56
Zirək kəndli	58

İran nağılları

Süsəri xala	61
Uzunboyun xala	64
Balaca noxudun başına gələnlər	69

Koreya nağılları

Xın Bu və Nor Bu qardaşlarının nağılı	73
Tamahkar Pak	77
Xoşbəxtlik	78
İrl Lam adlı oğlan	79

Malaya nağılları

At pələngə necə kələk gəldi	85
Sabah və bu gün	87

Monqolustan nağılları

Yeddi siçan	89
Sözə qulaq asmayan keçi balası	90
Yarımçıq nağıl	92

Türkiyə nağılları

Fil və siçan balası	95
Qaranquş və sərçə	98
Ən böyük dövlət	99

Hind nağılları

Süleyman şah və ağıllı durna	101
Beş çörək	102

Yalançı	102
Tacir və Tutuquşu	104
Maxilaropiyadan gəlmiş xalçaçı	105
Vəfalı tərən	109
Sağsağan və noxud	110

Çin nağılları

Rahib və şagird	115
Var-dövlət və zəhmət	116
Mahnı oxuya bilən paxla	118
Məmur və oğlan	123
Tszao-xe – xurma çəyirdəyidir	124
Oxuyan piyalə	130
Sehrli şəkil	133
Ma-lyan və sehrli fırça	143

Yapon nağılları

Rahib və məbəd xidmətçisi	148
Lovğa Qembey	152

ASIYA XALQLARININ ƏFSANƏLƏRİ

(Tərcümə edəni: Arif Məmmədov)

Vyetnam əfsanələri

Yüz yumurta haqqında əfsanə	159
Dünyanın yaradılması (<i>Meo xalqının əfsanəsi</i>)	160
Dünyanın yaradılması (<i>Man xalqının əfsanəsi</i>)	164
Yer tanrısı	166
Düyü və pambıq	167
Günəş və ay ilahələri	168

Gəl haqqında əfsanə	169
Qarpız haqqında əfsanə	171
Pələngin dərisi niyə zolaqlıdı	173
Heyvanların islah edilməsi	174

Yapon əfsanələri

Etiqo torpağından olan müqəddəs kuvatori haqqında	177
Atanın doğma oğlunun toxumunu ələ keçirməsi, öküz kimi yenidən doğulması və başına gələn başqa möcüzə haqqında söz	178
İldırımın tutulması	180
İldırımın köməyi ilə doğulmuş, qeyri-adi dərəcədə güclü oğlan haqqında söz	181
Daşlar doğan və daşlara sitayiş edən qadın haqqında söz	183

Sistan əfsanələri

Rüstəm və Söhrab	185
Rüstəm və divlər	195
Azərbayzi	207
Əli və Rüstəm	213

Hind əfsanələri

Puruşi qurbanı	215
Pururavas və Urvaşi haqqında hekayət	215
Nahuşa haqqında hekayət	219
Puloma haqqında hekayət	227
Kadru və Vinatanın mübahisəsi	228
Sunda və Upasunda haqqında hekayət	229
Ruru haqqında hekayət	234
Adamyeyən padşah haqqında hekayət	237
Ərcunanın göyə meracı	240

Çin əfsanələri

Fusi və Nyuyva adamları necə yaratdı	253
Yao qızlarını necə ərə verdi	256
Dünyanın yaranması	258
Dünyanın yaranması	261
Tayxaşan və vanuşan dağları	262
Minszyan çayında yaşayan əjdaha	264
Yanszı çayının ruhu	266
İn xalqı necə yarandı	267
Ölməz ulu Şun	268

**ASİYA XALQLARININ
NAĞİL VƏ ƏFSANƏLƏRİ**

“ÖNDƏR NƏŞRİYYAT”

BAKI-2005

Buraxılışa məsul: *Əziz Güləliyev*

Texniki redaktor: *Rövşən Ağayev*

Tərtibatçı-rəssam: *Nərgiz Əliyeva*

Kompyuter səhifələyiciləri: *Aleksandra Samuylova*
Rəvan Mürsəlov

Korrektorlar: *Nazənin Məmmədova*
Ceyran Abbasova

Yığılmağa verilmişdir 21.11.2004. Çapa imzalanmışdır 06.06.2005.
Formatı 60x90 $\frac{1}{16}$. Fiziki çap vərəqi 17,5. Ofset çap üsulu.
Tirajı 25000. Sifariş 146.

Kitab "PROMAT" mətbəəsində çap olunmuşdur.